

Центрально
український
національний
технічний
університет
Central
Ukrainian
National
Technical
University

Економічний
факультет
Faculty
of Economics

Кафедра
аудиту,
обліку та
оподаткування
Audit,
Accounting
And Taxation
Department

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Центральноукраїнський національний технічний університет (ЦНТУ)
Факультет обліку та фінансів

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
Central Ukrainian National Technical University (CNTU)
Faculty of Economics

**РОЗВИТОК ОБЛІКУ, АУДИТУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ
В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ**

**DEVELOPMENT OF ACCOUNTING, AUDIT, AND TAXATION
IN THE CONDITIONS OF INNOVATIVE TRANSFORMATION
OF SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS**

Матеріали

IX Міжнародної науково-практичної конференції
17 грудня 2021 року

Thesis

IXth International Scientific and Practical Conference
December 17, 2021

Кропивницький – 2021
Kropyvnytskyi – 2021

Представлено матеріали досліджень вітчизняних й зарубіжних науковців та практиків з проблем інноваційної трансформації соціально-економічних систем; політики в сфері обліку, оподаткування та аудиту як інструменту регулювання соціально-економічного розвитку; оподаткування підприємницької діяльності та сучасних систем корпоративного податкового менеджменту; імперативів розвитку теорії, методології та організації обліку в умовах функціонування інформаційної економіки; трансформації ролі та завдань державного, незалежного та внутрішнього аудиту в умовах поглиблення глобалізаційних процесів та інноваційних трансформацій; інформаційно-аналітичне забезпечення та сучасних інформаційних технологій в управлінні соціально-економічними системами; економічної експертизи та судово-експертної діяльності у системі державного контролю.

Для наукових працівників, викладачів, аспірантів, студентів, практиків.

Редакційна колегія:

О.М. Левченко, д.е.н., проф.; **Н.С. Шалімова**, д.е.н., проф. (відп. редактор); **Г.І. Кузьменко**, к.е.н., доц.; **О.А. Магопець**, к.е.н., доц.; **О.Б. Пугаченко**, к.е.н., доц. (відп. секретар), **О.М. Гай**, к.е.н., доц.

Розвиток обліку, аудиту та оподаткування в умовах інноваційної трансформації соціально-економічних систем : Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції, 17 грудня 2021 р. – Кропивницький: ЦНТУ, 2021. – 359 с.

Рекомендовано до друку Науково-технічною радою Центральноукраїнського національного технічного університету, протокол № 5 від 20 грудня 2021 року.

ЗМІСТ

<i>Андрощук Ірина</i>	10
ПОСЛУГИ В СФЕРІ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ВІДПОВІДНО ДО МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ	10
<i>Бабій Владислава, Борисова Світлана</i>	12
ІННОВАЦІЙНІ ТРЕНДИ У ТОРГОВЕЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	12
<i>Бабій Максим, Пильникова Яна</i>	15
ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МВС УКРАЇНИ З ЕКОНОМІЧНОГО НАПРЯМУ ДОСЛІДЖЕНЬ ЗА ПЕРІОД 2018-2020 РОКІВ	15
<i>Багрій Конон</i>	19
АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ	19
<i>Базиліук Антоніна</i>	22
НОВА ПАРАДИГМА ПОДАТКОВОГО РЕФОРМУВАННЯ	22
<i>Баланда Анатолій</i>	24
МЕТОДИКА ВІДБОРУ РИЗИКОВИХ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ СЛУЖБОЮ ВНУТРІШНІХ ДОХОДІВ (IRS) США	24
<i>Баранов Віталій</i>	26
СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ	26
<i>Белікова Тетяна</i>	30
ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ	30
<i>Бенько Ірина</i>	31
ОБЛІК В ТОРГОВЕЛЬНИХ КОМПАНІЯХ: ВІТЧИЗНЯНА ТА ЗАРУБІЖНА ПРАКТИКА	31
<i>Білозір Микола, Плиса Володимир</i>	35
ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СИСТЕМУ УПРАВЛІННЯ КОРПОРАТИВНИМИ ФІНАНСАМИ	35
<i>Білоусова Олена</i>	38
ЗАГРОЗИ І МОЖЛИВОСТІ ПРОТЕКЦІОНІСТСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ТА ФІСКАЛЬНОГО ПРОСТОРУ	38
<i>Бондаренко-Берегович Валерія</i>	41
ВИДИ ТА ПОРЯДОК ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ	41
<i>Боровик Петро, Солодкий Назарій</i>	43
ОСОБЛИВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЕМЕЛЬНОГО ПОДАТКУ ДЛЯ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	43
<i>Васильцова Світлана</i>	45
ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ У МАРКЕТИНГУ НА ПІДПРИЄМСТВІ	45
<i>Вертепна Катерина</i>	46
ВИСНОВОК ЕКСПЕРТА ПІД ЧАС СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ ТА ЙОГО ДОКАЗОВЕ ЗНАЧЕННЯ У СУДІ	46
<i>Вигівська Вероніка, Рябчук Оксана</i>	49
ЗНАЧЕННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ДЛЯ УКРАЇНИ	49
<i>Włodarczyk Renata</i>	52
ZARZĄDZANIE JAKOŚCIĄ W LABORATORIACH KRYMINALISTYCZNYCH	52
<i>Герасимова Тамара</i>	56
ЕКСПЕРТИЗА ДОКУМЕНТІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ І ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ	56

<i>Гливенко Валентина, Сенченко Станіслав</i>	58
АУТСОРСИНГ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ЯК СПОСІБ ОПТИМІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	58
<i>Годованюк Альона, Гончарук Каріна</i>	61
ІВЕНТ-МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ПЛАТФОРМА КЕРІВНИЦТВА	61
<i>Головченко Наталія, Головченко Євген</i>	63
РОЛЬ ПОДАТКОВИХ КОНСУЛЬТАНТІВ У ПОДАТКОВІЙ СИСТЕМІ	63
<i>Данилевич Наталія, Даниленко Олена</i>	65
ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ В РЕАЛІЗАЦІЇ HR-ФУНКЦІЙ	65
<i>Дибенко Галина</i>	67
ФОРМУВАННЯ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ..	67
<i>Дубина Олег</i>	70
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У РАМКАХ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	70
<i>Дубко Анастасія</i>	74
СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА ПОДАТКОВУ ПОЛІТИКУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	74
<i>Зомчак Лариса, Дзеньків Анжела</i>	77
КЛАСТЕРИЗАЦІЯ БАНКІВ УКРАЇНИ МЕТОДОМ К-СЕРЕДНІХ	77
<i>Зомчак Лариса, Коваль Лілія</i>	79
ПРОСТОРОВА МОДЕЛЬ АВТОКОРЕЛЯЦІЙНИХ ПОМИЛОК СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ	79
<i>Іщенко Ніна</i>	81
ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ	81
<i>Калініченко Олександр, Строкань Анастасія</i>	84
УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ	84
<i>Карамішева Тетяна, Коритько Владислав</i>	87
ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК БАНКІВСЬКИХ ІННОВАЦІЙ	87
<i>Кваша Тетяна</i>	90
НАУКОВО-АНАЛІТИЧЕ СУПРОВОДЖЕННЯ РОЗРОБЛЕННЯ ПРОЕКТІВ НОРМАТИВНИХ АКТІВ	90
<i>KernasiukYurii</i>	93
SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF FOOD SYSTEMS IN THE CONTEXT OF GLOBAL CLIMATE AND INNOVATION CHANGE	93
<i>Кир'янова Олена, Вознюк Наталія</i>	96
АДАПТАЦІЯ СИСТЕМИ БЕЗПЕРЕВНОГО НАВЧАННЯ НА ДЕРЖАВНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ СТРАТЕГІЧНОГО ЗНАЧЕННЯ ДО НОВИХ ПАНДЕМІЧНИХ УМОВ	96
<i>Кібиш Олександра</i>	99
ВНУТРІШНІЙ АУДИТ ТА ЙОГО ВАЖЛИВІСТЬ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ СУБ'ЄКТОМ ГОСПОДАРЮВАННЯ	99
<i>Кісіль Микола</i>	102
ОЦІНКА ДИНАМІКИ КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ЗА ВИДАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЦІНОВИХ ЗМІН	102
<i>Ковбич Тетяна</i>	106
ТЕНДЕНЦІЇ РУХУ МІГРАЦІЙНИХ ПОТОКІВ ДО ЄС	106
<i>Коломоєць Галина, Шестопал Євгеній</i>	108
ОКРЕМІ ПИТАННЯ СУТНОСТІ ТА ЗНАЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ В ОРГАНІЗАЦІЇ	108
<i>Коломоєць Олександр, Смоколіна Владислава</i>	110

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ВИРІШУВАНИХ ПИТАНЬ ЗА ВИДАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ	110
<i>Lesya Koponenko, Oleksandr Gai</i>	115
THE INFLUENCE OF DIGITALIZATION ON THE DEVELOPMENT OF ACCOUNTING THEORY	115
<i>Кононенко Леся, Давидова Марія</i>	120
ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ В ПІДРОЗДІЛАХ ГРОМАДСЬКОГО ХАРЧУВАННЯ В УМОВАХ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	120
<i>Кононенко Леся, Сакара Анна</i>	125
РОЗРАХУНКИ З ОПЛАТИ ПРАЦІ: ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ ТА ОБ'ЄКТ ОБЛІКУ	125
<i>Коритько Тетяна</i>	132
АДАПТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ	132
<i>Коритько Тетяна, Ковтун Софія</i>	135
ВПЛИВ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ	135
<i>Котова Тетяна, Минка Софія</i>	138
МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ВИТРАТ НА ДОСЛІДЖЕННЯ ТА РОЗРОБКИ	138
<i>Коцупал Олександр</i>	140
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО ПРОГНОЗУВАННЯ	140
<i>Крпін Марія</i>	143
СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВУГЛЕВИДОБУТКУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ОБЛІК ВИТРАТ	143
<i>Крук Олена</i>	145
ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК ФАКТОР ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ	145
<i>Кудрявцева Олена, Поплавська Оксана</i>	148
ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВАХ СФЕРИ ТОРГІВЛІ	148
<i>Кузьменко Галина</i>	152
РОЗВИТОК ПОДАТКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ПОДОЛАННЯ НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ ТА ЗАГРОЗ ДЛЯ ЕКОНОМІКИ, СПРИЧИНЕНИХ ПАНДЕМІЄЮ COVID-19	152
<i>Кузьменко Галина, Артюх Єгор</i>	155
ВРАХУВАННЯ ЯКІСНИХ ФАКТОРІВ ПРИ ОЦІНЦІ ПОДАТКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	155
<i>Halyna Kuzmenko, Kateryna Shalimova</i>	158
BASIC PRINCIPLES OF TAXATION IN UNITED ARABIC EMIRATES	158
<i>Kulishova Olena, Kotenko Vitalii</i>	161
PLANNING OF INNOVATIVE ACTIVITY AS AN ELEMENT OF ECONOMIC POTENTIAL MANAGEMENT	161
<i>Курило Інна</i>	163
ЩОДО ДЕЯКИХ АСПЕКТІВ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В США	163
<i>Лисенко Алла</i>	166
СОЦІАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЯК ВАЖЛИВИЙ ІНДИКАТОР СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	166
<i>Лісовий Андрій</i>	169
УНІФІКАЦІЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО АУДИТУ	169

<i>Лучик Василь</i>	171
МАЙБУТНЄ ПРОФЕСІЇ БУХГАЛТЕР У ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ	171
<i>Лучик Світлана, Лучик Маргарита</i>	173
ЦИФРОВА БУХГАЛТЕРІЯ: РЕАЛІЇ І ПЕРСПЕКТИВИ	173
<i>Ляшенко В'ячеслав, Толмачова Ганна</i>	176
ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ	176
<i>Магопець Олена</i>	179
УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДХОДІВ ДО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД НА ОСНОВІ УЗАГАЛЬНЕННЯ ВИСНОВКІВ АУДИТОРСЬКИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	179
<i>Магопець Олена, Пшеницька Світлана</i>	182
ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ АУДИТУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ	182
<i>Манухіна Марта, Закаблук Артур</i>	184
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОЦІНКИ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ У РІЗНИХ ОБЛІКОВИХ СИСТЕМАХ	184
<i>Манухіна Марта, Іванченко Катерина</i>	186
БІЗНЕС-ПРОЦЕСИ ТА ЛЮДСЬКІ РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ОБ'ЄКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ	186
<i>Маслюк Ірина, Пухова Ольга</i>	189
ТЕНДЕНЦІЇ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНО- РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	189
<i>Мочebroда Оксана</i>	191
ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ І ПЛАНУВАННЯ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ	191
<i>Мустеца Ірина</i>	193
ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ВИТРАТ КОМУНАЛЬНИХ НЕПРИБУТКОВИХ МЕДИЧНИХ УСТАНОВ	193
<i>Набока Ольга, Крук Олена</i>	196
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМАТИКА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ	196
<i>Назарова Галина, Волошин Станіслав</i>	199
ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ КОМУНАЛЬНИХ НЕКОМЕРЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	199
<i>Ніколаєва Світлана</i>	205
СУТНІСТЬ ПОНЯТЬ «ТУРИЗМ» І «ТУРИСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ»	205
<i>Нісфоян Сергій, Буянова Анастасія</i>	208
ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	208
<i>Ночовна Юлія</i>	211
ПРОБЛЕМИ СУДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ЩОДО ПІДТВЕРДЖЕННЯ РОЗРАХУНКУ ОРЕНДНОЇ ПЛАТИ	211
<i>Оришака Олег, Мельник Анна</i>	215
ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	215
<i>Орловська Ірина</i>	217
ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ У СФЕРІ ОСВІТИ	217
<i>Katarzyna Ossowska</i>	219
WSPÓLCZESNE WYZWANIA ORGANIZACJI RACHUNKOWOŚCI W TWORZENIU UŻYTECZNEJ INFORMACJI ZARZĄDCZEJ	219
<i>Остапенко Олена</i>	223
ПОДАТКОВЕ ПЛАНУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ	223

<i>Пальчук Оксана, Казакул Марина</i>	226
ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЗАПАСІВ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ, ЩО ЗАЙМАЮТЬСЯ МАТЕРІАЛЬНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ВИРОБНИКІВ	226
<i>Панасюк Ольга, Наконечна Тетяна</i>	229
КОРПОРАТИВНИЙ ПОДАТКОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ОПОДАТКУВАННЯ	229
<i>Петрикiва Ольга, Кiрєєва Веронiка</i>	232
ОСОБЛИВОСТІ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПАРФУМОВАНИХ ТОВАРІВ	232
<i>Петрикiва Ольга, Рейзлер Єлизавета</i>	234
АСПЕКТИ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ КОНДИТЕРСЬКИХ ВИРОБІВ В УКРАЇНІ	234
<i>Пилипака Тетяна</i>	235
ЗВІТНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ ЯК СИСТЕМА ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	235
<i>Пiхоцька Марiя, Плиса Володимир</i>	237
ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ	237
<i>Плиса Володимир, Плиса Зоряна</i>	240
УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ІНТЕГРАЦІЇ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У БІЗНЕС-ПРОЦЕСИ СТРАХОВИКА	240
<i>Плиса Максим, Плиса Володимир</i>	243
ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНИЙ СУПРОВІД ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ У СТРАХОВОМУ ПІДПРИЄМНИЦТВІ	243
<i>Плукар Любов, Романишин Марія</i>	246
УМОВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЙ В РИНКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ	246
<i>Пугаченко Ольга</i>	249
ЗАКОНОДАВЧІ ЗМІНИ ПОРЯДКУ ПРИЗНАЧЕННЯ І ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ З ЕКОНОМІЧНИХ ПИТАНЬ	249
<i>Пугаченко Ольга, Бандурко Дмитро</i>	252
ПРАВА СУДОВИХ ЕКСПЕРТІВ З ЕКОНОМІЧНИХ ПИТАНЬ	252
<i>Пугаченко Ольга, Левченко Анастасія</i>	257
ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНУ «ПОДАТКОВИЙ КОНТРОЛЬ»	257
<i>Рева Тетяна</i>	262
СУТНІСТЬ СУДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ	262
<i>Решетов Валерій, Суржок Нікіта</i>	265
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА	265
<i>Serhii Rylieiev</i>	268
CERTAIN ASPECTS OF INTERNAL RISK AUDIT IN THE ENTERPRISE MANAGEMENT SYSTEM	268
<i>Роєва Ольга</i>	271
ІДЕНТИФІКАЦІЯ ВИДІВ ЗАВДАНЬ З АУДИТУ ЗАПАСІВ, ЯКІ ВИКОНУЮТЬСЯ ВІДПОВІДНО ДО МСА 805	271
<i>Рудакова Світлана, Щетініна Людмила</i>	273
НАПРЯМИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ HR-ФУНКЦІЙ	273
<i>Руцишин Марія, Плиса Володимир</i>	274
ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ	274
<i>Рябчук Оксана, Бізбіз Віктор</i>	277

РОЛЬ АУДИТУ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ У СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ.....	277
<i>Рябчук Оксана, Буличов Олександр</i>	280
НЕОБХІДНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО АУДИТУ В УКРАЇНІ.....	280
<i>Свирида Ольга</i>	283
ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПОКРАЩЕННЯ ОБЛІКУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА	283
<i>Селіщева Єлизавета</i>	285
ІНФОРМАЦІЙНА ПІДТРИМКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНТЕГРОВАНИХ СТРУКТУР	285
<i>Сидоренко Олександр</i>	288
ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ ЩОРІЧНИХ ОСНОВНИХ ВІДПУСКНИХ ПЕРЕВЕДЕНИХ ДО НОВОГО РОБОТОДАВЦЯ	288
<i>Skowronek Czesław</i>	291
RACHUNKOWOŚĆ I AUDYT WOBEC WSPÓLCZESNYCH WYZWAŃ ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO.....	291
<i>Смірнова Ірина, Смірнова Надія</i>	294
ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПАРАДИГМИ ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНОГО БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ	294
<i>Солонина Наталія</i>	297
ЕКСПЕРТНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТІВ, ЩО СУПРОВОДЖУЮТЬ ОПЕРАЦІЇ ПОДАТКОВОГО ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ.....	297
<i>Столяр Людмила</i>	300
СТАН ТА ОРГАНІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ НА СУЧАСНИХ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	300
<i>Струк Наталія</i>	303
ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ БЛОКЧЕЙН В УПРАВЛІНСЬКОМУ ОБЛІКУ ПІДПРИЄМСТВ.....	303
<i>Субботіна Віолетта, Борисова Світлана</i>	306
ІННОВАЦІЇ В БАНКІВСЬКОМУ БІЗНЕСІ.....	306
<i>Таращенко Володимир, Буличов Олександр</i>	309
ПРОБЛЕМАТИКА ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ.....	309
<i>Таращенко Володимир, Нікітіна Софія Вадимівна</i>	311
ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ	312
<i>Тимків Андрій</i>	313
ТРАНСФОРМАЦІЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ВПЛИВОМ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН	313
<i>Ткаченко Ірина</i>	315
ДЕТЕРМІНАНТИ ТА ІМПЕРАТИВИ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	315
<i>Ткаченко Ірина, Канєвський Максим</i>	317
УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕЗУЛЬТАТАМИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ: ЗАВДАННЯ ТА ЗНАЧЕННЯ	317
<i>Ткаченко Ірина, Маслов Іван</i>	319
ФІНАНСОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА: ЗАВДАННЯ АНАЛІЗУ ТА ДОСЯГНЕННЯ АДАПТИВНОСТІ РЕЗУЛЬТАТІВ.....	319
<i>Трегубова Марина, Крук Олена</i>	321
ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК СПОСІБ ПОДОЛАННЯ КРИЗИ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	321
<i>Федоренко Наталія</i>	323

ЗВІТ ПРО ОЦІНКУ МАЙНА ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТАЛЬНОЇ ОБГРУНТОВАНOSTІ РОЗРАХУНКІВ ЧАСТКИ МАЙНА У РАЗІ ВИХОДУ УЧАСНИКА ЗІ СКЛАДУ ЗАСНОВНИКІВ ПІДПРИЄМСТВА	323
<i>Фоміна Тетяна .....</i>	<i>326</i>
ОБЛІК ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОБ'ЄДНАНЬ СПІВВЛАСНИКІВ БАГАТОКВАРТИРНИХ БУДИНКІВ	326
<i>Чумаченко Ольга, Лунгул Ігор .....</i>	<i>329</i>
ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА	329
<i>Шалімов Володимир .....</i>	<i>332</i>
РОЗВИТОК МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ	332
<i>Шалімова Наталія .....</i>	<i>335</i>
ПРОФЕСІЙНА ЕТИКИ В РОБОТІ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТОРА ТА ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ	335
<i>Шалімова Наталія, Бондаренко Анна .....</i>	<i>338</i>
ВРАХУВАННЯ ПРИНЦИПУ БЕЗПЕРЕРВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИ ФОРМУВАННІ РІЧНОЇ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ	338
<i>Шарко Маргарита, Воробйов Дмитро .....</i>	<i>341</i>
РОЗВИТОК БІЗНЕС-ТУРИЗМУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ІННОВАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	341
<i>Шарко Маргарита, Пахомов Олександр .....</i>	<i>343</i>
ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ У РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ	343
<i>Швед Юрій .....</i>	<i>344</i>
КОНЦЕНТРАЦІЯ КАПІТАЛУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ	344
<i>Шевчук Наталія, Кришталюк Вікторія .....</i>	<i>347</i>
ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ ТЕХНОЛОГІЙ	347
<i>Штань Марина .....</i>	<i>350</i>
МОДИФІКАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ЗА УМОВ НОВІТНІХ ГЛОБАЛЬНИХ РИЗИКІВ	350
<i>Штець Тетяна .....</i>	<i>353</i>
ЦИФРОВІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ: ФАКТОРИ ТА ОЗНАКИ РОЗВИТКУ	353
<i>Яковенко Роман .....</i>	<i>356</i>
ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ	356
І ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ	356

ПОСЛУГИ В СФЕРІ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ВІДПОВІДНО ДО МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТИВ

Формування типів та видів аудиту, в тому числі і внутрішнього – це безперервний процес, оскільки реалії економічного буття постійно висувають нові вимоги до діяльності суб'єктів господарювання, а отже, постійно змінюються предмети завдань, які ставляться перед аудитором, та критерії їх оцінок. Незважаючи на те, що в професійній літературі представлена доволі широка класифікація внутрішнього аудиту, водночас існує необхідність критичного переосмислення та перегляду видів завдань, які можуть виконуватися в рамках внутрішнього аудиту з урахуванням розробок визнаних міжнародних професійних організацій в цій сфері, зокрема Інституту внутрішніх аудиторів. На даний момент при їх класифікації слід враховувати наявність терміну «завдання з надання впевненості» [3].

У Стандартах внутрішнього аудиту зараз чітко підкреслюється відмінності між різними видами робіт, які можуть виконуватися внутрішніми аудитором, в складі яких виділяють дві групи: діяльність з надання впевненості («assurance activity») та консультативна діяльність («consulting activity») [2]. Інститутом внутрішніх аудиторів (Institute of Internal Auditors – ІА) з метою стандартизації розроблено низку документів, серед яких основними є два: Міжнародні стандарти професійної практики внутрішнього аудиту [2] та Кодекс етики Інституту внутрішніх аудиторів [4]. У Кодексі етики внутрішніх аудиторів [4] зазначено, що внутрішній аудит – це незалежна, об'єктивна діяльність з надання впевненості та консультативних послуг, що має приносити користь організації та покращувати її діяльність. В Міжнародних стандартах професійної практики внутрішнього аудиту [2] також пропонується такий поділ діяльності з внутрішнього аудиту, проте в перекладі на українську мову допущена певна неузгодженість, адже у англійському варіанті йде мова про діяльність з надання впевненості (assurance (A) activities) та консультативну діяльність (consulting (C) activities), а в україномовному варіанті розглядається аудиторська (А) та консультативна (К) діяльності. Таким чином, можна зробити висновок, що завдання, які виконуються внутрішнім аудитом фактично представлені двома великими групами: завдання з надання впевненості та консультативні завдання, що підкреслює необхідність перегляду традиційної класифікації.

Визначення послуг з надання впевненості в сфері внутрішнього аудиту охоплює два суттєвих аспекти: по-перше, мету (такі послуги передбачають

об'єктивне оцінювання внутрішнім аудитором доказів для формування незалежних висновків стосовно установи, операційної діяльності, функції, процесу, системи або іншого об'єкта перевірки); по-друге, тристоронні відносини (як правило, послуги такого характеру включають три сторони, а саме: особа або група осіб, безпосередньо залучених до установи, операційної діяльності, функції, процесу, системи або іншого об'єкта перевірки – власника процесу; особа чи група осіб, які здійснюють оцінку – внутрішніх аудиторів; особа чи група осіб, які використовують результати оцінки – користувачі. Водночас консультаційні послуги – це дорадчі за своїм характером послуги, які зазвичай виконуються у відповідь на окремий запит замовника завдання та включають, як правило, дві сторони, а саме: особа або група осіб, що надають консультацію – внутрішні аудитори; особа або група осіб, що потребують та отримують консультацію – замовники завдання, користувачі.

Ці тенденції споріднені з тенденціями розвитку зовнішнього аудиту. В другій половині ХХ ст. склалися два основних погляди на те, що є аудитом, а точніше, що може бути об'єктом аудиту: аудит у вузькому значенні передбачав перевірку лише фінансових звітів, а аудит в широкому розумінні припускав можливість включення до переліку об'єктів будь-якого інформації. Ця тенденція абсолютно логічна, оскільки інформаційне суспільство вимагає від аудиторів розширення кола послуг, проте необхідно враховувати, що на сьогодні широке тлумачення аудиту трансформувалося у визначення завдання з надання впевненості, яке викладене в п. 10 Міжнародної концептуальної основи завдань з надання впевненості: «завдання, в якому практикуючий фахівець ставить собі за мету отримання прийнятних доказів у достатньому обсязі для висловлення висновку, розрахованого на підвищення ступеня довіри визначених користувачів, які не є відповідальною стороною, про результати вимірювання чи оцінювання предмета завдання відносно критеріїв» [1, с. 89].

Для подальшої класифікації доцільним є використання вимог Міжнародних стандартів з контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг та виділення завдань, що ґрунтується на твердженнях, та прямих завдань, а також їх класифікація залежно від предмета перевірки (історична фінансова інформації та інші об'єкти, процеси, структури тощо) з метою виокремлення власне аудиту та інших завдань з надання впевненості.

Представлені розробки мають бути покладені в основу розробки такого документу, як Статут внутрішнього аудиту для кожної окремої організації. Стандарти якісних характеристик (розділ 1000 – Цілі, повноваження та обов'язки) передбачають, що цілі, повноваження та обов'язки функції внутрішнього аудиту повинні бути офіційно визначені в статуті внутрішнього аудиту, зокрема характер аудиторських послуг, що надаються організації (в тому числі поза межами організації), та характер консультаційних послуг.

Література:

1. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Видання 2016-2017 років. Частина III. URL:

- [https://mof.gov.ua/storage/files/%...%203\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/%...%203(1).pdf) (дата звернення: 25.10.2021).
2. Міжнародні стандарти професійної практики внутрішнього аудиту. URL: <https://na.theiaa.org/standards-guidance/Public%20Documents/IPPF%202013%20Ukrainian.pdf> (дата звернення: 25.10.2021).
  3. Шалімова Н., Андрощук І. Розвиток підходів щодо класифікації та видів завдань, що виконуються в рамках внутрішнього аудиту. *Технологічний аудит та резерви виробництва*. 2015. № 4/5 (24). С. 52-57.
  4. Handbook of the International Code of Ethics for Professional Accountants (including International Independence Standards). URL: https://www.ifac.org/system/files/publications/files/IESBA-English-2020-IESBA-Handbook_Web-LOCKED.pdf. (Last accessed: 25.10.2021).

УДК 658

Бабій Владислава
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Борисова Світлана
доктор економічних наук, доцент
професор кафедри фінансів, банківської справи та підприємництва
Донбаська державна машинобудівна академія
м. Краматорськ, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ТРЕНДИ У ТОРГОВЕЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Інноваційна діяльність стає невід'ємною складовою частиною розвитку будь-якого виду бізнесу, зокрема і торговельної діяльності. На сучасному етапі розвитку економічних систем виникає необхідність досягнення високих і стабільних темпів економічного зростання, яке відбувається за рахунок переважно інноваційних факторів. За останні роки характер торгівлі сильно змінився. Великого поширення набули торгові мережі і гіпермаркети. На прикладі їх діяльності найлегше спостерігати трендові інновації в торгівлі.

Вагомий внесок у розроблення теоретичних, організаційних та методологічних основ впровадження інновацій у діяльність торговельних підприємств зробили вітчизняні вчені, такі як: С.О. Єрмак [1], М.М. Примаць [4], Т.М. Григоренко [4].

Більшість нововведень і технологій в роздрібній торгівлі розробляються і впроваджуються, в основному, саме на цих підприємствах, виходячи з того, що торгові мережі вважаються найбільш передовим видом торгового бізнесу [1].

Інновації в торгівлі – це певні процеси (нова або вдосконалена продукція чи технологія), які відбуваються всередині торгового підприємства і призводять до підвищення конкурентоспроможності підприємства і збільшення прибутковості. Для торгових підприємств більш важливим є саме вдосконалення технології торгівлі, тобто сукупність робіт, що забезпечують реалізацію торгового процесу найбільш раціональними способами відповідно до конкретних господарських умов [1].

Впровадження інновацій в торговельній діяльності повинне зводитися до вирішення двох основних проблем: полегшення процесу покупки для споживачів та полегшення діяльності співробітників торговельної організації. Коли відбувається збільшення попиту споживачів, то інноваційні тренди в сфері роздрібної торгівлі стають не тільки актуальними, а й необхідними. Власники ритейл бізнесу впроваджують сучасні цифрові технології для того, щоб йти в ногу з часом і таким чином залучати якомога більше клієнтів (вирішення другої проблеми). Для самих же покупців важливо, щоб їхні покупки відбувалися швидко, якісно та інтерактивно (вирішення першої проблеми [2]). Основним же завданням інновацій в роздрібній торгівлі є забезпечення високою якістю процесів купівлі-продажу, товарів і руху товару, торгового обслуговування і торговельної діяльності організації в цілому [1].

У даний час на підприємствах торгівлі виділилися дві основні системи автоматичної ідентифікації – штрих-кодування і радіочастотна ідентифікація (RFID). Штрих-код являє собою чорні і білі смуги в певній послідовності, з яких знімає інформацію спеціальний зчитувач. Іноді інформація, яку містить штрих-код, може бути розшифрована і надрукована. RFID – це метод ідентифікації, що полягає в зчитуванні радіосигналів з RFID-міток. Кожна з технологій має свої особливості. Однак, якщо порівняти функціональні можливості штрих-коду і RFID, то виявиться, що радіочастотна ідентифікація набагато практичніше і зручніше в експлуатації. Так, RFID має можливість перезапису, а дані штрих-коду вже не можуть бути змінені, так як записуються лише раз. RFID не вимагає прямої видимості між зчитувачем і міткою, RFID-мітки читаються і через упаковку, що робить можливим враховувати весь товар без його перерахунку і розпакування. Для зчитування ж штрих-коду необхідно, щоб він потрапив в зону прямої видимості зчитувача [3].

Технологія NFC – технологія бездротового зв'язку, яка дозволяє двом пристроям, розташованим поруч один з одним, миттєво обмінюватися інформацією. Широке поширення набули NFC-мітки або теги – невеликі електросхеми, що складаються з чіпа для зберігання даних. Залежно від записаної в чіпі NFC-мітки інформації і програм на зчитувальному пристрої, при контакті з міткою на смартфоні можуть запускатися різні дії. Наприклад, на екран може виводитися додаткова інформація про продукти з супермаркету: регіон походження, історія виробника, способи вживання. Подібні заходи допоможуть зацікавити покупця, мотивувати його до вибору, створити лояльність до бренду [5].

Все більшу популярність завойовують платіжні термінали, що дозволяють приймати до оплати всі типи міжнародних банківських карток, включаючи як найпоширеніші електронні картки «Visa» та «Mastercard», так і менш поширені у нашій країні, що значно прискорює проведення операції оплати і скорочує термін відшкодування грошових коштів по проведених операціях [4].

Електронні цінники сьогодні тільки починають поширюватися в магазинах самообслуговування. Електронні цінники – це пристрої з дисплеєм,

на якому відображається інформація про продукт і його ціну, а іноді і додаткові дані. Ціни оновлюються автоматично при зміні ціни в бек-офісі. Електронні цінники допоможуть скоротити число людських помилок і вивільнити час співробітників для спілкування з покупцем і використання різних сервісів. Також з їх допомогою простіше проводити промоакції – покупець швидше дізнається про знижки. Інформація про спеціальну пропозицію з'являється на цінниках через кілька хвилин з моменту його запуску [6].

У сфері просування товарів перспективною є концепція SoLoMo, яка базується на поєднанні соціальних мереж, геолокації та певних мобільних платформ (мобільні додатки). Забезпечити широке охоплення покупців у різних регіонах країни та світу торговцям дозволяють Інтернет-магазини [4].

Ще однією важливою інновацією є тренд на інтерактив і візуалізацію. Інтерактивні технології підвищують лояльність клієнтів, речі, доповнені контекстом, завжди виглядають переконливіше. Не відстають від цього тренда і магазини beauty-товарів. Так, японський бренд Shiseido пропонує клієнтам інноваційні дзеркала. Відсканувавши код товару, покупці можуть побачити своє відображення так, немов уже використовували обраний засіб [7].

Впровадження автоматизації в торгових залах поступово наближає споживача до магазинів майбутнього. І якщо повноцінні роботи-консультанти – тренд швидше майбутнього десятиліття, то інтеграція мобільних додатків в процес покупки вже використовується рітейлерами. Новатором в роздрібній торгівлі чоловічого одягу виступив «бета-магазин» марки Hointer. Вони першими запропонували своїм клієнтам не витратити час на пошук відповідного розміру і моделі в торговому залі. Замість цього можна просто відсканувати QR-код на етикетці обраної речі за допомогою мобільного додатку. Консультанти принесуть все відмічені моделі в примірювальну, виходячи з індивідуальних параметрів відвідувача, зазначених в додатку [7].

Таким чином, можна виділити основні аспекти інноваційної діяльності, що позитивно впливають на ефективність роботи торговельних підприємств. Інновації дозволяють підвищити ефективність процесу продажу, збільшити конкурентоспроможність організації в результаті використання бездротових і радіочастотних технологій; забезпечити покупця максимально можливим обсягом інформації про товари і послуги; поліпшити показники фінансово-економічної діяльності; збільшити прибуток підприємства. У перспективі роздрібну торгівлю чекають ще більш кардинальні зміни, пов'язані з новітніми технологіями. У списку найбільш очікуваних з них: біометрична оплата за допомогою відбитків пальців, отримання консультацій про товари і здійснення угоди за допомогою голографічних продавців, тривимірне сканування покупця для підбору оптимального розміру одягу і взуття [8].

Література:

1. Єрмак С. О. Торгово-технологічні інновації в торгівлі на сучасному етапі розвитку України. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4035> (дата звернення: 12.12.2021)
2. Інноваційні тренди роздрібної торгівлі у 2019 році. URL:

- <https://blog.bvblogic.com/uk/innovaciyni-trendy-rozdribnoyi-torhivli-u-2019-roci/> (дата звернення: 12.12.2021)
3. Что лучше для автоматической идентификации. URL: <https://spektrprestig.ru/stati/kontrol-upravleniya-dostupom/rfid-ili-shtrih-kod/> (дата звернення: 12.12.2021)
  4. Примак М.М., Григоренко Т.М. – Інновації в торгівлі. URL: <https://knute.edu.ua/file/MzEyMQ==/f917e4a385e8ed935fdcda777f13f9ca.pdf> (дата звернення: 12.12.2021)
  5. NFC-метки для ритейла и маркетинга. URL: <https://interid.ru/nfc-metki-dlya-ritejla-i-marketinga> (дата звернення: 12.12.2021)
  6. Зачем ритейлерам электронные ценники и как они влияют на продажи. URL: <https://vc.ru/x5tech/103066-zachem-riteyleram-elektronnye-cenniki-i-kak-oni-vliyayut-na-prodazhi> (дата звернення: 12.12.2021)
  7. П'ять інноваційних технологій, що змінюють обличчя ритейлу. URL: <https://rau.ua/ecommerceuk/innovation-retail/> (дата звернення: 12.12.2021)
  8. Борисова С.С., Назаренко О.С. Проблеми інноваційного розвитку в Україні. *Сучасні механізми забезпечення соціально-економічної безпеки на макро- та макрорівнях: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції* (19 травня 2017 року, Дніпро). Дніпро: Університет митної справи та фінансів. 2017. С. 242-244.

УДК 657.6.012.16

Бабій Максим

директор

Пильникова Яна

завідувач сектору автотоварознавчих досліджень
відділу товарознавчих, гемологічних, економічних, будівельних,
земельних досліджень та оціночної діяльності
Кіровоградський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС України
м. Кропивницький, Україна

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МВС УКРАЇНИ З ЕКОНОМІЧНОГО НАПРЯМУ ДОСЛІДЖЕНЬ ЗА ПЕРІОД 2018-2020 РОКІВ

У сучасних умовах значна кількість суб'єктів господарювання та звичайних громадян стають учасниками судового розгляду з найрізноманітніших приводів – від простих адміністративних спорів до кримінальних справ про нанесення суттєвого матеріального збитку. Як правило, в подібних ситуаціях кращим варіантом захисту в судовому процесі є проведення економічної експертизи кваліфікованим спеціалістом [3, с. 208].

Судово-експертна діяльність – це особливий вид діяльності, пов'язаний з організацією та проведенням судових експертиз, експертних досліджень (надання висновків поза межами судочинства), спрямованих на забезпечення судово-слідчих органів, юридичних і фізичних осіб незалежними,

кваліфікованими і об'єктивними висновками [4, с. 116; 6]. Судово-експертна діяльність в Україні здійснюється на принципах законності, незалежності, об'єктивності і повноти дослідження.

Судово-експертну діяльність здійснюють державні спеціалізовані установи, їх територіальні філії, експертні установи комунальної форми власності, а також судові експерти, які не є працівниками зазначених установ, та інші фахівці (експерти) з відповідних галузей знань у порядку та на умовах, визначених Законом України «Про судову експертизу».

До державних спеціалізованих установ належать: науково-дослідні установи судових експертиз Міністерства юстиції України; науково-дослідні установи судових експертиз, судово-медичні та судово-психіатричні установи Міністерства охорони здоров'я України; експертні служби Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України та Державної прикордонної служби України. Виключно державними спеціалізованими установами здійснюється судово-експертна діяльність, пов'язана з проведенням криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз.

Незважаючи на перманентний інтерес до питань судово-економічної експертизи, все ще має місце ряд нерозкритих аспектів. Особливо це стосується взаємозв'язку юридичного та економічного підходу до вдосконалення організаційно-методичних засад порядку призначення і проведення судових експертиз [5, с. 343].

У межах судової економічної експертизи виділяються: експертиза документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності; експертиза документів про економічну діяльність підприємств і організацій; експертиза документів фінансово-кредитних операцій.

На законодавчому рівні визначено, що якщо проведення експертизи доручено експертній установі, її керівник має право доручити проведення експертизи одному або кільком експертам, якщо судом не визначено конкретних експертів, у разі потреби – замінити виконавців експертизи, заявити клопотання щодо організації проведення досліджень поза межами експертної установи [2, с. 342].

Огляд основних результатів діяльності підрозділів Експертної служби МВС України дозволяє встановити, що за період 2018-2020 років з економічного напрямку досліджень було призначено у: 2018 р. – 1650; 2019 р. – 2278; 2020 р. – 2868 судових експертиз, що у відносному значенні показує їх приріст на 38% і 26% у порівнянні з попереднім роком.

У 2020 році за напрямом економічних досліджень надійшло 2868 постанов (ухвал) про призначення судової експертизи (на 25,9% більше ніж минулого року – 2278), за якими виконано 2066 судових експертиз (на 37,2% більше ніж минулого року – 1506), у тому числі 146 з минулих років, та 31 експертне дослідження (загальна кількість досліджених об'єктів – 13118), складено 686 повідомлень про неможливість проведення судової експертизи (з урахуванням залишку за 2019 рік). Перебувають на виконанні 256 судових

експертиз (на 1,2% більше ніж минулого року – 253), з них від 45 діб до 3 місяців – 77, понад 3 місяці – 26 (у ДНДЕКЦМВС – 10, Київському – 4, Миколаївському та Харківському – по 3, Донецькому, Львівському та Сумському НДЕКЦМВС – по 2) [1].

Посада судового експерта-економіста за своєю природою є винятковою, оскільки має певні особливості. З одного боку, робота експерта полягає в проведенні із застосуванням своїх спеціальних знань з бухгалтерського обліку, оподаткування та фінансів, науково обґрунтованого дослідження для встановлення фактів, що мають доказове значення під час розслідування і розгляду справ у судах, а з іншого – судовий експерт отримує статус процесуального особи під час надання висновку, і таким чином, у своїй професійній діяльності поєднує статус фахівця в сфері обліку, науковця і процесуального особи [4, с. 122]. Ключова фігура в судово-експертній діяльності – це судовий експерт, який є суб'єктом процесуальних правовідносин і якому в порядку, встановленому законодавством України, доручено проведення судової експертизи (Таблиця 1).

Таблиця 1 – Порівняння фактичної продуктивності за економічним напрямом у 2019-2020 роках за областями України

Область	Фактична продуктивність (кількість економічних експертиз проведених одним судовим експертом)		Зміни продуктивності («+» - збільшення / «-» - зменшення)
	2019 рік	2020 рік	
Нормативна продуктивність одного працівника в місяць – 2 економічні експертизи			
Вінницька	1,2	2,4	+ 1,2
Волинська	1,7	1,9	+ 0,2
Дніпропетровська	4,0	2,8	- 1,2
Донецька	0,9	2,0	+ 1,1
Житомирська	0,6	1,3	+ 0,7
Закарпатська	1,1	2,8	+ 1,7
Запорізька	1,2	2,0	+ 0,8
Івано-Франківська	0,6	0,7	+ 0,1
Київська	1,2	1,6	+ 0,4
Кіровоградська	0,5	2,0	+ 1,5
Луганська	0,7	1,9	+ 1,2
Львівська	1,0	1,8	+ 0,8
Миколаївська	1,1	1,8	+ 0,7
Одеська	1,2	1,3	+ 0,1
Полтавська	2,8	3,3	+ 0,5
Рівненська	1,1	2,3	+ 1,2
Сумська	1,9	3,4	+ 1,5
Тернопільська	2,1	2,1	0
Харківська	3,1	3,9	+ 0,8
Херсонська	1,8	2,1	+ 0,3
Хмельницька	0,7	0,8	+ 0,1
Черкаська	1,3	1,4	+ 0,1
Чернівецька	0,5	2,7	+ 2,2
Чернігівська	1,5	2,2	+ 0,7

Джерело: авторська розробка на основі [1]

Фактична продуктивність за економічним напрямом за 12 місяців 2020 року (за нормативної продуктивності 1 працівника в місяць 2 економічні експертизи) становить від 0,7 в Івано-Франківській і 0,8 у Хмельницькій областях до 3,9 у Харківській області. У всіх областях, крім Дніпропетровської (-1,2 економічної експертизи), спостерігається зростання продуктивності судових експертів (найбільше +2,2 у Чернівецькій області). У Кіровоградській області даний показник повністю відповідає нормативній продуктивності 1 працівника в місяць – 2,0 економічні експертизи (аналогічний норматив дотримано ще в Донецькій і Запорізькій областях), що трохи менше ніж середня продуктивність 1 працівника по Україні за 12 місяців 2020 року – 2,2 економічних експертиз. У Кіровоградській області має місце збільшення середньої продуктивності 1 працівника за 12 місяців 2020 року у порівнянні з 2019 роком з 0,5 до 2,0 економічних експертиз, тобто у 4 рази. Тому, можна стверджувати, що якщо у 2019 році на проведення однієї економічної експертизи 1 працівником Кіровоградського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України (м. Кропивницький) витрачалось два місяці, то у 2020 році – лише два тижні.

Література:

1. Презентаційні матеріали до Огляду основних результатів діяльності підрозділів Експертної служби МВС за 2020 рік. URL: <https://dndekc.mvs.gov.ua/> (дата звернення: 17.11.2021)
2. Пугаченко О.Б. Вимоги процесуального законодавства в частині участі експерта при проведенні судової експертизи з економічних питань. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету: Економічні науки*. 2013. Вип. 24. С. 340-348
3. Пугаченко О.Б. Процесуальні вимоги призначення та проведення економічних експертиз. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2014. вип. 26. С. 207-215
4. Пугаченко О.Б., Косенко С.С., Бабій М.В. Організація проведення судових експертиз та експертних досліджень з економічних питань. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2021. № 6 (39). С. 115-130
5. Пугаченко О., Пильникова Я., Черниш Л. Ретроспективний огляд результатів дисертаційних досліджень, які присвячено судово-економічній експертизі. *Актуальні питання вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності : збірник матеріалів засідання №1 постійно діючої Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Кропивницький, 24 вересня 2021 р.). Кропивницький: ТОВ «Центрально-Українське видавництво», 2021. С. 340-343
6. Pugachenko Olga The Procedure for Performing Economic Evaluation in Ukraine. *Innovative Economics and Management (Special Edition 2)*. 2017. Volume IV. P. 166-174

АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Аналіз фінансових результатів є важливим і значущим елементом успішного управління сучасним підприємством. Основною формою звітності, що систематизує відомості про доходи та витрати, є Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід). У цій формі звітності у певній послідовності за два роки формуються показники виручки, собівартості, низки витрат та кінцеві фінансові результати. Звіт про фінансові результати – це форма бухгалтерської звітності, яка є основою для оцінки ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства.

Отже, актуальність аналізу фінансових результатів обґрунтована тим, що цей тип аналізу дозволяє розкрити напрями підвищення ефективності прибутку. Прибуток, у свою чергою, є основним джерелом коштів, що необхідні для розвитку підприємства, підвищення його конкурентоспроможності і надійності.

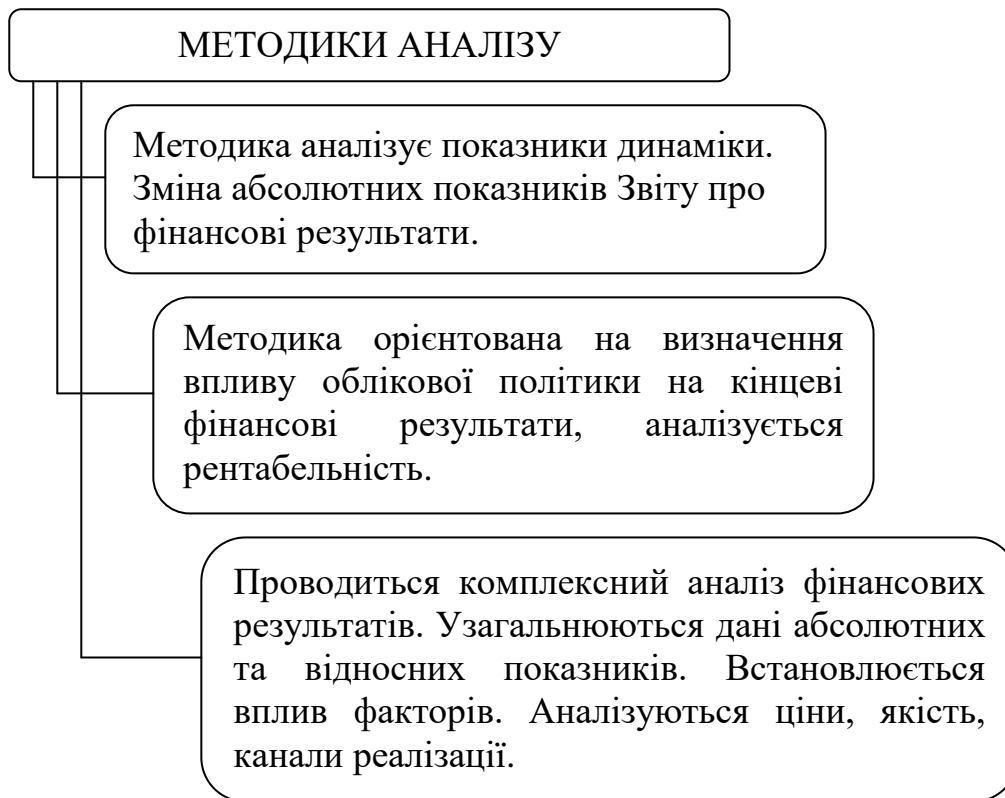
Фінансовий результат трактується різними дослідниками по-різному, залежно від сфери діяльності та масштабів роботи підприємства. Однак суть визначення залишається незмінною: фінансовий результат – це різниця між отриманими доходами та понесеними витратами. Зростання фінансових результатів говорить про високий ступінь надійності та незалежності підприємства, свідчить про належний рівень власних джерел фінансування.

Значення аналізу фінансових результатів визначається у можливості своєчасного виявлення негативних тенденцій та недоліків у роботі підприємства та усунення їх за рахунок формування програм стратегічного розвитку організації, покращення її роботи на підставі дослідження ринкових тенденцій та застосування сучасних інструментів оптимізації фінансових результатів та показників ефективності роботи, зокрема показників рентабельності [1].

Аналіз фінансових результатів має наступні цілі: 1) виявлення тенденцій зміни відомостей у звіті про фінансові результати на підставі показників динаміки прибутку, доходів та витрат; 2) визначення взаємозв'язку між рівнем прибутку та зміною оборотного капіталу, можливістю підприємства своєчасно здійснювати розрахунки; 3) виявлення факторів, що вплинули найбільше на зміну видів прибутку; 4) забезпечення контрольних заходів над виконанням планових показників, якщо такі для підприємства є. Планування здійснюється зазвичай у частині обсягу реалізації; 5) формування заходів щодо оптимізації

фінансових результатів [2].

У сучасній системі економічного аналізу зустрічається безліч методик аналізу. Розрізненість методик порушує єдність проведення аналізу фінансових результатів та ускладнює порівняльну оцінку показників підприємств за галузевою ознакою. Різні методики аналізу фінансових результатів суб'єкта господарювання систематизовані та наведені на рисунку 1.

Рисунок 1 – Методики аналізу фінансових результатів суб'єкта господарювання

Для того, щоб отримати найповніші уявлення про ефективність роботи підприємства необхідно проводити аналіз абсолютних показників Звіту про фінансові результати, розрахувати, оцінити та порівняти з галузевими значеннями показники рентабельності. Важливо провести факторний аналіз та визначити фактори зростання, збільшення прибутку. Комплексний аналіз передбачає всебічний аналіз, враховує дослідження ринку, попиту на продукцію, її якість та канали збуту. Такий звіт важливий для розвитку підприємства загалом.

Малі підприємства можуть обмежитися спрощеною формою аналізу, що передбачає розрахунок абсолютної зміни основних елементів Звіту про фінансові результати, розрахунок та інтерпретацію відносних значень ефективності, зокрема рентабельності.

Першою та найбільш значущою проблемою є обмежений обсяг Звіту про фінансові результати. У цій формі бухгалтерської звітності надаються користувачеві лише загальні показники, які не дозволяють сформулювати

загальної картини про систему збуту продукції, ефективність її реалізації.

Наприклад, відсутня інформація про структуру товарної продукції, про канали її реалізації, якість продукції, що виробляється. Вирішенням цієї проблеми може стати формування аналітичної записки до Звіту про фінансові результати, яка дозволить повноцінно оцінити управління системою реалізації продукції та дозволить виявити резерви поліпшення, зростання та розвитку підприємства. Наприклад, відомості про канали реалізації продукції дозволять маркетологам розробити вигідні пропозиції для цільової аудиторії.

Інформація про якість продукції дозволить виявити відсоток браку та визначити механізм його усунення. Ці відомості переважно потрібні внутрішнім користувачам, ніж зовнішнім. Вони спрямовані на узагальнення інформації щодо результатів роботи відділів збуту та маркетингу, виробничого відділу. Для систематизації відомості можна використовувати управлінські форми звітності. Управлінські форми звітності також мають формуватися за триваліший період (3-5 років). Такий період подання даних дозволить точніше визначити тенденції у роботі підприємства та розробити рекомендації щодо покращення діяльності. Важливою мірою є зближення міжнародного та національного бухгалтерського обліку у частині формування фінансових результатів. Все це дозволить проводити якісний, повноцінний та всеосяжний аналіз фінансових результатів. Визначати напрями покращення роботи.

Другою проблемою є низький рівень автоматизації систем бухгалтерського обліку, відсутність деталізації та аналітичності даних. Це ускладнює проведення комплексного економічного аналізу фінансових результатів.

Отже, сьогодні досягти підвищення ефективності аналізу фінансових результатів можна шляхом удосконалення джерел інформації для проведення аналізу, тобто шляхом підвищення аналітичності відомостей, поданих у Звіті про фінансові результати. Необхідно формувати внутрішню управлінську звітність, доповнювати відомості про якість та структуру виробленої продукції та канали збуту. Від того, наскільки якісно проведено аналіз фінансових результатів, визначено основні чинники, які його забезпечують, залежить майбутня результативність діяльності суб'єкта господарювання.

Література:

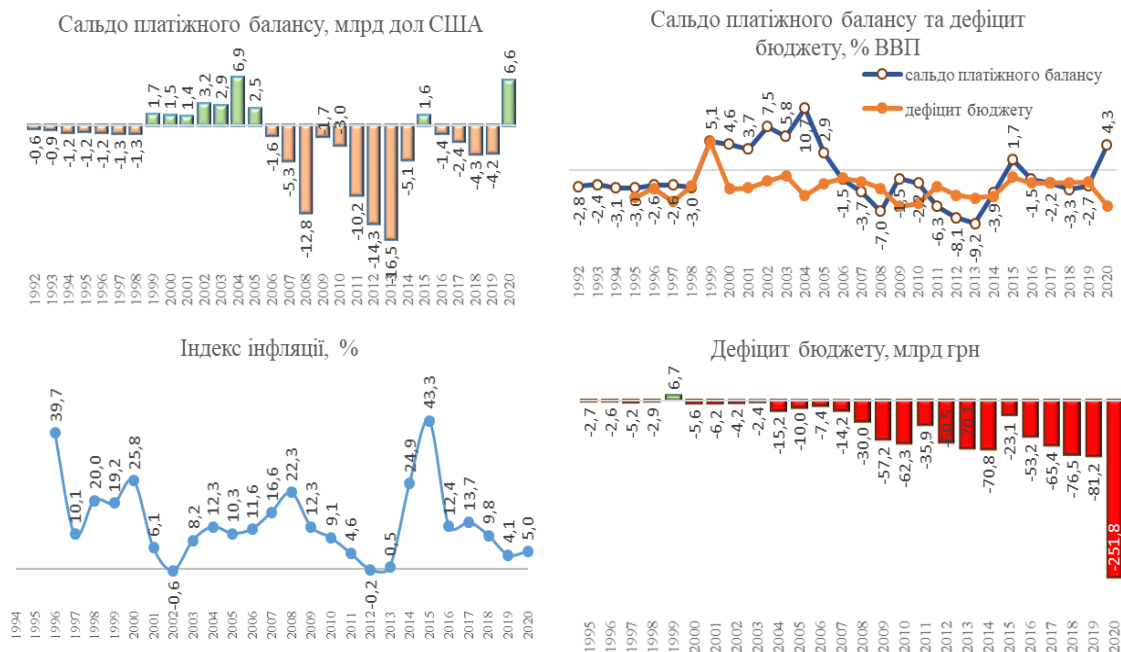
1. Фесенко В.В., Воронцова Л.А. Аналіз фінансових результатів підприємств України. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2020. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_1_5 (дата звернення: 01.12.2021)
2. Глушко А.Д., Грачова А.О. Методичні засади аналізу фінансових результатів діяльності підприємства. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2019. № 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2019_6_24 (дата звернення: 01.12.2021)

Базиліук Антоніна
 доктор економічних наук, професор
 завідувачка кафедрою фінансів, обліку і аудиту
 Національний транспортний університет
 м. Київ, Україна

НОВА ПАРАДИГМА ПОДАТКОВОГО РЕФОРМУВАННЯ

Впродовж останніх років було зроблено чимало кроків для поліпшення системи адміністрування податків, збільшення достовірності обліку та повноти надходження податкових нарахувань до бюджету. Зокрема була введена система електронного документообігу, запроваджено обов'язкове електронне звітування, автоматично здійснюється аудит податкових нарахувань, тощо. Всі ці заходи мають чітко виражену спрямованість на вирішення дуже болючої для України проблеми бюджетного дефіциту в частині більшої наповненості доходної частини бюджету за рахунок підвищення платіжної дисципліни суб'єктів економіки.

Попри те, гострота цієї проблеми за цей же період не зменшилася. Навіть в умовах постійного зростання цін, яке по-суті є додатковим податком, що реально збільшує державні доходи, досягти збалансованості бюджету так і не вдається. Який вже рік поспіль видатки бюджету значно випереджають його доходи (Рис 1).

Рисунок 1 – Динаміка платіжного балансу, дефіциту бюджету та інфляції в Україні у 1992 – 2020 рр.

Джерело: МВФ [Ошибка! Источник ссылки не найден.]

Прийняття бюджету на дефіцитній основі вимагає вдаватися до запозичень, як внутрішніх, так і зовнішніх, що призводить до зростання величини державного боргу, на обслуговування якого відволікається дедалі все більша частина державних доходів. Нажаль за роки ринкового реформування в Україні склалася витратна модель відтворення, що заснована на принципі постійного розширення зовнішнього фінансування для здійснення господарської діяльності. Логіка такої моделі фінансування полягає у застосуванні цінового механізму для покриття витрат від зростання податкового навантаження, цін на ресурси та плати по кредитах. Характерно, що для держави така модель цінової мультиплікації певної мірою виявляється вигідною, адже, зрештою, це сприяє наповненню бюджету.

Менше з тим відповідна практика призводить і до збільшення видатків бюджету в зв'язку з необхідністю компенсації втраченої платоспроможності населення через розширення кількості встановлених дотацій, субсидій, допомог. Ба більше, подорожчання товарів і послуг скорочує обсяги споживання. А це обмежує доходи суб'єктів господарювання, сприяє збільшенню дебіторської заборгованості і дефіциту обігових коштів.

А отже, при всій своїй простоті і доступності спосіб наповнення бюджету через відсутність контролю за підвищенням цін в сукупності з посиленням податкової дисципліни, є скоріш проблематичним ніж таким, що вирішує проблему економічного розвитку. В такому випадку посилення системи адміністрування податків створює потужну мотивацію приховування реальних результатів праці, викривленню облікової інформації, що автоматично зводить нанівець всі позитивні наслідки впровадження дуже важливих заходів.

Для зміни парадигми економічного розвитку необхідно змінити мотивацію економічної діяльності. До тепер удосконалення податкового законодавства здійснювалося переважно в напрямку змін кількості податків, бази та ставок оподаткування в межах окремих її форм. І на жаль не розглядалася можливість формування за допомогою норм податкового законодавства необхідної поведінки суб'єктів економіки. В цьому плані варто ввести регресивне оподаткування прибутку залежно від досягнутого рівня рентабельності виробництва, довести до об'єктивного рівня величини соціальних пільг: неоподаткованого мінімуму, мінімальної заробітної плати, тощо, що мають створити мотивацію до зниження витрат і легалізації доходів.

Література:

1. World Economic Outlook database. April 2021. IMF. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2021/April> (Last accessed: 26.07.2021).

Баланда Анатолій
доктор економічних наук, професор
професор спеціальної кафедри
Національна академія Служби безпеки України
м. Київ, Україна

МЕТОДИКА ВІДБОРУ РИЗИКОВИХ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ СЛУЖБОЮ ВНУТРІШНІХ ДОХОДІВ (IRS) США

Служба внутрішніх доходів США є досить ефективною державною інституцією – витрати відомства склали 33 центи на кожні 100 доларів США, що були зібрані в 2019 році. За результатами дослідження, більшість платників податків вважають, що несплата податків є абсолютно неприпустимим вчинком (87%), більш того, 94% американців вважають, що сплата справедливих податків є громадянським обов'язком кожного, а той хто шахраює з податками повинен нести відповідальність (91%). Громадяни старшого віку, як правило є більш законослухняними, ніж молоде покоління, однак менше половини платників податків згодні з тим, що зобов'язані повідомляти податкове відомство про відомі їм факти порушення законодавства(для цього до структури IRS входить так званий «Офіс свистунів» (Whistlebloweroffice), завданням якого є збір та аналіз даних з третіх джерел). Більшість платників податків висловили задоволення своїм особистим досвідом взаємодії з IRS (78%) і цей рівень залишається стабільно високим з 2017 року [1].

Стратегія роботи IRS з платниками податків складається з шести основних компонентів:

- розширення цифрових послуг для забезпечення каналів самообслуговування шляхом розвитку наявних та заведення нових онлайн-облікових записів;
- безперервний досвід, що дозволяє направляти платників податків до ресурсів і каналів зв'язку, які допоможуть вирішити їх проблеми;
- активна інформаційно-роз'яснювальна і просвітницька діяльність, спрямована на навчання платників податків шляхом надання інформації у потрібний час, на потрібній мові та у потрібній формі;
- цілеспрямовані стратегії для співпраці з недостатньо охопленими верствами для вирішення проблем комунікації, навчання, прозорості, довіри тощо;
- розвиток інтерактивної мережі спільнот, що охоплюють податкову адміністрацію, державний, приватний і некомерційний сектори з метою обміну досвідом та посилення можливостей доведення до платників податків необхідної їм інформації;
- управління корпоративними даними і передова аналітика для розробки стратегії управління, що включає як розуміння діяльності всього агентства, так і потреби кожного платника податків [2, с. 17-18].

Методики відбору платників податків для перевірки дозволяють зменшити адміністративні витрати та підвищити якість контрольних заходів. Найбільш результативним є комбінування методів цільового та випадкового відбору платників податків. Так, у 1964 році для перевірки сумлінності платників податків IRS почала використовувати спеціальне методичне забезпечення TCMR (Taxpayer Compliance Measurement Program). Програма в автоматичному режимі відбирала платників податків за розробленими спеціальними критеріями, що дозволяло виявити потенційні помилки в податкових деклараціях. Після цього проводилася перевірка відібраних декларацій суцільним методом перевірки.

Основними етапами методики TCMR були такі [3]:

- попереднє планування: цілі аудиту порівнюються з наявними ресурсами за допомогою вибіркового планування для забезпечення надійності оцінок;
- складання вибірки: розробляється система для випадкового відбору відшкодування відповідно до критеріїв, сформульованих на етапі планування;
- відбір податкових декларацій для аудиту;
- розробка системи звітності і контролю: побудована інформаційна система дозволяє керівництву контролювати процес виконання проекту;
- розробка контрольного листа і інструкцій: контрольна відомість містить заявлені й виправлені суми доходу, уточнення доходу, пільги, відрахування і кредити, а також дані, що можуть призвести до покращання роботи, законодавчі рекомендації та стратегії правозастосування;
- навчання та інструктаж аудиторів на місцях;
- польові перевірки на предмет якості й точності;
- обробка контрольних листів;
- складання таблиць результатів та проведення дискримінантного аналізу.

Слід зазначити, що наведена методика містить ряд недоліків, серед яких: порівняно низькі показники результативності податкових перевірок, значні витрати матеріальних і людських ресурсів, а також громіздкість. Тому, в 2000 році на її зміну прийшла «Національна дослідницька програма» - NRP (National Research Program), що включає систему відбору і аналізу платників податків та містить п'ять етапів перевірки [4]:

- перевірка за внутрішньою базою даних (інформація від контрагентів і третіх осіб);
- запит даних у платників податків, які відібрані на першому етапі;
- запрошення платників податків до податкових органів;
- виїзна податкова перевірка;
- деталізована перевірка.

Дана методика податкової перевірки є стандартизованою і закріплена в нормативних документах податкового відомства. При цьому, застосування

методики характеризується особливостями, що залежать від виду господарської діяльності платника податків.

Таким чином, основу діяльності Служби внутрішніх доходів (IRS) США складає прогностичний діяльнісний підхід, тобто виявлення податкових ризиків ще на стадії їх виникнення. Головна місія відомства описує їх роль і очікування громадськості, пов'язаного з виконанням цієї ролі:

- у США Конгрес приймає закони і вимагає від платників податків їх неухильного дотримання;
- роль платника податків полягає у розумінні та виконанні своїх зобов'язань щодо сплати податків;
- роль Служби внутрішніх доходів США полягає в тому, щоб допомогти дотриманню податкового законодавства більшістю законослухняних платників податків і забезпечити сплату податків, що справедливо нараховані з тієї меншості, яка не бажає виконувати закон.

Література:

1. Comprehensive Taxpayer Attitude Survey (CTAS) 2020. Executive Report. URL: <https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/p5296.pdf>. (Last accessed: 15.12.2021)
2. TAXPAYER FIRST ACT REPORT TO CONGRESS. 2021. URL: <https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/p5426.pdf>. (Last accessed: 15.12.2021)
3. IRS 1989, 10-13. URL: <https://www.irs.gov/pub/irs-prior/i1040--1989.pdf>. (Last accessed: 15.12.2021)
4. Part 4. Examining Process. Chapter 22. National Research Program (NRP). Section 1. National Research Program Overview. URL: https://www.irs.gov/irm/part4/irm_04-022-001. (Last accessed: 15.12.2021)

УДК 004.8:005.8

Баранов Віталій

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри менеджменту та економіки

Льотна академія Національного авіаційного університету

м. Кропивницький, Україна

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ

Ефективність проектного менеджменту завжди визначає успішність реалізації будь-якого проекту, а помилка у прийнятті управлінського рішення особливо на початкових стадіях створення, розробки або планування проекту може бути критичною. Кожний окремий проєкт це практично завжди унікальна подія яку дуже важко стандартизувати, однак процеси що охоплюють процеси управління проектами у великій мірі піддаються стандартизації. Практика проектного менеджменту свідчить про те що більш ніж половини часу роботи керівника проекту витрачається на виконання адміністративних задач частина з яких може бути автоматизованою, а інша частина опрацьована за допомогою

сучасних інформаційних технологій, таких як штучний інтелект.

Штучний інтелект (ШІ), Artificial Intelligence (AI) – широке поняття, яке охоплює будь-які технології, які відтворюють людське мислення і такі навички, як, наприклад, розуміння складної інформації, самостійне виведення висновків і здатність вести осмислений і зв'язний діалог. ШІ вже освоїв рутинні функції та почав проникати у сфери, які раніше були підвладні тільки людині. Сфера застосування ШІ на сучасному етапі розвитку вже охоплює та управління проєктами. Штучний інтелект є безальтернативним інструментом впровадження аналітичних додатків в галузі проєктного менеджменту (Project Management PM).

Слід відзначити що штучний інтелект, машинне навчання та глобальна роботизація кардинально трансформують філософію управління проєктами. Вплив використання систем на основі штучного інтелекту сьогодні важко переоцінити, він значною мірою визначає успіх реалізації проєкту. Дослідження великої кількості раніше виконаних проєктів використовується для навчання штучного інтелекту, для того, щоб більш ефективно допомагати керівнику проєкту на усіх стадіях його реалізації, включно з оцінкою термінів та ресурсів, комунікації, ідентифікацію та управління ризиками та інше [4].

У теперішній час використовується велика кількість рішень з використанням ШІ які можна умовно поділити на два класу: віртуальні помічники керівника проєкту; штучний інтелект в системах управління проєктами.

Серед віртуальних помічників проєкту можна виділити такі, що представлено нижче.

PMOtto.ai – «віртуальний помічник» керівника проєкту який був представлений у 2017 році Allan Rocha та Ricardo Vargas. Це сервіс поєднує у собі функції чат-бота та інтерфейс взаємодії з різними системами та додатками щодо управління проєктами, такими як Microsoft Office 365 Project Online. PMOtto дозволяє учасникам проєкту ефективно взаємодіяти з використанням смартфона або вебчату. Можливо інформувати про виконання конкретних завдань, доводити інформацію про поточні або потенційні ризики, швидко формувати необхідні інформаційні запити та надсилати відповіді. Даний сервіс здатен ідентифікувати мову та текст та перетворювати їх у відповідні команди для інформаційних систем. ШІ PMOtto може також надавати рекомендації щодо реалізації проєкту, які ґрунтуються на використанні технології машинного навчання та відповідних алгоритмах, які сформовані з використанням великої кількості комбінацій профілів управління різними проєктами протягом 20 років [1].

Lili.ai – це розробка яка направлена на оптимізацію бюджетів проєктів та підвищення ефективності проєктного управління. Lili.ai створений французькими винахідниками також як віртуальний помічник керівника проєкту. Алгоритми ШІ Lili.ai гарно себе зарекомендували та отримали кілька нагород серед яких CogX AI Rising Star Award, та є учасником престижного конкурсу X-Prize. Слід додати що ШІ Lili.ai веде власний блог Liliai.blog [1].

Autodesk Construction IQ (раніше відомий як Project IQ) – віртуальний помічник розроблений переважно для об'єктів будівництва. ШІ використовуючи методи машинного навчання збирає та аналізує дані щодо якості та безпеки об'єктів будівництва, можливих ризиків, розраховує ймовірність зсуву запланованих термінів виконання і т.ін. Construction IQ використовує результати спостережень, аудитів, журналів технагляду, фотографій, технічних завдань, звітів виконавців та інші джерела для глибокого аналізу та виявлення потенційних ризиків по проєкту. Отримані результати відбиваються у Project Home – у вигляді єдиного вікна в якому розміщена найбільш важлива інформація щодо проєкту: прогрес виконання робіт, інтерактивна модель об'єкта, інформація з камер спостережень та ін.. Такий інтерфейс є дуже зручним для користувачів і дозволяє оптимізувати роботу не лише керівника проєкту.

Серед цифрових інструментів щодо управління проєктами можна відмітити й Бітрікс24. Його функціонал дозволяє створювати нові задачі у межах проєкту, призначати або змінювати відповідальних виконавців, актуалізувати статус виконання задач, відправляти необхідні листи та виконувати багато інших доручень. На цій же платформі був розроблений Бітрікс24.Ассісетіт, можливості якого дозволяють працювати з поширеними голосовими сервісами такими як Яндекс Аліса або Google Assistant. Використання голосового сервісу дозволяє більш ефективно організувати роботу команди проєкту, видавати завдання виконавцям, призначати робочі зустрічі та наради, спілкуватись виключно в середовищі проєкту [1].

Також існує і дещо інший підхід щодо створення віртуальних помічників. Такі помічники, а також чат-боти можна створювати за допомогою відповідних платформ які містять відповідний набір інструментів. Один з подібних ресурсів Azure Bot Service розрахований на створення рішень корпоративного рівня, інший, Dialogflow, інтегрований з різними системами такими як Redbooth, може використовуватись для управління проєктами [5].

Цікавим прикладом динамічного інтелектуального планувальника є Liquid Planner, який автоматично корегує очікувані дати завершення задач проєкту, у випадку зміни термінів, а також коли ресурси розподіляються на інші проєкти або коли інші роботи набувають вищий пріоритет.

Заслуговує уваги Infosys Nia Contracts Analysis, платформа штучного інтелекту яка автоматизує як бізнес, так і ІТ-процеси. Дана архітектура дозволяє власним клієнтам використовувати потужні алгоритми ШІ для вирішення широкого круга задач, а один з її модулів, Nia Contracts Analysis, використовує машинне навчання та соматичне моделювання для оптимізації управління контрактами, прискорення перевірки контрактів та зниження ризиків щодо їх укладання. Застосування цього додатку найбільш ефективно для особливо складних проєктних договорів, які складаються з сотень сторінок, містять багато уточнень, доповнені різноманітними ціновими схемами та умовами постачання, що можуть змінюватись з часом.

Відмінність додатку PsodaVision який також використовує технологію

машинного навчання полягає у можливості синхронізувати фізичні та цифрові Канбан-дошки. Штучний інтелект програми опрацьовує фізичне зображення та переносить його в цифрове поле [5].

Оболонка Cloverleaf допоможе керівнику проєкту сформувати та налаштувати ефективну команду для результативної спільної діяльності. ШІ бере на себе деякі з функцій HR-менеджера, порівнює особисті якості та навички виконавців, для того, щоб оптимізувати роботу всієї команди.

PineStem також використовує штучний інтелект, однак спроектований виключно для IT-проєктів. Цей додаток формує ефективну команду з розробки програмного забезпечення, визначає найбільш ефективних співробітників для конкретних видів робіт виходячи з аналізу їх попередньої роботи. Технології машинного навчання дозволяють удосконалювати PineStem в міру зростання його бази даних. Використання цього сервісу доцільне в Agile-проєктах, де він відстежує кожний спринт щоденно та інформує всю команду проєкту про стан виконання відповідних робіт, наскільки все йде за планом з врахуванням темпів виконання та наявних помилок. Аналізуючи поточні дані та накопичений досвід PineStem визначає загальну продуктивність команди, коректність відведених строків виконання, а це своєю чергою дозволяє керівнику проєкту своєчасно приймати необхідні управлінські рішення та вживати корегуючі заходи для повернення проєкту в межі плану.

TARA AI – платформа, яка за допомогою ШІ, машинного навчання супроводжує проєкти на всіх стадіях. Дана система може формувати варіанти реалізації проєкту в межах виділеного бюджету, допомагає з формуванням команди проєкту, а також пропонує ряд інших сервісів щодо підтримки, контролю та аналізу виконання робіт по проєкту [1].

Приведений перелік додатків та спеціалізованих платформ не є вичерпним. Він лише демонструє можливості використання технології штучного інтелекту, машинного навчання у сфері проєктного менеджменту. Поряд з цим представлені та аналогічні цифрові інструменти є лише помічниками керівника проєкту які мають лише функції, що доповнюють та супроводжують. Мова не йде про повноцінну заміну керівника на штучний інтелект, а про створення більш ефективних умов роботи для менеджера, звільнення його від рутинної роботи, та автоматизації багатьох другорядних завдань. Штучний інтелект дозволяє керівнику проєкту сконцентруватись на сферах які важко формалізувати, таких як управління комунікаціями та очікуваннями, врегулювання конфліктів, стратегічне планування та інше. Також слід наголосити на тому що використання високих технологій машинного навчання, штучного інтелекту потребує достатньо високого рівня дисципліни та культури проєктного менеджменту. Надійність та результативність роботи ШІ багато в чому залежить від своєчасності та правдивості даних які вносяться до системи.

Література:

1. Аникин Д.В. Краткий обзор перспектив развития интеллектуальных систем. URL: <http://infotech.com.ua/view-articles/id-kratkii-obzor-perspektivrazvitiya-intellektualnyh->

- sistem-26.htm (дата звернення: 19.11.2021)
2. Іванченко Г.Ф. Системи штучного інтелекту : навч. посіб. К.: КНЕУ, 2011. 382 с.
  3. Матвійчук А. Можливості та перспективи створення штучного інтелекту. *Вісник НАН України*. 2011. № 12. С. 36-51.
  4. Субботін С.О. Подання й обробка знань у системах штучного інтелекту та підтримки прийняття рішень : Навч. посіб. Запоріжжя: ЗНТУ, 2008. 341 с.
  5. Шаров С.В. Інтелектуальні інформаційні системи : навч. посіб. Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2015. 144 с.
  6. El-Masry F.M. The Role of Artificial Intelligence in Redefining the Concept of Management. 2018. Vol. 1. Issue 2. P. 37-43.

УДК 339.9

Белікова Тетяна

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів та кредиту

Харківський національний університет будівництва та архітектури
м. Харків, Україна

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

З кінця ХХ століття глобальна світова економіка розвивається швидкими темпами. виникнення глобальних проблем бере свій початок з початку розвитку світової економіки.

Глобальні проблеми стосуються не окремо кожної країни чи якоїсь території, а всіх народів, всіх людей незалежно від їх матеріальних можливостей і статусів, рівня розвитку культури, менталітету, природних багатств країни та ін. Глобальні проблеми призводять до фінансових та соціальних втрат, стагнації виробництва і навіть устрою країн. В окремих випадках глобальні проблеми можуть привести до зіткнень та війн.

Ці проблеми виникають при загостренні відносин між різними соціальними системами та зачіпають взаємодію між державами. Основними з них є: володіння природними ресурсами, енергетичними ресурсами, екологічні та продовольчі проблеми, воєнно-економічні відносини, роззброєння окремих країн, різноманітні кризи.

Глобалізація економіки в умовах сучасного світу стикається з однією проблемою: всі лідерські місця у світі вже зайняті державами, що входять у «Велику сімку». Саме на них припадає не менше 12% населення планети і 60-70% світового ВВП. Саме вони виконують вирішальну функцію в МВФ, Світовому банку, СОТ і ОЕСО [1].

Країни «Великої сімки» формують епіцентр глобалізаційних процесів, ядро світової економіки. До групи лідерів вдалося долучитися лише двом десяткам країн, що активно розвиваються і налагодили з ними плідну і взаємовигідну співпрацю [1].

До позитивних наслідків глобалізації в Україні можна віднести:

можливість економічно «підтягнути» країну до рівня високорозвинених (на практиці відбувається поглиблення економічної прірви між країнами внаслідок глобалізації); можливість брати активну участь в обговоренні режимів регулювання міжнародних економічних відносин; забезпечення інвестиційної привабливості України для іноземних інвесторів за рахунок приєднання країни до загальноприйнятих у світі регулятивних норм; скорочення витрат на здійснення зовнішньоекономічних операцій, що є важливим для українських виробників [2].

Серед негативних наслідків глобалізації, її загроз для України можна виділити такі: збільшення розриву в рівнях економічного і соціального розвитку між Україною та розвиненими країнами; зростання безробіття, бідності, безпритульності, а також техногенне перевантаження і деградація довкілля; економічне і політичне послаблення України, пригнічення внутрішнього національного ринку, національної економіки, що може призвести до практичного усунення України з конкурентного середовища; зростання рівня тіньової економіки, її розростання до рівня глобально світової; загальна криміналізація економічної діяльності, поширення корупції та ін. [2].

Однією з головних проблем глобалізації є потенційна глобальна нестабільність через взаємозалежність національної економіки країн на світовому рівні. У результаті локальні економічні коливання чи кризові явища в будь-якій країні можуть носити глобальні наслідки. Негативні аспекти глобалізації пов'язані з потенційними конфліктами, хоча їх можна пом'якшити шляхом розвитку глобального співробітництва на основі угод політичного характеру або за рахунок створення нових міжнародних інститутів [3].

Таким чином, державі вкрай необхідні підстави для того, щоб Україна змогла бути конкурентоспроможною на світовому ринку, а також інвестиційно привабливою.

Література:

1. Чмерук Т. Глобалізація економіки: як не стати державою-банкрутом. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2018/01/19/633175/> (дата звернення: 12.12.2021).
2. Лещенко В.В., Дьяков А.А. Вплив глобалізації на публічне управління: наслідки для України. *Державне управління: теорія та практика*. 2015. № 1. С. 21-30.
3. Снігир Л.П. Проблеми та перспективи глобалізації міжнародних економічних відносин. *Інфраструктура ринку*. 2018. № 22. С. 33-36.

УДК 657

Бенько Ірина

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль, Україна

**ОБЛІК В ТОРГОВЕЛЬНИХ КОМПАНІЯХ:
ВІТЧИЗНЯНА ТА ЗАРУБІЖНА ПРАКТИКА**

Сучасне бачення проблем і перспектив діяльності торговельних компаній дає можливість раціонально організувати їх діяльність. Своєчасне впровадження міжнародних стандартів обліку гарантує правильний вибір розвитку їх діяльності.

На сектор роздрібної торгівлі впливає значна кількість факторів, включаючи глобальний і локальний попит, світові економічні показники та тенденції, а також прийняття міжнародних стандартів. Крім цього, є й інші чинники і тенденції, що значно впливають на сектор торгівлі. Відбуваються соціально-економічні, культурні та демографічні зрушення, які докорінно змінюють поведінку споживачів. Все більший вплив на їх ставлення до брендів, а також прийняті ними рішення про купівлю надають технології – Інтернет, соціальні медіа та мобільні платформи. Таким чином у компаній роздрібної торгівлі з'являється можливість стати ближче до своїх покупців і поліпшити свою роботу. Розвинені ринки зростають повільно, в той час як на ринках, що розвиваються, відзначається швидке зростання. Цей фактор посилює регулюючий вплив на сектор роздрібної торгівлі.

Для більш ніж 75% компаній основні засоби становлять більше 20% усіх активів, а для третини компаній їх частка перевищує 70%. Для нарахування амортизації компанії використовували прямолінійний метод. Терміни корисного використання основних засобів, схожих за своїми характеристиками, у компаній значно відрізняються. Для подальшої оцінки основних засобів усі компанії застосовують модель оцінки за фактичною вартістю [3].

Активність у проведенні угод з об'єднання бізнесу в секторі роздрібної торгівлі найчастіше залежить від характеру операційної діяльності компанії. Великі універсальні магазини більш орієнтовані на зростання, ніж мережеві магазини. Основний фактор, що впливає на реалізацію таких угод у секторі, – це наявність можливостей консолідації на ринку і виходу на нові ринки.

Кількість і масштаби угод з об'єднання бізнесу безпосередньо залежать від фінансового становища компаній. В останні роки компанії були обмежені у своїх можливостях щодо залучення необхідних коштів через зниження доступності капіталу та економічного спаду. У зв'язку з цим не дивно, що значна кількість компаній провела угоди, однак розміри цих угод найчастіше були невеликими. Найбільші труднощі в обліку об'єднання бізнесу в компаній роздрібної торгівлі, як правило, викликає виявлення нематеріальних активів, які раніше не визнавалися придбаними підприємством, включаючи, наприклад, бренди, створені таким підприємством, і нематеріальні активи, що відображають взаємини з клієнтами [1].

Припустимо, що відповідно до маркетингової політики, закріпленої у договорах, компанія надає знижку відповідно до об'єму продажу:

- а) при продажі товарів на суму 200000\$ – 0%;
- б) при продажі товарів на суму 200001\$ до 300000\$ – 5%;
- в) при продажі товарів на суму 300001\$ – 8%.

Вказані знижки є перспективними, тобто нова ціна діє на покупку, що

перевищує вказаний ліміт. Розрахунки з покупцями проводяться після закінчення періоду.

У звітному періоді покупець «А» придбав товарів на суму 520000\$, покупець «В» – на суму 280000\$. В обліку і звітності дебіторська заборгованість і дохід усіх покупців були відображені за вказаними номінальними сумами. Бухгалтер планував здійснити корегування у наступному обліковому періоді, коли будуть проведені всі розрахунки і покупцям будуть виписані рахунки, за якими здійснено коректування.

Враховуючи вимоги МСБО 18, дохід і дебіторську заборгованість за покупцями «А» та «В» необхідно відобразити не у сумі 800000\$ (520000\$ + 280000\$), а з врахуванням знижок: за покупцем «А» $(300000\$ - 200001\$) \times 5\% + (520000\$ - 300001\$) \times 8\% = 22600\$$; за покупцем «В» $(280000\$ - 200001\$) \times 5\% = 4000\$$. Всього корегування доходу і дебіторської заборгованості необхідно провести на суму 26600\$ (22600\$ + 4000\$). Величина таких знижок визнається з метою оподаткування у тому періоді, в якому знижка буде надана та підтверджена документально.

Припустимо, що відповідно до маркетингової політики, закріпленої у договорах, компанія надає знижку відповідно до своєчасності оплати:

- а) при повній передоплаті за товар – 15%;
- б) при оплаті протягом місяця після відвантаження товару – 8%;
- в) при оплаті протягом 1-2 місяців після відвантаження товару – 5%.

Звітність складається цією компанією протягом місяця після звітної дати. Відповідно компанія може врахувати усі знижки пункту а) та б), виходячи із фактичних даних після звітної дати і скорегувати звітність за період, в якому було відображено продаж.

Припустимо, що покупців стосовно проведення оплати можна розподілити на такі групи ($33\% + 47\% + 20\% = 100\%$):

- ті, що провели оплату протягом місяця після відвантаження – 33%;
- ті, що провели оплату протягом 1-2 місяців після відвантаження – 47%;
- ті, що провели оплату пізніше 2 місяців після відвантаження – 20%.

Відповідно, якщо оплата протягом 1-2 місяців після відвантаження товару становить 820000\$, то величина знижки становитиме 19270\$ ($820000\$ \times 47\% \times 5\%$). Тому на цю суму необхідно скорегувати дебіторську заборгованість і дохід згідно із міжнародними стандартами.

Якщо компанія не здійснює трансформацію, а веде облік паралельно, то дохід можна відобразити таким чином з врахуванням майбутньої знижки:

1. При здійсненні продажу товарів:		
Дебет	Дебіторська заборгованість	820000\$
Кредит	Дохід (820000\$ – 19270\$)	800730\$
Кредит	Резерв за втраченими знижками	19270\$
2. При наданні знижки пізніше:		
Дебет	Резерв за втраченими знижками	19270\$
Кредит	Дебіторська заборгованість	19270\$

Рахунок «Резерв за втраченими знижками» за такою схемою зменшує величину дебіторської заборгованості в балансі.

У торговельній мережі товари часто продають за певними акціями (безкоштовний товар при придбанні певної кількості).

Припустимо, що компанія проводить акцію, за якою при придбанні більше двох товарів покупець отримує ще один товар безкоштовно. За звітний період покупцям було передано 130 безкоштовних товарів. Їх продажна вартість становила 360\$, а собівартість – 240\$. Таким чином, дохід становитиме 46800\$ (130 одиниць × 360\$), а собівартість – 31200\$ (130 одиниць × 240\$). Згідно із МСФЗ, дохід від продажу безкоштовних товарів не відображається, оскільки компанія не передбачала отримати за них відшкодування. Витрати на безкоштовні товари доцільно розглядати як витрати на маркетинг і відобразити таким чином:

Дебет	Дохід	46800\$
Кредит	Інші збитки	46800\$
та одночасно:		
Дебет	Операційні витрати	31200\$
Кредит	Собівартість продажу	31 200\$

Крім зазначених знижок, існують багато інших маркетингових акцій. Якщо компанія випускає і розповсюджує рекламні листівки, то при поданні такої листівки покупець отримує визначену знижку. Витрати на випуск і розповсюдження листівок визнаються у звіті про прибутки та збитки як витрати з продажу. Очікувані знижки компанія може оцінити, однак в обліку і звітності вони не будуть визнані до того часу, поки не настануть обидві події: покупці подадуть листівки, а дохід буде визнано в обліку.

Можна зазначити, що МСФЗ виступають ефективним інструментом підвищення прозорості та зрозумілості інформації, яка розкриває діяльність суб'єктів господарювання. Таким чином, процес переходу до використання МСФЗ доречно розглядати як один з основних факторів продовження та активізації реформи бухгалтерського обліку в країні.

Література:

1. Бенько І.Д. Оцінка стану обліку торговельних компаній. *Сучасні детермінанти фіскальної політики: локальний та міжнародний вимір*: матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. [м. Тернопіль, 10 вересня 2019 р.]. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. С. 214-218
2. Лучко М.Р., Бенько І.Д. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах : навч. посіб. Тернопіль: Економічна думка, 2016. 370 с.
3. Лучко М.Р., Бенько І.Д., Яцишин С.Р., Мельник Н.Г. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності : навч. посіб. Тернопіль: Економічна думка, 2018. 390 с.

Білозір Микола
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Плиса Володимир
кандидат економічних наук, професор
професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СИСТЕМУ УПРАВЛІННЯ КОРПОРАТИВНИМИ ФІНАНСАМИ

Стабілізація та успішний розвиток економік багатьох країн залежить від ефективності реалізованої корпораціями політики впровадження інноваційних технологій у систему корпоративного управління фінансами. Проте реалізація цієї політики пов'язана з низкою проблем, які значною мірою визначаються ризиками впровадження цих інноваційних технологій.

Вагомий внесок у дослідження проблем впровадження інноваційних технологій у систему корпоративного управління фінансами внесли Д. Грем [1], С. Гарві [1], Д. Петіт [2], В. Плиса [3; 4; 5], Д. Тірол [7], А. Шапіро [6], та інші.

У даний час існує кілька моделей корпоративного управління, серед яких хочемо виділити три основні: японська модель; континентально-європейська (інсайдерська) модель; Англо-американська (аутсайдерська) модель.

Японська модель корпоративного управління сформувалася з урахуванням специфічної національної культури та традицій країни й у її основу закладено принцип соціальної згуртованості та взаємозалежності. Слід зазначити, що саме під впливом національних традицій Японська модель корпоративного управління є закритою і застосовується тільки в Японії. Відповідно до сучасного корпоративного законодавства Японська модель корпоративного управління може бути реалізована у вигляді двох систем управління компанією: системою корпоративних аудиторів; системою комітетів.

Континентально-європейська модель корпоративного управління переважно застосовується у країнах західної Європи (Австрії, Швейцарії, Нідерландах, Німеччині). Ця модель корпоративного управління характеризується: високою концентрацією акціонерного капіталу; довгостроковими цілями інвесторів; наявністю менш ліквідного ринку.

Англо-американська модель застосовується в Австралії, Новій Зеландії, Канаді, Великій Британії, США та інших країнах. У моделі закладено безперечний пріоритет прав акціонерів, основний контроль здійснюється через ринок капіталів.

Політика впровадження інноваційних технологій у систему управління корпоративними фінансами, побудова нових стратегій організації бізнес-процесів (наприклад, у віртуальному просторі), а також зміна неформальних

правил гри, наприклад, що забезпечують функціонування віртуальних організацій на основі довіри учасників один до одного, істотно збільшує продуктивність праці та конкурентоспроможність сучасних організацій.

Одним із основних методів ухилення від ризику є метод апробації, який полягає в експериментальному застосуванні протягом певного періоду часу конкретної інноваційної технології у системі управління корпоративними фінансами. Після закінчення цього періоду на підставі інформації про фактори ризику, що проявилися, приймається рішення про застосування або відмову від даної інноваційної технології.

Ухилення від ризику здійснюється за допомогою методу селекції, що є відбором найменш ризикових інноваційних технологій.

Локалізація ризику впровадження інноваційних технологій у систему управління корпоративними фінансами здійснює за допомогою методів адміністративного, інституційного та економічного хеджування. При адміністративному хеджуванні створюються тимчасові адміністративні структури, які компенсують дію факторів ризику при застосуванні будь-якої інноваційної технології. При інституційному хеджуванні чітко визначається сфера застосування цієї інноваційної технології. При економічному хеджуванні вводяться санкції за навмисне спотворення змісту та меж застосування конкретної інноваційної технології, що дозволяє компенсувати ризики за рахунок отримання нелегітимної вигоди.

Цікавою є група методів боротьби з ризиками впровадження інноваційних технологій у систему управління корпоративними фінансами – методи дисипації, або розподілу ризику. Серед цих методів хочемо виділити метод періодизації розподілу ризику та метод об'єктної дискримінації.

У першому випадку ризик розподіляється за періодами запровадження конкретних інноваційних технологій. При реалізації будь-якого довгострокового проекту розподіл ризику за стадіями дозволяє ретельніше контролювати процес впровадження цієї інноваційної технології, і навіть легше коригувати свої дії за необхідності.

У другому випадку заходи протидії факторам ризику розподіляються за видами об'єктів. Будь-яка корпорація у процесі здійснення своєї діяльності і, зокрема, при реалізації інноваційних технологій має розподіляти всі можливі ризики у різних сферах.

Важливу роль у впровадженні інноваційних технологій в систему управління корпоративними фінансами відіграють методи компенсації їхнього ризику. В рамках методу моніторингу регулярно збирається та аналізується інформація про результати та наслідки застосування певної інноваційної технології. Істотну роль у цьому процесі відіграє інформатизація корпорації: запровадження корпоративних інформаційних систем, корпоративних порталів тощо. Отримана в результаті проведення моніторингу інформація дозволяє корпорації враховувати можливі зміни законодавства, нові тенденції у світових економічних та політичних взаєминах різних суб'єктів та відповідно вчасно коригувати стратегічні та тактичні плани.

Окрім запобігання ризикам впровадження інноваційних технологій у систему управління корпоративними фінансами, важливе значення має наявність кваліфікованих фахівців, які спеціалізувалися б безпосередньо на економіці нового типу (сюди можна віднести економіку знань), здатних керувати знаннями, а також генерувати та керувати інноваційними технологіями на професійному рівні. Необхідність створення спеціальних внутрішніх структур з управління знаннями зумовлена тим, що це дозволить вийти корпораціям на новий рівень господарювання, підвищить їхню фінансову стійкість і гнучкість, сприяючи розвитку «сучасної» економіки. Також можливе створення окремих компаній, що надають консалтингові послуги з управління знаннями на основі використання технології аутсорсингу.

Таким чином, реалізація політики впровадження інноваційних технологій у систему корпоративного управління фінансами пов'язана з багатьма проблемами. Деякі з них обумовлені ризиками впровадження нових правил гри. Серед низки методів запобігання ризикам впровадження інноваційних технологій у систему корпоративного управління фінансами варто звернути увагу на методи ухилення, локалізації, дисипації та компенсації, що набувають різних особливостей в умовах корпоративного інституційного середовища. Крім того, для вдосконалення політики впровадження інноваційних технологій у систему корпоративного управління фінансами необхідно створити в компаніях спеціалізовані структури з управління знаннями, готувати відповідних фахівців, а також приділяти особливу увагу реформуванню національного та корпоративного законодавства у цих сферах.

Література:

1. Graham J.R., Harvey C.R. (2001). The theory and practice of corporate finance: evidence from the field. *Journal of Financial Economics*, № 60, pp. 187-243.
2. Pettit J. (2007). Strategic corporate finance: applications in valuation and capital structure, *John Wiley & Sons, Inc.*, Hoboken, New Jersey, USA.
3. Плиса В.Й. Стратегія управління фінансовою стійкістю підприємства. *Фінанси України*. 1999. № 11. С. 36-41.
4. Плиса В.Й. Управління ризиком фінансової стійкості підприємства. *Фінанси України*. 2001. № 1. С. 67-72.
5. Плиса В.Й. Управління фінансовою стійкістю страховика. *Фінанси України*. 2001. № 9. С. 136-142.
6. Shapiro A.C. (2019). *Multinational Financial Management*. *John Wiley & Sons*, New Jersey, USA.
7. Tirole J. (2006). *The theory of corporate finance*. *Princeton University Press*. New Jersey, USA.

ЗАГРОЗИ І МОЖЛИВОСТІ ПРОТЕКЦІОНІСТСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ТА ФІСКАЛЬНОГО ПРОСТОРУ

Трансформація соціально-економічних систем відбувається під впливом багатьох факторів, які прямо чи опосередковано пов'язані з поглибленням глобалізаційних процесів. Одним із глобальних викликів, який змінює усталені торгові відносини між країнами, активізує зміни у зовнішній торговій політиці, потребує запровадження дієвого інструментарію фінансової взаємодії держави та підприємств, є застосування протекціоністської політики в частині підвищення митних тарифів на імпорту, яка спонукає до торгових конфліктів та торгових війн. Відбувається посилення взаємозв'язку економіки та політики на фоні інтенсивного розвитку світової торгівлі, що потребує вибору між політикою економічного націоналізму, посилення ролі держави або забезпечення вільного ринку. Посилення інтенсивності світової торгівлі впливає на світовий ВВП, доходи країн та їх фінансовий простір. Упродовж останніх 50 років обсяг світової торгівлі у відсотках до світового ВВП збільшився майже у двічі з 26,5% у 1970-х роках до 58,2% ВВП у 2019 р. [1].

Враховуючи, що Україна є країною з відкритою економікою, актуалізуються дослідження економічних наслідків збільшення інтенсивності світової торгівлі, змін у міжнародній торговій політиці, локальних торгових конфліктів, перебудови світових ланцюжків формування доданої вартості, які впливають на діяльність експортерів та імпортерів, суб'єктів господарювання на внутрішньому ринку, а також стійкість економіки та бюджетну безпеку загалом.

Для України динаміка податкових надходжень, зокрема, податку на прибуток підприємств, податку на додану вартість з увезених на митну територію України товарів, має високу залежність від динаміки експортно-імпортних операцій [2]. Питома вага сукупного експорту товарів та послуг України у світовому експорті зменшилася з 0,35% у 2013 р. до 0,25% у 2019 р. [3]. У загальносвітовій структурі експорту високотехнологічних товарів частка експорту вітчизняних високотехнологічних товарів скоротилася у 2017 р. до 0,07%, хоча у 2010 р. займала 0,13% (найнижчий показник порівняно з розвиненими країнами). У Китаї зазначений показник коливається в середньому на рівні 14,3%, США – 11,1%, Японії – 6,7%, Німеччині – 11,9% і Польщі – 1,1% [3]. Це відбувалося через зниження рівня базової конкурентоспроможності вітчизняного експорту і свідчить про необхідність процесів трансформації взаємодії держави та підприємств.

Взаємодія держави та підприємств є важливим чинником у забезпеченні економічного зростання. Доведена упродовж останніх років недосконалість ринку потребує державного регулювання та виваженої економічної політики. Проте, несистемне застосування лише окремих інструментів протекціонізму, зокрема підвищення тарифів та податків на імпорт, не завжди мають позитивний макроекономічний ефект. До негативних макроекономічних ефектів підвищення тарифів можуть бути віднесені: коливання валютних курсів [4]; спад виробництва, продуктивності; збільшення безробіття; не відновлення торговельного балансу.

З початку 2018 р. адміністрація США оголосила про низку протекціоністських заходів в рамках Стратегічного курсу США «Америка понад усе», що базувалася на політиці протекціонізму та торговельної деглобалізації та передбачала перегляд угод про вільну торгівлю, вихід з торгових об'єднань [5]. В першу чергу це стосувалося підвищення мита на такі продукти, як сонячні панелі, сталь та алюміній. Після рішення Китаю відповісти на мита США на китайські товари збільшенням мита на товари із США, Білий дім оголосив про введення додаткових мит з липня 2018 р. США застосували мита на імпорт з Китаю від 10 до 25% на суму 362 млрд дол. США. Розмір збільшення тарифів значною мірою визначається типом продукції, часткою імпорту та імпортозалежністю економіки. З часом розширилися й види товарів, зокрема у перші п'ять хвиль це переважно основні засоби і виробничі запаси, а у останні три хвилі – це споживчі товари на суму 126 млрд дол. США. Торговельна війна за хвилию 2018-2019 рр. призвела до потрійного збільшення середнього мита США на імпорт з 1,6% до 5,4% [6].

Причинно-наслідкове підвищення мита призвело до різкого падіння обсягів двосторонньої торгівлі. При цьому перерозподільчий специфічний ефект збільшення тарифів на окремі товари, зокрема на сталь, не спонукає до створення робочих місць у США. Виробництво сталі в США зростало лише на 2% на рік упродовж 3 кв. 2017 р. – 3 кв. 2019 р., а мито на сталь підвищено на 25% [7].

Підвищення імпортних тарифів призводить до зростання цін на імпортні товари в усіх регіонах. Це збільшує вартість імпортованих проміжних матеріалів для підприємств, отже, спричиняє підвищення їх виробничих витрат та зменшення прибутковості, а також споживачі ціни. Крім того, ці наслідки посилюються реакціями монетарної політики, підвищенням країнового ризику при запозиченнях.

Загалом, глобальне підвищення тарифів, пов'язане з торговельною війною, призводить до зниження реального ВВП у всіх регіонах. У вересні 2018 р. нові імпортні тарифи, запроваджені США, Китаєм, Канадою, Мексикою та ЄС, становили близько 3% світового імпорту. Торговий конфлікт між США та Китаєм має негативні наслідки для світової економіки загалом, а також для третіх країн, які включені до торгових ланцюгів, особливо для країн з малою та відкритою економікою. Економічними факторами, які негативно впливають на темпи економічного зростання, є зміни розмірів митних платежів при імпорті

товарів, цін на ринках сировини, утворення додаткових обмежень експорту; невизначеність торгової та зовнішньоекономічної політики; зменшення фіскального простору.

Дослідження показали, що каналами поширення наслідків торгових війн на фіскальний простір третіх країн є: прями: підвищення торгових тарифів та вартості імпорту; непрямі: екзогенні (підвищення країнового ризику, що підвищує вартість запозичення; зростання витрат на кредитування експортерів; падіння сукупної продуктивності; зниження інвестиційного попиту через зростання невизначеності); ендогенні (офшоринг, зменшення асортименту продукції, зміни у використанні сировини через перехід на доступні імпортні проміжні продукти, зниження попиту на робочу силу та витрат на оплату праці). Через ці канали відбувається розгортання торгових війн та поширення їх наслідків на більшість країн світу. Невизначеність у міжнародній торгівлі через глобальні торгові війни, зменшення експортно-імпортних операцій між США і Китаєм призвели до утворення фіскальних ризиків, зокрема: зменшення податкових надходжень від податку на прибуток підприємств (через зменшення обсягів виробництва, збільшення собівартості продукції) та податку на доходи фізичних осіб (через скорочення працівників); збільшення державної підтримки.

Упередженням виникненню в Україні таких фіскальних наслідків, що звужують фіскальний простір, та забезпеченням активізації факторів економічного зростання є розвиток фінансової взаємодії держави та підприємств, системне застосування інструментів державного стимулювання й регулювання окремих аспектів діяльності підприємств, відповідно використовуючи інноваційні бюджетні трансферти підприємствам; інноваційні пільги з податку на прибуток; публічні закупівлі за інноваційним пріоритетом; державні гарантії по кредитах підприємствам на придбання технологій, що не мають вітчизняних аналогів; замовлення на підготовку кваліфікованих працівників згідно з вимогами інноваційної економіки.

Література:

1. Trade. (2020). World Banknational Accountsdata, OECD National Accountsdatafiles. Retrieved from: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.TRD.GNFS.ZS?end=2020&start=1960&view=chart> (Last accessed: 20.10.2021)
2. Луніна І.О. Публічні фінанси в макроекономічній політиці зростання : монографія; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». Київ, 2020. 440 с. URL: <http://ief.org.ua/docs/mg/339.pdf> (дата звернення: 20.10.2021)
3. Розвиток національної торговельної політики для підвищення конкурентоспроможності економіки України: колективна монографія / за ред. д-ра екон. наук, чл.-кор. НААН України Т.О. Осташко; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». Київ, 2021. 313 с. URL: <http://ief.org.ua/docs/mg/353.pdf> (дата звернення: 20.10.2021)
4. Grossman G.M., Kenneth R. (1995). Handbook of International Economics, Vol. III. Amsterdam: Elsevier Science Publishers B.V. Retrieved from: <https://scholar.harvard.edu/rogoff/publications/handbook-international-economics-volume-iii> (Last accessed: 20.10.2021)

5. Білорус О.Г., Власов В.І., Гасанов С.С., Ханін І.Г. Кінець ери глобалізації, деглобалізація, «нова» глобалізація чи перехід до ноосферного співрозвитку? *Фінанси України*. 2020. № 8. С. 7-25.
6. Berthou A., Stumpner S. (2020). Quantifying the impact of the US-China trade war on exports. Retrieved from: <https://www.freit.org/WorkingPapers/Papers/TradePolicyMultilateral/FREIT1674.pdf> (Last accessed: 20.10.2021)
7. Amity M., Redding S.J., Weinstein D.E. (2020). The Recent Consequences of Trade Wars and Trade Threats. Who's Paying for the US Tariffs? A Longer-Term Perspective. *AEA Papers and Proceedings*, 110: 541-546.

УДК 343.98

Бондаренко-Берегович Валерія
судовий експерт
Житомирський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС України
м. Житомир, Україна

ВИДИ ТА ПОРЯДОК ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ

Потреба в проведенні судових експертиз виникає в органів досудового розслідування, суду, юридичних та фізичних осіб у процесі судового врегулювання господарських та цивільних спорів, кримінальних та адміністративних справ, а також в ході виконавчого провадження.

Вид судової експертизи залежить від об'єкта дослідження, за яким необхідно отримати інформацію органам досудового та судового слідства. До найбільш розповсюджених видів судових експертиз можна віднести:

- криміналістична (почеркознавча та лінгвістична, технічна експертиза документів, експертиза зброї, трасологічна, дактилоскопічна);
- фототехнічна, портретна та голографічних зображень, відео-, звукозапису, у сфері інтелектуальної власності, літературних і художніх творів, фонограм, відеограм, програм (передач) організацій мовлення, винаходів і корисних моделей, психологічна, мистецтвознавча;
- матеріалів, речовин та виробів, біологічна (молекулярно-генетична, дослідження волосся, одорологічна тощо);
- вибухо-технічна, будівельно-технічна, земельно-технічна, комп'ютерно-технічна, дорожньо-технічна, телекомунікаційна, електротехнічна, з питань землеустрою, інженерно-транспортна, інженерно-екологічна;
- оціночно-будівельна, оціночно-земельна, економічна, товарознавча, автотоварознавча, транспортно-товарознавча, військового майна;
- гемологічна;
- безпеки життєдіяльності.

Судові експертизи проводяться атестованими судовими експертами, які є як співробітниками державних експертних установ, так і експертами, що не

працюють у державних експертних установах. До експертів висуваються наступні вимоги: мати відповідну вищу освіту з кваліфікаційним рівнем не нижче спеціаліста, пройти стажування та скласти іспит у кваліфікаційних комісіях за відповідними експертними спеціальностями. Після успішного складання іспиту претендент отримує Свідоцтво про присвоєння кваліфікації судового експерта.

Експертам, що не працюють у державних експертних установах, надано право на проведення наступних видів експертиз: інженерно-транспортної, безпеки життєдіяльності, будівельно-технічної, земельно-технічної, пожежно-технічної, комп'ютерно-технічної, оціночно-будівельної, оціночно-земельної, економічної, товарознавчої тощо.

Для проведення судової експертизи органи досудового розслідування, суду виносять постанову (ухвалу) про призначення судової експертизи в якій зазначаються вид експертизи, відомості про ініціатора, дату внесення до ЄРДР (по кримінальній справі), номер кримінального правопорушення (цивільної справи), обставини справи, попередження судового експерта про відповідальність, дозвіл на часткове або повне знищення об'єктів експертизи (за наявності речового доказу), обґрунтування необхідності залучення судового експерта, перелік поставлених питань.

Підсумковим документом, в якому викладені результати проведеної судової експертизи, є висновок експерта, який є процесуальним документом та може бути використаний як доказ у справі.

Експертиза призначається у випадках, коли для вирішення певних питань при провадженні в справі потрібні наукові, технічні або інші спеціальні знання [1].

Судова експертиза призначається шляхом винесення ухвали колегіальним органом (наприклад, судом) або слідчим, суддею, дізнавачем, прокурором, державним виконавцем шляхом винесення постанови.

У цивільному, господарському та адміністративному процесах судова експертиза призначається судом або суддею одноосібно. При цьому кожна зі сторін має право заявити суду клопотання про призначення експертизи. У кримінальних справах експертизу призначає слідчий, дізнавач або суддя. При призначенні та проведенні експертизи у кримінальних справах обвинуваченого ознайомлюють із постановою про призначення судової експертизи. Судову експертизу може бути призначено як у порядку підготовки справи до розгляду, так і в процесі розгляду справи, а у кримінальних справах – як на стадії досудового слідства, так і в процесі судового розгляду справи.

Література:

1. Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>. (дата звернення: 05.12.2021)

Боровик Петро

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри геодезії, картографії і кадастру

Солодкий Назарій

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Уманський національний університет садівництва
м. Умань, Україна

ОСОБЛИВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЕМЕЛЬНОГО ПОДАТКУ ДЛЯ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Наразі значно зросла роль фінансових, особливо, податкових важелів регулювання економічних явищ і процесів в управлінні аграрною сферою економіки в Україні.

У зв'язку з цим, варто зазначити, що для України сільське господарство є найважливішою галуззю національної економіки, що визначає можливість та іноді навіть необхідність зниження податкового навантаження на аграрних товаровиробників. Саме тому серед політиків та виробників сільськогосподарської продукції існує переконання, що звільнення сільського господарства від оподаткування зменшить ціни на сільськогосподарську продукцію. Крім того існує думка, що доступ до землі забезпечується звільненням від податків, що, на наше переконання, не вірно або ймовірно, адже, базові постулати економічної теорії визначають, що такі пільги в оподаткуванні приведуть до зростання цін на землю та інші активи.

Крім того, звільняючи сільське господарство від податку, держава не застосовує один із визначальних принципів системи оподаткування – принцип соціальної справедливості стосовно розподілу податкового навантаження між всіма платниками податків. Крім того земельний податок є джерелом фінансування заходів щодо охорони та поліпшення земель.

Враховуючи викладене, існують три причини необхідності подальшого функціонування земельного податку в сільській місцевості:

- земельний податок є джерелом доходів бюджетів місцевого самоврядування, тобто забезпечує певний рівень їх фінансової самостійності та незалежності;
- земельний податок сприяє цільовому використанню сільськогосподарських угідь;
- земельний податок є джерелом фінансування заходів щодо поліпшення земель.

Зокрема, земельний податок, як джерело доходів місцевих бюджетів [1], відіграє ключову роль в питанні децентралізації і забезпечення економічної самостійності органів місцевого самоврядування. Повна децентралізація органів місцевого самоврядування включає повноваження по незалежному підвищенню доходів та використання наявних коштів на свій розсуд (але в

рамках, відведених місцевому самоврядуванню повноважень, визначених законом). Розмір земельного податку порівняно невеликий по відношенню до загальних податкових зборів по країні, але їх значущість зв'язана з місцевим характером використання. Саме тому земельний податок є важливим чинником поліпшення рівня соціального забезпечення жителів сільської місцевості.

Крім того, платники земельного податку в Україні, які є власниками земельних угідь, отримують на руки державний акт на їхню земельну ділянку, в якому є дані про оціночну вартість їх ділянки чи паю, внаслідок чого стає очевидним, що їм слід заплатити суму земельного податку [2]. Такий стан речей змушує звернути увагу на використання земель, адже платник земельного податку сплачує цей платіж незалежно від того використовує він цю земельну ділянку чи ні. Тому земельний податок в руках держави є важливим інструментом регулювання процесів землекористування та земельних відносин.

Щодо забезпечення фінансовими ресурсами заходів з поліпшення якості земельних ділянок, то земельний податок при застосуванні порівняно високих ставок цього платежу та при раціональному використанні отриманих внаслідок його справляння ресурсів забезпечує надійне джерело фінансування зазначених робіт в достатньому розмірі.

Проте, не дивлячись на очевидні позитивні риси, земельний податок має певні недоліки. Зокрема, на нашу думку, негативним для всіх форм плати за землю є те, що розмір плати за землю не залежить від фінансових результатів діяльності платників. Тому, в разі стихійних лих та неврожаїв протягом кількох років, навіть незначний за розміром земельний податок може бути причиною банкрутства аграрних підприємств.

Ще одним недоліком земельних платежів є те, що їх справляння (насамперед податкової складової земельних платежів) пов'язане з більш високими витратами порівняно з іншими податками, в основі оподаткування якими не закладені рентні доходи від продуктивного використання угідь та інших ресурсів.

Не зважаючи на певні недоречності механізму його справляння, земельний податок має більше переваг, ніж недоліків. Тому необхідність його використання є очевидною. Проте слід зазначити, що земельне оподаткування повинно будуватися на принципах підвищення рівня довіри у платників, об'єктивності, прозорості та відкритості і, одночасно, на зниженні фінансових, організаційних та інших витрат на її адміністрування. Крім того, розмір земельного податку, на наше переконання, має більшою мірою, ніж нині в Україні, залежати від доходів платника, тобто податок має сплачуватись лише у разі отримання платником рентних доходів.

Література:

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08 лип. 2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20150920#Text>. (дата звернення: 14.11.2021).
2. Податковий кодекс України : Закон України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. (дата звернення: 14.11.2021)

Васильцова Світлана
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки і маркетингу
Національний технічний університет «ХПІ»
м. Харків, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ У МАРКЕТИНГУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Сучасні тенденції розвитку світової економіки свідчать про швидкий розвиток проектного менеджменту у маркетингу.

Звичайно, провести рекламну кампанію або підготуватися до участі у виставці можна і без пізнання в управлінні проектами. Але якщо в роботі на підприємстві є паралельно кілька проектів, на кожен тиждень припадає з десяток дедлайнів, а кількість контрольованих завдань перевищує за сотню... працювати без авралів навіть при найнапруженішому графіку.

Якщо ж компанія має розробити новий продукт, то важливість знання проектного менеджменту ще більше зростає. По-перше, саме маркетолог повинен формувати бізнес та користувальницькі вимоги до майбутнього продукту. Він також зобов'язаний проконтролювати, щоб ці вимоги були виконані. По-друге, маркетологу треба вміти говорити однією «проектною» мовою з командою розробки і, насамперед, з офіційним керівником проекту. По-третє, маркетолог має бути неформальним лідером у проекті з розробки нового продукту. А для цього необхідно бачити весь процес у комплексі – від початку до кінцевого результату, не упускаючи дрібниць та передбачаючи можливі ризики, які можуть знизити привабливість продукту на ринку. Це важливо, щоб у потрібний момент втрутитися та вплинути на розвиток проекту у правильному напрямку.

Володіння проектним менеджментом також розвиває системне бачення завдань та процесів, що особливо важливо при розробці та реалізації маркетингових стратегій. Знання методології управління проектами дає багато корисного для вдосконалення практики керівництва колективом. Адже, по суті, діяльність підрозділу – це комплекс великих та малих проектів на різній стадії життєвого циклу.

Ще одна поширена проблема – нездатність замовника на початку проекту чітко визначити свої вимоги та ще й у термінах виконавця. Нерідко це виражається фразою: «Ось ви спочатку зробіть, а я скажу – те чи ні». У такій ситуації потрібно взяти на себе складання та узгодження вимог (технічних завдань), які замовник має затвердити на початок робіт. Тоді, при завершенні проекту, будь-які нові вимоги замовника, які не увійшли до технічних завдань, будуть додатковим замовленням із окремими трудовитратами та бюджетом.

Перш ніж впроваджувати у відділі проектний підхід, необхідно його випробувати. Методологія проектного менеджменту розрахована на складні

ресурсномісткі проекти і повноцінне його застосування буде надлишковим. Тому використовувати необхідно лише те, що справді підвищить ефективність роботи.

Важливо виважено підходить і до застосування програм автоматизації управління проектами (наприклад, MS Project). Такі програми зручні, однак, за високого ступеня деталізації та великої кількості короткострокових робіт потрібно занадто багато часу на планування та відстеження проектів. Крім того, для маркетингової практики характерні паралельно реалізовані проекти. Тому такі програми варто використовувати на стадії планування, а на стадії реалізації та контролю використовувати простіші інструменти. Таким інструментом може бути зведений план-графік робіт з поточних проектів та щотижневі статус-звіти в Excel-форматі.

Література:

1. Гудзь О.Є., Рубцов В.С. Мистецтво бізнесу або управління бізнесовими проектами: навч. посіб. К.: Планета людей, 2016. 159 с.
2. Верба В.А., Батенко Л.П., Гребешкова О.М. та ін. Проектний менеджмент: просто про складне : навч. посібник ; за заг. ред. В.А. Верби. К.: КНЕУ, 2014. 299 с.
3. Бушуев С.Д., Бушуева Н.С. Управление проектами. Основы профессиональных знаний и система оценки компетенции проектных менеджеров. К.: ІРІДІУМ, 2016. 208 с.
4. Кузьмичов А.І. Планування та управління проектами. Моделювання засобами MS Excel. К., 2018. 180 с.
5. Мостенська Т.Л., Мостенська Т.Г., Ралко О.С. Управління проектами. К., 2018. 591 с.
6. Петренко Н.О., Кустрич Л.О., Гоменюк М.О. Управління проектами. К., 2017. 243 с.

УДК 347.463

Вертепа Катерина

судовий експерт сектору економічних досліджень відділу
товарознавчих, гемологічних, економічних, будівельних,
земельних досліджень та оціночної діяльності
Запорізький науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС України
м. Запоріжжя, Україна

ВИСНОВОК ЕКСПЕРТА ПІД ЧАС СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ ТА ЙОГО ДОКАЗОВЕ ЗНАЧЕННЯ У СУДІ

Відомо, що істину в цілому (як і окремі факти та обставини справи) встановлюють слідчий, прокурор і суд лише шляхом кримінально-процесуального доказування, під час якого виявляють, збирають, досліджують та оцінюють докази і на їх підставі приймають та обґрунтовують відповідні процесуальні рішення.

Відповідно до Кримінального процесуального Кодексу України (далі – КПК), джерелом доказів є фактичні дані, на підставі яких слідчий, прокурор,

слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. Процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів. Недопустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посилатися суд при ухваленні судового рішення [1].

Показання – це відомості, які надаються в усній або письмовій формі під час допиту підозрюваним, обвинуваченим, свідком, потерпілим, експертом щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні, що мають значення для цього кримінального провадження. Показаннями з чужих слів є висловлювання, здійснене в усній, письмовій або іншій формі, щодо певного факту, яке ґрунтується на поясненні іншої особи [1].

Речовими доказами є матеріальні об'єкти, які були знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, в тому числі предмети, що були об'єктом кримінально протиправних дій, гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом або отримані юридичною особою внаслідок вчинення кримінального правопорушення.

Документом є спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження.

Висновок експерта – це докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи [1].

Так, статтею 242 КПК експертиза проводиться за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання. Експертиза призначається ухвалою суду, де зазначаються: підстави та строк для проведення експертизи; з яких питань потрібні висновки експертів, ім'я експерта або найменування експертної установи, експертам якої доручається проведення експертизи; об'єкти, які мають бути досліджені; перелік матеріалів, що передаються для дослідження, а також попередження про відповідальність експерта за завідомо неправдивий висновок та за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків.

Якщо цього вимагають особливі обставини справи, суд може заслухати експерта щодо формулювання питання, яке потребує з'ясування, проінструктувати його про доручене завдання і за його клопотанням дати відповідні роз'яснення щодо сформульованих питань. Про вчинення цих дій повідомляються особи, які беруть участь у справі і які мають право брати участь у їх вчиненні.

Експерт дає у письмовій формі свій мотивований висновок, який приєднується до справи. Суд має право за заявою осіб, які беруть участь у справі, або з власної ініціативи запропонувати експерту дати усне пояснення свого висновку. Усне пояснення заноситься до журналу судового засідання [2].

У разі, коли висновок експертизи наданий стороною як додаток до позовної заяви, тобто проведений відповідною експертною установою за її клопотанням чи клопотанням її представника, то такий висновок може розцінюватися лише як письмовий доказ, який підлягає дослідженню в судовому засіданні та відповідній оцінці. Якщо стосовно цього письмового доказу в судовому засіданні виникнуть сумніви, то, виходячи з характеру матеріально-правового спору та залежно від того, яке значення має наявність у справі такої експертизи, суд повинен роз'яснити особам, які беруть участь у справі, про їх право заявити клопотання про її призначення.

Висновок експерта є одним із джерел доказів, передбачених процесуальним законодавством, і, не маючи наперед встановленої сили, підлягає обов'язковій оцінці суб'єктами доказування – слідчим, прокурором, судом. Метою оцінки є встановлення можливості використання даного висновку як джерела фактів, на яких ґрунтується вирішення справи по суті, і, водночас, самих цих фактів як доказів.

Статтею 43 ГПК, ст. 86 КАС, ст. 94 КПК передбачено, що суд оцінює докази, які є у справі, за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на їх безпосередньому, всебічному, повному та об'єктивному дослідженні. Законодавство встановлює правила оцінки доказів, згідно з якими оцінці підлягають усі наявні докази з точки зору їх допустимості, належності, достовірності і в сукупності – достатності для вирішення справи.

Для визнання висновку експерта допустимим необхідно, щоб він ґрунтувався на результатах дослідження об'єктів, зібраних з дотриманням відповідних процесуальних вимог. Оскільки у переважній більшості випадків при проведенні експертизи досліджуються об'єкти, у виявленні і вилученні яких експерт участі не бере, один з важливих компонентів оцінки висновку – перевірка дотримання процесуального порядку одержання (виявлення, фіксації, вилучення, упаковки) досліджуваних речових доказів, документів і зразків. Порушення порядку вилучення досліджуваних об'єктів і добору зразків може викликати сумніви у допустимості висновку експерта, оскільки є сумнівною належність таких об'єктів до розслідуваної події та походженні зразків від конкретного об'єкта, що перевіряється [3].

Змістовий аспект оцінки достовірності висновку експерта охоплює вивчення (констатацію): компетентності експерта; наукової обґрунтованості застосованих засобів і методів дослідження; рівня застосованих методик дослідження з точки зору сучасних досягнень науки і техніки; логічності умовиводів експерта; повноти і ґрунтовності проведеного дослідження; правильності виявлених експертом ознак і переконливості обґрунтування переваги ознак, що збігаються, над розбіжностями; відповідності даних, одержаних під час дослідження і описаних у дослідницькій частині висновку,

підсумковому висновку.

Говорячи про оцінку висновку експерта судом, слід підкреслити, що висновок експерта для суду не має заздалегідь встановленої сили і оцінюється судом разом з іншими доказами. Відхилення судом висновку експерта повинно бути мотивоване в судовому рішенні.

Таким чином, належність та достовірність висновку експерта залежить від об'єктивних, так і від суб'єктивних факторів, а саме правильність формулювання питань, які ставляться для вирішення, достовірності та якості матеріалів які направляються для дослідження, а також компетентності та дотримання експертом своїх обов'язків.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. (дата звернення: 12.12.2021)
2. Цивільний кодекс : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv/page>. (дата звернення: 12.12.2021)
3. Давидова Д.В., Волобуєва О.О. Висновок експерта як процесуальне джерело доказів: окремі аспекти теорії та практики. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 2. С. 151-154

УДК 338

Вигівська Вероніка

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Рябчук Оксана

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри економічного аналізу та аудиту

Університет державної фіскальної служби України

м. Ірпінь, Україна

ЗНАЧЕННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ДЛЯ УКРАЇНИ

У сучасних потребах максимізації ефективності в умовах обмежених ресурсів, особливо актуальне є використання дієвих форм державного фінансового контролю для цілеспрямованого використання державних ресурсів, своєчасного виявлення та запобігання порушень фінансової дисципліни на різних рівнях управління розпорядниками бюджетних коштів.

Опрацювавши чинну вітчизняну законодавчу базу та сучасні праці науковців з особливостей розвитку державного фінансового аудиту в Україні, було зауважено такі проблеми:

- відсутність чіткої законодавчої бази врегулювання питань державного фінансового аудиту;
- нечіткість норм щодо прав, обов'язків та відповідальності, основних функцій державних аудиторів під час проведення контрольних процедур;
- недосконале інформаційне забезпечення контрольно-перевірочного

процесу, недостатність його автоматизації;

- відсутність чіткого законодавчого та інформаційного врегулювання взаємовідносин між ДАСУ та іншими державними фінансовими органами.

Найбільш розповсюдженими фінансовими порушення (недоотримані доходи, незаконні, нецільові витрати та недостачі), є:

- списання коштів на видатки/витрати без отримання товарів, робіт чи послуг або в обсягах, вищих від їх фактичної вартості;
- проведення незаконних (надмірних) виплат заробітної плати;
- незаконні виплати фізичним особам допомог, пільг, компенсацій та субсидій, стипендій, у тому числі у завищених розмірах або які не мали права на їх отримання;
- нецільові витрати;
- недоотримання належних надходжень за майно, надане в оренду;
- незаконне відчуження майна;
- здійснення за рахунок бюджету одного рівня видатків, які відповідно до бюджетного законодавства мають здійснюватися з бюджету іншого рівня [1].

Вдосконалення процедур проведення державного фінансового аудиту та впровадження нових його видів і форм шляхом запозичення досягнень і досвіду розвинених країн є тими необхідними заходами, які допоможуть формувати ефективну та практично діючу систему вітчизняного державного фінансового контролю.

Державний фінансовий контроль у розвинених країнах діє на основі принципів які викладені в Лімській декларації INTOSAI [2], міжнародної організації вищих аудиторських установ, одна з них EUROSAI – Європейська організація вищих контрольних органів [3], членом якої є і Україна. До них відносяться такі універсальні принципи, як незалежність і об'єктивність, компетентність і гласність.

У таблиці 1 наведено особливості здійснення державного фінансового контролю в деяких розвинених країнах світу.

Таблиця 1 – Особливості здійснення державного фінансового контролю в деяких розвинених країнах світу

Країна	Особливість здійснення фінансового контролю
Канада	Роль вищого органу контролю відведена Управлінню генерального аудитора; в межах функціональних напрямів Управління – три напрями – фінансовий аудит, аудит відповідності та аудит економічності (або ефективності) витрачання бюджетних коштів); щорічно Управління підлягає перевірці з боку Казначейської ради
Швеція	Основне завдання перевірок полягає у дієвості та результативності державних операцій; ті операції, що є результативними (прибутковими та зовнішньо вигідними), але не є дієвими (не відповідають ряду вимог досягнення соціально-політичних цілей держави), контролем засуджуються; розроблено 54 пункти дієвості
Франція	Рахункова палата є судовою інстанцією, що здійснює загальний контроль за державними фінансами; функціонує відповідний контроль в комунах,

Країна	Особливість здійснення фінансового контролю
	департаментів та регіонах

Джерело: створено автором за даними [4]

Багаторічна практика європейських країн показала, що в державному управлінні виникає значна кількість проблем, пов'язаних контролем. Щодо особливостей, простежується чітка ієрархічна система: на чолі – Вищий контрольний орган, що володіє широким колом прав і повноважень, всі інші – або підпорядковані йому, або піддаються координації та перевірки на предмет відповідності та ефективності роботи з його боку.

Активне вивчення практики роботи органів державного фінансового контролю зарубіжних країн звичайно важливо, однак впровадження змін необхідно здійснювати обережно і вибірково.

Основні ознаки, які притаманні більшості вищих зарубіжних органів фінансового контролю:

- незалежність від гілок влади;
- наголос на цільовому використанні, економічності, ефективності програм витрат фінансових засобів (з обов'язковим зазначенням критеріїв);
- ефективність діяльності контрольно-ревізійних органів визначається шляхом порівняння засобів, витрачених на її реалізацію та отриманих у результаті доходів;
- чітко визначені повноваження, закріплені в нормативно-законодавчих актах;
- чіткі стандарти аудиту; чіткість та недвозначність формулювань положень звітів та висновків [4].

В Україні необхідно поступово законодавчо врегульовувати та вдосконалювати процедури проведення діючих видів державного фінансового аудиту, з одночасним впровадженням в роботу контролюючих органів нових видів державного фінансового аудиту відповідно до сучасних вимог сьогодення.

Законодавче підсилення статусу органів Державної аудиторської служби України на всіх стадіях контрольно-перевірочного процесу надасть можливість більш ефективно реалізовувати контролюючу функцію в межах їх компетенції. Отже, дослідження сучасного стану та перспектив розвитку державного фінансового аудиту в загальній системі державного фінансового контролю свідчать про необхідність подальших теоретико-практичних досліджень даної сфери управління державними ресурсами.

Література:

1. Шевчук О. Сучасні проблеми та перспективи розвитку державного фінансового аудиту в Україні. *Сталий розвиток країни в рамках Європейської інтеграції*. 2019. URL: <http://81.30.162.23/repository/getfile.php/23848.pdf> (дата звернення: 14.12.2021).
2. ISSAI 300. Fundamental Principles of Performance Auditing. URL: <https://www.audit.gov.bz/wp-content/uploads/2018/06/ISSAI-300-Fundamental-Principles-of-Performance-Auditing.pdf>. (Last accessed: 14.12.2021)

3. Нормативні документи EUROSAI. URL: <https://www.eurosai.org/ru/about-us/about-eurosai/> (дата звернення: 14.12.2021).
4. Борисенко Л.М. Зарубіжна практика державного фінансового контролю та можливості її імплементації в Україні. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/13-14_2020/9.pdf (дата звернення: 14.12.2021).

UDC 343

Włodarczyk Renata

doktor habilitowany nauk prawnych, profesor nadzwyczajny
profesor Collegium Balticum Szczecińskiej Szkoły Wyższej
Szczecin, Polska

ZARZĄDZANIE JAKOŚCIĄ W LABORATORIACH KRYMINALISTYCZNYCH

Konieczność wykonywania usług na jak najwyższym poziomie dotyczy laboratoriów, w tym prowadzących również analizy kryminalistyczne. Odpowiednią jakość badań zapewnia akredytacja zgodnie z obowiązującymi standardami, m.in. International Organization for Standardization (ISO). Natomiast kompleksowe zarządzanie jakością jest systemem opartym na wymaganiach ogólnych zawartych w normie ISO 9001, która obejmuje standardowe procedury określające wzorce i dokumentowanie sposobu postępowania na każdym etapie realizowanych analiz laboratoryjnych [1; 2]. Norma ISO 9001 jest uniwersalna, bo napisana w taki sposób, że może być zastosowana w każdej usłudze lub produkcie, w dowolnym miejscu na świecie, a otrzymany certyfikat ISO 9001 jest wiarygodnym dowodem na osiągnięcie najwyższej jakości efektów pracy.

Amerykański kodeks Good Laboratory Practice (GLP) jako pierwszy przedstawił koncepcję zarządzania procesami organizacji i warunkami, w których badania laboratoryjne podlegają planowaniu, przeprowadzaniu, rejestrowaniu i dokumentowaniu. Na kodeksie tym oparto się, ustalając wymagania [rozporządzeniem (WE) 765/2008] norm zharmonizowanych w Europejskiej Sieci Laboratoriów Kryminalistycznych (ENFSI) – opublikowanych z uwzględnieniem okresu przejściowego w Dzienniku Urzędowym UE (OJEU). W przypadku normy ISO/IEC 17025:2017 okres przejściowy upłynął w dniu 31 grudnia 2020 r. i od tego czasu w Europie jest udzielana akredytacja dla laboratoriów w odniesieniu do wymagań normy ISO/IEC 17025:2017, po czym w laboratoriach tych zaczęto stosować wymagania normy PN-EN ISO/IEC 17025:2018-02 – Ogólne wymagania dotyczące kompetencji laboratoriów badawczych i wzorcujących. Na podstawie opracowanego międzynarodowego systemu zarządzania – Programu Zapewniania Jakości powyższa norma obejmuje wdrażanie niezbędnych osiągnięć by otrzymywać jak najbardziej miarodajne dane, wyniki badań i doprowadzać do ciągłego doskonalenia procesów analitycznych [3]. Obliguje to laboratoria do ubiegania się o certyfikację przez jednostkę certyfikującą, w procesie ustanawiania, wdrażania, dokumentowania i utrzymywania odpowiedniego poziomu oraz ciągłego

doskonalenia skuteczności w systemie zarządzania jakością, gdzie należy:

- 1) zidentyfikować procesy potrzebne w systemie zarządzania jakością i ich zastosowanie;
- 2) określić sekwencje tych procesów i ich wzajemne oddziaływanie;
- 3) określić kryteria i metody potrzebne do zapewnienia skuteczności zarówno przebiegu, jak i nadzorowania tych procesów;
- 4) zapewnić dostępność zasobów i informacji niezbędnych do wspomagania, przebiegu i monitorowania tych procesów;
- 5) monitorować, mierzyć i analizować doskonalenie procesów.

Niespełnienie któregokolwiek z tych wymagań jest podstawą do stwierdzenia niezgodności, co może skutkować odmową wydania certyfikatu laboratorium lub w przypadku mało istotnych niezgodności w nim występujących, zlecić wykonanie kontroli korygującej. W przypadku pomyślnego wyniku kontroli – auditu wstępnego można przystąpić do auditu certyfikującego lub można zastosować odwrotną kolejność, czyli jeśli audit certyfikujący wypadnie niepomyślnie, to można doprowadzić do jego przekwalifikowania w audit wstępny [4].

Kluczowym momentem w procesie certyfikacji jest dwuetapowy audit certyfikujący, gdy jeden z auditorów przybywa na przykład do laboratorium i w ustalonym terminie dokonuje oceny kryteriów niezbędnych do otrzymania certyfikacji. Obowiązujące standardy i prowadzona dokumentacja podczas auditu wymagają użycia określonych materiałów, wprowadzenia prób kontroli jakości i przeprowadzenia testów wyników oraz udowodnienia, że procedura badawcza przebiega nienagannie, stąd otrzymane dane są ze sobą kompatybilne, a auditor sporządza raport i dokonuje pozytywnej oceny. Jeśli zdarzy się, że nie wszystkie wymagane kryteria zostały spełnione, informuje się o tym kontrolowane laboratorium, po czym w wyznaczonym czasie przeprowadza się działania korygujące. Auditor po sporządzeniu raportu przekazuje go do jednostki kontrolnej, gdzie poddawany jest on końcowej weryfikacji i jeśli raport zostanie zaakceptowany, to podejmowana jest decyzja o wydaniu certyfikatu. W wielu państwach istnieją krajowe gremia akredytujące, które prowadzą audit certyfikujący, który, jak wspomniano, może poprzedzać audit wstępny mający na celu sprawdzenie dokumentów i ich praktyczne zastosowanie w obiegu dokumentacji laboratoryjnej. Przy tym w ciągu pierwszych dwóch lat od wydania certyfikatu dla laboratorium, nadzór nad systemem zarządzania jakością wyznacza audyty sprawdzające, przeprowadzane przez jednostkę certyfikującą z różną częstotliwością, zależnie od warunków umowy. Audit recertyfikujący, zwany też odnawiającym, przeprowadzany jest po trzecim roku od nadania certyfikatu kontrolowanej placowce. Zgodnie z tym wprowadzono normę PN-EN ISO 19011:2018-08 – Wytyczne dotyczące audytowania systemów zarządzania [5] w oparciu, o którą są organizowane audyty prowadzone w celach kontroli wewnętrznej przez samą organizację (laboratorium) lub w jej imieniu, mogą dla audytowanego laboratorium stanowić podstawę do zadeklarowania przez nie spełnienia wymogów zgodnych z systemem zarządzania jakością. Powyższa norma określa audit jako efektywne i wiarygodne narzędzie, wspierające politykę i nadzór kierownictwa oraz dostarczające informacji, na

podstawie których dane laboratorium może doskonalić wyniki działania. Natomiast w celu dokładnego określenia stopnia spełnienia wymaganych kryteriów przeprowadzane są w laboratoriach audyty obejmujące ocenę: – zarządzania zasobami; – sposobu realizacji procesów wspomagających; – sposobu realizacji nadzoru ze strony kierownictwa jednostki; – stopnia przygotowania do wprowadzenia systemu zarządzania jakością, co obejmuje sposób pełnego dostosowania do wymagań standardów wyposażenia niezbędnego dla prowadzenia określonych rodzajów badań w laboratorium.

Wprowadzona procedura rozszerza się na etap doskonalenia i podnoszenia doświadczenia zawodowego biegłych czy laborantów posiadających uprawnienia do zarządzania prowadzonym procesem analitycznym od początku do końca. Istotne są zatem stosowane formy oceny ich kompetencji i profesjonalizmu (certyfikacja personelu). Podnoszeniu kwalifikacji sprzyja m.in. udział w badaniach biegłości, badaniach międzynarodowych, szkoleniach i ocenach jakości wykonywanej pracy w oparciu o efekty wyników analiz. W zakres tej oceny wchodzi przede wszystkim: prawidłowość typowania, selekcji i identyfikacji materiału, dobór metod badawczych, stosowanie obowiązujących metodyk badań i procedur badawczych, prawidłowość sporządzania sprawozdania z przeprowadzonych badań (opinii), prawidłowość wyprowadzania wniosków cząstkowych oraz formułowania wniosków końcowych. Ogólnie przyjmuje się, że jest to ocena zgodności wykonywanych czynności z zapisami w obowiązujących metodykach i procedurach do nich, a poprzedza ją bezpośrednia obserwacja sposobu postępowania przy wykonywaniu badania empirycznego i konkretnego badania w ramach ekspertyzy. Podsumowując powyższe i zgodnie z systemem zarządzania jakością, wykonywane przez biegłych i laborantów usługi mają być na najwyższym poziomie oraz spełniać przede wszystkim oczekiwania zleceniodawców. To ocena wystawiona przez nich jest najbardziej miarodajną, dlatego określono kilka kryteriów stopnia realizacji oczekiwań zleceniodawcy, które obejmują elementy:

- ocenę terminowości wykonywania zleceń, przy założeniu odpowiedniego czasu potrzebnego na przeprowadzenie ekspertyzy;
- ocenę prawidłowości selekcji, typowania, identyfikacji materiału, interpretacji wyników analiz oraz prawidłowości sporządzania opinii i formułowania wniosków uzyskanych z przeprowadzonej ekspertyzy;
- analizę zgłoszonych reklamacji, skuteczności podejmowanych działań korygujących, korekcyjnych i zapobiegawczych;
- analizę realizacji zobowiązań laboratorium w zakresie oferty szkoleniowej dla personelu.

W przypadku, gdy metody nie są uznane za standardowe, wymagana jest rozbudowana walidacja metody: zbadanie, zgromadzenie, przedstawienie obiektywnych dowodów o przydatności do określonych zastosowań, określenie struktury laboratorium, tzn. czy jest jednostką samodzielną, czy jest częścią dużej struktury organizacyjnej. W zakresie kontroli, wymagania normy obejmują:

1) problematykę zarządzania laboratorium, gdzie kierownictwo organizuje system jakości nadzoruje dokumentowanie, przegląd zamówień, ofert, umów,

dokonyuje podziału i nadzoru nad badaniami, usługami i dostawami, zajmuje się obsługą klienta, organizacją szkoleń dla personelu, pracami nad auditami wewnętrznymi, etc.;

2) wymagania techniczne, w których skład zalicza się: warunki lokalowe i środowiskowe, metody badań i wzorcowania, ich walidację, wyposażenie laboratorium, odniesienie pomiarów do wzorców jednostek miary, pobieranie próbek, proces postępowania z obiektami dostarczonymi do analiz, zapewnienie odpowiedniej jakości uzyskanych wyników badania i wzorcowania, właściwe przedstawianie efektów otrzymanych wyników.

Dobrze funkcjonujące w oparciu o system jakości laboratorium powinno wdrażać metody gwarantujące spełnienie wymagań, czyli dotyczące wiarygodności uzyskanych wyników, poinformować zleceniodawcę o zaletach i ograniczeniach wybranego algorytmu badawczego, uzyskać jego akceptację na wybrany proces postępowania będący przedmiotem umowy. Nawet stosowane przez laboratorium metody i procedury powinny być udokumentowane, z podaniem źródła pochodzenia: instrukcji, zalecenia, normy, zwalidowania metody własnej, literatury. Laboratoria mogą także stosować własne metody badawcze, jeśli są one odpowiednie do przewidywanego zastosowania i zostały wcześniej zwalidowane. Ponadto laboratoria zobowiązane są do prowadzenia dokładnych zapisów z otrzymanych wyników, procedury zastosowanej do walidacji i stwierdzenia czy dana metodyka jest adekwatna do zamierzonego zastosowania.

Jeśli chodzi o policyjne laboratoria kryminalistyczne, to mają one możliwość kontaktowania się i kierowania pytań do The International Criminal Police Organization (INTERPOL) w celu pozyskiwania niezbędnych informacji związanych z prowadzeniem spraw o międzynarodowym wymiarze. Stworzone dzięki temu bazy różnych danych umożliwiają zdobycie informacji o: personaliach podmiotów będących w zainteresowaniu organów ścigania, danych stanowiących wynik badań śladów i dowodów rzeczowych zabezpieczonych podczas oględzin, możliwości pobrania materiału porównawczego od osób przebywających poza granicami kraju lub pobrania go od obcokrajowców w celu identyfikacji czy eliminacji. Z tego względu istnieje potrzeba zwrócenia bacznej uwagi na poziom oferowanych usług. Oczywiście dostęp do tych danych regulują państwa członkowskie z uwzględnieniem krajowego ustawodawstwa, łącznie z ochroną danych osobowych (RODO), przepisami wykonawczymi i regułami postępowania.

Wnioski. Do zalet płynących z posiadania przez laboratorium Certyfikatu w systemie zarządzania jakością należą: możliwość zwiększenia efektywności pracy, zwiększenia zadowolenia zlecających analizy, zwiększenia ilości składanych zamówień, zmniejszenia czasu reakcji na zapytania ze strony zlecających ekspertyzy, zminimalizowanie nakładów ponoszonych na analizy, skrócenie czasu na adaptację nowych pracowników, przyciąganie inwestorów, wzmacnianie reputacji laboratorium, poprawa efektywności pracy operacyjnej przy zmniejszeniu liczby błędów i przy zwiększeniu korzyści finansowych, zmotywowaniu i zaangażowaniu obsługi analitycznej, zachęta do efektywniejszej komunikacji wewnętrznej.

Literatura:

1. Włodarczyk R., Rzeczyc E., Sołtyszewski I., System zarządzania jakością w laboratoriach a kryminalistyczne badania włosów, Problemy Kryminalistyki 2009, № 263, Warszawa 2009, s. 28-33.
2. Włodarczyk R., Unifikacja kryminalistyczna badań włosów, Przegląd Policyjny 2006, № 1, Vol. 81, Szczytno 2006, s. 121-130.
3. Norma PN-EN ISO/IEC 17025:2018-02 – Ogólne wymagania dotyczące kompetencji laboratoriów badawczych i wzorcujących, PKN, Warszawa kwiecień 2019.
4. Ziółkowski S., Systemy zarządzania jakością w małych i średnich firmach, WNT, Warszawa 2007.
5. Norma PN-EN ISO 19011:2018-08 – Wytyczne dotyczące audytowania systemów zarządzania, PKN, Warszawa 2019.

УДК 657.6.012.16

Герасимова Тамара

викладач вищої категорії циклової комісії обліково-економічних дисциплін
Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний
соціально-економічний коледж
м. Кам'янець-Подільський, Україна

ЕКСПЕРТИЗА ДОКУМЕНТІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ І ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Відображення інформації в документах бухгалтерського обліку та фінансової звітності є обов'язковим елементом фінансово-економічної діяльності підприємства, установи чи організації.

Саме ці вимоги покладено в основу підтвердження фактів здійснення операцій діяльності суб'єктів господарювання, а також, побудови системи управління та контролю підприємством.

Керівник підприємства зобов'язаний створити необхідні умови для правильного ведення бухгалтерського обліку, забезпечити неухильне виконання всіма підрозділами, службами та працівниками, причетними до бухгалтерського обліку, правомірних вимог бухгалтера щодо дотримання порядку оформлення та подання до обліку первинних документів [1, ст. 6]

Тому, з метою визначення достовірності інформації, яка ґрунтується на основі бухгалтерського обліку і фінансової звітності та в яких фіксуються операції господарської діяльності виникає необхідність ретельного дослідження цих операцій фахівцями, що володіють спеціальними знаннями і які є незалежними від самої діяльності підприємства. Такими фахівцями виступають економічні експерти, що здатні досліджувати сутність і поведінку, аналізувати, пояснювати, моделювати і прогнозувати об'єкти, визначати та формувати методи експертиз. Вони володіють необхідними знаннями та мають свою специфіку роботи. Експертизу здійснюють фахівці з відповідним досвідом і рівнем знань саме в тій галузі наук, в якій знаходиться поставлене завдання.

Проведення та надання послуг з організації фахових експертиз

здійснюються відповідно до вимог Цивільного процесуального кодексу України (ст. ст. 114-115); Господарського процесуального кодексу України (ст. ст. 70, 108-109); Цивільного кодексу України (ст. ст. 607, 652, 762); Закону України «Про наукову та науково-технічну експертизу».

Як, відомо «експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у різних сферах економіки, господарського аналізу, ревізії та контролю первинних облікових документів, бухгалтерських і облікових реєстрів та фінансової звітності суб'єктів господарювання різних форм власності з метою вирішення широкого кола питань, які виникають під час розслідування економічних злочинів і судового розгляду господарських спорів» [2].

Фінансова експертиза є одним із методів державного фінансового контролю, який передбачає дослідження й оцінювання законодавчих та інших нормативно-правових актів, фінансових та економічних результатів діяльності, підготовку обґрунтованих висновків і пропозицій для прийняття рішень щодо об'єкта експертного дослідження.

Бухгалтерська експертиза є різновидом економічної експертизи.

Під час розслідування чи розгляду кримінальних, цивільних справ, в яких необхідні спеціальні знання з бухгалтерського обліку та експертизи фінансово-господарської діяльності підприємства застосовують саме бухгалтерську експертизу, яка є серйозним економічним аналізом діяльності будь-якої установи чи організації.

Основною задачею бухгалтерської експертизи є встановлення правильності ведення бухгалтерського та звітності суб'єктом господарювання. Бухгалтерська експертиза побудована на наступних принципах:

- дотримання вимог чинного законодавства України, конституційних прав та свобод людини, а також законних юридичних прав підприємств при проведенні експертизи;
- незалежність та професійна компетентність експерта, що здійснює бухгалтерську експертизу;
- незацікавленість, неупередженість та повнота дослідження.

Основними завданнями експертизи документів бухгалтерського обліку і фінансової звітності є визначення документальної обґрунтованості: розміру, періоду і місце утворення нестачі або надлишків фінансових чи матеріальних ресурсів; обґрунтованості документального оформлення фінансово-господарських операцій; обґрунтованості відображення в обліку грошових коштів, цінних паперів, нарахування і виплат заробітної плати; відображення в обліку доходів та витрат за фінансово-господарськими операціями, що підлягають оподаткуванню у відповідності до вимог чинного податкового законодавства; обґрунтованість відображення в бухгалтерському обліку податкових зобов'язань та податкового кредиту з податку на додану вартість.

До необхідності проведення економічної експертизи звертаються у випадках, коли необхідно документально обґрунтувати певні факти та обставини, які визначено в основних завданнях експертизи документів бухгалтерського обліку і фінансової звітності.

Предметом бухгалтерської експертизи є відображені в документах бухгалтерського обліку фінансово-господарські операції будь-якого суб'єкта господарювання, стосовно яких експерт дає висновки на вирішення поставлених питань.

Об'єктами дослідження бухгалтерської експертизи є первинні документи, облікові реєстри, тобто документи бухгалтерської звітності. Також, в процесі дослідження використовуються відомості із матеріалів документальних ревізій та перевірок, висновки експертів інших спеціальностей, покази свідків та інші джерела бухгалтерської експертизи.

За наслідками проведеної експертизи, спеціалісти формують висновки, які чітко формулюють по суті у вигляді відповідей на поставлені питання. До висновків можуть бути включені профілактичні рекомендації відповідно до питань та матеріалів справи.

Завдяки проведенню експертизи, забезпечується ефективність заходів підготовки обґрунтованих висновків для прийняття управлінських рішень суб'єктами господарювання з метою стійкого економічного розвитку підприємств. Адже, напрями виходу з кризи економіки країни залежать від стабілізації розвитку всіх галузей вітчизняної економіки.

Саме утримання та збалансований ріст економічної стійкості підприємств, як сукупності окремих елементів механізму економіки країни, дозволить стабілізувати ситуацію в Україні.

Література:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 лип. 1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/#Text> (дата звернення 13.12.2021).
2. Понікаров В.Д. Судово-економічна експертиза : навч. посіб. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2005. 232 с.

УДК 657

Гливенко Валентина

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Сенченко Станіслав

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Національний університет «Чернігівська політехніка»

м. Чернігів, Україна

АУТСОРСИНГ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ЯК СПОСІБ ОПТИМІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасні умови функціонування підприємництва є досить нелегкими. Це пов'язано з багатьма факторами, такими як нестабільність економіки, постійно зростаюча жорстка конкуренція, ростом інфляції, активізацією впровадження різних інноваційних технологій та іншими факторами. Крім цього, особливо

відчуваються наслідки та обмеження для функціонування суб'єктів господарювання, спричинені пандемією Covid-19. В зв'язку з цим, підприємці все більше звертають свою увагу на оптимізацію витрат, раціональність та ефективність використання ресурсів, тобто постійно вишукують шляхи підвищення ефективності своєї діяльності. Пошук шляхів оптимізації витрат стосується, в тому числі, і сфери бухгалтерського обліку.

Одним із сучасних унікальних, ефективних інструментів, який приходить на допомогу є аутсорсинг – передача частини своїх функцій, завдань або бізнес-процесів сторонній компанії на умовах відповідного договору. Значний внесок у дослідження питань функціонування, впровадження та ефективного функціонування аутсорсингу в цілому і бухгалтерського аутсорсингу зокрема зробили як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, а саме Р.А. Слав'юк, Т.Г. Савченко, Н.А. Глигало, В.І. Подільський, О.Є. Лактіонова, О.В. Дідух, А.О. Саїнчук, Ж.-Л. Бравар та інші, а також такі організації як The National Outsourcing Association, The Outsourcing Institute та інші.

Вислів відомого нам бізнесмена Генрі Форда: «Якщо існує те, що ми не в змозі робити краще та дешевше за наших конкурентів – взагалі немає сенсу це робити; відповідну роботу ми маємо за необхідне передати тим, хто уже виконав її з кращим результатом», - вже давно взяли за правило багато підприємців [1]. Тому, все частіше до передачі непрофільних функцій для того, щоб зосередитися на головних цілях, вдаються тисячі компаній по всьому світу. За даними фахівців, Україна у 2020 році посіла 42-у позицію у світовому рейтингу аутсорсингової привабливості [2].

Можливість існування бухгалтерського аутсорсингу в Україні існує досить давно, а саме з 1999 року – моменту прийняття Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» [3], відповідно до якого підприємство має змогу самостійно обирати форму організації бухгалтерського обліку. Проте, даний Закон не містить навіть такого поняття як «аутсорсинг», а отже питання бухгалтерського аутсорсингу законодавчо є недостатньо врегульованим.

Розрізняють два варіанти аутсорсингу бухгалтерського обліку та фінансової звітності: перший варіант – сторонній організації надається повне ведення всієї бухгалтерії, та другий варіант – часткове.

Безпосередньо аутсорсинг фінансової звітності полягає у передачі повноважень складання та подання фінансової звітності сторонній компанії, тобто підприємство отримує відповідні послуги.

Слід виділити наступні переваги впровадження аутсорсингу фінансової звітності: зменшення ризиків та постійного страху перевірок, оскільки відповідальність переходить до аутсорсингової компанії; висококваліфікований та досвідчений персонал, який має значний досвід вирішення різноманітних питань, а отже знижується ризик помилок та шахрайства; зменшення витрат – аутсорсинг обходиться дешевше, ніж утримання штату відповідного персоналу. Якщо підприємству все ж необхідно мати одного власного бухгалтера, він отримує змогу більше уваги приділяти іншим важливим питанням, наприклад,

управлінському обліку, або ж первинній документації тощо. Водночас, підприємство втрачає залежність від працівника, який може захворіти або піти у термінову відпустку в період підготовки та подання фінансової звітності.

Незважаючи на той факт, що за сучасних умов саме аутсорсинг вважається найефективнішим способом організації бухгалтерського обліку на підприємстві, слід звернути увагу й на те, що він має й ряд недоліків, які в основному полягають у невизначеності підприємства в необхідності залучення аутсорсингу, втраті контролю над власними ресурсами, ризиках витоку інформації тощо. Не останнім негативним фактором, як стверджують фахівці, є й відсутність державної статистики аутсорсингових послуг [4].

Важливим аспектом, який сприяв би довірі до аутсорсингових компаній, є страхування ними своїх послуг. Така практика є поширеною у світі і запроваджена багатьма компаніями в Україні, а отже повинна мати подальший розвиток.

Отже, в цілому співпраця із зовнішніми організаціями на умовах договору аутсорсингу є ефективним інструментом підвищення ефективності діяльності підприємства. Особливо доцільним він виступає в нинішніх умовах пандемії та заходів, які впроваджені для її припинення, адже досить зручно обмінюватися інформацією в електронному режимі [5]. Проте, кожне підприємство перш ніж застосовувати аутсорсингові послуги, повинно співставити можливі ризики та вигоди від такої співпраці.

Література:

1. Ефимова С., Пешкова Т., Коник Н., Рытик С. Аутсорсинг. URL: http://megaworld.com/upload/iblock/c35/pdf_bk_362_autsorsing_tatyana_peshkovabook.a4.pdf. (дата звернення: 14.12.2021)
2. Серікова Т.М., Лагодієнко Н.В., Серіков Д.О. Сучасний стан та перспективи розвитку бухгалтерського аутсорсингу в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2020. № 1. URL: <http://http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2021/08/2021-1-%D0%95%D0%9D-53.pdf>. (дата звернення: 14.12.2021)
3. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 лип. 1999 р. № 966-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>. (дата звернення: 14.12.2021)
4. Саїнчук А.О. Аналіз ринку аутсорсингових підприємств в Україні. *Економічний вісник Донбасу*. 2019. № 2. С. 135-144. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvd_2019_2_20 (дата звернення: 14.12.2021)
5. Волинець В. Нестандартні форми залучення персоналу: аутсорсинг, аутстафінг, лізинг. *Всеукраїнське професійне юридичне видання «Юридична газета online»*. 2020. № 21 (727) URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/trudove-pravo/nestandartni-formi-zaluchennya-personalu-autsorsing-autstafing-lizing.html> (дата звернення: 14.12.2021)

Годованюк Альона
викладач кафедри фінансів та економіки
Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний
соціально-економічний коледж
м. Кам'янець-Подільський, Україна
Гончарук Каріна
здобувач рівня вищої освіти (фаховий молодший бакалавр)
Київська муніципальна академія естрадного та циркового мистецтв
м. Київ, Україна

ІВЕНТ-МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ПЛАТФОРМА КЕРІВНИЦТВА

Одним із великих потрясінь у теперішній період, є той факт, що наше суспільство трансформувалося на суспільство індивідів, тоді як раніше воно фігурувало навкруг колективів. Індивідуалізація фактично починається з народження людства, із появою самосвідомості, присутньої у кожній людині. Просто, довгий час суспільство, в якому жили чоловіки, не було суспільством окремих людей, а спільнотою. Члени спільноти об'єднані, тому що вони подібні, тому що живуть майже однаково, за однакових умов. Сьогодні, наприкінці процесу індивідуалізації, суспільство індивідів – це дуже диференційоване суспільство, де статуси, ролі, навички один одного дуже різноманітні, де кожен потребує відмінностей іншого, де солідарність стала «органічною».

Таким чином, людство поступово перейшло від спільноти, де група має пріоритет над особистістю, до суспільства, де самосвідомість передуює усвідомленню належності до групи. Нині пріоритет має особистість, яка визначається своєю індивідуальністю, своєю історичністю і несе відповідальність за свою долю [2].

Ця постать особистості постає у всіх сферах існування. У політичному полі відбувається створення держав, громадянського суспільства, громадського простору, що складається з індивідів, які окремо визначають себе своїми правами та обов'язками. Людство є свідком нескінченної серіалізації свобод і прав. У сфері івент-роботи індивіди відходять від корпоративної організації із законом Ле Шапел'є, що дає змогу працівникам вільно надавати свою робочу силу (але й бути експлуатованою, оскільки це одночасно заважає конституюванню профспілок) [2]

Отже, сучасна епоха – це епоха побудови особистості, де те, що ґрунтується на представленні суспільства, є справді «Я», безумовно, у зв'язку з іншими, але де інші знаходяться ззовні по відношенню до себе. І кожна особистість як продукує креатив, так і хоче його відчувати, бачити і розуміти. Для цього створилась цікава галузь, що розвивається та дає можливість кар'єрного росту для всіх, хто захоплюється організацією та плануванням заходів. Івент-менеджмент, фактично є платформою керівництва заходом, що

відповідно до визначеної мети передбачає реалізацію івент-менеджером різних дій – структуру логістики, драматургії, сценографії івенту [1, с. 41]

Івент-менеджмент – повноцінний комплект дій стосовно планування і реалізації різноманітних заходів. Event-менеджмент – це діяльність, яка потрібна для того, щоб організований івент був унікальним, ефектним і яскравим. Кожен захід мусить мати специфічну родзинку або певну фішку. І суть цього не просто в креативі, а й в його донесенні, особливості його подачі – щоб всі учасники заходу хоч трохи, але були здивовані [3, с. 113]

Новочасні тенденції розросту отакого курсу соціально-економічної діяльності як івент-менеджмент віднаходять своє особисте уявлення та в практиці діяльності органів публічної влади. Така діяльність допомагає також розв'язати питання суспільного характеру, які вирішувати лише адміністративними методами на сьогодні неможливо – організація подій суспільного значення, проведення соціальних акцій, підтримка волонтерських ініціатив тощо. Івент-заходи також посилюють лояльність населення до органів влади [4, с. 35]

І на останок, варто зазначити, що проведення заходу будь-якого рівня складності вимагає професіоналізму, гнучкості в прийнятті рішень, вміння прогнозувати і передбачати непередбачувані обставини, швидко орієнтуватися в нових умовах. І той, хто робить це краще, той і виявляється в лідерах бізнесу.

Література:

1. Дьяченко Ю.В., Седікова І.А., Бондар В.А. Event-менеджмент як складник інформаційно-комунікаційних технологій у публічному управлінні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2020. Т. 31 (70). вип. № 6. С. 39-44
2. Event-менеджмент – організація заходів на вищому рівні. URL: <http://www.pr2b.net/index.php/articles/91-listprevent> (дата звернення: 12.12.2021)
3. Пашкевич М.Ю. Івент-технології у сфері дозвілля. Культурно-дозвіллева діяльність у сучасному світі: кол. монографія. Київ: Вид-во: Ліра-К, 2017. 328 с.
4. Tassiopoulos D. Event Management: A Professional and Developmental Approach. Juta Pty Ltd, 2013. 510 p.

Головченко Наталія

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

Головченко Євген

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Київська школи економіки
м. Київ, Україна

РОЛЬ ПОДАТКОВИХ КОНСУЛЬТАНТІВ У ПОДАТКОВІЙ СИСТЕМІ

Міжнародний досвід консалтингових послуг у сфері оподаткування свідчить про важливість, необхідність та окрему специфічну роль консультаційних послуг у сфері оподаткування. Податкове законодавство постійно змінюється і платники податків не можуть бути впевненими, що вони в змозі встигати за такими динамічними змінами, до того ж в більшості випадків їм не вистачає часу, досвіду та впевненості, що вони все роблять правильно. В Податковий кодекс України, який діє з 2010 року, вносилися зміни кожного року, їх кількість налічує більше декількох сотень.

Дослідження ролі податкових консультантів в податковій системі країни також набуває особливої актуальності у зв'язку з відсутністю в Україні інституту податкового консультування як такого. Такі країни світу, як: Австрія, Польща, Італія, Франція, Португалія, Хорватія, Люксембург та інші, мають спеціальне законодавче регламентування діяльності податкових консультантів.

Досвід зарубіжних країн показує, що податкові консультанти виконують роль посередників та «балансувальників» відносин між платниками податків та податковими органами. При цьому кожна сторона має свої завдання, мету та інтереси. Така модель взаємодії призводить до певних складностей, оскільки податкові консультанти вимушені врівноважувати, з одного боку, вимоги держави та податкових органів, а, з іншого – зобов'язання перед замовниками – платниками податків.

З одного боку, податковий консультант, діяльність якого, регулюється державою та який являється представником професії, має певний перелік обов'язків та зобов'язань (в т.ч. юридичні), визначених законодавством. При цьому він повинен дотримуватися етичних принципів та культури податкової поведінки.

У той же час, консультант виступає радником клієнта – платника податку та допомагає в його діяльності з питань, що стосуються, оподаткування та зокрема в оптимізації податкових платежів та мінімізації податків.

Така двостороння позиція податкових консультантів, де вони повинні сприяти, з однієї сторони, додатковим надходженням податкових платежів, що відповідно призведе до збільшення доходів державного бюджету, а з іншої –

мають дотримуватися домовленостей та забезпечити економію податкових платежів замовника, вимагає від консультанта залишатися нейтральним по відношенню до обох сторін та знаходитися в медіані інтересів.

Податкові консультанти повинні обов'язково дотримуватися етичного кодексу, який регламентує їх поведінку та відповідно впливає на їх дії. Вони мають бути компетентними та кваліфікованими у виконанні завдань клієнтів, вміти контролювати свою поведінку і в той же час, виконувати зобов'язання перед податковими (фіскальними) органами. Для унеможливлення конфлікту інтересів, консультанти можуть консультувати та надавати роз'яснення замовникам послуг для уникнення можливих майбутніх непорозумінь та претензій. Від складності податкового законодавства залежить поведінка платників податків, складність та, що дуже важливо, вартість послуг податкових консультантів.

Для налагодження діалогу між платниками податків та урядом, держава має регламентувати роль податкових консультантів на ринку, що, в свою чергу, сприяє забезпеченню якісних відносин між сторонами.

Практика інших країн показує, що існують певні перешкоди щодо незалежності податкових консультантів. Платники податки можуть ухилятися від сплати податків, отримуючи таким чином податкову економію та збільшуючи свій прибуток. Податковий консультант як суб'єкт конкурентного ринку послуг, може сприяти та допомагати зацікавленій стороні, оскільки може мати досвід двозначного трактування або невідповідності законодавства. Для окремого кругу клієнтів податкові консультанти можуть розуміти та усвідомлювати певні ризики щодо використання неоднозначності податкових положень нормативних актів для можливості ухилення від сплати податків.

Етичні принципи поведінки податкових консультантів мають велике значення у їх діяльності. З боку держави на законодавчому рівні необхідно забезпечити довіру до податкових консультантів. Це можливо, в тому числі, через встановлення порядку документування наданих консультацій, відповідальності консультанта щодо неякісних послуг.

Платники податків звертаються до податкових консультантів з метою отримання якісних послуг з питань оподаткування та з бажанням отримати кваліфіковану допомогу, яка зекономить час, кошти та буде мати економічну ефективність. Податкові консультанти не повинні формувати у платника податку думку, що податки – це певне обтяження, оскільки це може призвести до ідеї ухиляння від сплати податкових платежів і, як наслідок, до некоректної поведінки та незаконних порад зі сторони податкового консультанта.

Якщо податкова система країни не сприяє позитивному податковому клімату, можуть виникати конфліктні ситуації між податковими органами та платниками податків. Це може призводити до не бажання з боку платників до виконання своїх податкових зобов'язань. Попередній (досудовий) арбітраж у такому випадку може здійснюватися як окремий вид податкового консультування.

Література:

1. Смірнова О.М. Податкове консультування: зміст і стан розвитку. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2011. № 2 (53). С. 84-90.
2. Ткачик Ф.П. Податкове консультування : навч. посібник. Тернопіль: Видавничий центр «Вектор», 2015. 250 с.
3. Matthias Kipping & Timothy Clark (2012). *The Oxford handbook of management consulting*, Oxford University Press, New York, 714 p.
4. Fogarty T. & A. Jones D. (2014). Between a rock and a hard place: How tax practitioners straddle client advocacy and professional responsibilities. *Qualitative Research in Accounting & Management*. № 11 (4). P. 286-316.

УДК 005.95/.96:(004.4+331.5)

Данилевич Наталія

кандидат технічних наук, доцент
доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом

Даниленко Олена

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»
м. Київ, Україна

ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ В РЕАЛІЗАЦІЇ HR-ФУНКЦІЙ

Цифровізація економіки значним чином трансформує усі традиційні функції управління організацією, й в першу чергу, сферу управління персоналом. З кожним роком все більше компаній автоматизують HR-функції й тим самим спрощують і роблять більш ефективною роботу менеджерів з персоналу та HR-служби в цілому.

Організувати цифровізацію для ефективного управління організацією дозволяють «хмарні» технології, які активно проникають всюди, у тому числі й у HR-сферу. Хмарні технології є надзвичайно зручним і ефективним інструментом для проведення опитувань, діагностики психологічного клімату в колективі. Компетентний керівник знає, що незадоволення підлеглих та невиконання їх очікувань призводить до погіршення якості виконання роботи, зниження продуктивності. Тому інструменти для діагностики психоемоційного настрою будуть актуальними для нього. Наприклад, можна одночасно з декількома колегами з різних країн і міст працювати з однією базою даних, при цьому не втрачаючи жодної дії.

Відомо, що важливим фактором ефективності роботи персоналу є його підготовка, навчання або підвищення кваліфікації. Для роботодавців це завдання часто займає багато часу та зусиль, адже потрібно або організувати у себе в організації відповідний департамент, або звертатися до незалежних фахівців у цій сфері. В «хмарі» ж можна розмістити навчальні матеріали (відео

уроки, тренінги, лекції, практичні завдання), які будуть доступні для працівників у будь-який зручний для них час [1]. Особливо це актуально в період пандемії, коли значна кількість персоналу працюють віддалено.

Сучасна концепція «хмарної» обробки даних включає в себе різні моделі надання ІТ-послуг: PaaS, SaaS, DaaS, WaaS, CaaS, EaaS та ін. (табл. 1). Виробникам та провайдерам хмар вдалося сформувати достатньо гнучку та адекватну потребам сучасного ринку систему надання ІТ-послуг.

Таблиця 1 – Моделі обслуговування ІТ-рішень з використанням хмарних технологій

Найменування моделі обслуговування ІТ-рішення	Назва послуги	Зміст послуги
Platformas a service, PaaS	Платформа як послуга	Надання інтегрованої ІТ-платформи для створення, тестування, розгортання і підтримки додатків. Користувач отримує дистанційний доступ до програмної інфраструктурі і засобів розробки.
Softwareas a service, SaaS	Програмне забезпечення як послуга	Провайдер розміщує у себе додаток, надаючи можливість платного доступу до нього через Інтернет. Користувачі платять тільки за користування програмою і не оплачують володіння нею
Dataas a service, DaaS	Данні як послуга	Надання даних на вимогу користувача незалежно від його географічного розташування або провайдера або організаційної приналежності
Infrastructureas a Service, IaaS	Інфраструктура як послуга	Надання обчислювальних ресурсів за запитом, на яких замовник має можливість розгорнути і запустити довільне програмне забезпечення, що включає в себе операційні системи і додатки
Workplaceas a service, WaaS	Робоче місце як послуга	Надання віртуалізованого робочого місця, окремий випадок IaaS
Communicationas a Service, CaaS	Комунікація як послуга	В якості сервісів надаються послуги зв'язку IP-телефонія, поштові послуги, Unified Communications і т.п.
Everythingas a service, EaaS	Все як послуга	Комплекс всіляких «хмарних» сервісів, задовольняють будь-які ІТ-потреби

Джерело: складено авторами на основі [2]

Наведені можливості хмарних технологій значно спрощують виконання щоденних завдань HR-служби. Зокрема, дуже зручно: складати розклад роботи; вести історії по усім переміщенням персоналу з одного структурного підрозділу в інший і відображати актуальний штатний розклад на будь-яку дату; створювати зразки стандартних наказів і готувати на їх основі фактичні накази; виконувати дії, пов'язані з переміщенням працівників, прийомом на роботу, звільненням, виведенням за штат; вести облік інформації про атестації і відпустки працівників, займані ними посади і переміщення всередині

організації, а також вести облік військовозобов'язаних.

Хмарні технології також дозволяють зберігати величезну кількість інформації (bigdata), що в подальшому дозволить їх проаналізувати. Bigdata – важливий елемент, необхідний для розвитку digital-технологій в управлінні персоналом. Безумовно, HR-службі і бізнесу необхідно розмовляти однією мовою, щоб приймати вірні і усвідомлені рішення, засновані не на інтуїції, а на статистичних показниках і взаємозв'язку прибутку та показників оцінки персоналу. На такому аналізі може бути побудована і адміністративна діяльність, наприклад, побудова графіків змін, планування завантаження персоналу тощо.

Загалом впровадження хмарних технологій підвищує якість і ефективність HR-процесів та реалізації HR-функцій. Використання хмарних технологій сприяє збільшенню частки самостійної діяльності та активізації персоналу, формуванню його здатності до самоактуалізації, самореалізації. Стрімке поширення хмарних технологій ставить завдання інтеграції хмарних сервісів в загальну систему управління. Хмарні технології мають широкі перспективи застосування в сфері прикладних розробок.

Література:

1. Холодняк К.В. Можливості використання хмарних технологій для управління персоналом ВНЗ. URL: http://www.confcontact.com/2016-ekonomika-i-menedzhment/2_holodnyak.htm. (дата звернення: 08.12.2021)
2. Вакалюк Т.А. Хмарні технології в освіті. Навчально-методичний посібник для студентів фізико-математичного факультету. Житомир: вид-во ЖДУ, 2016. 72 с.

УДК 33:657

Дибенко Галина
завідувач економічним відділенням
Гайворонський політехнічний коледж
м. Гайворон, Україна

ФОРМУВАННЯ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Протягом останнього часу в літературі активно тиражують західні підходи та концепції, що становлять альтернативу цілісній системі управління і багато в чому не узгоджені з вітчизняними напрацюваннями, практикою, нашою ментальністю, більше того, містять ряд спірних положень і невирішених питань [5, с. 218].

Беззаперечний факт, що управління є інформаційним процесом, у якому звітна фінансова інформація має велике значення. Її основне призначення – це забезпечення численного кола користувачів інформацією, яка необхідна для потреб управління. Саме на підставі цієї інформації приймаються рішення, які впливають на фінансове становище господарського суб'єкта. Тому інформація,

яка відображається у звітності повинна відповідати ряду встановлених якісних характеристик, а саме:

- бути зрозумілою (доступною) для наявних та потенційних кредиторів та інвесторів;
- надавати уявлення про суми, час і ризики, які пов'язані з очікуваним доходами.

Відповідно до основних вимог до високоякісної облікової звітності виділяють основні принципи, які пов'язані із фактами господарської діяльності та методами розкриття у звітності.

Основним джерелом інформації для користувачів є звітність. Формування достовірної і повної інформації на рівні підприємства для менеджерів усіх рівнів відбувається саме у бухгалтерській інформаційній системі, а кінцевим «продуктом» цієї системи є звітність [1]. Отже, звітність підприємства – це насамперед інформаційний продукт, який характеризується певним рівнем якості. У контексті даного підходу зрозумілим є класичне твердження, що стандартизація будь-яких бізнес-процесів є одним із найбільш вагомих інструментів підвищення якості продукту, який створюється системою.

Інформаційне забезпечення, створення і використання інформаційних каналів – необхідний компонент будь-якого менеджменту. Для формування інформаційної бази прийняття будь-яких видів рішень і організації діяльності особливе значення має якість облікової інформації, підвищення якої – це найважливіша умова підвищення ефективності вироблюваних, прийнятих і реалізованих управлінських рішень [6]. Такої ж позиції дотримується О.С. Соколова, відмічаючи, що якість облікової інформації має першорядне значення для учасників бізнес-процесу, оскільки саме вона визначає життєздатність майбутніх стратегічних рішень [7].

Підвищення рівня якості облікової інформації, що надається зовнішнім користувачам для прийняття інвестиційних та позикових рішень в цілому сприятиме підвищенню ефективності функціонування ринку капіталу.

Корягін М. зазначає, що американські дослідники Д. Ебоді, Дж. Хьюз та Дж. Лю розглядають якість прибутку як показник, що вимірюється за допомогою аномальних нарахувань, які виступають в якості постійної для інформаційної асиметрії, впливаючи на вартість капіталу [3]. За підходом авторів слід визначати не лише якість фінансової звітності, як певного інтегрованого набору звітів, а безпосередньо слід оцінювати якість прибутку, як основного її показника. Якість прибутку визначається за допомогою розрахунку відхилень між грошовими потоками і прибутком підприємства, що є досить корисним для інвесторів, оскільки дозволяє їм побачити відмінність між реальною економічною картиною підприємства та її бухгалтерською моделлю, що одержується завдяки застосуванню принципу нарахування, який дозволяє відображати в обліку і звітності доходи і витрати у момент їх виникнення, незалежно від часу надходження і сплати грошей.

Якість фінансової звітності також впливають суб'єкти, відповідальні за реалізацію професійного судження – фінансовий менеджмент або головні

бухгалтери. Існування можливості здійснення вибору методів обліку із представлених в стандартах альтернатив надає їм можливість впливати на показники, від яких залежить якість фінансової звітності. З метою підвищення її рівня власники повинні забезпечити належний стан корпоративного управління компанією, що в кінцевому випадку сприятиме залученню додаткового капіталу, збереженню акціонерів та побудові дієвої системи внутрішнього контролю.

При аналізі шляхів покращання якості фінансової звітності не слід виключати роль суб'єктів, які одночасно виступають користувачами та особами, що встановлюють рівень її якості.

Підвищення рівня освіченості та компетентності аналітиків, менеджменту та інших суб'єктів прийняття рішень на основі фінансової звітності – рівня їх апперцепції, теж можна вважати одним із таких шляхів. Фінансова звітність стане досконалою та високоякісною лише в тому випадку, коли паралельно зі змістовним удосконаленням фінансової звітності відбуватиметься підвищення рівня апперцепції вітчизняних користувачів фінансової звітності.

Розуміння процесу формування звітності як окремого бізнес-процесу передбачає можливість розгляду фінансової звітності як облікового інформаційного продукту, що створюється із відповідним рівнем якості. На якість фінансової звітності впливає ряд об'єктивних і суб'єктивних факторів, вплив яких можна нівелювати шляхом підвищення змістовного наповнення фінансової звітності та проведення формально-організаційних заходів.

Одним із основних критеріїв відмінності між обліковими даними та інформацією є здатність приймати управлінські рішення. Тому саме показники фінансової звітності, що використовуються для прийняття рішень є кінцевим інформаційним продуктом, який необхідний внутрішнім та зовнішнім користувачам. Окремі показники фінансової звітності теж недоцільно розглядати в якості облікового продукту, оскільки для прийняття управлінських рішень слід мати комплексну картину про стан та результати діяльності підприємства, що неможливо зробити за допомогою одного або декількох показників.

Інформація, що наведена у фінансовій звітності є цінним ресурсом для системи прийняття рішень на всіх рівнях внутрішнього та зовнішнього середовища, регулюючи формування та реалізацію керівного впливу, що позначається на організації господарської діяльності підприємств та оптимізації взаємовідносин між групами користувачів управлінської інформації.

Сьогодні спостерігається невідповідність сучасного стану забезпечення інформаційних запитів користувачів звітності підприємств їх потребам. Це обумовило зародження нової форми звітності – інтегрованої. Основною передумовою її виникнення є позиція міжнародних організацій щодо сталого розвитку суспільства як єдиного напрямку, який надає можливість забезпечити потреби як сучасного, так і майбутнього поколінь [2]. Інтегрована звітність тісно пов'язана як із фінансовою, так і з не фінансовою інформацією, і є результатом еволюції облікової системи щодо забезпечення інформаційних

потреб користувачів, підвищення прозорості даних, релевантності облікової інформації.

Література:

1. Кононенко Л.В., Сисоліна Н.П., Чумаченко О.С. Звітність підприємств в умовах сталого розвитку: сучасний стан, проблеми, перспективи, інформаційне забезпечення. *Наукові праці Центральноукраїнського національного технічного університету. Економічні науки*. 2021. вип. 6 (39). С. 179-186 URL: <http://economics.kntu.kr.ua/archive/39.html> (дата звернення: 12.11.2021).
2. Кононенко Л.В., Юрченко О.В. Нефінансова (соціальна) звітність підприємств та цілі сталого розвитку. *Advances in Technology and Science. Abstracts of XII International Scientific and Practical Conference. Berlin, Germany 2021*. Р. 62-64 URL: https://books.google.com.ua/books?hl=ru&lr=&id=6RUIEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA62&ots=_yCYA9Cu7Y&sig=EXyG5hlA2L13o_h3GnNPcSat-1c&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (дата звернення: 12.11.2021).
3. Корягін М.В., Куцик П.О. Проблеми та перспективи розвитку бухгалтерської звітності : монографія. К.: Інтерсервіс, 2016. 276 с.
4. Облікова політика: навч. посіб. / Г.М. Давидов та ін.; за заг. ред. Г.М. Давидова. 2-ге вид., перер. і доп. Кропивницький: ПП «Ексклюзив-Систем», 2017. 364 с.
5. Пугаченко О.Б. Організаційні проблеми та можливості поглиблення взаємозв'язку функції обліку з іншими функціями управління процесами сфери матеріального забезпечення. *Вісник Житомирського державного технологічного університету / Економічні науки*. 2010. № 3 (53). Ч. 2. С. 218-222
6. Савченко В.М., Кононенко Л.В., Крячко В.Г. Система бухгалтерського обліку як складова системи управління. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2010. Вип. 18 (2). С. 27-33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2010_18%282%29__7 (дата звернення: 11.11.2021).
7. Соколова Е.С. Методы оценки качества учетной информации. *Экономические науки*. 2009. № 5(54). С. 293-299.

УДК 657

Дубина Олег

завідувач сектору економічних досліджень
відділу товарознавчих, гемологічних, економічних,
будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності
Черкаський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС України
м. Черкаси, Україна

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У РАМКАХ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Метою дослідження є визначення суперечностей між чинними нормами права та чинною судово-слідчою практикою залучення судових експертів-економістів для проведення експертиз.

Як правило основними документами судової економічної експертизи, на

підставі яких робляться висновки про фінансово-господарські операції, є документи планових та позапланових ревізій і перевірок уповноважених на це суб'єктів фінансового контролю. З урахуванням змін законодавства з 2015 року перестала діяти норма, яка передбачала можливість проведення таких позапланових перевірок і ревізій з ініціативи органу досудового розслідування.

Упродовж тривалого часу слідчі зверталися до слідчого судді для отримання дозволу на проведення ревізій і перевірок, однак ця практика припинена у 2018 році. Верховним Судом України, який у рішеннях висловив правову позицію, що в слідчого судді таких повноважень немає. Відтак апеляційні суди почали скасовувати такі ухвали.

Другий шлях, який обрали органи досудового розслідування, полягав у залученні працівників органів фінансового контролю або експертних підрозділів спочатку як спеціалістів і в подальшому скеруванні для проведення економічних експертиз складених у результаті таких дій документу у вигляді довідок. На думку Верховного Суду України, довідка спеціаліста не тотожна акту позапланової ревізії чи перевірки. Відповідно, суди почали визнавати висновки судово-економічних експертиз, які підготовлені з використанням довідок спеціалістів, недопустимими джерелами доказів.

Основні факти господарського життя у багатьох випадках сполучені з ризиками можливих зловживань і розкрадань.

Зокрема «білокомірцева злочинність» ((від англ. «White-collar crime»)) – це сукупність злочинів, які вирізняються ознакою приналежності злочинця до числа осіб, які виступають у ролі представників держави, бізнесу, посадових осіб і чиновників; уперше цей термін був вжитий кримінологом Едвіном Сатерлендом) частіше пов'язана з тіншовим обігом значних фінансових ресурсів, інших матеріальних активів. До даного типу злочинів відносять шахрайство у сфері економіки, корупцію, промислове шпигунство, ухилення від сплати податків, помилкові банкрутства та інші. Серед усіх видів злочинів цей, можливо, завдає найбільший економічний збиток сучасному суспільству. У сучасній кримінології замість поняття «білокомірцева злочинність» частіше вживаються терміни «службові злочини» та «корпоративна злочинність». Аналіз таких фактів потребує залучення фахівців у галузі фінансово-господарської, бухгалтерської, кредитної, податкової діяльності, бюджетної сфери тощо. Головним інструментом для застосування спеціальних економічних знань є проведення судових економічних експертиз для підтвердження/спростування певних обставин учинення кримінального правопорушення, визначення розміру матеріальних збитків тощо.

Нормативно-правове забезпечення для кожного виду судових експертиз має вирішальне значення для реалізації вимоги якісного виконання поставлених завдань. Часті зміни процедур і правил негативно впливають на практику судових експертиз, адже такі зміни призводять до появи колізій і прогалин, що тягнуть за собою необхідність корегування методик експертних досліджень, зміни в переліку об'єктів, які скеровуються експерту, тощо [5, с. 499; 6, с. 166]. Звернемо увагу на кілька ключових позицій, що втілені в правових приписах і

внормовуюють залучення експертів-економістів до кримінального провадження сьогодні.

1) Згідно зі ст. 1 Закону України «Про судову експертизу», «судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду»[2].

2) Відповідно до ч. 1 ст. 242 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України, експертиза проводиться експертною установою, експертом або експертами, яких залучають сторони кримінального провадження або слідчий суддя за клопотанням сторони захисту, у випадках і порядку, передбачених ст. 244 КПК, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання. Законодавством передбачено вичерпний перелік обмежень щодо питань, які можуть бути потрібні для дослідження експерту [1]:

- запитання, які ставляться експертові, та його висновок щодо них не можуть виходити за межі спеціальних знань експерта (ч. 4 ст. 101 КПК);
- не допускається проведення експертизи для з'ясування питань права (ч. 1 ст. 242 КПК).

3) У Постанові Пленуму Верховного Суду України (далі – ВСУ) вказати судам на припустимість призначення експертизи у випадках, коли з'ясування певних обставин не потребує спеціальних знань, а також порушення перед експертом правових питань, вирішення яких віднесено законом до компетенції суду [8].

4) Законом України «Про прокуратуру» унесено зміни до КПК України, а саме з 2015 року перестав діяти п. 4 ч. 2 ст. 40 КПК України, тобто скасовано норму, яка передбачала можливість проведення з ініціативи органу досудового розслідування позапланових перевірок і ревізій [3].

5) Значна частина судових економічних експертиз проводяться для визначення розміру матеріальних збитків, заподіяних у зв'язку з учиненням кримінального правопорушення. Це обставини є обов'язковим елементом предмета доказування (п. 6 ч. 2 ст. 242 КПК) [1].

6) Відповідно до останнього абзацу п. 1.1 розділу III Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, існує припис такого нормативного змісту: «Проведення ревізійних дій (визначення експертами-економістами будь-яких економічних показників без попереднього проведення документальних перевірок фінансово-господарської діяльності суб'єктом контролю) не належить до завдань економічної експертизи» [4].

Відомо, що предметом судової економічної експертизи є фінансово-господарські операції, які є відображенням стану та результатів діяльності суб'єктів економічних відносин, а об'єктами є документи бухгалтерського, податкового обліку, фінансової звітності, що містять інформацію про таку діяльність [7, с. 164]. Головним джерелом даних про порушення є акти ревізій і позапланових перевірок.

Тривалий час слідчі діяли за алгоритмом звернення до слідчих суддів з метою отримання дозволів на проведення ревізій з метою подальшого проведення судової експертизи. Слідчими суддями такі клопотання задовольнялися, виносилися відповідні ухвали на проведення позапланових ревізій. У свою чергу, ці ухвали не могли бути оскаржені в апеляційній інстанції внаслідок відсутності у відповідному переліку.

У 2018 році ця практика почала змінюватися. Ухвалою ВСУ у справі № 243/6674/17-к у п. 51 констатовано, що слідчий суддя, надавши слідчому дозвіл на проведення перевірки, вийшов за межі своїх повноважень і прийняв рішення, яке не передбачене кримінальним процесуальним законодавством [9]. Далі Постановою ВСУ встановлено (справа № 237/1459/17), що апеляційні суди зобов'язані відкривати апеляційне провадження за скаргами на ухвали слідчих суддів про надання дозволу на проведення позапланових перевірок [10].

У зв'язку з викладеним набула поширення практика проведення судових економічних експертиз на підставі довідок спеціалістів. Відповідно до ст. 71 КПК України, спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування й судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок [1]. Тож слідчі шляхом скерування листів ставили запитання спеціалістам, які, консультуючи, надавали інформацію у вигляді довідки.

Очевидно, що довідка спеціаліста не є актом ревізії чи актом перевірки уповноваженого контролюючого органу. На суттєву різницю між довідкою спеціаліста та документальною перевіркою фінансово-господарської діяльності суб'єктом контролю неодноразово вказував ВСУ:

- у Постанові ВСУ (справа № 808/3230/17) звернута увага, на те що участь посадової особи Державної фінансової інспекції як спеціаліста, у перевірках, що проводяться правоохоронними органами, за наслідками яких спеціаліст надає довідкову інформацію, та участь такої особи в проведенні ревізій, результати яких оформлюються актом, не є тотожними поняттями [11];
- у Постанові ВСУ (справа № 826/818/16) висловлено правову позицію, що службова особа органу державного фінансового контролю, яка залучена як спеціаліст для проведення перевірки в рамках кримінального провадження, не проводить заходів фінансового контролю [12];
Таким чином, викладене вище дає підстави для таких висновків:
- по-перше, виходячи зі змісту загальних засад залучення судового експерта, стає очевидним, що єдиною та достатньою підставою для проведення експертизи у кримінальному провадженні є наявність потреби в спеціальних знаннях для з'ясування обставин, що мають значення для досудового розслідування й подальшого судового розгляду;
- по-друге, чинним законодавством чітко визначено права та обов'язки судового експерта серед переліку яких відсутні будь які заборони або обмеження стосовно неможливості проведення судової економічної

експертизи за вихідними даними довідок участі спеціалістів. Експерт-економіст – це висококваліфікований спеціаліст у галузі бухгалтерського обліку, аналізу і контролю господарської діяльності, обов'язком якого є дослідження правильності віддзеркалення господарської діяльності підприємства в документах бухгалтерського обліку під час розслідування та розгляду кримінальних і цивільних справ.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/> (дата звернення: 10.12.2021)
2. Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/> (дата звернення: 10.12.2021)
3. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/> (дата звернення: 10.12.2021)
4. Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ М-ва юстиції України від 08 жовт. 1998 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/> (дата звернення: 10.12.2021)
5. Савченко І.О., Глущенко С.І. Проблемні питання при застосуванні в експертній практиці методик проведення судово-економічних експертиз. *Криміналістика и судебная экспертиза*. 2013. Вып. 58 (2). С. 498-502.
6. Дуфенюк О.М. Забезпечення судово-експертної діяльності у кримінальному провадженні: системна парадигма. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. 2019. Вип. 8. С. 163-173.
7. Шрамко О.М. Можливості судово-економічних експертиз при розслідуванні окремих корупційних злочинів. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. Вип. 1. С. 162-165.
8. Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах : Постанова Пленуму Верховного суду України від 30 трав. 1997 р. № 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-97#Text>. (дата звернення: 10.12.2021)
9. Ухвала Верховного Суду України від 06 бер. 2018 р. Справа № 243/6674/17-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72670536>. (дата звернення: 10.12.2021)
10. Постанова Верховного Суду України від 23 трав. 2018 р.. Справа № 237/1459/17. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/74475877>. (дата звернення: 10.12.2021)
11. Постанова Верховного Суду України від 20 бер. 2019 р. Справа № 808/3230/17. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/80854808>. (дата звернення: 10.12.2021)
12. Постанова Верховного Суду України від 27 лют. 2018 р. Справа № 826/818/16. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/72505887> (дата звернення: 10.12.2021)

УДК 657

Дубко Анастасія
аспірантка кафедри фінансового права
Навчально-науковий інститут права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

**СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА ПОДАТКОВУ ПОЛІТИКУ
ЯК ІНСТРУМЕНТ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

Податкова політика як складне соціально-правове явище є вкрай важливою сферою взаємодії суспільства та держави. Безспірним є те, що наразі вітчизняна податкова політика будується та практично реалізується в доволі складних внутрішніх соціально-політичних та економічних умовах. При цьому, важливого значення мають і зовнішні чинники впливу, зовнішня політична кон'юнктура, адже наразі відбувається процес становлення нової, проєвропейської моделі української державної політики загалом, оскільки вектор нашого розвитку як країни характеризується спрямованістю на забезпечення євроінтеграційних процесів у майже всіх сферах суспільно-політичного життя.

Безперечно, податкова політика за своєю суттю та функціональним призначенням завжди була і буде залишатися, в першу чергу, інструментом стимулювання економічного зростання [1, с. 60], накопичення та раціонального використання національного багатства [2, с. 434], а також досягнення балансу між виконанням завдань фіскальної консолідації та створенням умов для економічного прогресу [3, с. 44]. Проте, варто зауважити, що на порядку денному розвинених країн стоїть також питання надання важелям податкової політики нового функціоналу, а саме – щодо використання її для реалізації цілей сталого розвитку.

За своїм першочерговим задумом сталий розвиток (sustainable development) виник як загальна концепція щодо встановлення балансу між задоволенням сучасних загальнолюдських потреб та збереженням безпечного та здорового довкілля [4]. Так, одним із вихідних елементів концепції сталого розвитку є, зокрема, вимоги щодо захисту довкілля, які, наряду із економічною та соціальною складовими концепції, повинні забезпечуватися шляхом розвитку ринків капіталу через банківські системи, проведення розсудливої бюджетної політики, використання кліматично розумних інвестицій, а також інструментів податкового характеру (податкових важелів) [5]. Іншими словами, для забезпечення вимог екологічної безпеки – таких як адаптація до зміни клімату, пом'якшення кліматично негативних наслідків економічної діяльності, зменшення забруднення, збереження природних ресурсів тощо – раціональним та необхідним є використовувати інструменти фінансової політики, зокрема – і податкової.

Як відомо, державне регулювання може забезпечуватися як адміністративними (владно-примусовими) методами, так і економічними, серед яких не останню роль відіграють саме важелі податкової політики, такі як податкові пільги, податковий кредит на окремі види підприємницької діяльності, «податкові канікули» та зниження ставок податку [6, с. 23].

Оскільки сама тематика сталого розвитку, сталого фінансування та супутніх явищ сучасної економіко-правової дійсності є доволі новою для нашої держави, конкретні механізми забезпечення екологічної безпеки через інструменти публічно-фінансової площини поки що знаходяться на етапі розробки. Проте, з перспективних напрямів використання податкових важелів для екологічних цілей можемо виокремити встановлення спеціального

(пільгового) режиму оподаткування зелених облігацій – нового фінансового інструменту, нормативно закріпленому на рівні Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» в останній редакції від 05.08.2021 р. Так, відповідно до ст. 18 зазначеного Закону, емісія такого виду цінних паперів буде здійснюватися для фінансування та/або рефінансування витрат проєктів екологічного спрямування, тобто тих проєктів, що, згідно з вимогами законодавства, будуть спрямовані на захист навколишнього природного середовища [7]. Таким чином, з огляду на необхідність стимулювання до задіяння нового фінансового інструменту як складової механізму імплементації світових екологічних стандартів, перспективним було би використати такий стимулюючий важіль податкової політики як звільнення від оподаткування податком на доходи фізичних осіб доходу у вигляді процентів, нарахованих на зелені облігації. За аналогією, можна навести приклад облігацій внутрішньої державної позики: так, до загального місячного (річного) оподаткованого доходу платника податку не включається дохід, отриманий фізичною особою-резидентом у вигляді процентів, що нараховані на облігації внутрішніх державних позик, емітовані Міністерством фінансів України, та інвестиційного прибутку від операцій з цими паперами, тобто не оподатковується податком на доходи фізичних осіб [8].

Таким чином, можемо підсумувати, що податкова політика в перспективі може виступати ефективним інструментом досягнення не тільки соціально-економічного балансу, але також балансу між економічними інтересами суспільства та об'єктивними вимогами щодо екологічної безпеки та охорони довкілля в контексті реалізації цілей сталого розвитку як загальносвітової цінності.

Література:

1. Arnold Jens Matthias et al. (2011) Tax policy for economic recovery and growth. *The Economic Journal*. vol. 121, pp. 59-80.
2. Майбуров И.А. Теория и история налогообложения : учеб. М.: Юнити Дана, 2007. 495 с.
3. Соколовська А.М. Формування податкової політики в умовах невизначеності. *Фінанси України*. 2012. № 11. С. 44-51.
4. Butlin John (1989). Our common future. By World commission on environment and development. *Journal of International Development*. (en) 1 (2). pp. 284-287.
5. Monterrey Consensus of the International Conference on Financing for Development : URL: <http://www.un.org/esa/ffd>. (Last accessed: 07.12.2021)
6. Савостенко Т.О., Грицаєнко А.М. Порівняльна характеристика методів державного регулювання інноваційної діяльності в розвинутих країнах світу та в Україні. *Економічний вісник НГУ*. 2005. № 1. С. 19-27.
7. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки : Закон України від 23 лют. 2006 р. № 3480-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>. (дата звернення: 07.12.2021)
8. Лист ДФС від 22 бер. 2017 р. № 3926/С/99-99-13-02-03-14. URL: <http://sfs.gov.ua/baneryi/podatkovyi-konsultatsii/konsultatsii-dlya-fizichnih-osib/71811.html>. (дата звернення: 07.12.2021)

Зомчак Лариса

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економічної кібернетики

Дзеньків Анжела

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ БАНКІВ УКРАЇНИ МЕТОДОМ К-СЕРЕДНІХ

Під час дослідження сучасного стану банківської системи України важливо враховувати різні чинники, у тому числі такі, як політична і військова нестабільність, суттєвий рівень інфляції, загальна економічна дестабілізація, які на певних етапах розвитку банківської системи мали, а інколи все ще мають негативний вплив на банківський сектор загалом та на показники діяльності банків, які працюють на території України.

Іншим важливим чинником, який характеризує сучасний стан банківської системи України, є рівень втручання НБУ у її функціонування, зокрема, у рамках політики «оздоровлення» банківської системи. З одного боку, ліквідація неплатоспроможних банків та банків справді оздоровила банківську систему, з іншого, одночасне скорочення кількості учасників ринку впливає на рівень конкурентності в такій системі. Динаміку зміни кількості банків за період 2007-2021 рр. ілюструє, що за останні роки кількість банків суттєво зменшилась.

Методи кластеризації поширені при дослідженні економічних проблем для виділення однорідних груп об'єктів. При чому, використовують їх на різних рівнях дослідження, наприклад, на рівні країн [1], регіонів [2], підприємств [3]. Для вирішення проблем банківського сектору кластерний аналіз застосовували А. Камінський зі співавторами [4] та І. Шелепіська [5].

Кластеризацію банківського сектору України реалізовано за п'ятьма показниками: кількістю діючих структурних підрозділів; прибутком/(збитком) після оподаткування; коштами клієнтів; загальними активами; коштами, отриманими від НБУ. Усі показники зібрані з офіційної сторінки Національного банку України [6] по 73 банках України.

При застосуванні методу к-середніх для кластеризації спершу потрібно визначитись із кількістю кластерів. Для перевірки висновку, отриманого за методом ієрархічної кластеризації, розіб'ємо досліджувану величину на 4 кластери.

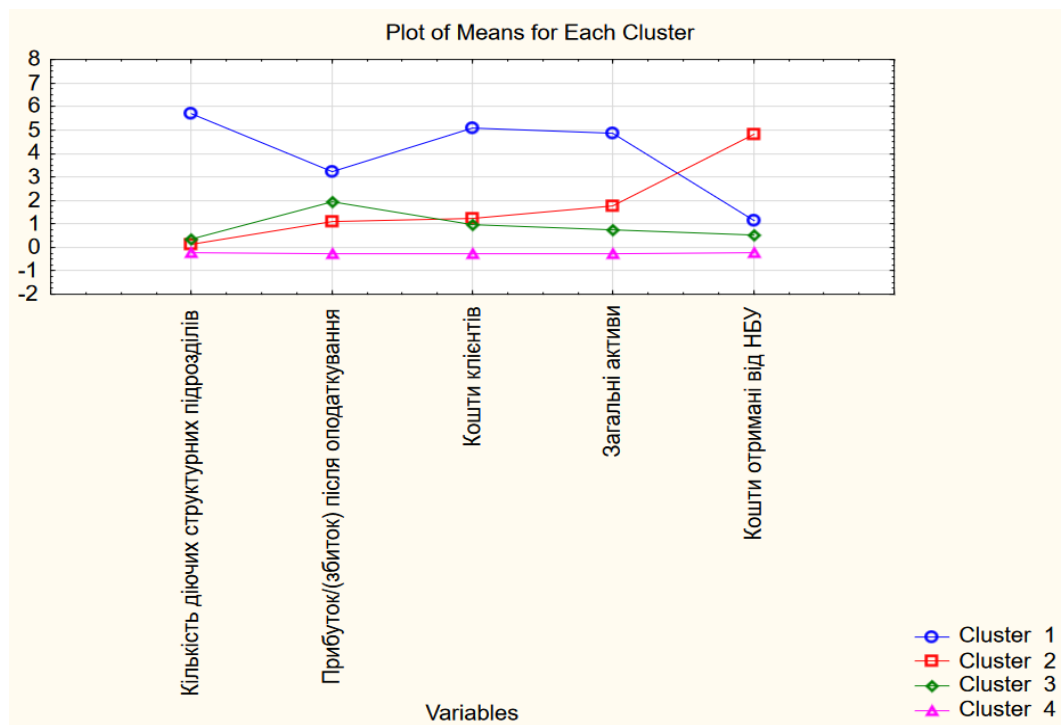
Коли результати класифікації отримані, можна розрахувати середнє значення показників по кожному кластеру, щоб оцінити, наскільки вони відрізняються між собою (рис. 1).

Variable	Analysis of Variance (Дані)					
	Between SS	df	Within SS	df	F	signif. p
Кількість діючих структурних підрозділів	68,71161	3	3,28839	69	480,5897	0,000000
Прибуток/(збиток) після оподаткування	47,00166	3	24,99834	69	43,2444	0,000000
Кошти клієнтів	64,21780	3	7,78220	69	189,7934	0,000000
Загальні активи	61,33027	3	10,66973	69	132,2055	0,000000
Кошти отримані від НБУ	53,78986	3	18,21014	69	67,9384	0,000000

Рисунок 1 – Дисперсійний аналіз результатів кластеризації

Отже, значення $p < 0,05$ свідчить про те, що різниця між кластерами значна.

На рис. 2. зображений сценарій значень для кожного із чотирьох утворених кластерів. Він характеризує середній рівень значень по кожному показнику для цих кластерів, та графічно відображає у чому полягає відмінність між кожним із них.

Рисунок 2 – Сценарій значень для кожного кластера

Результатом досліджень, на основі обох методів, стала множина із 4 кластерів. Згідно із методом k-середніх до першого кластеру був віднесений АТ КБ «ПриватБанк» та АТ «Ощадбанк», тобто найбільші державні банки України. До даного кластера віднесено АТ «Укрексімбанк» та АТ «АЛЬФА-БАНК». Третій кластер утворився з банків АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК», АТ «ПУМБ», АТ «ОТП Банк», АБ «Райфайзен Банк Аваль», АТ «УКРГАЗБАНК». До четвертого кластера увійшли всі ті банки, що не потрапили до перших двох.

Проаналізувавши кластери, можна зробити висновок, що банки, які не викликають довіри, склали переважаючу частину вибірки. Можна припустити, що керуючись результатами досліджень можна обрати банк, вклад у якому буде мінімально ризиковим.

Загалом, логічно оцінюючи результати проведених досліджень, порівнюючи кластери, та банки, що до них входять, за досліджуваними показниками, можна зробити висновок, що метод k-середніх дозволив адекватно оцінити та згрупувати банки. До перших трьох кластерів входить близько 14-15% усіх банків. Саме вони вважаються найбільш «надійними», а за шкалою ризикованості розташовуються по спаданню від першого кластера до останнього. Тому вважатимемо, що на основі утворених кластерів можна зробити вибір щодо вкладів, їх ризиковості та надійності по кожній групі банків.

Література:

1. Вдовин М.Л., Зомчак Л.М., Бондар О.В. Кластеризація країн ЦСЄ за показниками ЗЕД. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 26.
2. Зомчак Л.М., Дроботій Ю.М. Кластеризація регіонів України за конкурентоспроможністю. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Адміністративно-територіальні VS економічно-просторові кордони регіонів», Київ, 19-20 березня 2020 р.* К.: КНЕУ, 2020. С. 328-332.
3. Меліхова Т.О. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства за допомогою нейронних мереж та кластерного аналізу. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. № 12. С. 407-417.
4. Kaminskyi A., Nehrey M., Zomchak L. Machine learning methods application for consumer banking. *SHS Web of Conferences*. Vol. 107. EDP Sciences, 2021.
5. Шелепінська І.О., Зомчак Л.М. Кластерний аналіз банківської системи України. *Тези доповідей VIII Міжнародної науково-методичної конференції Форум молодих економістів-кібернетиків «Моделювання економіки: проблеми, тенденції, досвід»*. 2017. С. 99-102.
6. Офіційна сторінка Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/statistic> (дата звернення: 10.11.2021).

УДК 332.1:330:34

Зомчак Лариса

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економічної кібернетики

Коваль Лілія

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

ПРОСТОРОВА МОДЕЛЬ АВТОКОРЕЛЯЦІЙНИХ ПОМИЛОК СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Практики сталого розвитку допомагають країнам рости таким чином, щоб адаптуватися до викликів, пов'язаних із зміною клімату, що, в свою чергу, допоможе захистити важливі природні ресурси для нашого та майбутніх поколінь. Тому проблема дотримання сталого розвитку на рівні регіонів постає особливо гостро.

Мета роботи полягає в дослідженні сталого розвитку регіонів України у розрізі його економічної, екологічної та соціальної складових. У цій роботі застосовано просторово-панельний метод для моделювання залежності забруднення навколишнього середовища від капітальних інвестицій, ВРП, кількості населення та витрат на збереження навколишнього середовища, на основі регіональних даних за 2004-2019 роки.

Основними завданнями є побудова просторово-панельної моделі сталого розвитку регіонів України, аналіз отриманих результатів, надання рекомендацій щодо певних напрямків політики сталого розвитку в Україні. Передумовою для створення моделі є дослідження соціально-економічного стану регіонів України, збір необхідних даних для створення моделі.

Для економіко-математичного моделювання територіального розвитку на рівні регіонів дослідники найчастіше застосовують методи симульвативного моделювання [1], кластерного аналізу [2, 3], панельного моделювання [4], тощо.

Для побудови моделей використано статистичну інформацію Державної служби статистики України про забруднення навколишнього середовища, капітальні інвестиції, ВРП, кількості населення та витрат на збереження навколишнього середовища за 2004-2019 роки в розрізі областей України [5].

Оскільки тест на просторову залежність помилок показав, що SEM (просторова модель автокореляційних помилок) модель може застосовуватись для відображення залежностей, що описують сталий розвиток регіонів України, було побудовано модель, з такими коефіцієнтами:

$$P_i = -2209.5 + 0.3808 \sum_{i \neq j} w_{ij} v_j -$$

$$-0.00046 \cdot VRP + 0.00018 \cdot I + 47.615 \cdot \ln EX + 1.0402 \cdot PPL + R_i$$

де: P_i – забруднення i -го регіону,

w_{ij} – ваговий коефіцієнт просторової матриці W ,

v_j – помилка (error term) j -го регіону,

VRP – валовий регіональний продукт,

I – капітальні інвестиції,

EX – витрати на збереження навколишнього середовища,

PPL – кількість населення,

R_i – фіксований ефект для i -го регіону.

Параметр просторової помилки $\lambda = 0.3808$, є доволі істотним, що свідчить про досить сильну залежність забруднення регіону від певних, неврахованих в моделі чинників в інших регіонах. Коефіцієнт λ в цій моделі є статистично значущим, $p_{value} < 0,001$.

Аналізуючи результати, можна зробити висновок, що позитивно на забруднення (в розумінні зменшення забруднення) впливає рівень ВРП регіону. Такий вплив можна пояснити тим, що ВРП є одним з основних показників загального розвитку регіону, тому відповідно чим більший рівень розвитку

регіону, тим менший рівень забруднення.

За допомогою тесту Хаусмана та тесту множників Лагранджа, для моделювання забруднення було вибрано просторово-панельну модель автокореляційних помилок, виявлено досить сильний вплив просторових ефектів на рівень забруднення регіонів.

За результатами моделювання виділено основні напрямки політики, серед яких зосередження інвестицій в «зелених» інноваціях, зростання зацікавлення молоді до природничих та технічних наук, справедливість в розподілі коштів між регіонами, посилення контролю за екологічним слідом регіонів, подолання корупції та створення умов для поширення технологічних та інноваційних знань між регіонами, що пришвидшить темпи розвитку регіонів.

Звичайно, на шляху регіонів України до сталого розвитку стоїть ще велика кількість важливих та необхідних реформ та досягнутих цілей та завдань, проте, чи не найважливіша зміна – це усвідомлення крайньої необхідності використання концепції сталого розвитку на кожному етапі нашого життя.

Література:

1. Зомчак Л.М., Волошин І.Б. Симультивна модель інноваційного розвитку регіону. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Випуск 2. С. 854-858. URL: <http://global-national.in.ua/archive/9-2016/174.pdf>. (дата звернення: 08.08.2021)
2. Babenko V., Zomchak L., & Nehrey M. (2021). Ecological and economic aspects of sustainable development of Ukrainian regions. In *E3S Web of Conferences* (Vol. 280). EDP Sciences.
3. Вдовин М., Зомчак Л., Боднар О. Кластеризація країн ЦСЄ за показниками ЗЕД. *Економіка та суспільство*. 2021. Випуск 26. URL: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/387/374> (дата звернення: 08.08.2021)
4. Khalid K., Usman M., & Mehdi M.A. (2021). The determinants of environmental quality in the SAARC region: a spatial heterogeneous panel data approach. *Environmental Science and Pollution Research*, 28 (6), P. 6422-6436.
5. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 01.08.2021)

УДК 330.341.1

Іщенко Ніна

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

В Україні для економічного зростання важливим є впровадження інноваційної моделі розвитку, активізація підприємницької діяльності.

Інноваційний етап розвитку нерозривно пов'язаний з пошуком джерел фінансування та підвищенням ефективності використання фінансових важелів. Зважаючи на дефіцит фінансових ресурсів, який притаманний нинішній економічній ситуації в Україні, проблема фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств набуває особливої актуальності.

Метою дослідження є аналіз фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств в Україні.

Інноваційна діяльність є однією з головних рушійних сил в економічному та науково-технічному прогресі країни. В Україні джерелами фінансування інноваційної діяльності є:

- а) кошти Державного бюджету України;
- б) кошти місцевих бюджетів;
- в) власні кошти спеціалізованих державних і комунальних інноваційних фінансово-кредитних установ;
- г) власні чи запозичені кошти суб'єктів інноваційної діяльності;
- д) кошти (інвестиції) будь-яких фізичних і юридичних осіб;
- е) інші джерела, не заборонені законодавством України.

Проаналізуємо джерела фінансування інноваційної діяльності підприємств в Україні за 2016-2020 рр. Обсяг фінансування інноваційної діяльності протягом 2016-2020 рр. зменшився на 8822,6 млн. грн. і склав у 2020 р. 14406,9 млн. грн.

Основним джерелом фінансування інновацій протягом 2016-2020 рр. залишаються власні кошти підприємств: у 2016 р. – 22036,0 млн. грн. (або 94,9% загального обсягу фінансування інновацій); у 2019 р. – 12474,9 млн. грн. (або 87,7% загального обсягу фінансування інновацій); у 2020 р. – 12297,9 млн. грн. (або 85,4% загального обсягу фінансування інновацій).

Аналіз джерел фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств показав, що роль держави у фінансуванні інновацій не значна, а саме в 2016 році лише 179,0 млн. грн. (0,8%), у 2019 р. 556,5 млн. грн. (3,9%), а в 2020 році 279,5 млн. грн. (1,9%) тому майже увесь фінансовий тягар лягає на суб'єктів підприємницької діяльності, що є природним гальмом в підвищенні інноваційної активності підприємств. У 2019 р. кошти державного бюджету отримали 6 підприємств, загальний обсяг яких становив 556,5 млн. грн. (3,9%); кошти іноземних інвесторів отримали 3 підприємства в обсязі 42,5 млн. грн. (0,3%); обсяг коштів з інших джерел становив 1147,0 млн. грн. (8,1%) [2].

Таким чином, тенденції фінансування інноваційної діяльності підприємств протягом 2016-2020 років засвідчують про наявність значних проблем та низький рівень розвитку інноваційної діяльності в Україні, що, в свою чергу, негативно відображається на конкурентоздатності продукції та розвитку економіки в цілому. Головною причиною гальмування впровадження інновацій на промислових підприємствах України є дефіцит фінансових ресурсів. Окрім недостатності фінансування та значних диспропорцій серед джерел фінансування інноваційної діяльності підприємств, можна виділити й інші проблеми [1]:

- непослідовність дій держави у питаннях фінансової підтримки підприємств;
- зосередженість державного фінансування на науковій сфері, в той час, як у високорозвинених країнах головним джерелом фінансування науки є бізнес (для прикладу, в Україні на науку припадає 46% коштів, виділених державою на фінансування інновацій, а в європейських країнах цей показник не перевищує 30%);
- у державному фінансуванні перевага надається здебільшого державним установам, коли в інших країнах нею фінансуються у більшій мірі приватні підприємства на конкурсних засадах;
- в Україні пріоритет надається фінансуванню короткострокових інноваційних проектів незалежно від сфери діяльності. Це відбувається через високий ризик втрати коштів унаслідок погіршення інвестиційного клімату в країні. Тому ресурсами забезпечуються лише ті нововведення, які дадуть економічний ефект через три-п'ять років;
- незацікавленість українського інвестора у соціальному ефекті від капіталовкладення.

Отже, для оптимізації джерел фінансування інноваційної діяльності підприємств необхідно [3]: розробка комплексних інвестиційних проектів на державних та регіональних рівнях; створення неприбуткових інституцій, які б сприяли залученню іноземних інвестицій; запровадження інвестиційних податкових канікул в пріоритетних напрямках.

Література:

1. Гуша А.В., Боронос В.Г., Романова Ю.Ю. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності підприємств. *Ефективна економіка*. 2019. № 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2019_11_75 (дата звернення: 12.12.2021)
2. Наукова та інноваційна діяльність України, 2020 рік. Статистичний збірник. К.: Державна служба статистики України, 2021. URL: [http:// www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua) (дата звернення: 12.12.2021)
3. Руденко І.В., Постольна Н.О., Голованова О.М., Приходько Т.М., Золотоверха В.П. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності підприємств України. *ScienceRise*. 2019. № 5. С. 18-22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/texc_2019_5_6 (дата звернення: 12.12.2021)

Калініченко Олександр

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та міжнародних економічних відносин

Строкань Анастасія

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Полтавський державний аграрний університет
м. Полтава, Україна

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ

У кожній країні світу є своя національна ідея. В Україні немає єдиної національної ідеї, а є лише її елементи. Національна ідея є духовною основою життя нації, системою соціокультурних координат, яка задає нації світоглядні та цілепокладаючі орієнтири, визначає ціннісні орієнтації. На побутовому рівні – відчуття й розуміння спільності історичної долі, усвідомлене сприйняття нерозривності генетичного зв'язку нації, власний її ідеал, що є узагальненим (часто інстинктивним, підсвідомим) уявленням про призначення нації та її місце в навколишньому світі [1]. На політичному рівні – система символів і вольовий імпульс, які є духовною основою народних рухів і національної самоідентифікації, стрижень національної ідеології, а також політичний проект майбутньої нації. На теоретичному рівні – узагальнена світоглядно-методологічна вихідна позиція в концепціях державотворення, національного інтересу, національної безпеки тощо [1]. На пізнавальному рівні – гносеологічна конструкція, що відображає погляди визначних представників суспільної думки на процеси націєстановлення, державотворення [1].

Національна ідея – ні доктрина, ні концепція, а явище духовно-екзистенційного порядку. У найбільш узагальненому вигляді – це концентрований вираз прийнятного для суспільства гуманістичного ідеалу суспільної організації. Філософія національної ідеї-ґрунт, на якому відбувається самоідентифікація національної спільноти, першооснова націоналізму як ідеології і політики [1]. За своїм змістом національна ідея більш багата за націоналізм, вона є плюралістичною й багатовимірною. Як духовний фундамент самопізнання й самоствердження нації національна ідея визначає основні параметри буття суспільства і в цьому розумінні є онтологічним феноменом.

Чіткого визначення національної ідеї України поки що не існує. Можуть навіть жартувати: якщо хтось сформулює визначення національної ідеї, то він отримає Нобелівську премію [2]. З усіх трактувань, найчастіше звучить: «Національна ідея – це концентрований вираз національних інтересів та почуттів, форма духовного самоусвідомлення, показник того, як народ усвідомлює себе, свою роль і місце у світі» [2].

Яким не було б визначення національної ідеї, і за формою, і за змістом – суть одна, в першу чергу, консолідація нації для певних здобутків.

Головне завдання національної ідеї – здобуття нацією своєї власної держави. Елементами української національної ідеї є:

1. Територіальна цілісність і недоторканність України – це принцип міжнародного публічного права, який свідчить про те, що територія України є недоторканною від посягань з боку інших держав застосуванням військової сили чи загрози силою [2].

2. Україна – правова держава. По-перше, Верховна Рада України приймає закони, які встановлюють певні рамки у вчинках, а також права і обов'язки кожної людини, яка живе в Україні. По-друге, держава повинна регулювати дотримання законодавства шляхом певних засобів примусу, тобто судів, поліції та інших правоохоронних і правозахисних органів [2].

3. Збереження національних традицій. Всі етноси, національні меншини, які живуть в Україні, мають право на свої традиції, але згідно закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної» мовою обслуговування споживачів в Україні є державна мова [4]. Інформація про товари та послуги на території України надається українською [4]. Будь-яка церква в Україні може функціонувати без перешкод, всі церкви можуть співпрацювати [4].

4. Демонізація економіки – основна мета антимонопольної політики України, яка спрямована на запобігання діяльності монополій і олігополій, їх обмеження та припинення, а також на розвиток досконалої ринкової конкуренції. Станом на 2021 рік в Україні функціонує понад 100 монополій, які занесені в реєстр Антимонопольного комітету, і це тільки природні. В Україні функціонують адміністративні монополії, що виникають внаслідок діяльності органів державної влади, і економічні монополії, які утворилися внаслідок успішної діяльності підприємств за допомогою розширення їх масштабів, ефективного використання ресурсів та концентрації капіталу, внаслідок чого займають провідне становище на ринку.

5. Боротьба з усіма формами екстремізму. По-перше, шовінізм – це пропагування переваги однієї нації над іншою і обґрунтування свого «права» на її приниження, пригнічення чи дискримінацію. В Україні немає такої ідеї, щоб українці переважали над будь-якою іншою нацією. Наш народ миролюбний і волелюбний. По-друге фашизм – різновид політичного режиму, радикальна авторитарна імперіалістична політична ідеологія, основними рисами якої є сильний культ особи, мілітаризація праці, тоталітарний режим, імперіалізм та ідея єднання й мобілізації нації та держави проти ворогів, ідея постійної війни й панування. В Україні відсутні риси сильного культу особи, мілітаризму, тоталітаризму, імперіалізму, ідеї постійної війни й панування. По-третє, тероризм – це суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей (стаття 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом»). Ідеї боротьби з такою формою

екстремізму в Україні розміщені в Законі України «Про боротьбу з тероризмом» і в Кримінальному кодексі України.

6. Формування середнього класу, тобто групи людей, які мають стабільно високі доходи, достатні для задоволення широкого кола матеріальних і соціальних потреб. Станом на 2019 рік частка українців середнього класу становить лише 1,1%; не бідні, але і не середній клас – 34%; бідні – 65% [3].

7. Свобода слова, віросповідання, зібрань, мітингів. В Україні досить часто проводяться мітинги, на яких активісти нагадують управлінцям про проблеми, які треба вирішити, або закликають місцевих жителів до чогось. Також в Україні є досить багато протестантських церков, що свідчить про свободу віросповідання.

8. Соціально орієнтоване поєднання ринкової і командно-адміністративної економічних систем. В Україні функціонує ринкова економіка, що розвивається. Україна знаходиться на 41-му місці в світовому рейтингу за обсягом валового внутрішнього продукту (станом на 2020 рік). Основу національної економіки України становлять багатогалузева промисловість, сільське господарство і сфера послуг. Тобто, в національній економіці України переважають приватна власність, свобода вибору, закони конкуренції, попиту і пропозиції, ціновий механізм, гнучкість системи та маркетингова система управління виробництвом. Держава у свою чергу регулює збір податків у держбюджет, звідки направляє кошти для задоволення суспільних потреб строго за цільовим призначенням. За допомогою засобів примусу і судів держава зобов'язана боротися з проявами монополій і олігополій, недобросовісної конкуренції, але виникає необхідність покращення антимонопольної та правоохоронної системи України.

Таким чином, Україна – країна у світі, чіткого визначення національної ідеї якої на даний момент ще не сформульовано. Виникає необхідність уточнення елементів української національної ідеї та покращення умов для їх застосування у житті нації.

Література:

1. Нагорна Л.П. Національна ідея. Енциклопедія історії України. 2010. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Natsionalna_ideia. (дата звернення: 01.12.2021)
2. Сидоренко. Ю. Українська національна ідея – яка вона? *Українська правда*. 2010. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2010/02/6/4714492/> (дата звернення: 01.12.2021)
3. Середній клас «по-українськи»: чи існує він та хто до нього належить. *Економіка 24*. 2020. URL: https://economy.24tv.ua/seredniy-klas-ukrayini-2020-hto-nalezhit-novini-ekonomiki-ukrayini_n1410016.08.09.2020. (дата звернення: 01.12.2021)
4. Дмитро Баркар. Закон про мову в 2021 році. Від 16 січня обслуговування українською та іспити для чиновників. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/movny-zakon-sfera-obsluhovuvannia-derzhavna-mova/31044007.html>. (дата звернення: 01.12.2021)

Кармишева Тетяна
начальник відділу електронної комерції та платіжних засобів
Коритько Владислав
провідний економіст відділу електронної комерції та платіжних засобів
Філія – Донецьке обласне управління АТ «Ощадбанк»
м. Краматорськ, Україна

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК БАНКІВСЬКИХ ІННОВАЦІЙ

Процеси цифровізації економіки найбільш активно впливає на діяльність банків, що визначає завдання якісного переосмислення наслідків впровадження банківських інновацій та виявляються у створенні сучасних банківських технологій та інноваційної банківської інфраструктури. Відзначені дані опосередковують необхідність формування теоретико-методологічного базису дослідження процесу розвитку банківських інновацій в умовах цифрової економіки. Інновації є умовою конкурентоспроможності комерційного банку і з'являються, коли традиційне ведення бізнесу на основі усталених моделей поведінки не забезпечує належного рівня надання послуг. Успішне ведення банківської діяльності безпосередньо залежить від повноти та єдності інформації, яка надається.

Тенденція до збільшення ролі банківських інновацій як найважливішого нематеріального активу кредитних організацій, за допомогою яких створюються сучасні продукти, має суперечливий характер. Незважаючи на те, що банківські інновації є нематеріальним активом, вони впливають і на зміцнення матеріальної бази кредитних організацій, а також на формування їх стратегічних векторів розвитку, серед яких – пошук додаткових форм управління банківською діяльністю, створення сучасних банківських технологій, збільшення капіталу банку, прогнозування ризиків банківської діяльності

В умовах розвитку фінансових екосистем навколо банківського бізнесу, партнерства між банками та фінансовими технологічними компаніями, в якому ключові фінтех-рішення приймають банки, слушно вживати термін «фінансова банківська інновація». Фінансова банківська інновація являє собою реалізований над ринком новий банківський продукт чи послугу, операцію, їх комплекс, розроблені в процесі інноваційної діяльності банку на основі фінансових технологій для підвищення його доходів, збільшення частки ринку та забезпечення його стійкості та конкурентоспроможності на ринку фінансових послуг.

Головними передумови впровадження фінансових банківських інновацій в умовах цифрової економіки є наступні:

- економічна ситуація, яка характеризується вираженням загального тренду, орієнтованого зростання запитів споживачів у сервісах,

заснованих на інноваціях;

- процеси модифікації вимог до інноваційних продуктів банківської діяльності в умовах цифрової економіки припускають розробку та впровадження нових технологічних рішень;
- цифрова трансформація банківської діяльності відповідно до перспективних її напрямом передбачає еволюцію банківської бізнес-моделі та формування екосистеми ведення бізнесу.

Створення фінансових банківських екосистем, розвиток співпраці банків та фінансових технологічних компаній перетворюються на самостійну галузь сучасного банку, яка інтенсивно розвивається у формуванні напряму «цифрова економіка банків».

Цифрова економіка банків включає наступні складові, які тісно взаємопов'язані між собою: економіка спільного споживання, виробництво фінансових банківських інновацій, кадрова модель з центром компетенцій з цифрових технологій, бюджет доходів та витрат інноваційної діяльності, регулювання та оцінка банківських інноваційних ризиків.

Особливе місце у складі цифрової економіки банків займає регулювання та оцінка банківських інноваційних ризиків, які супроводжують повний життєвий цикл інновацій та поєднують у собі небезпеку та можливості. Так, моделі на основі штучного інтелекту та машинного навчання, з одного боку, викликають нові ризики, що співвідносяться з рівнем автономності систем прийняття рішень, а, з іншого боку, вбудовуються в основні процеси акцептування рішень щодо ризик-менеджменту. Блокчейн виявляє операції безпечним методом, який спрощує банківський бізнес, модернізуючи безпеку, заощадивши гроші та покращуючи якість клієнтського обслуговування. Тобто введення штучного інтелекту, машинного навчання, блокчейну одночасно, як породжує інноваційний ризик, так є способом його регулювання, відображаючи в системі управління банківськими ризиками зворотний зв'язок «інновації викликають ризик», «ризик викликає інновації». Серед ризиків інноваційної діяльності банків визначальне значення має ризик помилкового вибору та реалізації фінансово-інноваційної стратегії.

До основних етапів регулювання інноваційних ризиків банку відносять:

- на першому етапі відбувається залучення керівників до регулювання інноваційними ризиками з метою формування безпечного та прозорого середовища для генерування та введення інноваційних ідей;
- на другому етапі відбувається реалізація функції ризик-менеджменту з метою виділення ключових елементів результативної системи ризик-менеджменту;
- на третьому етапі приймається комплекс запобіжних заходів регулювання схильності до інноваційних ризиків та запобігання / усунення їх наслідків. Даний комплекс запобіжних заходів включає: акцептування, переоцінку ризик-апетиту, мінімізацію ризику, моніторинг та прогноз, переоцінку мети та фінансово-інноваційної стратегії, розподіл та формування банком резервів, лімітування та ін.;

- оскільки саме якісною системою моніторингу, контролю та прогнозування визначається успіх у роботі з інноваційними ризиками, заходи моніторингового характеру є базовими, присутні повсюдно, забезпечуючи регулярне спостереження за процесами регулювання інноваційними ризиками та одержуваними результатами, формуючи четвертий етап «Моніторинг, прогнозування, оцінка інноваційних ризиків»;
- п'ятий етап «Формування ризик-культури інновацій» пов'язаний з тим, що корпоративна інноваційна культура спрямована на збільшення ролі захисту від ризиків, підвищуючи результативність їх регулювання.

З урахуванням розвитку фінансових банківських інновацій в умовах цифрової економіки програма регулювання інноваційними ризиками буде постійно модернізуватися, регулярно своєчасно оновлюючи систему банківського ризик-менеджменту у напрямі інноваційності. В якості одно з розділів такої програми є прогнозування, оцінка ризиків на основі поєднання адаптованого методу Data mining фінансово-інноваційної технології Big Data та імітаційного моделювання Монте-Карло (Data mining – Монте-Карло). Оптимальність їх поєднання проявляється у можливому отриманні синергетичного ефекту: велика кількість даних Big Data визначає точність прогнозу, Монте-Карло показує в прогнозу періоді аналітику, яка визначає історичну та прогнозу поведінку за ключовим показником, інтервальний характер кордону оптимальності значень показників, що дозволяє визначати їх значення за фазами економічного циклу, інвестуючи прибуток у нові технології з урахуванням фаз циклу та фінансово-інноваційної стратегії банків.

Використання даного підходу до управління інвестиційними ризиками в процесі формування та реалізації фінансово-інноваційної стратегії банку дозволяє оцінити його інноваційна діяльність. Таким чином, можна відмітити, що метод Data mining-Монте-Карло в поточному періоді та перспективі, орієнтовані на формування прогнозової аналітики (історична та прогнозна поведінка з комісійних доходів), автоматизацію процесу стратегічного прогнозування та оцінку потенційного стратегічного інноваційного ризику, вибір альтернативних стратегічних інноваційних рішень, виявлення трендів на основі Data mining-Монте-Карло та ін. В результаті, очевидно, що адаптований метод Data mining-Монте-Карло, з одного боку, розвиває застосування фінансово-інноваційної технології Big Data, а, з іншого боку, дозволяє оцінити потенційний стратегічний інноваційний ризик банку. Результативна реалізація напрямів його застосування вимагатиме виявлення перспектив, які впливають на фінансово-інноваційну стратегію банків.

Література:

1. Крук О.М. Аналіз кредитного портфеля комерційного банку. *БізнесІнформ*. Харків. 2018. № 10. С. 309-314.

Кваша Тетяна
науковий співробітник відділу державних фінансів
ДУ «Інститут економіки і прогнозування НАН України»
м. Київ, Україна

НАУКОВО-АНАЛІТИЧЕ СУПРОВОДЖЕННЯ РОЗРОБЛЕННЯ ПРОЄКТІВ НОРМАТИВНИХ АКТІВ

Аналітична діяльність у стратегічній ланці управління – дуже важлива ділянка роботи, яка повинна створити достовірну картину тієї чи іншої ситуації, процесу чи явища, розкрити рушійні сили та мотиви дій основних зацікавлених сторін і учасників цього процесу, спрогнозувати подальший розвиток ситуації та сформулювати пропозиції, які за певних умов могли б бути враховані при виробленні управлінських рішень або стати їх основою.

При цьому важливим є виокремлення найбільш важливих тенденцій зміни ситуації, які при подальшому їх розвитку можуть вплинути на суспільно-політичне та соціально-економічне життя країни та її окремих регіонів, стан політичної стабільності та національної безпеки. Саме на цьому етапі формуються теми, головні напрямки та завдання інформаційно-аналітичної роботи, які потім становлять основу планів роботи аналітичних служб та їх підрозділів, урядових організацій.

У наукових публікаціях присутні роботи щодо теоретичних і практичних засад інформаційно-аналітичної діяльності [1, 2, 3, 4]. Закони та постанови Кабінету Міністрів України [5, 6] регулюють питання підготовки відповідних нормативно-правових актів. Але не існує стандартизованого підходу і публікацій щодо використання результатів аналітичних досліджень для розроблення політичних документів.

У даній роботі пропонуються науково-методичні засади наукового супроводження розроблення нормативно-правових актів на основі інформаційно-аналітичного забезпечення органів влади. Мета – формування засад доказової політики.

У 2020-2021 рр. Інститутом економіки і прогнозування НАН України здійснювалося дослідження «Інституційно-організаційні основи проведення Форсайт-дослідження «Економіка України – 2050», у рамках якого пропонувались управлінські рішення та їх наукове супроводження, спрямоване на підвищення ефективності цих рішень і формування доказової політики. Для цього були розроблені відповідні науково-методичні рекомендації (далі – Рекомендації). Ці Рекомендації можуть бути застосовані для наукового супроводження розроблення нормативних засад у різних сферах і видах діяльності. Тому різні органи виконавчої влади, наукові установи в межах своїх повноважень можуть використовувати ці Рекомендації.

З позиції забезпечення і супроводження відповідних функцій будь-якої системи управління інформаційно-аналітичне забезпечення можна розглядати

як процес поєднання всієї використаної системою інформації, спеціальних засобів і методів її обробки і зберігання, а також діяльності фахівців з її ефективного удосконалення та використання. Аналітичний аспект цієї діяльності дозволяє трактувати її як сукупність процесів семантичної обробки даних, з використанням методів та засобів «аналітики» та «інформаційної аналітики», в результаті чого розрізнені дані перетворюються на закінчену інформаційну продукцію – аналітичний документ [7].

Основні етапи наукового (інформаційно-аналітичного) супроводження такі:

- виявлення і формулювання проблеми, яка потребує регулювання, визначення цілей і постановка завдань дослідження;
- аналіз законодавства / державної політики, що стосується визначеної проблеми, в Україні та країнах ЄС;
- аналіз шляхів вирішення подібних проблем в Україні та інших країнах, аналіз ризиків;
- підготовка узагальненої аналітичної довідки щодо політичного аналізу виявленої проблемної ситуації, розроблення рекомендацій щодо шляхів її вирішення;
- підготовка проекту нормативного акту у разі визначення необхідності цього кроку для вирішення проблеми і пояснювальної записки до означеного проекту;
- відстеження результативності прийнятого регуляторного акту – оцінка стану впровадження регуляторного акта та досягнення цим актом цілей, задекларованих при його прийнятті.

Постановка задачі / завдань має винятково важливе значення для гарантування повноти та якості кінцевого аналітичного документу. Постановка завдання повинна містити такі дані: мета завдання; зацікавлені інституції; форма і тип кінцевого документу або підготовка заходу; термін виконання завдання, визначення необхідних даних або інформації та їхніх джерел. Кінцевим документом може бути аналітичний документ; нормативно-правовий акт; науко-методичні рекомендації.

Аналіз законодавства України здійснюється на основі відібраних на сайті Верховної Ради України [8] документів за ключовими словами і включає політичний аналіз стану справ.

Аналіз законодавства ЄС є необхідним з двох причин. Перша – знайти необхідне рішення на основі аналізу законодавства ЄС [9], друга – Україна зобов'язана наблизити своє національне законодавство до основних положень законодавства ЄС відповідно до Закону України від 18 березня 2004 року № 1629-IV. Наближення слід здійснювати з урахуванням робочого документу Європейської Комісії – Better Regulation Guidelines [10].

Аналіз шляхів вирішення подібних проблем в Україні та інших країнах, аналіз ризиків здійснюється на основі наукових публікацій, публікацій міжнародних консалтингових організацій та урядів зарубіжних країн.

Процес підготовка узагальненої аналітичної довідки включає такі етапи:

визначення структури документу; збір даних та інформації, що відрізняється від вищезазначеної, аналіз зібраних даних та інформації, її систематизація, діагностика, послідовна конкретизація загального рішення у вигляді розроблення планів, конкретних управлінських рішень та прогноз ситуації. Для цього етапу можна застосовувати будь які методи аналізу.

Підготовка проєкту нормативного акту і пояснювальної записки до нього містить етапи: 1) визначення типу нормативно-правового акту на основі [5, 6]; 2) оцінювання регуляторного впливу і наслідків прийняття нормативно-правового акту для української економіки та місцевої спільноти; 3) визначення, до якого акту ЄС Україна наближуватиме своє законодавство та підготовка переліків відповідних актів ЄС та України; 4) здійснення стратегічної екологічної оцінки відповідно до Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку»; 5) розроблення проєкту нормативного акту.

До підготовленого проєкту нормативно-правового акту додається Пояснювальна записка із обґрунтуванням необхідності прийняття акту, звіт про стратегічну екологічну оцінку, результати антикорупційної та/або громадської антидискримінаційної експертизи; висновок Європейської Комісії (у разі наявності). Всі ці етапи може здійснювати наукова установа.

Відстеження результативності прийнятого регуляторного акту здійснюється відповідно до розробленої методики з урахуванням [11].

Література:

1. Писаренко Т.В., Кваша Т.К., Березняк Н.В., Прудка О.В. Інформаційне забезпечення інноваційного розвитку: світовий та вітчизняний досвід : монографія. К.: УкрІНТЕІ, 2015. 260 с.
2. Кулицький С.П. Основи організації інформаційної діяльності у сфері управління : Навч. посіб. К.: МАУП, 2002. 224 с.
3. Пархоменко В.Д., Пархоменко О.В. Інформаційна аналітика у сфері науково-технічної діяльності : Монографія. К.: УкрІНТЕІ, 2006. 224 с.
4. Березняк Н.В., Кваша Т.К., Новіцька Г.В. Деякі питання розбудови інформаційної інфраструктури науково-технічної й інноваційної діяльності в Україні. *Науково-технічна інформація*. № 54 (4). С. 3-8
5. Про Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10 лют. 2010 р. № 1861-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text> (дата звернення: 02.12.2021)
6. Про затвердження Регламенту Кабінету Міністрів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 18 лип. 2007 р. № 950. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show#Text> (дата звернення: 02.12.2021)
7. Кваша Т.К. Інформаційна аналітика в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю. *Бізнес-аналітика в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю: Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції» (17 березня 2021 р.)*. К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2021. С. 40-45.
8. Всі документи бази даних «Законодавство України» URL: <https://rada.gov.ua> (дата звернення: 02.12.2021)
9. EUR-Lex. URL: [Search results-EUR-Lex](https://eur-lex.europa.eu/) (дата звернення: 02.12.2021)
10. Better Regulation Guidelines. Register of Commission Documents - SWD(2017)350. URL: <https://europa.eu> (дата звернення: 02.12.2021)
11. Про затвердження методики проведення аналізу впливу та відстеження результативності регуляторного акту : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 бер. 2004 р. № 308. URL: <https://rada.gov.ua> (дата звернення: 02.12.2021)

SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF FOOD SYSTEMS IN THE CONTEXT OF GLOBAL CLIMATE AND INNOVATION CHANGE

Today, sustainable food production is a pressing concern in the world. According to a UN report, in 2017, one in nine people in the world went to bed hungry, while one in three suffered from malnutrition [1].

The Conception Sustainable Food Systems aims to address scientific, social, ecological and economic challenges. Meanwhile, the earth's resources are limited and under increasing pressure. It is abundantly clear that the world needs efficient and sustainable food production systems. This calls for new agriculture technology, more efficient resource use, and responsible and sustainable value chains.

Food systems exist at different scales: global, regional, national and local. Local food systems around the world are very diverse and location specific. They share some key features, but any attempt to change them should reflect their uniqueness resulting from traditions, cultures, economic structures and ecologies of locations. Change in food systems comes about through external and internal drivers, as well as through feedback mechanisms between these drivers. External drivers are, for instance, from climate or health systems, while internal drivers are, for instance, from productivity gains as a consequence of innovations or from changes in consumer behavior [2].

The food systems transformation depends on enlightened policies, well-adapted processes, local to global integration, and value systems based on justice and human rights principles for arbitrating trade-offs. All concerned will need to think in interconnected ways that link systems, use novel data sets, and aid decision-making. These are substantial demands, but unless such changes are made, the transformation will not succeed [3].

Innovation in the agri-food system cannot, therefore, be understood without recognizing the influence of wider processes of technological change relating to, for example, energy, health, and the deployment of platform technologies (e.g., artificial intelligence) that have pervasive effects across multiple economic and social sectors. The way that different technologies interact produces powerful new possibilities, but also unpredictable outcomes and predictable (but easily overlooked) collateral benefits or damages. Careful thinking about the likely consequences of innovation in agri-food systems will require a clear examination of the complex pathways, from technology development to its deployment and consequences, as well as being alert to unintended consequences to ensure that they do not create unacceptable damage or conflict with approaches to ensure social justice [4].

The Kirovohrad region is no exception to this: agricultural growth, demographic changes, urbanization and globalization are changing consumption and production patterns, in a context of climate change and decline of ecosystems. Today, more than ever, the region is facing unprecedented and interdependent environmental, economic and social challenges that affect food security, health, nutrition, sustainability (table 1).

Table 1 – The main indicators of development economy and food systems of the Kirovohrad region

Indicators	2000	2005	2010	2015	2020	2020 to 2000
Population, thousands of people	1164,5	1083,9	1009,9	972,1	920,1	-244,4
Urbanization, %	60,6	60,8	61,9	62,8	63,6	3
Total exports, million US dollars	51,9	199,4	336,8	406,6	912,7	860,8
Total imports, million US dollars	28,2	97,9	187,5	105,4	232,8	204,6
Indices of agricultural production, per cent to the previous year	111,2	99,6	102,0	97,6	70,5	-40,7
Employment in agriculture, forestry and fishing, aged 15-70; thousands of persons	127,2	153,4	120,3	109,4	98,7	-28,5
Total index of expenditures for production of agricultural products, %*	131,9	120,9	116,9	150,9	100,6	-31,3
Calorie content of the daily ration, per capita; kcal	2870	2984	2887	2943	2861	-9
Consumption of meat and meat products per capita in year; kilograms	39,6	40,6	53,6	53,2	57,8	18,2
Consumption of milk and milk products per capita in year; kilograms	209,4	228,3	202,9	207,8	229,2	19,8
Consumption of bread-stuff products per capita in year; kilograms	134,6	127,2	113,6	110,5	100,4	-34,2
Consumption of potatoes per capita in year; kilograms	142,6	143,0	135,5	147,6	144,8	2,2
Consumption of vegetables and cucurbits crops per capita in year; kilograms	160,9	150,0	160,0	174,5	186,6	25,7
Consumption of fruits, berries and grapes per capita in year; kilograms	23,5	26,6	40,2	45,4	49,4	25,9
Consumption of fish and fish products per capita in year; kilograms	7,3	11,4	10,6	8,3	13,4	6,1

Source: compiled by the author according to [5]. *To the previous year

The effectiveness realization of sustainable food systems depends on many factors, including soil and land productive use, breeding and farming, and harvesting. For each of them, technological innovation is a critical sustainable enabler.

In fact, sustainable innovation is necessary and fundamental for the competitiveness of food system. And at the same time, in this process of change there is a new economic model that can create employment and wealth.

The multidimensional nature of sustainable development – which has to satisfy

several economic development, social equity, and environmental protection goals – is generally emphasized. Proponents of sustainable agriculture have for instance proposed alternative farming practices, which are less environmentally impacting but also embedded in new sets of values and carrying other visions of organization in society. These renewed approaches to agriculture – such as organic farming, low-input agriculture, biodynamic agriculture, regenerative agriculture, permaculture, and agroecology – are interesting crucial initiatives rooted in the ground. Yet, sustainability in agriculture cannot be defined per se by the simple adherence to one of these approaches; these are propositions of solutions towards sustainability [6].

Modern innovative food systems need to produce healthy, nutritious, safe and affordable foods, which should be promoted to consumers. Adopting better and more sustainable farm management practices is another key factor in increasing agricultural productivity that benefits both people and the region.

Innovation transforming the food system and ensuring food security for all is an important area of adaptation to climate change. The main objectives of the Sustainable Food Systems align with their five interconnected action tracks: ensure access to safe and nutritious food for all; shift to sustainable consumption patterns; boost nature-positive production; advance equitable livelihoods; and build resilience to vulnerabilities, shock and stress.

In Kirovohrad region, issues related to quantity and quality of production are the basic first steps. Investment in market infrastructure, improving food safety regulations and the implementation of a quick entry point to increase access to healthy and nutritious food become vital.

References:

1. *The future of food and agriculture: Trends and challenges*. (2017). Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations.
2. von Braun, J., Afsana, K., Fresco, L.O., Hassan, M. & Torero, M. (2021). Food system concepts and definitions for science and political action. *Nature Food*, 2, 748–750. Retrieved from <https://doi.org/10.1038/s43016-021-00361-2>.
3. Caron, P., Ferrero y de Loma-Osorio, G., Nabarro, D. et al. (2018). Food systems for sustainable development: proposals for a profound four-part transformation. *Agronomy for Sustainable Development*, 38. Retrieved from <https://doi.org/10.1007/s13593-018-0519-1>.
4. Herrero, M., Thornton, P. K., Mason-D’Croz, D., Palmer, J., Bodirsky, B. L., Pradhan, P., et al. (2021). Articulating the effect of food systems innovation on the Sustainable Development Goals. *The Lancet Planetary Health*, 5, 1, 50–62. Retrieved from doi:10.1016/s2542-5196(20)30277-1.
5. State Statistics Service of Ukraine (2021). *Rehionalna statystyka* [Regional statistics], Kyiv: Informatsiino-analitychne ahentstvo. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
6. Thomas, A. & Prospero, P. (2016). Modeling Sustainable Food Systems. *Environmental Management*, 57, 956–975. Retrieved from doi:10.1007/s00267-016-0664-8.

Кир'янова Олена

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом

Вознюк Наталія

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»
м. Київ, Україна

АДАПТАЦІЯ СИСТЕМИ БЕЗПЕРЕВНОГО НАВЧАННЯ НА ДЕРЖАВНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ СТРАТЕГІЧНОГО ЗНАЧЕННЯ ДО НОВИХ ПАНДЕМІЧНИХ УМОВ

Господарська діяльність, як і вся економіка в Україні в період пандемії COVID-19, зазнала докорінних змін, що були спричинені суттєвими карантинними обмеженнями як всередині країни, так і за її межами. Більшість підприємств до початку пандемії були не готові до швидкого переходу на інші формати роботи та змін в управлінні працівниками. Нові соціально-економічні реалії спричинили різке зменшення доходів, зниження економічної активності, загострення економічної кризи та зниження економічних показників виробництва. За даними КPMG в Україні, третина компаній скоротили програми навчання співробітників. Причому саме частка скорення витрат на навчання була найбільшою (33%), в той час як скасування доплат на компенсацію витрат на обіди та на проїзд до місця роботи становили 10% та 4% відповідно. Майже 40% вітчизняних компаній зменшили витрати на персонал за різними напрямками, що, на наш погляд, суттєво вплинуло на вітчизняний ринок праці [1].

Отже, пандемія зумовила глибокі зміни у глобальній екосистемі людського капіталу, спричинила вимушений реінжиніринг бізнес-процесів для багатьох компаній та зумовила стрімке скорочення well-being програм та корпоративних освітніх ініціатив. За результатами минулорічного дослідження EY Ukraine, 89% компаній запланували зменшити бюджети порівняно із запланованими показниками, при цьому 28% респондентів ухвалили рішення про зменшення витрати на навчання персоналу на 60% [2, с. 13-14].

Безсумнівно, у 2019 році фокус уваги підприємств змістився в першу чергу на адаптацію до нових «турбулентних» реалій та забезпечення безпечних умов праці своїх працівників, тому відмова або скорочення програм корпоративного навчання стала вимушеною мірою в контексті стратегії виживання багатьох компаній в умовах пандемії.

Зважаючи на те, що працівники з високим потенціалом є надзвичайно важливими, а в деяких компаніях критично необхідними для подальшого функціонування підприємства, деяким компаніям навіть в умовах пандемічних обмежень довелося шукати шляхи збереження системи безперервного навчання

працівників. Ефективна система корпоративного навчання є потужним ресурсом розвитку для будь-якої організації, при цьому сприяє зменшенню плинності кадрів, зростанню продуктивності праці та нарощенню сукупного інтелектуального капіталу організації. Професійне навчання – це цілеспрямований процес формування в працівників теоретичних знань, умінь і навичок, потрібних в теперішній час чи в майбутньому [3, с. 349].

З вище наведених даних ми можемо зробити висновок що Covid-19 суттєво вплинув на процес організації праці на підприємствах в цілому, і навчання, зокрема. Так, 43% опитаних українських компаній частину навчання перевели в онлайн, а частину відклали на більш пізній термін; 33% - тимчасово призупинили процес навчання, тоді як 24% - повністю перевели навчання в онлайн (внутрішні тренінги, оплата абонементів на навчальних платформах тощо) [1].

Однак, аналізуючи наведені показники, можна стверджувати що такі дії були впроваджені переважно компаніями, які не пов'язані повністю з виробництвом. І навчання для персоналу таких компаній є гнучким та придатним для змін. Необхідність оперативно здійснити редизайн системи безперервного навчання та переналаштувати освітні процеси особливо гостро постала перед державними підприємствами, які мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави. Більшість таких підприємств мають суто виробничий характер і адаптувати систему безперервного навчання в організації до карантинних обмежень є достатньо складним та кропітким процесом. Крім того, існують законодавчо закріплені регламенти навчання персоналу державних підприємств стратегічного значення, відповідно, кожна зміна повинна бути документально затверджена [4]. Саме до таких підприємств і належить досліджуване авторами ДП «Національна атомна енергогенеруюча компанія «Енергоатом», що є оператором чотирьох діючих атомних електростанцій України, на яких експлуатується 15 атомних енергоблоків, «Енергоатом» забезпечує близько 55% потреби України в електроенергії, в осінньо-зимові періоди цей показник сягає 70% [5].

На працівників таких підприємств діють окремі положення щодо навчання. Наприклад, згідно п. 1.6. Положення про спеціальну підготовку і навчання з питань технічної експлуатації об'єктів електроенергетики, забороняється допуск до роботи працівників електроенергетики, які не пройшли спеціальної підготовки, навчання і перевірки знань. Працівники електроенергетики проходять такі форми навчання: спеціальна підготовка; періодичне навчання в спеціалізованих навчальних закладах; щорічне навчання на підприємстві електроенергетики; стажування; дублювання; протиаварійні тренування; інструктажі. Також у Положенні наголошено, що навчання працівників електроенергетики має безперервний характер і проводиться протягом їх трудової діяльності з метою розширення та поглиблення їх знань, умінь і навичок відповідно до вимог сучасного виробництва в електроенергетиці [4].

Як бачимо, не усі форми навчання зі списку можна провести у

дистанційному режимі, при тому що деякі з них є обов'язковими, з чітко визначеними термінами проходження, що може становити загрозу недопущення до роботи працівника і тимчасову втрату висококваліфікованих фахівців для державного підприємства стратегічного значення. Також до роботи не допускаються працівники які не пройшли навчання перед початком самостійної роботи, що, в свою чергу, затримує прихід молодих фахівців на підприємство.

Крім того, перехід до дистанційної форми навчання унеможлиблює те, що подібні підприємства обладнані спеціалізованими тренажерними центрами, навчально-тренувальними полігонами, технічними кабінетами, технічними бібліотеками тощо. Важливим аспектом залишається і захист державної інформації. Тоді варто розглянути, які заходи адаптивності можуть бути проведені у таких підприємствах. Наприклад, у ДП «НАЕК «Енергоатом» перш за все було здійснено зменшення груп навчання. Наступним кроком стало призупинення аудиторної діяльності навчально-тренувальних центрів та запровадження дистанційного режиму не лише навчання, а й роботи для тих категорій працівників, для яких це було можливо. Ще одним важливим кроком стало запровадження та подальше дотримання чіткого графіку інтенсивного прибирання на місцях роботи і навчання, а також обробки техніки дезінфікуючими засобами. Забезпечення працівників індивідуальними засобами захисту як під час роботи, так і навчання.

Відтак, пандемія не змогла завадити безперервному процесу навчання у ДП «НАЕК «Енергоатом», оскільки запланована кількість курсів була досягнута попри зміщення у графіках та організаційні виклики. Вразливим фактором таких підприємств була і залишається специфіка і стратегічна значущість їхньої діяльності. Проте, після 3-х років боротьби проти вірусу підприємства адаптувались до нового формату і, навіть, отримали економічні зиски від заощаджених коштів на певні освітні заходи. В підсумку варто додати, що пандемічні зміни для підприємств, які вистояли в цей складний період, стали каталізатором нового етапу розвитку системи організації праці та навчання персоналу.

Література:

1. Дії HR в ситуації пандемії. URL: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/ua/pdf/2020/05/HR-UA.pdf> (дата звернення 05.12.2021)
2. Бліц-опитування ЕУ «COVID-19: Наслідки для бізнесу та дії за умов кризи». URL: https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2020/04/EY_Survey_results_COVID_19_2.0.pdf (дата звернення 12.12.2021)
3. Данюк В.М, Колот А.М. Управління персоналом: Краматорськ: КНЕУ, 2013. 666 с.
4. Про затвердження Положення про спеціальну підготовку і навчання з питань технічної експлуатації об'єктів електроенергетики : Наказ М-ва палива та енергетики від 09 лют. 2004 р. № 75 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0418-04#Text> (дата звернення: 05.12.2021)
5. Сайт Енегроатом. URL: <https://www.energoatom.com.ua/ua/about-6/misia7> (дата звернення: 12.12.2021)

Кібиш Олександра
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Савченко Алла
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту та економічного аналізу
Навчально-науковий інститут обліку, аналізу та аудиту
Університету ДФС України
м. Ірпінь, Україна

ВНУТРІШНІЙ АУДИТ ТА ЙОГО ВАЖЛИВІСТЬ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ СУБ'ЄКТОМ ГОСПОДАРЮВАННЯ

В умовах розвитку ринкової економіки, конкурентоспроможність суб'єктів господарювання залежить від створення ефективної системи управління, основним завданням якої є формування стратегії розвитку суб'єктів господарювання, залучення професійних кадрів, оптимальне використання ресурсів, використання інноваційних технологій, усунення впливу зовнішніх і внутрішніх ризиків, організація взаємодії між усіма службами суб'єктів господарювання. Для власників та інвесторів важливо контролювати діяльність суб'єкта господарювання, його відповідність законам і нормативним актам і повне та надійне висвітлення фінансової звітності. Для досягнення прозорих відносин між менеджерами та власниками підприємства створюється підрозділ внутрішнього аудиту.

Питання вдосконалення та ефективного впровадження внутрішнього аудиту входить у коло наукових інтересів багатьох вчених. Зокрема, даній проблематиці присвячено праці таких вчених, як Гуляєва Д.О., Дмитренко О.М., Йовенко І.М., Колос І.В. та інші.

Метою роботи є розкриття завдань відділу внутрішнього аудиту та оцінка його ролі, впливу та ефективності в системі управління компанією, адже внутрішній аудит – це аудит, що проводиться всередині організації за вимогою керівництва компанії аудитором, які працюють у цій організації, і тією чи іншою мірою виконання їхніх функцій залежить від впливу керівництва компанії. Наразі, оцінивши всі плюси і мінуси, суб'єкти господарювання в переважній більшості таки приймають рішення щодо створення відділу внутрішнього аудиту.

Наявність відділу внутрішнього аудиту є перевагою для потенційних інвесторів та кредиторів належного корпоративного управління та показує компанію в хорошому світлі, дозволяючи суб'єктам господарювання виходити на міжнародні ринки [1, с. 33].

Внутрішній аудит діє самостійно в межах організації, його проводять професіонали з глибоким розумінням важливості рішучого управління, бізнес-систем і процесів, котрі мають базовий мотив допомагати своїм організаціям більш ефективно управляти ризиками. Внутрішній аудит додає вартості

організації, коли він орієнтований на попередження негативних подій, забезпечуючи при цьому об'єктивне підтвердження достовірності інформації і надаючи уявлення про результативність та ефективність процесів управління ризиками, внутрішнього контролю і корпоративного управління.

Важливе інформаційне та консультаційне значення внутрішній аудит має для керівництва компанії. Його розширена увага зосереджена на аналізі інформаційних потоків системи бухгалтерського обліку та показників фінансової звітності та іншої інформації про фінансово-господарську діяльність суб'єкта господарювання. Працюючи над потоком обліково-аналітичної інформації, внутрішній аудит надає керівництву компанії необхідні дані про результати діяльності для прийняття ефективних управлінських рішень. У переважній більшості, потреба у внутрішньому аудиті виникає у великих і середніх підприємств через диверсифікацію їх організаційної структури [2, с. 85].

Під час створення відділу внутрішнього аудиту необхідно враховувати його структуру (рис. 1). Генеральний директор відповідає за створення та забезпечення функціонування системи внутрішнього контролю в організації, а відділ внутрішнього аудиту функціонально підпорядкований комітету з аудиту, а адміністративно – генеральному директору. Така структура є найбільш оптимальною.

Рисунок 1 – Структура підрозділу внутрішнього аудиту
Джерело: розроблено автором

Важливою врегулювати діяльність відділу внутрішнього аудиту та зафіксувати в установчих документах суб'єкта господарювання. Для досягнення найбільш ефективних результатів внутрішній аудит має проходити у певній послідовності. Тому варто виділити наступні етапи внутрішнього аудиту (Таблиця 1).

Таблиця 1 – Етапи та характеристика внутрішнього аудиту

Етап	Характеристика
I	Складання та затвердження плану внутрішнього аудиту системи бухгалтерського обліку
II	Формування нормативної бази, програми та документів, що підтверджують повноваження аудиторів
III	Формування інформаційної бази та документування інформації з використанням

Етап	Характеристика
	певних процедур, методів і прийомів
IV	Оцінка системи обліку за певними параметрами
V	Формулювання висновків і результатів
VI	Звітування керівництву про результати перевірки
VII	Розробка заходів та рекомендацій щодо усунення виявлених порушень і недоліків
VIII	Контроль за виконанням запропонованих заходів і рекомендацій

Джерело [3, с. 31]

Ефективність процесу чи явища можна виміряти співвідношенням вартості певних ресурсів і результату його функціонування. Тому вартість внутрішнього аудиту завжди повинна бути меншою за економічний ефект від практичного застосування накопиченої інформації.

Перевірки, що проводяться зовнішніми аудиторами, мають фіскальний характер і лише підтверджують факт порушення, чого не можна сказати про службу внутрішнього аудиту, яка допомагає запобігти негативним явищам або працює наперед та усуває можливу причину порушень [3, с. 33].

Необхідність внутрішнього аудиту обумовлена низкою факторів. Зростання обсягів діяльності суб'єктів господарювання утворює проблему обміну інформацією в багаторівневому апараті управління, таким чином ускладнюється контроль різних ланок з боку центрального керівництва, що збільшує ризик помилок і сприяє зловживанням з боку персоналу. До основних завдань внутрішнього аудиту в контексті підвищення ефективності системи управління можна віднести:

- аудит достовірності та повноти фінансової звітності компанії;
- перевірка бухгалтерської звітності, правильності організації, методології та техніки ведення бухгалтерського обліку відповідно до встановлених внутрішніх норм і правил і законодавства;
- перевірка наявності, стану, правильності оцінки майна та ефективності використання матеріальних, фінансових і трудових ресурсів;
- аналіз показників господарської діяльності суб'єкта господарювання;
- перевірка правильності обліку витрат на виробництво, повноти доходів, правильності визнання фінансових результатів, раціонального використання прибутку;
- консультування засновників, керівників, спеціалістів та працівників апарату управління з економічних та правових питань;
- виявлення та запобігання бізнес-ризикам та проведення стратегічного аналізу та розробка фінансових прогнозів [4, с. 133].

Варто зазначити, що незалежність дуже важлива для внутрішніх аудиторів. Хоча формально вони не можуть бути відділені від своїх роботодавців, внутрішні аудитори повинні підтримувати незалежність своєї роботи та звітності, а також бути об'єктивними при зборі інформації, тобто не мати вказівок чи заборон від працівників підрозділів, які вони перевіряють.

Отже, дослідивши суть, завдання, економічну доцільність і передумови для створення підрозділу внутрішнього аудиту, можна зробити висновок про

те, що це один з інструментів підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання, який допоможе підвищити конкурентоспроможність та зменшити вплив зовнішніх і внутрішніх ризиків на потенціал компанії.

Література:

1. Гуляєва Д.О. Організація внутрішнього аудиту на підприємстві. *Управління розвитком*. 2011. № 2 (99). С. 34-36.
2. Дмитренко О.М. Оцінка ефективності внутрішнього аудиту суб'єктів суспільного інтересу. *Ефективна економіка*. 2018. № 6. С. 85.
3. Йовенко І.М. Проведення внутрішнього аудиту на підприємстві: важливі аспекти. *Аудитор України*. 2015. № 4. С. 30-35.
4. Колос І.В. Внутрішній аудит як інструмент підвищення ефективності діяльності підприємства. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2013. № 25. С. 126-140.

УДК 330.142.2:303.7

Кісіль Микола

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
м. Київ, Україна

ОЦІНКА ДИНАМІКИ КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ЗА ВИДАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЦІНОВИХ ЗМІН

Капітальні інвестиції є найважливішим чинником розвитку економіки. Загальні тенденції їх динаміки значною мірою характеризують результат макроекономічного і секторального управління цим розвитком. За ефективного управління, капітальні інвестиції в економіку зростають, забезпечується просте й розширене відтворення капіталу, активізуються інноваційні процеси, реалізуються ефективні інвестиційні проекти, а врешті-решт, підвищується ефективність і краще задовольняються соціальні та інші потреби суспільства.

Для цілей управління економікою та її секторів органи державної статистики відповідно до Класифікації видів економічної діяльності відслідковують показники капітальних інвестицій, які й використовуються в оцінках динаміки вкладень [1; 2].

Методичні підходи до оцінок динаміки капітальних інвестицій по економіці і окремих її видах економічної діяльності відпрацьовувалися автором в Національному науковому центрі «Інститут аграрної економіки» на прикладі сільського господарства, яке вирізняється різноманітними видами виробництва продукції, напрямками інвестування та особливостями формування інформаційної бази для макроекономічних і секторальних оцінок. З'ясовано, що існуюча статистична звітність по окремих видах економічної діяльності містить дані щодо обсягів капітальних інвестицій у виробництво як основного, так і додаткового або суміжного виду продукції. Наприклад, по коду 01 за КВЕД

капітальні інвестиції на виробництво продукції сільського господарства обліковуються разом з мисливством. Вкладення на розвиток мисливства слід було б вилучити із загальної їх суми, використовуючи для цього більш деталізовані показники економічної статистики щодо діяльності підприємств [3]. Проте результати виконаних розрахунків показали, що частка капітальних інвестицій у мисливство незначна (0,2%), а зміни їх обсягів у динаміці практично не впливають на загальний показник. Тому в даному випадку для цілей макроекономічного і секторального аналізу можна знехтувати такими незначними розбіжностями і використовувати показники капітальних інвестицій з мисливством в оцінках їх динаміки по сільському господарству.

Ряди динаміки капітальних інвестицій, що розробляються держстатистикою, включають їх показники у цінах відповідних років, а тому в умовах цінових змін не дозволяють отримувати об'єктивні результати аналітичних оцінок. У зв'язку із зазначеним автором пропонується приводити вихідні статистичні показники капітальних інвестицій до співставного вигляду шляхом застосування методичних підходів, наведених нижче на прикладі сільського господарства.

Враховуючи чергування сприятливих і несприятливих років для ведення сільського господарства, періодичність заміни владних команд та їх управлінського впливу на інвестиційні процеси, капітальні інвестиції доцільно аналізувати за останні 3-5 років (звітний період) і порівнювати їх з відповідними роками попереднього (базового) періоду. Ураховуючи це, у процесі досліджень по сільському господарству за приклад розрахунків було обрано 11-річний ряд вихідних показників капітальних вкладень у цінах відповідних років, в якому звітний період припадав на 2016-2020 рр., базовий – на 2011-2015 рр., а додатковий показник 2010 р. необхідний для числового значення зміни (індексу) обсягу капітальних інвестицій першого року 10-річного ряду порівняно з попереднім роком, тобто 2011 р до 2010 р. З оприлюдненням нової статистичної звітності за наступний рік до базового і звітного періодів інвестиційного ряду слід додавати відповідні показники вкладень наступного року, а останнього року вилучати. Таким чином, динамічний ряд капітальних інвестицій слід оцінювати щорічно.

Для перерахунку фактичних обсягів інвестицій відповідних років у співставний ряд динаміки слід використовувати відповідні коригуючі коефіцієнти, що встановлюються на основі розроблених органами державної статистики щорічних індексів капітальних інвестицій у відсотках до попереднього року. Інформація про ці індекси відображається у п'ятій графі додатку 2 статистичного щоквартального експрес-випуску «Капітальні інвестиції у січні-грудні» за відповідний рік [2]. Зазначені індекси показують як реально змінилися обсяги капітальних інвестицій у звітному році порівняно з попереднім роком без інфляційної складової їх вартості. За різницею між розрахованим у процесі досліджень індексом капітальних інвестицій у цінах відповідних років, та відповідним статистичним індексом, очищеним від цінової інфляції чи дефляції, у процесі досліджень визначалася величина

цінових змін у капітальних інвестиціях (дефлятор). При цьому, залежно від умов інвестиційної діяльності дефлятор капітальних інвестицій по роках аналізу може набувати плюсових, мінусових чи нульових значень. Складанням у зворотному порядку (від 2020 р. до 2010 р.) річних дефляторів було визначено накопичений по відповідних попередніх роках аналізованого ряд дефлятори, які відображають сумарні цінові зміни за період від останнього до попередніх років аналізованого ряду капітальних інвестицій.

За розрахунками, показники дефлятора капітальних інвестицій у сільському господарстві України по відповідних роках у зворотній черговості від останнього року аналізованого ряду до першого мають наступні значення у відсотках з певним арифметичним знаком: 2020 р. – плюс 31,1; 2019 р. – мінус 0,4; 2018 р. – мінус 5,8; 2017 р. – мінус 3,5; 2016 р. – плюс 18,0; 2015 р. – плюс 33,3; 2014 р. – плюс 16,6; 2013 р. – мінус 1,7; 2012 р. – плюс 2,1; 2011 р. – плюс 13,7. Мінусові значення дефлятора відображають інфляційний ціновий вплив, а із знаком плюс – дефляційний.

Розраховані на основі річних показників накопичені індекси дефлятора капітальних інвестицій у сільському господарстві по відповідних роках в черговості їх вибуття в період до 2020 р. такі: 2020 р. – 1,000; 2019 р. – 1,311; 2018 р. – 1,307; 2017 р. – 1,249; 2016 р. – 1,214; 2015 р. – 1,394; 2014 р. – 1,727; 2013 р. – 1,893; 2012 р. – 1,876; 2011 р. – 1,897; 2010 р. – 2,03. Таким чином, капітальні товари і послуги в сільському господарстві за період 2010-2020 рр. здорожчали на 203,0%

У подальших розрахунках, за добутком числових значень накопичених по роках дефляторів капітальні інвестиції усіх минулих років можна перерахувати у ціни останнього року звітного періоду. При цьому слід мати на увазі, що за показниками дефлятора, розрахованих органами державної статистики по капітальних інвестиціях за січень-грудень, перераховуються показники капітальних інвестицій за відповідний рік, які додатково включають витрати на по об'єктах інфраструктури. Ці дані містяться в щорічних статистичних звітах [2]. Приклад розрахунку ряду динаміки капітальних інвестицій у сільське господарство по 2010-2020 рр. наведено в таблиці 1.

Таблиця 1 – Розрахунок динаміки капітальних інвестицій у сільське господарство України у ціновому вимірі 2020 р., млн грн

Рік	Капітальні інвестиції у сільське господарство в цінах відповідних років, млн грн*	Індекс інвестицій у цінах відповідних років, %	Статистичний індекс капітальних інвестицій за січень-грудень, %*	Індекс інфляції "+", дефляції "-", по капітальних інвестиціях, %	Накопичений індекс дефлятора капітальних інвестицій по відповідних роках у черговості їх вибуття в період до 2020 р.	Капітальні інвестиції у сільське господарство, перераховані у ціни останнього року аналізованого ряду, млн грн
А	1	2	3	4=гр.2 – гр.3	5=∑гр.4n-1	6=гр.1 × гр.5

2010	10817,7	x	x	x	2,030	21959,9
2011	16140,9	149,2	135,9	13,3	1,897	30619,6
2012	18564,2	115,0	112,9	2,1	1,876	34826,4
2013	18175,0	97,9	99,6	-1,7	1,893	34405,3
2014	18388,1	101,2	84,6	16,6	1,727	31635,4
2015	29309,7	159,4	126,1	33,3	1,394	40857,7
2016	49660,0	169,4	151,4	18,0	1,214	60287,2
2017	63400,7	127,7	131,2	-3,5	1,249	79187,5
2018	65059,4	102,6	108,4	-5,8	1,307	85032,6
2019	58555,4	90,0	90,4	-0,4	1,311	76766,1
2020	50189,4	85,7	54,6	31,1	1,000	50189,4

Джерело: розраховано за матеріалами Державної служби статистики України

Як видно з таблиці 1, через різні причини інвестиційного спаду і кризи сума капітальних інвестицій у сільське господарства в 2020 р. менша, ніж у попередніх 2016-2019рр. Проте динаміка капітальних інвестицій у виробництво продукції сільського господарства України за увесь аналізований період позитивна, середньорічний темпом приросту склав 10,4%. Уповільнення темпів зростання в 2012-2014рр., було викликано кризою управління державою і чинниками початку війни. Після відносної військової ситуації на Донбасі у наступних 2015-2016 рр. співставні обсяги вкладень було не лише відновлено, а й збільшено. Уповільнення приросту інвестицій у 2018 р. викликано зниженням рівня інвестиційної привабливості держави та зменшенням джерел фінансування, зокрема за рахунок державної підтримки. Середньорічні обсяги капітальних інвестицій у ціновому вимірі 2020 р в 2011-2015 рр. склали 25340,2, а в 2016-2020 рр. – 47017,2 млн грн. Абсолютний приріст середньорічного показника капітальних інвестицій у звітному періоді порівняно з базовим становить 21677 млн грн., або до базового періоду – 85,5 %. Зростання інвестицій зумовлює відповідні зміни ефектів у виробництві продукції сільського господарства. Тому цей приведений до співставного виду показник чистих капітальних інвестицій слід також використовувати в оцінках їх ефективності шляхом співставлення з приростами ефектів від економічної діяльності з виробництва продукції сільського господарства, зумовленими цими інвестиціями.

Загальна тенденція зростання капітальних інвестицій у сільське господарство в аналізованому періоді обумовлена переважно сприятливою для нього фазою економічного циклу Саймона Кузнеця, при якій інвестиції у сільське господарство набувають пріоритетності, а харчова промисловість розвивається більшою мірою на створених раніше виробничих потужностях. За результатами досліджень з'ясовано, що ця фаза припадає на 2010-2025 рр. з піковими значеннями на 2017-2018 рр. У період сприятливої для виробництва продукції сільського господарства фази інвестиційного циклу формуються можливості для досягнення порівняно вищого рівня ефективності капітальних інвестицій.

Отже, використання запропонованих методичних підходів до оцінок

динаміки капітальних інвестицій за видами економічної діяльності в умовах цінових змін дозволяє об'єктивно характеризувати результати макроекономічного і секторального управління інвестиційними процесами та приймати відповідні рішення щодо запровадження необхідних для його покращення додаткових заходів.

Література:

1. Класифікація видів економічної діяльності / Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики : Наказ Держспоживстандарту України від 11 жовт. 2010 р. № 457. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10#Text>. (дата звернення: 04.12.2021)
2. Капітальні інвестиції (річні показники). Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/u/ioz_19.htm. (дата звернення: 04.12.2021)
3. Капітальні інвестиції підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства / Державна служба статистики України // Економічна статистика. Економічна діяльність. Діяльність підприємств. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/u/sze_20.htm. (дата звернення: 04.12.2021)

УДК 339.9

Ковбич Тетяна

аспірант кафедри міжнародних економічних відносин і бізнесу
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

ТЕНДЕНЦІЇ РУХУ МІГРАЦІЙНИХ ПОТОКІВ ДО ЄС

Головною умовою переміщення мігрантів є бажання отримати більш легку роботу, плата за яку є матеріально високою. Ці переміщення зазнали суттєвих змін за останні роки. Завдяки економічному зростанню, раніше основними напрямками міграції були Великобританія, Німеччина, Франція та Іспанія. А в період з 2011-2020 роки основними напрямками міграції є Люксембург, Швейцарія, Мальта, Кіпр, Австрія, Ірландія, Норвегія, Бельгія, Німеччина, Швеція, частка нещодавніх мігрантів в які щороку становить відповідно 11,1%, 5,2%, 1,6%, 3,3%, 2,5%, 2,7%, 2,2%, 2%, 1,4% та 1% (середні значення мігрантів у 2011-2020 роках) [1]. Крім того, велика кількість мігрантів національних держав-членів (наприклад, румуни в Іспанії, албанці в Греції) та латиноамериканців, які колись мігрували до південної Європи, в даний час повертаються додому або повторно емігрують до різних держав-членів ЄС. Таким чином, можна стверджувати, що південно європейські країни втратили свою силу тяжіння до міграційних потоків. Незважаючи на те, що у випадку Італії та Іспанії, які характеризуються сприятливим режимом для доступу мігрантів на їх територію, продовжують залишатися країнами-притулками для мігрантів, інтенсивність потоків прибулих громадян з інших країн значно нижче у порівнянні з докризовим періодом 2008 року. В цих країнах міграційна політика є дуже привабливою для мігрантів, у порівнянні з Австрією, Бельгією,

Данією та Німеччиною, що формують країни, де кількість нещодавно прибулих (посткризова міграція) мігрантів більша по відношенню до тих, які прибули у 2003-2007 році. Виходить, що структура економіки та економічне сповільнення змінює траєкторію міграції в межах ЄС та міжнародних потоків робочої сили.

Після розширення ЄС у 2004 та 2007 роках, мігранти отримали можливість вільного в'їзду на територію ЄС. Міграційна динаміка в країнах ЄС почалаз того часу почала характеризуватись зростаючим показником, незважаючи на те, що певна кількість мігрантів мали концентрацію на роботі з низькою та середньою кваліфікацією, наприклад виробництво продуктів харчування, навантажування і вивантажування товарів, прибирання виробничих і складських територій, виконання польових робіт, а також роботу домашньої прислуги тощо.

Можливості для міграції мають декілька груп осіб, як з багатших так і з бідніших країн. Дослідження Ф. Докквейера, С. Оздена та Дж. Пері показує, що серед робітників із вищою освітою, а також частково із середньою спеціальною освітою збільшується в 10-12 разів. Певні дослідження доводять, що мігрантами є переважно молоде населення. Особи віком 20-30 років мають найбільші можливості для міграції, тоді як після 45 років ці можливості мають менш інтенсивний характер [2].

Тобто, окрім зміни частки мігрантів у різних країнах та інтенсивності міграції, змінюється структура прибулих на користь більш молодих працівників з вищим рівнем кваліфікації та освіти. Це зумовлено тим, що мігранти більше не є вихідцями типових слаборозвинених сільських районів, які залучаються як дешева робоча сила з низьким рівнем кваліфікації у масових масштабах на виробництві, промисловості або аграрному секторі.

Підтверджується зміна тяжіння міграційних потоків робочої сили в межах ЄС. Динаміка рівня зайнятості населення країн ЄС, які зазвичай проживають в іншій країні ЄС віком 15-24 роки, вказує на значну частку молодих мігрантів у структурі зайнятості мігрантів в цілому в межах ЄС. Наприклад у 2020 році цей показник становив у Німеччині 41,1%, у Польщі 41,5%, у Португалії 44,6% та у Румунії 32,9%. Для прикладу, якщо порівняти частку зайнятих мігрантів у Бельгії віком 20-64 роки та віком 15-24 роки, то показники становитимуть 71,3% та 29,7%, що вказує на превалювання молоді у структурі мігрантів ЄС [3].

Успішна інтеграція на ринку праці приймаючої країни все більше залежить від відповідності мігранта специфічним вимогам ринку праці окремої країни, зокрема від його віку та відповідності комплексу особистих навиків до потреб роботодавців. Відповідно, потенціал працевлаштування некваліфікованих мігрантів скорочується, які найбільш вразливі до збільшення рівня безробіття. Це також зумовлює тиск на високоосвічених працівників, які повинні пристосуватися до специфічних вимог ринку праці завдяки навичкам, високого рівня спеціалізації у нових високотехнологічних галузях європейської економіки. Ще одна тенденція – потенційні південні мігранти сьогодні формують групу, менш схильну до міграції, оскільки вони можуть отримувати

незначні вигоди у країнах призначення. Остання особливість міграційної структури – наявність великої кількості східноєвропейців на ринку праці північних європейських країн, що являє собою незрозумілу конкуренцію за наявні робочі місця та значно обмежує потенційний попит на працю фахівців південних країн.

Література:

1. Employment rate of EU/EFTA born population who usually resides in another EU/EFTA country by country of birth and age. URL: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfst_lmbercoba&lang=en (Last accessed: 12.12.2021)
2. Docquier F., Ozden C., Peri G. The Wage Effects of Immigration and Emigration. *NBER Working paper*. 2010. № 16646. URL: <http://www.oecd.org/els/47326474.pdf> (Last accessed: 12.12.2021)
3. Eurostat (2021). Young people neither in employment nor in education and training (NEET), by sex and age – annual data. URL: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsi_neet_a&lang=en (Last accessed: 12.12.2021)

УДК 331:101

Коломоєць Галина

інспектор комп'ютерного набору І категорії відділу служби «102»
управління організаційно-аналітичного забезпечення
та оперативного реагування ГУНП в Кіровоградській області

Шестопал Євгеній

судовий експерт сектору досліджень зброї
відділу криміналістичних видів досліджень
Кіровоградський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС України
м. Кропивницький, Україна

ОКРЕМІ ПИТАННЯ СУТНОСТІ ТА ЗНАЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ В ОРГАНІЗАЦІЇ

Досвід управління організаціями будь-яких типів – чи то колективом у декілька чоловік, чи потужним підприємством, свідчить, що старе твердження «кадри вирішують все» не втрачає своєї актуальності й сьогодні. Управління людськими ресурсами (далі – УЛР) – складний і багатогранний процес. Від часу, коли науковці зрозуміли його важливість й виділили з усього процесу управління цей його сегмент, він пройшов досить складний і непростий етап визнання, становлення та вдосконалення. Наприклад, термін «персонал» був вперше вжитий у 1909 році в офіційних документах уряду США. Перший підручник з персонал-менеджменту побачив світ у цій країні в 1920 році. У цей час найбільш поширеною концепцією управління був науковий менеджмент Фредеріка Тейлора. В подальшому ця теорія була розвинена, й пройшла шлях від «персонал-менеджменту» до УЛР:

- 1-й етап – адміністрація персоналу (способи ефективного використання щоденних технічних операцій: облік, документація, постійний контроль);
- 2-й етап – класичний «чистий» персонал-менеджмент (вдосконалення організаційної ефективності через взаємодію і чіткий розподіл обов'язків між лінійними і персонал-менеджерами);
- 3-й етап – стратегічне управління людськими ресурсами (раціональне і мотиваційне використання всього потенціалу людських ресурсів для досягнення організаційної мети).

Отже, управління людьми – одна з найбільш важливих областей управління організацією. Люди є найважливішим ресурсом будь-якої організації. Вони створюють нові продукти, акумулюють і використовують фінансові ресурси, контролюють якість. Люди здатні до постійного вдосконалення і розвитку. Їх можливості й ініціатива безмежні, в той час як інші ресурси обмежені [1, с. 247].

УЛР може розглядатися з різних точок зору:

- як система розробки та реалізації взаємопов'язаних, ретельно продуманих рішень з приводу регулювання відносин праці та зайнятості на рівні організації;
- як напрям управлінської діяльності, в якій людський компонент (або людські ресурси) організації розглядається як: один з найважливіших ресурсів її успішного функціонування і розвитку, фактор її ефективності та зростання, засіб досягнення стратегічних цілей.

УЛР – це не тільки адміністрування кадрової служби, а й більш широкий обсяг діяльності керівників органів управління. Воно включає в себе усі функції, пов'язані з плануванням, залученням, добором, соціалізацією, професійним розвитком, оцінюванням показників діяльності, оплатою праці, мотивацією, підтримкою робочих відносин з метою максимального використання потенціалу людських ресурсів [2, с. 75].

Основною метою УЛР є поєднання ефективного навчання персоналу, підвищення кваліфікації та трудової мотивації для розвитку здібностей працівників і стимулювання їх до виконання функцій більш високого рівня [3, с. 154].

Найважливішими складовими функціями УЛР є: кадрове планування, добір людських ресурсів, кадровий розвиток, утворення та діяльність служб, які спеціалізуються на роботі з людськими ресурсами.

Отже, враховуючи вкладене, можемо зробити висновок, що діяльність будь-якої організації залежить від конкретних людей. Людина трактується як основний ресурс і потенціал організації. Люди встановлюють обсяг функцій, обов'язкових до виконання, пристосовують під свої можливості структури організації. Завданням УЛР є раціональне використання, об'єктивна оцінка, розвиток і мотиваційне стимулювання цього потенціалу.

Література:

1. Авдеев В.В. Управление персоналом: технология формирования команды : уч. пос.

- М.: Финансы и статистика, 2002. 544 с.
2. Морозова Н. Сучасний кадровий менеджмент на державній службі: зарубіжний досвід для України. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президенті України*. 2010. Вип. 2. С. 73-82.
  3. Малиновський В.Я. Державне управління : Навчальний посібник. Луцьк: Ред.-вид. відд. «Вежа» Вол. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. 558 с.

УДК 657.6.012.16

Коломоєць Олександр

кандидат юридичних наук, доцент
провідний фахівець з організації наукової роботи
відділу забезпечення діяльності

Смоколіна Владислава

завідувач сектору будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності
відділу товарознавчих, гемологічних, економічних, будівельних,
земельних досліджень та оціночної діяльності
Кіровоградський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС України
м. Кропивницький, Україна

ОРИЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ВИРІШУВАНИХ ПИТАНЬ ЗА ВИДАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Економічна експертиза як один із доказових аргументів використовувалась ще з часів Аристотеля, Демосфена, Ксенофонта [4, с. 208].

Однотименним Законом України передбачено, що судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [2; 6].

З моменту виникнення судової експертизи і на всіх етапах її розвитку в ній вбачали важливий інструмент правосуддя, необхідний для правильного вирішення справи як на етапі розслідування, так і під час розгляду в суді, а експерта вважали науковим свідком. Наразі, розглядаючи справи про економічні злочини, але не маючи спеціальної фінансово-економічної освіти, судді ставляться до висновків експертів-економістів з великою повагою. Висновок судового експерта-економіста відіграє роль важливої доказової бази при прийнятті рішення суддею. Висновок судового експерта виділяється серед інших джерел доказів тим, що з ним важко не погодитись, оскільки незгоду потрібно обов'язково мотивувати і аргументувати. Саме тому, значимість судово-економічної експертизи в процесі розгляду справ у суді важко переоцінити, а дослідження особливостей організації проведення судових експертиз та експертних досліджень з економічних питань є актуальним і нагальним [5, с. 116].

Відповідно до чинного законодавства для юридичних і фізичних осіб на

договірних засадах експертами проводяться експертні дослідження, що потребують спеціальних знань та використання методів криміналістики і судової експертизи. Під час проведення експертиз (експертних досліджень) з метою виконання певного експертного завдання експертами застосовуються відповідні методи дослідження, методики проведення судових експертиз, а також нормативно-правові акти та нормативні документи (міжнародні, національні та галузеві стандарти, технічні умови, правила, норми, положення, інструкції, рекомендації, переліки, настановчі документи Держспоживстандарту України), а також чинні республіканські стандарти колишньої УРСР та державні класифікатори, галузеві стандарти та технічні умови колишнього СРСР, науково-технічна, довідкова література, програмні продукти тощо. Визначення способу проведення експертизи (вибір певних методик, (методів дослідження)) належить до компетенції експерта.

Посада судового експерта-економіста за своєю природою є винятковою, оскільки має певні особливості. З одного боку, робота експерта полягає в проведенні із застосуванням своїх спеціальних знань з бухгалтерського обліку, оподаткування та фінансів, науково обґрунтованого дослідження для встановлення фактів, що мають доказове значення під час розслідування і розгляду справ у судах, а з іншого – судовий експерт отримує статус процесуального особи під час надання висновку, і таким чином, у своїй професійній діяльності поєднує статус фахівця в сфері обліку, науковця і процесуального особи [5, с. 122]. Вимоги до експертів, їх права, обов'язки та відповідальність у процесуальному законодавстві України ґрунтовно досліджено та узагальнено в роботі [3, с. 343-347].

Судово-економічна експертиза передбачає дослідження за трьома напрямками: бухгалтерського та податкового обліку; фінансово-господарської діяльності; фінансово-кредитних операцій [1]. Таблиця 1 узагальнює орієнтовний перелік вирішуваних питань за видами економічної експертизи.

Таблиця 1 – Орієнтовний перелік вирішуваних питань за видами економічної експертизи

Вид економічної експертизи	Орієнтовний перелік вирішуваних питань
Експертиза документів бухгалтерського обліку, оподаткування і звітності	Чи підтверджується документально встановлена за актом інвентаризації від (зазначаються реквізити акта) нестача (надлишки) грошових коштів у касі на суму (зазначається сума) на підприємстві (найменування установи, організації) на дату (зазначається дата)?
	Чи підтверджується документально нестача товарно-матеріальних цінностей, встановлена за актом інвентаризації на підприємстві (найменування установи, організації), у розмірі (зазначаються кількісні та вартісні показники) на дату (зазначається дата)?
	Чи підтверджується документально нестача основних засобів (найменування установи, організації, кількісні та вартісні показники)?
	Чи підтверджується документально розмір безпідставно виплаченої та списаної по касі (найменування установи, організації) заробітної плати з урахуванням даних, наданих органом (особою), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), та висновків

Вид економічної експертизи	Орієнтовний перелік вирішуваних питань
	<p>почеркознавчої експертизи про те, що підписи в платіжних документах про одержання заробітної плати (номер відомості, період) учинені не особами, які в них зазначені?</p> <p>Чи обґрунтовано відшкодовано (зазначається кому і за який період) витрати на відрядження (у якій сумі)?</p> <p>Чи підтверджуються документально висновки перевірки (зазначаються реквізити акта перевірки) у частині, що стосується завищення обсягу і вартості виконаних робіт, з урахуванням висновків інших видів експертиз?</p> <p>Чи підтверджується документально зазначене в акті контролюючого органу (зазначаються реквізити акта) заниження об'єкта оподаткування (зазначається найменування установи, організації) за період (зазначається період) і донарахування до сплати податків та обов'язкових платежів до бюджету (зазначається яких)?</p> <p>Чи відповідають визначені та задекларовані підприємством (найменування підприємства) доходи за період (зазначається період) наданим первинним документам та вимогам ПКУ?</p> <p>Чи відповідають визначені та задекларовані витрати підприємством (найменування підприємства) за період (зазначається період) наданим первинним документам та вимогам ПКУ?</p> <p>Чи підтверджуються документально витрати підприємства (найменування підприємства) за період (зазначається період), що формують собівартість реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг?</p> <p>Чи підтверджується документально та нормативно відображення у податковому обліку підприємства (найменування підприємства) нарахування амортизації за період (зазначається період)?</p> <p>Чи підтверджуються документально обсяги господарських операцій та проведення розрахунків з нерезидентами?</p> <p>Чи підтверджуються документально висновки акта державної податкової інспекції (номер, дата) про завищення підприємством (найменування підприємства) заявленої суми бюджетного відшкодування з ПДВ за період (зазначається період)?</p> <p>Чи підтверджується документально встановлений за актом перевірки контролюючого органу фінансовий результат за операціями з цінними паперами і корпоративними правами (найменування підприємства) за період (зазначається період) у розмірі (наводиться сума)?</p> <p>Чи підтверджується документально визначений об'єкт оподаткування з доходів, виплачених підприємством (найменування підприємства) нерезиденту (найменування нерезидента), із джерелом їх походження з України у періоді (зазначається період)?</p>
	<p>Подібні питання можуть бути поставлені за іншими видами податків та обов'язкових платежів</p>
<p>Експертиза документів про економічну діяльність підприємств й</p>	<p>Як основні економічні показники (ліквідності, платоспроможності і прибутковості тощо) фінансово-господарського стану (найменування організації) на дату укладання або закінчення терміну дії угоди (реквізити) характеризують господарсько-фінансову діяльність (найменування організації)?</p>

Вид економічної експертизи	Орієнтовний перелік вирішуваних питань
організацій	Чи підтверджується документально сума внеску до статутного фонду (найменування організації або учасника) та розрахунок розміру частини майна, що підлягає поверненню особі, яка вибула зі складу засновників (зазначається дата виходу)?
	Чи підтверджується документально розмір необґрунтованого заниження (несплати) орендної плати (найменування організації) у сумі (зазначається сума) за період (зазначається період), визначений в акті перевірки контролюючого органу? Якщо так, - у якій сумі?
	Чи підтверджується документально зазначена в акті перевірки контролюючого органу у вартості об'єктів нерухомості (яких саме), що підлягали приватизації, частка фінансування споруд за рахунок державних коштів відповідно до наданих установчих та первинних документів?
	Чи підтверджуються документально висновки акта перевірки щодо нецільового використання бюджетних коштів, отриманих підприємством (найменування) за бюджетною програмою (назва програми)?
	Чи підтверджується документально розрахунок пенсійних виплат громадянину (прізвище, ім'я, по батькові), проведений установами Пенсійного фонду України за період (зазначається період)?
	Чи мають показники фінансово-економічного стану підприємства (найменування) за період (зазначається період) ознаки доведення до банкрутства, фіктивного банкрутства, прихованого банкрутства?
	Чи підтверджуються документально висновки акта перевірки щодо наявності у підприємства (найменування) заборгованості з виплати заробітної плати станом на (зазначається дата)?
	Чи підтверджується документально та нормативно розрахунок дивідендів до виплати, здійснений підприємством (найменування) власнику корпоративних прав (найменування юридичної особи або прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи) за період (зазначається період)?
	Чи підтверджуються документально висновки, зазначені в акті перевірки контролюючого органу (номер, дата) щодо завищення обсягів державної закупівлі (назва товарів, робіт, послуг) на суму (зазначається сума) порівняно з умовами договору (номер, дата), укладеного за результатами конкурсних торгів?
	Чи підтверджуються документально висновки акта перевірки контролюючого органу (номер, дата) щодо необґрунтованого перерахування бюджетних коштів на суму (зазначається сума) з урахуванням висновків інших видів експертиз?
Експертиза документів фінансово-кредитних операцій	Чи підтверджуються документально висновки акта перевірки щодо відповідності вимогам чинного законодавства документального оформлення операцій (найменування установи) з надання кредитів, повноти нарахування і сплати відсотків та інших платежів за користування кредитами позичальником (найменування юридичної особи або прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи) за кредитною угодою (номер, дата)?
	Чи відповідає перелік документів, наданих банку підприємством

Вид економічної експертизи	Орієнтовний перелік вирішуваних питань
	(найменування) для отримання кредитних коштів за кредитною угодою, чинному Положенню про кредитування?
	Чи підтверджується документами бухгалтерського обліку вартість активів (майна) у підприємства (позичальника), наданих в заставу за кредитною угодою?
	Чи підтверджується документально розмір збитків банку, визначений в акті перевірки (зазначається суб'єкт контролю), внаслідок необґрунтованої видачі, неповернення кредиту за угодою (номер, дата)?
	Чи підтверджується бухгалтерськими та первинними документами нецільове використання кредитних коштів за угодою (номер, дата)?
	Чи відповідає наявний у матеріалах справи розрахунок заборгованості позичальника (зі сплати процентів за кредит та погашення основної суми боргу) перед банком умовам укладеного між зазначеними сторонами кредитного договору та розрахунковим документам щодо видачі та погашення кредиту за цим кредитним договором?
	Чи відповідає метод нарахування банком процентів за кредитним договором (реквізити договору) вимогам Положення про кредитування банку (найменування установи)?
	Чи підтверджується первинними документами та даними бухгалтерського обліку банку внесення вкладником (П.І.Б.) грошових коштів у сумі (зазначається сума) за депозитним договором (номер, дата)?

Джерело: авторська розробка на основі [1]

Згідно зі статтями 384 і 385 Кримінального кодексу України судові експерти можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності за неналежне виконання своїх обов'язків. Судовий експерт є самостійним учасником процесу, втручання в проведення експертизи і будь-який вплив на нього заборонені. Він надає висновок, ґрунтуючись на результатах проведених досліджень. При цьому, згідно вимог законодавства, експерт самостійний у виборі методів, засобів і способів дослідження. Перешкоджання законній діяльності судового експерта не припустимо і тягне за собою відповідальність, у т.ч. і кримінальну згідно статті 386 Кримінального кодексу України.

Література:

1. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ М-ва юстиції України від 08 жовт. 1998 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 16.11.2021)
2. Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12/conv#Text> (дата звернення: 16.11.2021)
3. Пугаченко О.Б. Вимоги процесуального законодавства в частині участі експерта при проведенні судової експертизи з економічних питань. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету: Економічні науки*. 2013. Вип. 24. С. 340-348
4. Пугаченко О.Б. Процесуальні вимоги призначення та проведення економічних експертиз. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету*.

- Економічні науки*. 2014. вип. 26. С. 207-215
5. Пугаченко О.Б., Косенко С.С., Бабій М.В. Організація проведення судових експертиз та експертних досліджень з економічних питань. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2021. № 6 (39). С. 115-130
  6. Pugachenko Olga The Procedure for Performing Economic Evaluation in Ukraine. *Innovative Economics and Management (Special Edition 2)*. 2017. Volume IV. P. 166-174

UDC 657:004

Lesya Kononenko

PhD in Economics, Associate Professor
Associate Professor of the Audit, Accounting and Taxation Department

Oleksandr Gai

PhD in Economics, Associate Professor
Associate Professor of the Audit, Accounting and Taxation Department
Central Ukrainian National Technical University
Kropyvnytskyi, Ukraine

THE INFLUENCE OF DIGITALIZATION ON THE DEVELOPMENT OF ACCOUNTING THEORY

The whole history of mankind is development. However, the development is not gradual, but wavy, revolutionary, which occurs in all areas (but not simultaneously). When T.S. Kuhn was studying the history of the development of science, he understood the scientific revolutions as situations in which there is a change in the rules that guide scientists [2]. The implementation of the new rules leads to a revolutionary process that never happens at the same time (although the terminology itself forces us to determine the exact date of this long process as a fact of the revolution that took place). The basis of the modern digital economy is the Fourth Industrial Revolution, which involves the active introduction of innovation and information and communication technologies in all spheres of life [1].

Most domestic and foreign scientists distinguish three civilizational «waves» [5], which were associated with three major technological leaps:

- the first «wave» corresponds to the discovery and introduction of productive farming...;
- the initiators of the second «wave» were Europeans who tried to overcome the barrier of the Ottoman Empire and get to the products and natural products of the East. To do this, they had to quickly develop shipbuilding technology, science of orientation plan, create devices for accurately determining the location of the ship on the Earth's surface, perfect firearms, convenient household mechanics (watches and other mechanisms), etc.;
- the third «wave» began in the second half of the twentieth century under the influence of practical application of theoretical achievements of physicists and representatives of other sciences. This made it possible in a relatively short period of time to radically change the procedure for producing, broadcasting,

accumulating and processing information in digital form. During this period, there was a rapid change in the «generations» of computers.

Today, humanity is at the origins of the Fourth Industrial Revolution, which fundamentally changes all spheres of life. The digital economy is the basis of the Fourth Industrial Revolution, which «in scale, scope and complexity... has no analogues in all previous human experience» [5]. Digital-economy involves the active introduction of innovations and information and communication technologies in all types of economic activities and spheres of life.

Analysts of the Global Center for Digital Business Transformation of the Swiss Institute for Management Development IMD publish reports on the state of the global economy using the image of the digital vortex, which drags into the funnel industry by industry. At the same time, there is a kind of separation of the economy, when part of the business, which is easily automated, goes out of sight, and in its place there are other activities [5]. In recent years, the financial sphere (including accounting) has entered a digital vortex, the services of which are largely informational and easy to implement using digital tools.

The digital economy is not a separate industry, it is a basis that allows to create qualitatively new models of business, trade, logistics, production, changes the format of education, health care, public administration, communication between people, and therefore is a prerequisite for a new paradigm development of industry, economy and society as a whole. This paradigm directly determines the emergence and development of new accounting paradigms and determines the development trends of the organization and methodology of accounting.

In recent years, domestic and foreign scholars have been concerned about the crisis of modern accounting, which is based on the digraphic paradigm. The realities of today indicate the inconsistency of modern theoretical principles of accounting with the requirements of modern global economy and informatization of society. Many scholars are looking for a new paradigm in response to the demands of accounting practitioners. Quite a wide range of scientists and practitioners emphasize the need to transform theory and methodology in the context of digitalization.

Modern society is informational, more and more people are engaged in the production, storage, processing and sale of information. One of the components of the information society is economic information systems. These systems are complex, have a holistic hierarchical structure with multi-level relationships and complex management functions. Modern enterprise management system is characterized by a complex information system. This is due to the exchange of information both inside and outside the company, the multivariate types of information circulating in the management system of the company, the most important component of which is the accounting information system. This is due to the fact that it is in the accounting system is the formation of information for the needs of users of all levels (investors, accountants, auditors, analysts, economists, managers at all levels and others).

Methodology, organization and methods of accounting due to the external environment (socio-economic relations). For example, the invention of paper once led to the emergence of accounts on paper, the invention of computer technology –

the use of computers in accounting, and so on.

This approach is traditional. However, there is another («Sombart's Thesis»). Thus, the beginning of the Industrial Revolution (1780-1851) in scientific works is generally associated with the development of capitalism. However, it was at this time that the double-entry record became widespread, the widespread use of which allowed to significantly improve the quality of information generated in the accounting information system. This made it possible to provide users of accounting information at all levels with quality information, which facilitated the adoption of adequate management decisions. It is the availability of reliable information about the real state of affairs at the enterprise that has enabled managers to increase the efficiency of their enterprise. This has led to economic growth in almost all industries and the economy as a whole.

Thus, the accounting information system is open with two-way links, which, as a subsystem of a higher-level system, on the one hand, is influenced by the external environment (socio-economic relations), and on the other - affects it.

The accounting information system not only provides a higher level system with information, but also actively influences the object of management by creating, accumulating and providing quality and timely information. This interpretation corresponds to the concept of denying the passive-observational role of accounting and determines its active functional load. Within these approaches, the concept of forming an active-adaptive accounting system deserves attention. Thus, modern economic processes in the context of globalization and informatization lead to the complexity of internal and external relations, which necessitates the creation of flexible active-adaptive accounting systems.

The activity of flexible accounting systems is to increase the impact on the object of management and the external environment; and adaptability is to change the elements of the system in accordance with changes in the external environment (the needs of the management system), which must be preventive. However, an effective accounting information system must have an adequate theoretical apparatus. This is the feedback: the needs of information management support give impetus to the development of accounting theory.

The accounting system is a model of socio-economic relations, in which the opposition of facts of life (in science we talk about synthetic judgments) and facts that are logically introduced from theory into practice (they are called analytical judgments), are the essence of real accounting. The adequacy of the model depends on the reliability of the reflection of the object in the account, and, consequently, the effectiveness of management decisions. Contradictory but objective development trends such as differentiation and integration need to be taken into account when developing such a model. The development and formation of the global economy presupposes the existence of a single information base, which necessitates the coherence of terminology in different scientific segments of the single information space. In the initial stages of development of socio-economic relations, the differentiation of branches of knowledge did not occur, i.e. there were no differences in terminology (because the terminology did not exist). In the future, there was a

differentiated development of various field research, which was carried out within a narrow special professional purpose, which was quite logical and appropriate at the appropriate stage of development of both science and socio-economic relations. In modern conditions there is an integration of different branches of knowledge on the basis of primary information. However, their merger is not observed, because each of them continues to perform its functions and solve their problems. However, historically, in the process of developing different areas of knowledge, they have already developed specific terminology. Regarding the accounting system in the formation of accounting models in terms of informatization, it is necessary to take into account the trends of differentiation of accounting information according to its consumers (separation of subsystems of financial and management accounting) and integration of information in a single information space.

An important accounting paradigm, which is the basis of modern methodology and practice is the paradigm of accounting, which summarizes the joint effect of functionality and formalization of accounting. This paradigm means the mechanism of action of the accounting methodology, which contains the effect of uncertainty. The interaction of functionality and formalization can be considered both on an introverted basis and on an extroverted basis. The introverted principle in the accounting paradigm means information-oriented and is based on the limitations of the accounting system of any level (state, ethnic group) capabilities of the methodology. The accounting procedure is limited to the composition of the objects of accounting. The expansion of the composition (introduction of new) accounting facilities is due to the development of science and technology, economics and methods of business management. However, the development of accounting methodology in some new objects contains an element of uncertainty, which is beyond the elements of the method of accounting, which are already mastered. Overcoming the uncertainty associated with the introduction of the new methodology means the operation of the principle of extroversion. Its implementation is associated with new scientific ideas, new professional solutions and has the effect of expanding functionality.

Within the paradigm of accounting, it is necessary to determine the impact of digitalization on such important organizational aspects as the form of accounting and the organization of primary accounting, as those that are primarily transformed under the influence of digitalization.

The impact of digitalization on the methodological, methodic and organizational aspects of accounting is so significant that scientists associate it with a new paradigm in the development of accounting theory, due to the Fourth Industrial Revolution. Thus, prof. N.M. Maliuha in view of the post-industrial trends in the economic system, singles out a new paradigm of accounting – «Double Information Dynamics». The essence of this paradigm is to clarify the content and components of new objects – intellectual capital, natural resource potential and information, the order of their recognition, identification and evaluation, the peculiarities of information in reporting. It is based on new information technologies and new accounting tasks, the emergence of which is due to the redistribution of economic

resources in the economic system. The emergence of new objects of accounting is caused by their «dematerialization», due to the specifics of post-industrial (information) economy (to perform the main tasks facing the company, the main attention is paid to the management of intellectual and information component of enterprise capital). The formation of the paradigm of «Double information dynamics» was the first comprehensive attempt in the accounting literature to reflect changes in the accounting system, which are associated with adaptation to the conditions of the post-industrial economy [3].

S.F. Lehenchuk notes that at the present stage, a digraphic accounting research program is used, the structure of which, according to the model of I. Lakatos, consists of «hard core», «negative heuristics», «protection belt» and «positive heuristics».

The «hard core» of the program is formed from elements (account, double entry, balance, inventory, documentation), which are unchanged in all theories of the research program. They are fundamental assumptions and are accepted as axioms, ie the existence of a graphical accounting research program is impossible without them. This leads to a certain dogmatism or conventionalism of the research program, which provides a more detailed understanding of the benefits of a particular theory.

The «protective belt» creates auxiliary hypotheses that need to be reworked or completely changed if necessary to ensure the progressiveness of the existing research program.

S.F. Lehenchuk notes that in the post-industrial economy it is possible to ensure the progressive development of double-entry bookkeeping by crystallizing its «hard core», which must remain unchanged. However, the «safety belt» should be the main object of improvement in bringing accounting to the new requirements of information users. In the event of anomalies and «counter-examples» to ensure the adequacy of accounting should improve or bring into line the safety belt (reporting forms and valuation methods, costing systems, etc.). At the same time, the «hard core» (accounts, double entry, balance, documentation, inventory) remains unchanged [3].

According to N.M. Maliuha the digitalization of the economy leads to the emergence of new objects of accounting, which is primarily due to their «dematerialization». This is due to the specifics of the post-industrial (information) economy (to perform the main tasks facing the company, the main attention is paid to the management of intellectual and information component of the capital of the enterprise) [4]. That is, there are changes in the «protective belt».

References:

1. Kononenko L.V., Yurchenko O.V. & Gai O.M. (2021). Teoriia bukhhalterskoho obliku v umovakh stanovlennia hlobalnoi ekonomiky ta informatyzatsii suspilstva [The theory of accounting in the context of the global economy and informatization of society]. *Ekonomichnyi prostir: Zbirnyk naukovykh prats – Economic space: Collection of scientific works*, 170, P. 83-87. Retrieved from: <http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/911> [in Ukrainian] (Last accessed: 01.12.2021)
2. Kuhn T.S. (1962). *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago. Retrieved from: <http://www.psylib.ukrweb.net/books/kunts01/index.htm>. (Last accessed: 01.12.2021)

3. Lehenchuk S.F. (2009). Otparadigm T.S. Kuna – k nauchno-issledovatel'skim program am I. Lakatos: otechestvennye osobennosti perspektivy primenenija koncepcij filosofii nauki v buhgalterskom uchete [From the paradigms of T.S. Kuhn to the research programs of I. Lakatos: domestic characteristics and prospects of application of the concepts of philosophy of science in accounting]. *Audit ifinansovyj analiz – Audit and financial analysis*. 6. P. 61-68. Retrieved from: <https://auditfin.com/fin/2009/6/Legencuk/Legencuk%20.pdf> [in Russian]. (Last accessed: 01.12.2021)
4. Malyuga N. M. (2005). Bukhhalterskyi oblik v Ukraini: teoriia y metodolohiia, perspektyvy rozvytku [Accounting in Ukraine: Theory and Methodology, Prospects for Development]. Zhytomyr: ZDTU [in Ukrainian]. (Last accessed: 01.12.2021)
5. Karpenko Ye.A., Karpenko O.V., Milka A.I. et al. (2021). Perspektvyvy rozvytku bukhalterskoho obliku, analizu ta audytu v umovakh innovatsiinykh informatsiinykh tekhnolohii [Prospects for The Development of Accounting, Analysis and Auditing in Terms of Innovative Information Technology]. Poltava: PUET. Retrieved from: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/11475>. [in Ukrainian] (Last accessed: 01.12.2021)

УДК 657

Кононенко Леся

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Давидова Марія

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ В ПІДРОЗДІЛАХ ГРОМАДСЬКОГО ХАРЧУВАННЯ В УМОВАХ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У сучасних умовах господарювання велике значення має ефективне управління підприємством як динамічним процесом, який представляє собою вмiле застосування керівником як неформальних, так і формалізованих методів управління, заснованих на використанні різноманітної інформації. В інформаційне забезпечення процесу управління також входить інформація, отримана в рамках бухгалтерського обліку. Ефективність ведення бухгалтерського обліку на даний час є одним із першорядних завдань будь-якого суб'єкта господарювання, у т.ч. і для сфери громадського харчування.

Бухгалтерський облік є сполучною ланкою в фінансово-господарської діяльності організації між посадовими особами та особами, які приймають рішення. Дані фінансово-господарської діяльності є входом в систему бухгалтерського обліку, а необхідна інформація для прийняття рішення – вхідний інформацією [2].

Організація ефективного управління ресторанного господарства полягає в підвищенні якості виробництва і послуг, що надаються. Ефективність діяльності ресторанів і кафе залежить від ступеня впровадження в організації

різних інформаційних автоматизованих програм, інноваційних та комп'ютерних технологій. На сучасному етапі розвитку ринку інформаційних та комп'ютерних технологій спостерігається велика кількість комп'ютерних програм, що виконують різноманітні управлінські функції. Виходячи з цього підприємства громадського харчування зацікавлені в дослідженні ринку програмних технологій.

Важко переоцінити вплив комп'ютерних систем і технологій на загальну роботу суб'єктів ресторанного господарства та її ефективність. Практично вся облікова інформація підприємства концентрується в різноманітних електронних облікових системах. Ризики, пов'язані з комп'ютерно-інформаційними системами, величезні. У першу чергу це питання ефективності використання програмно-апаратних ресурсів і можливості максимальної автоматизації всієї системи обліку. Важливу роль відіграє також підтримка на сучасному рівні інформаційної архітектури (сукупність інформаційних систем і потоків між ними), що забезпечує обробку й зберігання облікової інформації в умовах всі зростаючих вимог до швидкодії й надійності. І, нарешті, необхідно забезпечувати всебічний захист даних від несанкціонованого доступу, що є одним із пріоритетних завдань [3, с. 223].

Бізнес-процеси, що підлягають автоматизації в діяльності ресторану, можна поділити на два блоки: фронт-офіс (зовнішні бізнес процеси) та бек-офіс (внутрішні бізнес-процеси). Під фронт-офісом розуміють: структурні підрозділи, служби, які безпосередньо взаємодіють з клієнтами. Бек-офісні процеси: структурні підрозділи, співробітники, що не взаємодіють з клієнтами безпосередньо – служби виробництва, фінансів, персоналу, постачання, логістики [1].

Вибравши найбільш ефективну для їх організації програму, вони зможуть провести оптимізацію технологічного процесу своєї діяльності.

Інформаційний простір діяльності організації включає інформаційні можливості, до складу яких входять: інформаційні ресурси, процедури, технології, користувачі даної інформації, обладнання та перелік програмних технологій. Вся інформація зосереджується в програмному забезпеченні і накопичується в процесі придбання та використання нових програм для прийняття ефективних управлінських рішень в конкретній організації.

Неорганізованість та неузгодженість дій, халатність деяких працівників, відсутність контролю за роботою персоналу – це втрата репутації підприємства, зменшення кількості клієнтів і, як наслідок, значні збитки. Збільшити прибуток допомагає автоматизація: збитки зводяться до нуля за рахунок контролю, доходи ж збільшуються унаслідок підвищення швидкості та якості обслуговування. Але впровадження автоматизації супроводжується низкою проблем, які потрібно своєчасно виявляти та вирішувати. Однією з них є правильний вибір системи, яка б оптимально підходила розміру і спеціалізації підприємства [5, с. 496].

Виходячи з головної мети – проведення контролю із застосуванням спеціальних комп'ютерних інформаційних програм, що застосовуються

організаціями громадського харчування розглянемо нормативно-правові ресурси і програми, які підвищують ефективність роботи відділів підприємства.

Автоматизація обліково-аналітичного процесу, як правило, доволі вартісний проект, потребує тривалого впровадження та включає наступні етапи: передпроектне дослідження; складання проекту; навчання персоналу; встановлення та налаштування обладнання; введення системи в експлуатацію; наступне сервісне обслуговування [4].

Найбільш поширеними для ведення обліку в Україні на сьогодні є такі програмні продукти: «1С:Підприємство. Ресторан», «Парус-Ресторан», АС «РестАрт».

«1С:Підприємство. Ресторан» - це на сьогодні найбільш поширений програмний продукт компанії 1С:Підприємство. Ця програма призначена для автоматизації обліку у ресторану, кафе (бару), фронт-офісу ресторанів, їдальнях, підрозділах харчування готельно-ресторанних комплексів, розважальних центрів тощо. Особливостями цього програмного продукту є можливість проведення попереднього налаштування системи та її адміністрування на рівні бек-офісної системи, простий і зрозумілий інтерфейс, призначений для роботи з сенсорним екраном, самостійна робота без бек-офісу, велика кількість аналітичних звітів, більшість з них можна формувати безпосередньо з сенсорного екрану POS- терміналу.

За допомогою даної програми можна ефективно здійснити обробку всіх первинних документів, які надійшли від постачальників або покупців. Це дозволяє виконати розрахунок заробітних плат робітників, дає можливість організувати систему платежів за певним графіком та ведення обліку основних засобів і нематеріальних активів. Таким чином, дані підприємства ефективно та правильно структуруються, після чого їх зручно використовувати в будь-яких цілях.

Впровадженням продукту «1С:Підприємство. Ресторан» зводить до мінімуму ручну працю і автоматизує весь пакет бухгалтерії, що значно полегшує облік і контроль на підприємстві. Крім того, цей програмний продукт дозволяє оптимізувати розрахунки з бюджетом за податками та платежами.

Базові продукти 1С не зовсім підходять для підприємств роздрібної торгівлі та сфери послуг. Тому, для них розроблено спеціалізовані продукти які мають кращий функціонал та специфічні допоміжні функції. Це істотно впливає на їх ціну, яка включає в себе і вартість впровадження, налаштування і підтримку.

Базову форму «1С:Підприємство», зазвичай, фахівці прирівнюють до «напівфабрикатів», при цьому їх ціна відповідна. Кінцева ціна першого робочого місяця встановлюється після завершення всіх налаштувань та переписувань. Це означає, що низька ціна конструктора – це не економія, адже потім необхідно буде розраховуватися за роботу програміста і послуги підтримки «1С:Підприємство».

Ще одною особливістю є необхідність підтримки бухгалтерських рішень. Зазвичай керівники не бажають витратити час на усунення помилок, адже

підприємство має працювати оперативно і безперебійно. Немає часу та сенсу на навчання співробітників програмуванню, тому найкращим рішенням буде користуватися послугами кваліфікованого спеціаліста.

Так як усі сучасні програми час від часу оновлюються, це також можна віднести до додаткових витрат. Це обумовлено перманентними змінами у законодавстві. До недоліків даного програмного продукту можна віднести низький рівень безпеки і захисту конфіденційної інформації. Так як це програмне забезпечення користується попитом серед користувачів, то в мережі Інтернет існує безліч способів, щоб отримати незаконний доступ до даних.

Наступним, досить популярним програмним комплексом є «Парус-Ресторан» його призначення – автоматизація ресторану, кафе, бару, пансіонату та інших закладів ресторанного господарства. Його основним завданням є повна автоматизація процесів з обслуговування клієнтів, ведення бухгалтерського, податкового та складського обліку. Впровадження ПК «Парус-Ресторан» для будь-якого підприємства громадського харчування надає такі переваги: гарантія на підвищення якості сервісу та лояльності відвідувачів після встановлення програми; прискорення обслуговування клієнтів та обробки замовлень; полегшення контролю над роботою персоналу, завдяки можливості віддаленого доступу; інтеграція з POS-принтерами, POS-терміналами та іншим сучасним обладнанням; ведеться постійний облік руху товарів, запасів; спрощується інвентаризація основних засобів, можливість її проведення із застосуванням мобільних терміналів збору даних; зменшуються витрати на пошук та аналіз інформації.

ПК «РестАрт» також є конкурентоспроможною програмою, яка призначена для автоматизації підприємств харчування. Програмним комплексом «РестАрт» користуються автономні або мережеві підприємства швидкого харчування, бари, ресторани, кафе з офіціантським обслуговуванням та в складі готельних або розважальних комплексів з використанням єдиної системи оплати товарів, страв і послуг, їдальні і буфети у школах та на підприємствах або комбінатах харчування також можуть використовувати цю програму. Програмний комплекс «РестАрт» надає такі функції підприємству: автоматизований облік роздрібного продажу, облік запасів; можливість централізованого управління меню та преїскурантом; віддалений контроль роботи персоналу; отримання аналітичної звітності в будь-який час; можливість внесення розташування та властивості столів по залах за допомогою спеціального інтерфейсу; налагоджена система безготівкових платежів та наявність дисконтної системи; є можливість підключення сучасного торгівельного обладнання; безпечна робота системи, захист конфіденційної інформації.

Існують і сумісні програмні продукти «РестАрт», які включають в себе можливість автоматизації різних робочих місць персоналу. Це дозволяє більш гнучко адмініструвати систему, а також використовувати на робочих місцях тільки необхідний функціонал, не переплачуючи за можливості програмного продукту, які не використовуються – це програми для автоматизації робочих

місць працівників закладу харчування, а також інструмент для настройки і управління цих робочих місць. Крім того, є ще окремі модулі, що розширюють функціональні можливості програм. У залежності від потреб закладу є можливість придбати різні варіанти поставки.

Сучасний український ринок програмного забезпечення включає в себе величезну кількість програм різних виробників. Значну частину з них складають автоматизовані системи «1С: Бухгалтерія». Автоматизовані системи управління компанії «Парус» добре підійдуть і для державних підприємств, і для малого бізнесу громадського харчування. Проте, є недоцільним їх використання «Парус» на великих підприємствах.

При автоматизації обліку підрозділів громадського харчування керівникам підприємств необхідно враховувати такі моменти:

- існує помилкова думка про те, що після отримання доступу до ресурсів автоматизації, відбудеться зменшення витрат на робочу силу, матеріальні витрати на оновлення програмного продукту і т.д.;
- необхідно додатково при нововведенні закуповувати обладнання сучасного зразка, яке підтримує придбану програму;
- наявність на ринку схожих аналогів інформаційних, комп'ютерних ІТ-програм.

Все це обумовлює зростаючий попит на інформаційні та консультаційні послуги в ІТ-сфері. Сьогодні цей попит задовольняють наступні основні джерела нормативної інформації: друковані видання; послуги консультаційних фірм; Internet-джерела.

На сучасному етапі розвитку та вдосконалення правової інформації значущим є інтегрування (взаємозв'язок) правових баз і спеціалізованих бухгалтерських програм таких як, наприклад «ЛІГА:ЗАКОН», «Дінай», «Інфодиск: Законодавство України», «Парус-консультант» тощо. Названі програми характеризують якість інформаційного накопичення консалтингових систем, які володіють наступними характеристиками: надійність джерел і коректний характер інформаційного ресурсу; повний перелік інформаційних елементів; оперативний характер експрес інформації; юридична чистота інформаційного ресурсу.

Всі описані інформаційно-довідкові системи реалізують необхідний набір сервісних функцій (за номером документа, датою, змістом, назвою, органом, датою реєстрації в Мін'юсті та ін.). Вони дозволяють шукати документи в інформаційних базах за різними критеріями, переглядати знайдені документи, друкувати їх і зберігати на диску. Є додаткові засоби запам'ятовування раніше знайденої інформації, і навіть можливість використання у своїх документах.

Отже, вище перелічені системи та сервіси передбачають автоматизацію облікових, виробничих, маркетингових та управлінських процесів. Кожна система включає в себе функції автоматизації процесу обслуговування харчуючих та автоматизації обліку й контролю. Підприємство має приділити достатньо уваги для покращення технічного оснащення та надати змогу спеціалістам підібрати відповідну автоматизовану систему для полегшення

обліку і контролю процесів на підприємстві та зменшення ймовірності допущення помилок.

Література:

1. Гудзовата О.О. Автоматизовані системи управління підприємствами ресторанного бізнесу. *Торгівля, комерція, підприємництво*. 2012. Вип. 14. С. 76-82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Torg_2012_14_20 (дата звернення: 01.11.2021).
2. Кононенко Л.В., Юрченко О.В., Гай О.М. Теорія бухгалтерського обліку в умовах становлення глобальної економіки та інформатизації суспільства. *Економічний простір: Збірник наукових праць*. 2021. № 170. С. 83-87 URL: <http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/911> (дата звернення: 25.10.2021).
3. Пугаченко О.Б. Особливості аудиту інформаційних систем і технологій. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету: Економічні науки*. 2009. Вип. 16. Ч. II. С. 223-228
4. Цюцяк А.Л. Організація обліково-аналітичного процесу підприємств ресторанного господарства в умовах автоматизованої обробки інформації. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2012. № 1. С. 60-64.
5. Чаговець В.В., Землянко В.В. Сучасний стан та проблеми автоматизації управління підприємствами ресторанного бізнесу та торгівлі. *Прогресивні техніка та технології харчових виробництв ресторанного господарства і торгівлі*. 2010. Вип. 2. С. 495-501
6. Шматковська Т.О. Автоматизація обліково-аналітичної роботи в системі інноваційних методів управління підприємствами готельно-ресторанного бізнесу. *Науковий журнал «Молодий вчений»*. 2015. № 2 (17). Частина 6. С. 1465-1467.

УДК 33:657

Кононенко Леся

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Сакара Анна

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

РОЗРАХУНКИ З ОПЛАТИ ПРАЦІ: ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ ТА ОБ'ЄКТ ОБЛІКУ

Оплата праці як економічна категорія відноситься до числа найскладніших, її економічний зміст змінюється відповідно до змін суспільно-економічної формації.

На сьогодні серед економістів і практиків немає одностайної думки не тільки щодо її наукового визначення, але і щодо правомірності використання самих понять «оплата праці» та «заробітна плата». Проблемам розмежування цих питань присвячені праці сучасних науковців [3, 9, 10, 13].

З позиції розподілу «заробітна плата – це основна частина коштів, що направляються на споживання, що є часткою доходу (чиста продукція), що залежить від кінцевих результатів роботи колективу і розподіляється між працівниками відповідно до кількості і якості праці, що затрачена та реального

трудового внеску кожного і розміру вкладеного капіталу» [2, с. 12].

На даний час в науковій та періодичній літературі, в законах та інших нормативних актах України спостерігається чітка закономірність: поняття «оплата праці» та «заробітна плата» сприймаються як тотожні.

У багатьох законодавчих актах України, які стосуються питань оплати праці, визначено лише сутність поняття «заробітна плата». Зокрема, у главі VII Кодексу законів про працю під назвою «Оплата праці», де не зважаючи на назву глави, немає чіткого трактування її назви, а одразу у Статті 94 наведено визначення заробітної плати як «винагороди, обчисленої, як правило, у грошовому виразі, яку власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу» [6]. Дана глава включає регламентування таких важливих положень як розмір заробітної плати, встановлення мінімальної заробітної плати та індексацію заробітної плати, тарифну систему оплати праці, оплату праці на підприємствах, установах і організаціях, оплату праці на важких роботах, оплату праці за сумісництвом та при суміщенні професій (посад) і виконанні обов'язків тимчасово відсутнього працівника, оплату праці у святкові і неробочі дні, строки виплати заробітної плати та інше, але не дає розмежувань чи тотожності цих понять.

З позиції правового аспекту термін «оплата праці» ширший і його цільове призначення спрямоване на організацію оплати праці, регламентацію її окремих елементів та всієї системи правових засобів у цій сфері, тоді як поняття «заробітна плата» спрямоване на право окремого працівника отримувати грошову винагороду, тобто заробітна плата є елементом оплати праці.

Стосовно бухгалтерського законодавства, то Інструкція зі статистики заробітної плати містить основні методологічні положення щодо визначення показників оплати праці у формах державних статистичних спостережень з метою одержання об'єктивної статистичної інформації про розміри та структуру заробітної плати найманих працівників. Інструкція не застосовується для нарахування внесків до фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування. Дія Інструкції поширюється на всіх юридичних осіб, їхні філії, відділення, представництва та інші відособлені структурні підрозділи. Але самого визначення понять «оплата праці» та «заробітна плата» немає в даному документі. З точки зору прав та обов'язків сторін трудового договору поняття «оплата праці» та «заробітна плата» є синонімами. Різниця між ними полягає лише в тому, що поняття заробітної плати акцентує увагу на об'єкті правовідносин між працівником і власником, а категорія оплати праці вказує на дію власника, яку він повинен здійснити на підставі наявних трудових правовідносин. Виявити ж будь-які особливості прав та обов'язків, умов їх реалізації та наслідків невиконання обов'язків залежно від застосування в тому чи іншому нормативно-правовому акті одного з двох названих понять неможливо.

Статтею 14, пп. 14.1.48 Податкового кодексу України зазначено, що під терміном «заробітна плата» розуміється «основна та додаткова заробітна плата,

інші заохочувальні та компенсаційні виплати, які виплачуються (надаються) платнику податку у зв'язку з відносинами трудового найму згідно із законом» [11]. Зазначимо, що основною ціллю трактування заробітної плати податковим законодавством є, звичайно, оподаткування доходів фізичних осіб. Тому, на наш погляд, відсутність визначення терміну «оплата праці» та визначення її відмінностей від заробітної плати є недоцільним, оскільки основна мета Податкового кодексу стосовно заробітної плати є цілком сформованою у наведеному трактуванні зарплати. Отже, в результаті аналізу бухгалтерського, трудового та податкового законодавства України, можна зробити висновки, що на даний час у нашій країні немає чіткого розмежування таких понять як «заробітна плата» і «оплата праці». Трудові та бухгалтерські нормативні документи фактично ототожнюють дані категорії, надаючи таким чином лише офіційне та загальноприйняте визначення заробітної плати, описуючи одночасно в законодавчих рамках дещо більше, аніж питання регулювання заробітної плати. Ми вважаємо, що і в Кодексі законів про працю України, і в Законі України «Про оплату праці» слід зробити доповнення, яке стосується розшифрування змісту поняття «оплата праці» зважаючи на те, що всі складові категорії оплати праці містяться у даних документах. Що ж стосується оплати праці у податковому законодавстві, то аналізуючи поточну бухгалтерську практику оподаткування виплат працівникам, можна зробити висновок, що в цілому попри досить малий обсяг обґрунтування та визначення заробітної плати, цілі ПКУ є досить чітко сформованими та зрозумілими.

У світовій економічній науці є чимало варіантів визначення поняття заробітної плати. Так, наприклад, за концепцією В. Петті, Д. Рікардо, зарплата є грошовим виразом «мінімуму засобів існування». А.Сміт включав у заробітну плату вартість життєвих засобів людини, щоб вона могла «працювати». А. Маршал в «життєво необхідні засоби» включає вже засоби «щоб працювати» і «щоб жити». Так, наприклад, В. Петті в XVII ст. вважав, що зарплата – це ціна праці.

Учений М. Туган-Барановський вважав заробітну плату часткою робітничого класу в суспільному продукті, яка залежить від продуктивності суспільної праці і соціальної сили робітничого класу. Е. Бем-Баверк звертав увагу на можливість поступок підприємців у частині підвищення розміру заробітної плати під загрозою страйків, організованих профспілками, але відзначав наступний відтік капіталу з галузей з підвищеною зарплатою, заміну живої праці машинною, що в кінцевому підсумку неминуче призведе до зниження зарплати.

Необхідність прямого втручання в регулювання величини і динаміки заробітної плати обґрунтував Дж.М. Кейнс. Щоб уникнути соціальних потрясінь, він запропонував замість зниження зарплати шляхом перегляду колективних угод використати поступове або автоматичне зниження реальної зарплати в результаті зростання цін. Кейнс обґрунтував необхідність політики жорсткої грошової заробітної плати. Його ідеї розвинуті в працях Е. Хансена, Л. Клейна, Д. Робінсон та ін., які запропонували різні методи регулювання

заробітної плати і доходів населення, виходячи з визнання активної ролі держави у розподільчих процесах.

У сучасній економічній теорії праця однозначно вважається фактором виробництва, а заробітна плата – ціною використання праці робітника. Прихильниками цієї концепції є відомі американські економісти П. Самуельсон і В. Нордгауз.

Більшість науковців визначають заробітну плату та оплату праці як тотожні.

Наприклад, В. Лукашевич вважає, що ці поняття рівноцінні, хоча між ними і є певна відмінність: видатки на заробітну плату здійснюються із фонду заробітної плати, а інші заохочувальні виплати проводяться за рахунок підприємства або «коштів спеціального призначення та цільових надходжень». Щодо правового аспекту, то Г. Чанишева та Н. Болотіна вважають, що термін «оплата праці» ширший, і його цільове призначення спрямоване на організацію оплати праці, регламентацію її окремих елементів та всієї системи правових засобів у цій сфері, тоді як поняття «заробітна плата» спрямоване на право окремого працівника отримувати грошову винагороду.

Проте, в зарубіжній літературі автори або не розділяють ці поняття, або вживають їх як рівноцінні. Наприклад, М. Армстронг та Т. Стівенс відносять до структури заробітної плати базову зарплату, умовну винагороду, грошові бонуси, методи довготермінового заохочення, акції, участь у прибутку. П. Чингос зазначив, що до структури заробітної плати можна віднести «... базову ставку і виплати, які залежать від результатів праці, у вигляді премій, бонусів». Отже, можна стверджувати, що термін «оплата праці» – ширший, аніж «заробітна плата». Проте в окремих випадках, що не стосуються правового аспекту (адже це може суперечити принципу єдності юридичної термінології), їх можна використовувати як синоніми.

Вперше розмежувати зміст термінів «заробітна плата» і «оплата праці» зробив спробу О.І. Процевський, який звернув увагу на те, що при ототожненні названих понять недооцінюється значення та роль процесу праці, а перевага надається його кінцевій меті. У своїй монографії «Заработная плата и эффективность общественного производства» вчений стверджував, що поняття заробітна плата є вужчим, а тому охоплює застосування всієї сукупності відносин оплати праці до конкретного працівника. Оплата праці у вигляді заробітної плати є дією підприємства у відповідь на працю працівника. Різниця між заробітною платою та оплатою праці, на його думку, полягає у тому, що заробітна плата – це винагорода, яка виплачується працівнику за вже досягнуті результати трудової діяльності. Натомість, оплата праці – це показник можливого, це те, чого працівник може досягнути, якщо успішно та добросовісно виконає свої обов'язки. У системах оплати праці встановлюється залежність між рівнем виконання норм праці та міри її оплати, а в заробітній платі визначається конкретна величина винагороди, що відповідає кількості та якості витраченої праці.

Проте, дані визначення не відображають всі прикладні економічні

аспекти оплати праці як з позиції роботодавця (для якого оплата праці, передусім, це стаття витрат, проте ці витрати забезпечують виконання виробничого процесу і тому є передумовою отримання прибутку), так із позиції працівника (для якого частіше всього заробітна плата є найвагомим джерелом доходу, отже засобом його існування, яка прямо визначає його рівень та якість життя).

Тому, ми поділяємо думку Михайленка О.В., що для більш чіткого розуміння економічної сутності оплати праці необхідно підходити до її вивчення з кількох позицій:

- заробітна плата – це економічна категорія, що відображає відносини між власником підприємства та найманим працівником з приводу новоствореної вартості;
- заробітна плата – це винагорода, яку за трудовим договором власник сплачує працівникові за виконану роботу;
- заробітна плата – це елемент ринку праці, ціна, за якою працівник продає послуги робочої сили, тобто виражає ринкову вартість використання найманої робочої сили;
- заробітна плата – це трудовий дохід для працівника, який він отримує в результаті реалізації здатності до праці та який має забезпечити об'єктивно необхідне відтворення робочої сили;
- заробітна плата – це елемент витрат на виробництво і, водночас, головний чинник забезпечення матеріальної зацікавленості працівників у досягненні високих результатів праці.

Оплата праці є такою категорією, яка повинна у відповідності до своїх функцій та економічного змісту забезпечувати відтворення робочої сили, сприяти мотивації працівників до результативної праці, регулювати вартість робочої сили на ринку праці під впливом співвідношення попиту та пропозиції, визначати соціальний статус працівників. Проте, на сьогоднішній день в Україні оплата праці не вирішує дані проблеми.

Однією з найвагомимих функцій оплати праці є мотивуюча (стимулююча). Це пояснюється не тільки високою часткою заробітної плати в доході працівника (у більшості працівників заробітна плата є найбільш вагомим джерелом доходу, нерідко єдиним). У свідомості людини заробітна плата асоціюється з визнанням його авторитету на підприємстві і виражає його соціальний статус.

Проте, сьогоднішній рівень організації заробітної плати не дозволяє зробити висновків про серйозні успіхи в цільовій її спрямованості та можливості використання для реалізації мотиваційної політики. Наразі відбувається відмирання мотивуючої функції оплати праці. Також спостерігаються величезні перекося в оплаті праці як за галузями економіки, так у різних професійно кваліфікованих групах працівників.

Слід зазначити, що відповідно до Закону України «Про оплату праці», який був прийнятий у 1997 році, «заробітна плата – це винагорода обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором власник або

уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану роботу. Вона як економічна категорія розвинутих товарно-ринкових відносин виражає вартість товару робоча сила і оплату за працю, за витрати і її результати, що визнані ринком. При цьому під результатом праці слід розуміти її кінцевий продукт» [12].

Велика кількість вчених підтримують думку, що «заробітна плата – це вартість або ціна робочої сили» [1, с. 72; 4, с. 145; 6, с. 153].

Проте, ми приєднуємося до думки Щирби І.М. яка вважає недоцільним використання при визначенні поняття «оплата праці» поняття «робоча сила» [15, с.11].

На нашу думку, є неприпустимим ототожнення заробітної плати і оплати праці. Ці категорії стосуються різних учасників трудового процесу. Оплата праці – це обов'язок працедавця оплатити роботу, заробітна плата – це право працівника отримати зароблену плату за свою працю. Це право гарантує Конституція України [8]. Крім того, сума оплати праці для працедавця завжди буде більшою ніж сума заробітної плати, яку отримує працівник за свою працю. Це пов'язано з тим, що до суми «заробленої плати» працівником включаються витрати працедавця на створення необхідних умов праці, здійснення заходів з її охорони і техніки безпеки. У сучасних умовах розмір заробітної плати залежить від трудового внеску працівника, кінцевих результатів господарської діяльності суб'єкта підприємництва. Крім того, потрібно враховувати процеси, внаслідок яких працівник стає співвласником підприємства і отримує дохід відповідно до розміру вкладеного капіталу.

Сучасні вчені підтримують думку, що і заробітна плата і оплата праці належать до відносин оренди (найманої праці) [15, с. 14]. У процесі «здійснення розрахунків з оплати праці виникають відносини які є подібними до тих, що виникають між орендарем і орендодавцем. Так, оренда – це договірне строкове платне володіння і користування необоротним активом (землею, підприємством, основними засобами, іншим майном)» [14, с. 390-391]. Саме такий характер взаємовідносин простежуються між працедавцем і працівником. При цьому працедавець отримує економічні вигоди від використання вмінь, знань, досвіду та навичок працівника, який, у свою чергу, здає їх у оренду.

Як зазначалось, розрахунки з оплати праці є як економічною, так і юридичною категорією. Так, стосунки між працівником і працедавцем регулюються трудовим договором (контрактом), відповідно до якого працедавець зобов'язується виплачувати працівнику заробітну плату. Розрахунки з оплати праці здійснюються у встановлені строки аналогічно до строків виплати орендної плати. Проте, на нашу думку, слід зазначити, що цей вид оренди є специфічним.

Отже, розрахунки з оплати праці є складною багатогранною категорією, яка торкається як економічних, юридичних так і соціальних питань. Вважаємо за доцільне використовувати категорію «розрахунки з оплати праці» як найбільш широку, яка дозволяє розглядати питання як з позиції працедавця, так і з позицій працівника.

Література:

1. Боднарук О.В. Основні функції заробітної плати в умовах формування ринкової економіки. *Вісник Донецького університету. Серія В: Економічні науки*, 2000. Випуск 1/1. С. 72-77.
2. Гадзевич О.І. Оплата праці в умовах ринку: теорія, практика К.: КОНДОР, 2008. 400 с.
3. Головачова А.О. Розмежування понять "заробітна плата" та "оплата праці". *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. «Право»*. 2014. Вип. 22. С. 84-88.
4. Дячун О.В. Організація, нормування та оплата праці : навч. посіб. Львів, 2001. 220 с.
5. Евдовицкий Д.А. Вознаграждение персонала: регулирование, учет и отчетность, экономический анализ : учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности 080109 «Бухгалтерский учет, анализ и аудит», 080105 «Финансы и кредит». М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2007. 303 с.
6. Завіновська Г.Т. Економіка праці : навч. посіб. К.: КНЕУ, 2007. 304 с.
7. Кодекс законів про працю : Закон від 10 груд. 1971 р. № 322-VIII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua> (дата звернення: 15.11.2021)
8. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua> (дата звернення: 15.11.2021)
9. Овсюк Н.В. Сутність та особливості понять «оплата праці» та «заробітна плата» визначених в нормативно-правовій базі України. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2014. № 3(2). С. 27-31.
10. Перспективи розвитку бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту в умовах інноваційних інформаційних технологій : монографія / Є.А. Карпенко, О.В. Карпенко, А.І. Мілька [та ін.]. Полтава: ПУЕТ, 2021. 410 с. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/11475> (дата звернення: 22.11.2021).
11. Податковий кодекс України : Закон України № 2755-VI від 02 груд. 2010 р. URL: <http://sts.gov.ua/nk/> (дата звернення: 22.11.2021)
12. Про оплату праці : Закон України від 24 бер. 1995 р. № 108/995-ВР. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua> (дата звернення: 22.11.2021)
13. Саловська Л.В. Регулювання рівня доходів сільського населення: Автореф. дис. канд. екон. наук : 08.04.01. К., 2003. 21 с. URL: http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=S&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&S21FTM=T=fullwebr&S21ALL=%28%3C.%3EA%3D%D0%A1%D0%B0%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%9B%3C.%3E%29&FT_REQUEST=&FT_PREFIX=&Z21ID=&S21STN=1&S21REF=10&S21CNR=20 (дата звернення: 22.11.2021)
14. Фінансово-економічний словник. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2005. 714 с.
15. Щирба І.М. Облік оплати праці та аудит її ефективності : дис. канд. екон. наук : 08.00.09. Тернопіль, 2011. 239 с.

АДАПТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

В умовах загострення конкуренції на вітчизняному та міжнародному ринках проблема адаптивного розвитку системи управління промисловими підприємствами є дуже актуальною з точки зору забезпечення довгострокової ефективної інноваційної модернізації вітчизняної економіки. Довгостроковий сталий розвиток промислових підприємств, реалізація запланованих програм та проектів у цифровому середовищі безпосередньо залежать від ефективності системи управління. Ефективність адаптивного розвитку системи управління промисловими підприємствами залежить від її здатності своєчасно реагувати на вплив зовнішніх та внутрішніх факторів.

Адаптивний розвиток системи управління здійснюються відповідно до загальновідомої теорії циклічності. В основі теорії циклічності лежить постулат у тому, що під впливом економічних законів підприємствам регулярно необхідно змінювати та вдосконалювати свої внутрішні параметри, знаходячи можливість продовжувати періоди зростання. У разі ключова роль приділяється вищому рівню управління підприємством, виконанню управлінських функцій. Пріоритетом для керівництва є діагностика ефективності роботи підприємства, пошук «вузьких місць», оцінка причин та проблем та їх ймовірних наслідків, а також розробка заходів щодо швидкого реагування на них. При цьому не всі промислові підприємства здатні адекватно реагувати на зміни в зовнішньому середовищі і визначати потрібний вектор розвитку в цифровому середовищі [1].

Принцип адаптації, який полягає у зміні внутрішнього середовища відповідно до змін у зовнішньому середовищі, передбачає можливість як кількісних, так і якісних змін. Якщо комплекс цих змін зачіпає організаційну структуру підприємства, має місце структурна адаптаційна трансформація. Адаптаційна трансформація, аналогічно до будь-якого іншого процесу, який відбувається в економічній системі, вимагає витрат певних ресурсів. Для будь-якої трансформації потрібен певний час. Як що на підприємстві більш гнучка і адаптивна структура, тим менше часу потрібно до адаптації. Природно, будь-яке підприємство буде прагнути провести адаптаційну трансформацію максимально швидко і наскільки можна дешево, якщо ця трансформація оплачується із коштів самого підприємства чи з позикових коштів. Можливий варіант, коли на окремих підприємствах адаптивні структури створюються на основі інноваційних проектів, що фінансуються з бюджетів різного рівня. Тому виникає завдання пошуку шляхів оптимізації витрат часу та фінансових засобів

на створення та функціонування адаптивної структури, що дозволяє швидко реагувати на зміни екзогенних факторів.

Своєчасна адаптація системи управління промисловим підприємством визначає можливість підтримки в динаміці балансу між внутрішнім потенціалом та зовнішнім середовищем. Ключовими завданнями досягнення такого балансу в умовах цифрової трансформації є забезпечення мобільності системи управління та швидкості реагування на зміни у ринковій ситуації. Сутність підходів адаптивного розвитку системи управління із позиції існуючих підходів до управління (таблиця 1).

Таблиця 1 – Сутність підходів адаптивного розвитку системи управління з позиції існуючих підходів до управління

Підхід до управління	Сутність адаптивного розвитку з позиції підходу
Системний підхід	Група взаємопов'язаних елементів, які дозволяють здійснювати діяльність, пов'язану з адаптивним розвитком, що володіє входом і виходом, а також зв'язком із зовнішнім середовищем
Функціональний підхід	В основі адаптивного розвитку системи управління з позиції функціонального підходу лежить делегування повноважень та відповідальності через функції розвитку. Система делегування повноважень та відповідальності, пронизує всю діяльність пов'язану з адаптивним розвитком у цілому
Процесний підхід	В основі адаптивного розвитку системи управління з позиції процесного підходу лежить визначення підпроцесів процесу адаптивного розвитку системи управління, управління цими процесами для отримання найкращих результатів адаптивного розвитку, підвищення ефективності та забезпечення задоволеності споживачів
Структурний підхід	Структурний підхід до адаптивного розвитку системи управління дозволяє забезпечити координацію окремих робіт, пов'язаних з розвитком системи управління та взаємодію між окремими співробітниками, які беруть участь у процесі адаптивного розвитку. Структурний підхід передбачає застосування децентралізації, поділу праці та інших засобів підвищення ефективності адаптивного розвитку
Індикативний підхід	Індикативний підхід доцільно застосовувати в оцінці ефективності результатів адаптивного розвитку. При такому підході проблема оцінки ефективності адаптивного розвитку зміщується у бік встановлення показників, індикаторів, критеріїв якості реалізованих заходів, вимірюваних у числовій формі або визначених експертним шляхом
Інституційний підхід	Інституційний підхід до адаптивному розвитку зменшує невизначеність, структуруючи діяльність, організують взаємодія між учасниками процесу розвитку. Розуміння інституту як деяких правил, норм, системи правил, рамок свідчить про те, що інститут ставить певні обмеження взаємодії у процесі адаптивного розвитку. Звичаї, звички, рівноваги характеризують така властивість інституту, як стійкість чи стабільність

Отже, слід використати синергетичний підхід до реалізації процесів розвитку та адаптації системи управління. У цьому випадку синергетичний ефект є результатом узгодженої взаємодії окремих елементів та компонентів системи управління у процесі їх розвитку та адаптації.

Синергетичний підхід спричиняє виникнення категорії «адаптивний розвиток», яка стосовно системи управління промисловими підприємствами передбачає перехід системи управління до більш сучасних методів та інструментів управління, які використовуються в процесі диджиталізації.

Розвиваючись на одному з рівнів спіралі, система управління підприємством накопичує необхідний потенціал (набір якостей, ресурсів та властивостей), який відповідає вимогам наступного, складнішого рівня розвитку та переходить на нього. Ефективність адаптивного розвитку системи управління заснована на ретельному вивченні як зовнішнього та внутрішнього середовища і, отже, вимагають якісної інформаційної підтримки.

Адаптивний розвиток є процес перетворень у системі управління, заснований на переході системи з одного якісного стану в інший на основі виявлених суперечностей у зовнішньому середовищі та довгостроковій програмі нарощування внутрішнього потенціалу. У процесі адаптивного розвитку має бути розроблена конкретна реакція, заснована на використанні багатовимірної моделі порівняння та вибору найбільш ефективного варіанту [2].

Система управління промисловим підприємством в умовах волатильності цифрового середовища визначає порядок взаємодії безлічі елементів системи, що дозволяє приймати управлінські рішення та координувати взаємодію всіх елементів для досягнення стратегічної мети підприємства, яке функціонує у цифровому волатильному середовищі. Данну систему слід розглядати як комплекс методичних, технічних, програмних, інформаційних засобів, які забезпечують ефективне функціонування підсистем системи керування. Система управління включає в себе ряд підсистем, що забезпечують: координаційне забезпечення, інформаційне, ресурсне забезпечення, управління термінами, нормативно-правове забезпечення.

Таким чином, узгоджена робота всіх представлених підсистем системи управління високотехнологічним підприємством забезпечить ефективне досягнення поставленої стратегічної мети. При цьому волатильність цифрового середовища підприємства вимагає від підсистем системи управління адекватної реакції на процеси, що протікають у зовнішньому середовищі.

Література:

1. Пілецька С.Т., Коритько Т.Ю. Ефективність управління підприємством, підходи та методи щодо її оцінки. *Проблеми системного підходу в економіці збірник наук. праць*. 2018. вип. 5 (67). С. 100-106
2. Пілецька С.Т., Коритько Т.Ю. Система адаптивного управління підприємством в умовах мінливого зовнішнього середовища. *Бізнес Інформ*. 2018. № 12. С. 435-441

Коритько Тетяна

кандидат економічних наук, доцент
старший науковий співробітник відділу проблем економіки підприємств
Інститут економіки промисловості НАН України
м. Київ, Україна

Ковтун Софія

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Донбаська державна машинобудівна академія
м. Краматорськ, Україна

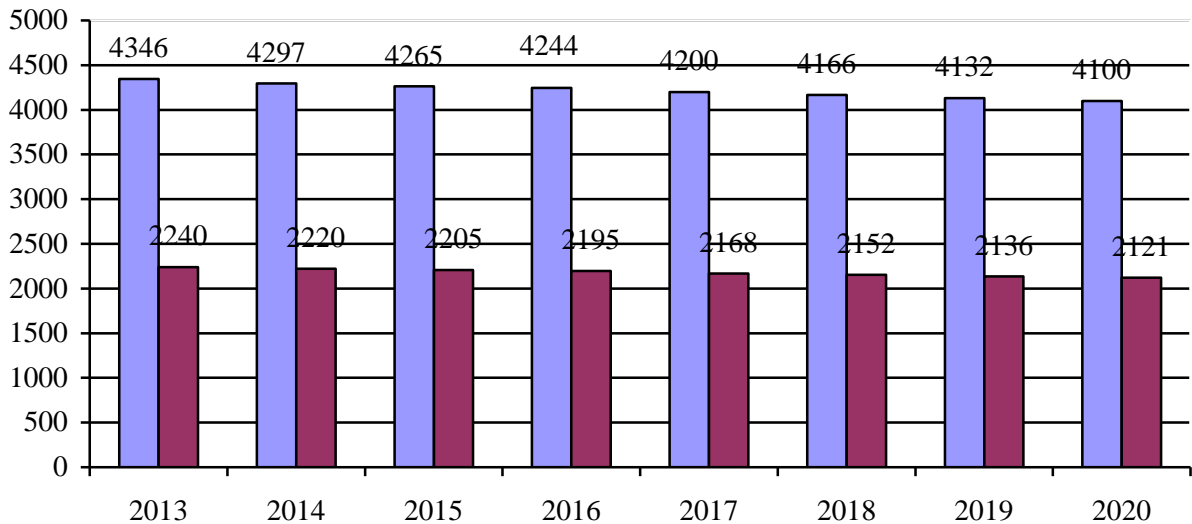
ВПЛИВ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ НА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ

Вирішення проблеми трудових ресурсів, а також становлення та подальшого розвитку економічних відносин пов'язане з проведенням системних перетворень у фінансовій, промислово-інвестиційній та трудовій сферах. Трудовий потенціал є основним ресурсом регіонального ринку праці, а його розвиток за умов сучасної економіки вимагає нових підходів адекватних політиці модернізації на рівні регіону.

Дослідження регіональних соціально-трудова проблем економіки показують, що трудовий потенціал використовується не в повній мірою і не відповідає умовам переходу до інноваційного розвитку економіки. Безперервний процес перетворення соціально-економічної системи країни призвів до певної диференціації регіонів за рівнем життя та конкурентоспроможності. Серйозні зміни зазнають система зайнятості, а безробіття все більше виступає як фактор соціального ризику.

Основна спрямованість перетворень економіки полягає в структурній оптимізації техніко-технологічного та організаційно-економічного комплексів, що здійснюється за допомогою нових методів управління інвестиційними ресурсами. При цьому закономірності економічного розвитку характеризуються нерівномірністю економічної кон'юнктури, періодично виникаючими структурними кризами і технологічними зрушеннями, процесів техніко-економічного розвитку, невизначеністю технологічних траєкторій [1].

Звичайно на механізм забезпечення сприятливих умов для формування трудового потенціалу впливає не тільки саме підприємство, а і його зовнішнє середовище (соціально-демографічний стан регіону, покращення медичного обслуговування) (рис. 1) [2].

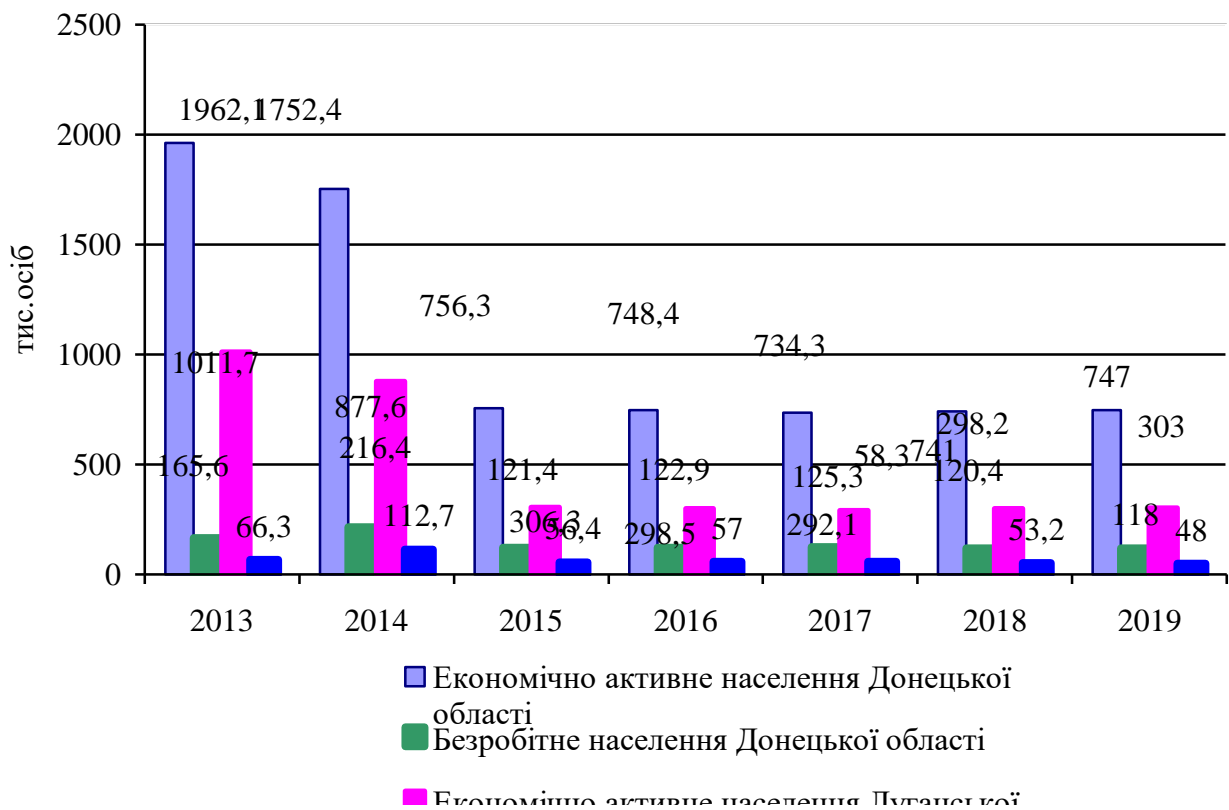
Рисунок 1 - Динаміка наявного населення областей Донецького регіону за 2013-2020 рр., млн. осіб [3; 4]

Впродовж 2010-2020 рр. спостерігається скорочення чисельності населення Донецького регіону. У зв'язку із загостренням суспільно-політичної ситуації, активізувався міграційний вплив працездатного населення в інші регіони України та вимушений переїзд населення. Міграційний вплив відбувся як у міських поселеннях, так і у сільській місцевості. Крім того, міжнародні організації вказують на наявність біженців з України до інших держав. При цьому слід відзначити, що це найбільш активна, кваліфікована та заможна частка населення, яка при переселенні розраховувала не лише на державу, але і на власні здібності, можливості, здатність адаптуватись до нових умов життєдіяльності.

Отже, трудовий потенціал є характеристика кількісної та якісної сукупної здатності до праці економічно-активного населення, яка визначається можливостями як окремої людини у працездатному віці, так і економічно-активного населення в цілому за участю у трудовій діяльності в умовах досягнутого рівня розвитку продуктивних сил.

У Донецькому регіону унаслідок конфлікту суттєво загострилася проблема працевлаштування та безробіття. Основні показники ринку праці наведені на рисунку 2.

Рисунок 2 - Основні показники ринку праці областей Донецького регіону за 2013-2019 рр., тис. осіб [4]

Продовж 2010-2019 рр. у Донецькому регіоні спостерігається зниження частки зайнятого населення працездатного віку та зростання частки безробітного населення (рис. 2). Стан ринку праці Донецького регіону віддзеркалює ситуацію, яка склалася в країні: зростання інфляції, руйнація виробництва, обмеження ринків збуту, зупинка підприємств та очікування масових звільнень працівників тощо.

Фактори, що впливають на швидкість впровадження цифрових технологій можна розділити на дві групи: внутрішні можливості підприємства та наявність стимулів для цифровізації [5]. До факторів формування трудового потенціалу регіону відносять: демографічний (показники народжуваності, смертності, міграції); організаційно-економічний (управління, створення та підтримка інфраструктури, чисельність осіб, зайнятих в економіці, освіті, підготовці, перепідготовці та підвищення кваліфікації кадрів); соціальний (чисельність економічно активного населення, витрати на соціальну політику, чисельність зайнятого в економіці населення, непрацездатного віку, зайнятого в економіці, рівень офіційно зареєстрованого та прихованого безробіття).

У сучасних умовах особливо перспективним є розвиток трудового потенціалу регіону на основі формування вільних економічних зон, що дозволить удосконалювати та розвивати темпи початку інноваційної економіки. Перехід до інноваційних технологій розвитку регіону може бути реалізований лише за умови створення відповідних умов. Повинна бути посилена роль державного, регіонального регулювання ринку праці. Відповідні регіональні та

територіальні структури сприятимуть розвитку пріоритетних напрямів розвитку у сфері праці.

Отже, трудовий потенціал є стратегічним фактором модернізації економіки регіону в умовах цифровізації. Зростання його ролі та значення в економічному розвитку зумовлює необхідність вироблення нових теоретичних та методичних підходів до використання та розвитку трудового потенціалу з урахуванням особливостей конкретного регіону, стратегічних напрямів його розвитку.

Література:

1. Бурда Н.В., Чеботарьова Н.М. Формування та використання трудового потенціалу Донецького економічного району. *ЭВД*. 2021. № 2 (64). С. 53-57.
2. Регіони України: статистичний збірник (частина I). К.: ДССУ. 2018, 309 с.
3. Соціально-економічне становище Донецької області у 2018 р. : статистичний збірник. Бахмут, 2018. 60 с.
4. Buleev I.P., Bryukhovetskaya N.Ye., Korytko T.Yu., Piletska S.T., Kruk O.N. Formation of a Regional Development Strategy According to the Level of Investment Activity of Enterprises. *Montenegrin Journal of Economics*. 2019. Vol. 15. № 3. P. 113-124.
5. Коритько Т.Ю., Крук О.М. Тенденції розвитку територіально-економічних систем в умовах цифровізації. *Європейський вектор модернізації економіки в умовах сталого розвитку промислового регіону* : монографія / під заг. ред. д.е.н., проф. Метеленко Н.Г. К.: Інтерсервіс, 2021. 378 с.

УДК657

Котова Тетяна

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти

Минка Софія

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Науковий керівник: Манухіна Марта Юріївна

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри обліку і оподаткування

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

м. Северодонецьк, Україна

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ВИТРАТ НА ДОСЛІДЖЕННЯ ТА РОЗРОБКИ

Використання накопичених знань призводить до суттєвих змін у характері діяльності підприємств та організацій, неухильного зростання рівня витрат на дослідження і розробку інтелектуальних продуктів. У зв'язку з цим необхідним є формування нових підходів до агрегування інформації щодо вказаних витрат як ключових об'єктів обліку та контролю, що пов'язано з отриманням зацікавленими особами об'єктивної, достовірної й оперативної інформації про вартість інтелектуальних розробок та окупність проведених досліджень, що підкреслює актуальність даного питання.

Перш за все, необхідно визначитися із сутністю робіт, спрямованих на створення нової продукції. Цей процес можна умовно поділити на два етапи:

1. Стадія дослідження.
2. Стадія розробки.

На практиці розмежувати ці два етапи досить складно. Безсумнівним є те, що розробка потребує послідовного здійснення певних послідовно-конструкторських заходів. У таблиці 1 наведено порівняння сутності понять «дослідження» та «розробки» за НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи» [4] та МСБО 38 «Нематеріальні активи» [3].

Таблиця 1 – «Дослідження» та «розробки» за НП(С)БО 8 та МСБО 38

Поняття	НП(С)БО 8	МСБО 38
Дослідження	заплановані підприємством дослідження, які проводяться ними уперше з метою отримання і розуміння нових наукових і технічних знань	оригінальні та заплановані дослідження, здійснювані для отримання і розуміння нових наукових або технічних знань
Розробки	застосування підприємством результатів досліджень та інших знань для планування і проектування нових або значно вдосконалених матеріалів, приладів, продуктів, процесів, систем або послуг до початку їхнього серійного виробництва чи використання	застосування даних наукового дослідження чи іншого знання для планування чи проектування виробництва нових або суттєво вдосконалених матеріалів, механізмів, товарів, технологій, систем або послуг до початку їхнього серійного виробництва або використання

У світовій практиці існують різні підходи до відображення в обліку витрат на дослідження і розробки: перший – всі витрати одразу розподіляються на стадії досліджень і розробок, другий – витрати на дослідження і розробку списуються на фінансові результати, третій – капіталізуються всі витрати на створення з наступним розподілом на дослідження і розробки, четвертий – капіталізуються всі витрати на створення нового продукту. Вказані методи обліку витрат на дослідження і розробки проаналізовано у таблиці 2.

Таблиця 2 – Методи обліку витрат на дослідження і розробки

Характеристика методу	Джерело	Пропонована кореспонденція рахунків
Всі витрати розподіляються на стадії дослідження і розробок. На рахунку 154 «Придбання (створення)»	НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи» [4]	Дт 154 – Кт 20, 66, 65, 63 та інші
При неможливості виділити в окремі етапи дослідження та розробки всі витрати відносяться до витрат на дослідження і не капіталізуються, до собівартості нематеріального активу належать тільки витрати на реєстрацію	МСФЗ 38 «Нематеріальні активи» [3]	Дт 941 – Кт 20, 66, 65, 63 та інші
Всі витрати на наукові роботи відносяться до поточних витрат	Велш Глен А., Шорт Деніел І. [1]	Дт 941 – Кт 20, 66, 65, 63 та інші

Характеристика методу	Джерело	Пропонована кореспонденція рахунків
Проводиться повна капіталізація всіх витрат на дослідження і розробки з їх наступною амортизацією	Метью М.Р. [2]	Дт 154 – Кт 20, 66, 65, 63 та інші

Потреба у застосуванні різних методів обліку витрат на дослідження та розробки пов'язана з великою різноманітністю технологічних і творчих процесів, що протікають при створенні об'єктів інтелектуальної власності, облік яких неможливо втілити за єдиною схемою. Вибір методу обліку витрат має враховувати галузеві особливості, вид об'єкту, на створення якого витрачено кошти, та тривалість самого процесу створення інтелектуального об'єкта.

Узагальнюючи вище викладене, можна зробити висновок, що процес створення нематеріальних активів є досить трудомістким, тривалим та затратним. Одним із головних моментів якого є групування і віднесення усіх витрат на їх створення, які в свою чергу формують значну частину вартості уже створеного нематеріального активу.

Література:

1. Глен А. Велш, Деніел Г. Шорт Основи фінансового обліку ; пер. з англ. О. Мінін, О. Ткач. К.: Основи, 1997. 943 с.
2. Метью М.Р., Перера М.Х.Б. Теория бухгалтерского учета : учебн. ; пер. с англ. под ред. Я.В. Соколова, И.А. Смирновой. М.: Аудит, ЮНИТИ, 1999. 663 с.
3. Міжнародні стандарти фінансової звітності 2004. [пер. з англ. за ред. С.Ф. Голова]. К.: Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 2005. 1222 с.
4. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» : Наказ М-ва фінансів України від 18 жовт. 1999 р. № 242. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99#Text>. (дата звернення: 01.12.2021)
5. Сенчук Т.Я. Облік витрат на дослідження і розробку нового виду продукції. *Економічний аналіз*. 2010. № 6. С. 326-329.

УДК 657

Коцунал Олександр
аспірант кафедри обліку та оподаткування
Київський національний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО ПРОГНОЗУВАННЯ

Значні зміни, що відбулись у світовій економічній системі, призвели до поступової трансформації практики управління підприємствами в напрямку

розвитку концепції вартісно-орієнтованого управління в умовах економічної невизначеності. В часи інформаційної асиметрії надскладного ринкового середовища процеси фінансового прогнозування та планування все більше ускладнюються та набувають неабиякого значення для управління підприємством. Прийняття стратегічних рішень супроводжується розрахунком майбутніх доходів та витрат, а також визначенням джерел фінансування та напрямів використання фінансових ресурсів [3]. Точність прогнозування набуває стратегічної важливості та формує конкурентоздатність підприємства, оскільки негативні результати неправильного фінансового рішення підвладні мультиплікативному ефекту у довгостроковій перспективі.

Проблемам фінансового прогнозування в економіці та його інформаційного забезпечення присвячено чимало праць і новаторських досліджень. Питанням обліково-аналітичних засад забезпечення фінансового прогнозування присвячені роботи Іоніна Є.Є., Воронка Р.М., Вигівської І.М., Тарасової Т.О., Куцика П.О., Корнєєвої Н.О. Малахової В.М., Фальченко О.О. Вагомий внесок у розвиток теоретико-методичних підходів до обліку ризиків діяльності здійснили вчені: Боднар М.І., Браун М.С., Вигівська І.М., Вербицька Г.Л., Воронко Р.М., Гіденс А., Головацька С.І., Грабенко О.В., Корягін М.В., Костирко Р.О., Кравченко В.І., Крупка Я.Д., Куцик П.О. та інші дослідники.

Проаналізувавши результати останніх досліджень, можна дійти висновку, що прогнозування передуює плануванню та слугує зниженню фінансових ризиків, пов'язаних з тим чи іншим управлінським рішенням [2, 5]. Якісна оцінка майбутніх грошових потоків та фінансового стану формує фундамент для планування розвитку виробничих потужностей, визначення потреб у наборі персоналу, створення запасів, а також бюджетування в цілому. Відповідно, забезпечення належного фінансового прогнозування є однією з найважливіших функцій менеджменту.

У свою чергу, визначення перспектив розвитку неможливе без розуміння поточного фінансового стану підприємства та простору фінансових операцій. Тому, облік є основним джерелом даних про підприємство та інформаційною базою для фінансового прогнозування.

Проблема орієнтації облікової системи на формування інформації про тенденції розвитку підприємства, його стійкості в майбутньому, факторів створення вартості в коротко- та довгостроковій перспективі підтверджується активізацією міжнародної бухгалтерської спільноти та організацій щодо впровадження системи інтегрованого звітування, подання звітів про управління тощо, тобто йде переорієнтація на бачення майбутнього.

В умовах поступової трансформації управлінської парадигми, що висуває нові вимоги до бухгалтерського обліку, як основної системи інформаційного супроводу підтримки і прийняття управлінських рішень, значної актуальності набуває проблема достовірності та релевантності облікової інформації як вхідних даних для системи фінансового прогнозування, що позитивно впливатиме на якість та надійність стратегічних управлінських рішень.

З іншого боку прогнозні дані відіграють значну роль при оцінці та розкритті інформації у звітності щодо об'єктів обліку, які пов'язані з невизначеністю оцінок майбутніх подій фінансового характеру. Актуальність цих питань посилюється впливом наслідків COVID-19 на збільшення економічної невизначеності та, в свою чергу, на розкриття інформації у фінансовій звітності. Це стосується оцінки фінансових інструментів, зокрема фінансових активів і зобов'язань, які обліковуються за теперішньою (дисконтованою) вартістю, визначення якої потребує врахування кредитних, відсоткових, валютних, інфляційних та інших ризиків; забезпечень майбутніх витрат і платежів; оцінки очікуваних кредитних збитків, знецінення та зменшення корисності активів; визначення справедливої вартості окремих активів на основі прогнозованих грошових потоків тощо.

Крім цього, в умовах сьогодення, одним із ключових питань щодо розкриття інформації, є оцінка продовження безперервності діяльності. Зокрема, необхідно оцінити, чи можуть згадані події та умови поставити під сумнів щодо здатності підприємства продовжувати свою діяльність на безперервній основі, а в особливо складних випадках – чи є припущення про безперервність діяльності застосовним до суб'єкта господарювання.

Таким чином, вище наведені факти обґрунтовують необхідність дослідження облікової системи для визначення підходів до її вдосконалення з метою забезпечення формування прогнозної інформації, необхідної для прийняття рішень в умовах зростання динаміки зовнішнього середовища підприємств та економічної невизначеності.

Література:

1. Воронко Р.М., Воронко О.С. Значення і методичні підходи до прогнозування фінансової звітності підприємства. *Розвиток інтегрованої звітності підприємств: тези виступів Міжнар.наук. конф., 4-5 жовтня 2019 р.* Житомир: Житомирська політехніка, 2019. С. 293-294.
2. Гайбура Ю.А., Загнітко Л.А. Фінансове прогнозування як елемент управління фінансовими ресурсами підприємства. *Гроші, фінанси і кредит.* 2017. № 9. С. 968-974.
3. Іонін Є.Є. Обліково-аналітичні засади стратегічного фінансового планування. *Фінанси, облік, банки.* 2017. № 1 (22). С. 23-33.
4. Корягін М.В. Оцінювання вартості підприємства в системі бухгалтерського обліку: монографія. Львів: ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2012. 262 с.
5. Ястребова О.В. Відмінні ознаки систем фінансового прогнозування та планування. *Економічна наука.* 2012. № 1. С. 85-86.

Крпін Марія
аспірант кафедри обліку і аудиту
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВУГЛЕВИДОБУТКУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ОБЛІК ВИТРАТ

Для України вугілля є важливими корисними копалинами національного значення для забезпечення енергетичної безпеки країни.

За оцінками експертів, на території України перебувають близько 3,2% [4, с. 46] світових запасів вугілля. Всі запаси кам'яного вугілля знаходяться в Донецькому та Львівсько-Волинському басейнах, бурого – у Дніпровському. В Україні видобувають такі види вугілля як антрацит, коксівне і газове.

Основними виробниками вугілля у світі за 2020 рік є: Китай – 50,69%, Індонезія – 8,69%, Індія – 7,94%, Австралія – 7,78%, США – 6,71%, Росія – 5,24% [4, с. 48]. Причому, видобуток вугілля в країнах, що розвиваються, протягом останніх десяти років швидко зростає, натомість, розвинені країни виробництво вугілля скорочують.

Інвестиції у вугледобувну промисловість відіграють значну роль у її розвитку. Інвестиційні ресурси є обмеженими, тому більшість шахт України не спроможні досягти інвестиційних планів. Враховуючи низьку інвестиційну привабливість більшості вугледобувних підприємств, основними джерелами їх фінансування є власні кошти, кошти державного бюджету або ресурси «материнських» компаній [4, с. 12-15].

Державний сектор вугледобутку демонструє сталу тенденцію зниження виробництва товарної продукції та хронічну збитковість. Серед причин – незначний рівень капітальних вкладень практично повна відсутність капітальних вкладень у розвиток підприємств.

Кабінет міністрів України у 2017 році затвердив новий порядок використання бюджетних коштів, для часткового покриття витрат вугледобувних підприємств, що включаються до собівартості готової вугільної продукції. Відповідного до згаданого порядку використання бюджетних коштів особлива увага звертається на підготовку плану заходів спрямованих на покращення показників із виробництва та зниження собівартості готової продукції, зменшення збитків.

На основі цього Міністерство енергетики і вугільної промисловості України затверджує: обсяги видобутку рядового вугілля; обсяг, вартість та витрати що формують собівартість вугільної продукції; прогнозовані збитки від виготовлення вугільної продукції.

У цьому ж році була прийнята нова Енергетична стратегія до 2035 року, що складається з трьох етапів (рис. 1)

ЕТАПИ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ ДО 2035 РОКУ

ПЕРШИЙ ЕТАП

1. Оптимізація структури вугледобувних та інших державних підприємств вугледобувної промисловості, покращення економічних та технічних показників діяльності, скорочення та ліквідація регулювання та дотування операційної діяльності вугледобувних та вуглепереробних підприємств.
2. Розвиток необхідної інфраструктури для посилення спроможності України забезпечувати обсяги експортно-імпортних операцій з вугільною продукцією.

ДРУГИЙ ЕТАП

1. Приватизація перспективних державних шахт, підготовчі заходи щодо яких виконано протягом першого етапу.
2. Оптимізація техніко-економічних показників діяльності, скорочення та ліквідація регулювання та дотування операційної діяльності вугледобувних та вуглепереробних підприємств після реінтеграції НКТ Донецької та Луганської областей
3. Ліквідація/консервація неефективних шахт з виконанням планів пом'якшення соціальних та екологічних наслідків щодо кожного підприємства; реалізація програм соціальної реконверсії регіонів закриття шахт; досягнення рівня видобутку вугілля, який забезпечить споживачів енергетичного вугілля переважно паливом національного видобутку.

ТРЕТІЙ ЕТАП

1. Максимізація ефективності виробництва для власних потреб України.
2. Завершення заходів із соціальної реконверсії регіонів та населених пунктів, де проведено закриття шахт.

Рисунок 1 – Етапи енергетичної стратегії України до 2035 року

Джерело: побудовано автором за [1]

Відтак, визначено основні стратегічні цілі у вугледобувній промисловості:

- реорганізація вугледобувних та інших державних підприємств вугільної промисловості та підпорядкування їх єдиній юридичній особі;
- звільнення від непрофільних активів;
- реструктуризація сектору, підготовка перспективних державних шахт до приватизації, ліквідація/консервація збиткових державних шахт;
- перехід на самоокупний видобуток з переорієнтуванням державної підтримки на охорону праці, захист навколишнього природного середовища та реструктуризацію вугільної галузі;
- ліквідація державного оптового покупця вугілля та запровадження біржової торгівлі вугільною продукцією;
- забезпечення розвитку власного видобутку вугілля [1].

Також Україна має зобов'язання, пов'язані з Паризькою угодою [2] та Рішенням 1/CP.21 Конференції Сторін Рамкової конвенції ООН про зміну

клімату, розроблено Стратегію низьковуглецевого розвитку України до 2050 року [5], яка схвалена рішенням Міжвідомчої комісії зі забезпечення виконання Рамкової конвенції ООН про зміну клімату (протокол від 16 лютого 2018 року № 1). Така стратегія у 2018 р. була розміщена на сайті Секретаріату Рамкової Конвенції ООН про зміну клімату [5]. Її метою є визначення напрямів переходу до зменшення вуглецевих викидів в атмосферу, а також декарбонізації енергетичної системи України [3, с. 27-28].

Отже, впродовж 20 років нашою державою розроблялися різні стратегії трансформації вугледобувної промисловості, проте жодна з них через брак фінансування не була успішною. Доведено, що заходи, представлені у Енергетичній стратегії України не є повністю реалізованими. Краща система регулювання й управління вугільними ресурсами буде можлива лише за умови побудови нових алгоритмів управління на базі сучасних технологій, кращих європейських практик обліково-аналітичного управління витратами вугледобувних підприємств, чітко сформульованих бізнес-планів з управління витратами, з урахуванням інтересів усіх учасників ринку.

Література:

1. Енергетична стратегія до 2035 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 серп. 2017 р. № 605-р. URL: <https://fex.net/uk/s/dt89mtt> (дата звернення: 01.12.2021)
2. Паризька угода : ратифікована Законом України від 14 лип. 2016 р. № 1469-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161#Text (дата звернення: 01.12.2021)
3. Зоркін А., Кикоть К., Москаленко Ю. Зелена книга регулювання ринку вугілля, К.: Офіс ефективного регулювання, 2019. 73 с. URL: https://cdn.regulation.gov.ua/39/b6/11/ff/regulation.gov.ua_%...%8F.pdf (дата звернення: 01.12.2021)
4. Череватський Д.Ю. Вугільні гетерархії: теорія та практика трансформації галузі : монографія, К.: НАН України, Інститут економіки промисловості, 2020. 288 с.
5. Сайт Секретаріату Рамкової Конвенції ООН. URL: <https://unfccc.int/process/the-paris-agreement/long-term-strategies> (дата звернення: 01.12.2021)
6. Statistical Review of World Energy 2021 70th edition URL: <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energyeconomics/statistical-review/bp-stats-review-2021-full-report.pdf> (дата звернення: 01.12.2021)

УДК 332.1

Крук Олена

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінанси, банківська справа та підприємництва
Донбаська державна машинобудівна академія
м. Краматорськ, Україна

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК ФАКТОР ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

На сучасному етапі розвитку важливими та актуальними постають

питання пов'язані з визначенням економічної безпеки регіонів, яка є об'єктивною передумовою їх інноваційного розвитку [1]. Ключовою ознакою інноваційного розвитку регіону виступає інвестиційна активність суб'єктів господарювання, що лежить в площині технології та організації управління витратами за допомогою регулюючої ролі регіональної влади в інвестиційному процесі по секторам економіки, і ефективність державного регулювання стосовно специфічних умов відтворювального процесу [2].

Регіони в значній мірі відрізняються за ступенем свого інноваційного розвитку та рівнем економічної безпеки, саме тому, при таких істотних відмінностях між регіонами моніторинг економічної безпеки на рівні країни є недостатнім, тому що регіональна економічна безпека має безпосередній вплив на державну економічну безпеку.

У колективній монографії В.М. Геєць, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова, О.І. Черняк [3] дефініцію «економічна безпека регіону» розглядають у двох аспектах. По-перше, «як частину національної економіки для центральних загальнодержавних органів управління». По-друге, «як відносно самостійну систему для регіональних органів управління». Тобто водночас зазначають і самостійність регіонального рівня у питаннях безпеки і його інтеграцію з загальнодержавним рівнем.

Як підсистему національної економіки «економічну безпеку регіону» також визначають І.О. Давидова та В.В. Лебедченко [4]. У своїй роботі щодо теоретичних основ формування системи економічної безпеки регіону вони зазначають, що економічна безпека є сукупністю властивостей регіону, за рахунок яких досягається його максимальний внесок в розвиток національної економіки та у забезпечення економічної безпеки країни загалом.

У свою чергу, О.А. Бурбело, Т.В. Патріарх, С.О. Бурбело [5] пропонують розуміння сутності економічної безпеки регіону як сукупності заходів та прийомів, що спрямовані на своєчасне попередження, виявлення і протидію загрозам соціально-економічному розвитку регіону та забезпечення соціальних стандартів населення.

На думку С.П. Стеценко [6] сутність економічної безпеки регіону полягає в створенні умов щодо поетапного поліпшення якості життя населення на рівні загальноприйнятих стандартів, протистояння впливу внутрішніх і зовнішніх загроз з дотриманням оптимального рівня витрат ресурсів, забезпечення соціально-економічної та суспільно-політичної стабільності регіону.

Згідно Концепції економічної безпеки України [7] «економічна безпека регіону» розглядається в трьох напрямках: як здатність економіки регіону функціонувати в режимі стійкого економічного зростання та максимально забезпечувати прийнятні умови життя населення; як спроможність економіки регіону протистояти негативним діям соціально-економічних факторів та не створювати загрози для зовнішнього середовища; як градаційний діапазон рівнів соціально-економічних показників, у межах яких регіон має стійкий розвиток у довгостроковій перспективі.

У своїй роботі Н.С. Вавдіюк [8] визначає, що економічна безпека регіону

характеризує такий стан його розвитку, який дозволяє найбільш повно та раціонально використовувати його економічний потенціал, здатен до самовідтворення, максимально захищає від дії дестабілізуючих факторів, забезпечує міцність взаємозв'язків між ланками регіональної системи та сприяє задоволенню інтересів усіх верст населення з урахуванням загальнодержавних інтересів.

Узагальнюючи надані науковцями трактування дефініції «економічна безпека регіону» слід зробити акцент на класифікаційних ознаках, що наведені у таблиці 1.

Таблиця 1 – Класифікаційні ознаки поняття «економічна безпека регіону»

Внутрішні	Зовнішні
Відображають забезпечення сталого розвитку регіону, підвищення рівня його потенціалу, конкурентоспроможності, інвестиційно-інноваційної активності та привабливості, забезпечення балансу потреб та можливостей регіону	Передбачають інтеграцію економічної безпеки регіону з загальнодержавною

Дослідження праць фахівців дозволяє виділити ряд наукових підходів до визначення даної категорії (табл. 2).

Таблиця 2 – Наукові підходи до визначення категорії «економічна безпека регіону»

Підхід	Суть
Адаптивно-приспосувальний	Здатність швидко адаптуватися до змін та долати загрози, узгодження інтересів регіону з інтересами зовнішнього середовища
Еволюційно-захисний	Попередження та захист від негативних факторів, захист потенціалу та економічних інтересів регіону
Конкурентно-ліберальний	Конкурентні переваги є запорукою економічної безпеки, яка, у свою чергу, є мірою економічної свободи
Синергетично-системний	Синергія за рахунок формування стану захищеності від впливу загроз, розгляд економічної безпеки як стану системи, розвитку, рівня захищеності, стійкості, надійності
Ієрархічний	Розподіл безпеки за рівнями

Економічна безпека регіону – це складна категорія, яка складається з трьох найважливіших блоків: автономність (фінансова та інноваційна незалежність; можливість контролю органів влади за усіма ресурсами на регіональному рівні; досягнення рівня виробництва, ефективності і якості продукції, який забезпечує її конкурентоспроможність; використання економічного потенціалу регіону та ін.); стійкість, стабільність, забезпеченість та збалансованість (забезпечення безпечного рівню регіонального розвитку; захист всіх форм власності; створення надійних умов і гарантій для підприємницької активності; стримування дестабілізуючих факторів; недопущення серйозних розривів у розподілі доходів; відповідність потреб та можливостей регіону; зростання добробуту мешканців регіону та ін.); Здатність до відновлення, самовдосконалення, прогресу та розвитку (створення умов та сприятливого клімату для інвестицій і інновацій, цифрова трансформація

регіонів, постійна модернізація виробництва, реструктуризація та фінансове оздоровлення, підвищення рівня професійного розвитку працівників та ін.).

Таким чином, економічна безпека регіону відображає такий стан, при якому забезпечується стійкий і динамічний інноваційний розвиток регіону за рахунок ефективного використання потенційного та наявного потенціалу, впровадження комплексу дій та заходів, спрямованих на мінімізацію та нейтралізацію явищ, які призводять до виникнення зовнішніх і внутрішніх загроз, а також органічного вбудовування в єдиний економічний простір країни.

Література:

1. Крук О.М. Теоретичні основи економічної безпеки місцевих бюджетів. *Стратегія і механізми регулювання промислового розвитку*. 2012. № 15. С. 161-166.
2. Buleev Ivan P., Bryukhovetskaya Natalya Ye., Korytko Tetyana Yu., Piletska S.T., Kruk Olena N. Formation of a Regional Development Strategy According to the Level of Investment Activity of Enterprises. *Montenegrin Journal of Economics*. 2019. Vol. 15. № 3. P. 113-124.
3. Геєць В.М., Кизим М.О., Клебанова Т.С., Черняк О.І. Моделювання економічної безпеки: монографія. Х.: ІНЖЕК, 2006. 240 с.
4. Давидова І.О., Лебедченко В.В. Теоретичні основи формування системи економічної безпеки регіону та її роль у забезпеченні національної безпеки держави. *Бізнес Інформ*. 2020. № 5. С. 36-42.
5. Бурбело О.А., Патріарх Т.В., Бурбело С.О. Економічна безпека регіону в умовах сучасних загроз. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 47 (2). С. 41-47.
6. Стеценко С. П. Теоретичні аспекти дослідження економічної безпеки регіону на основі соціально-економічного моніторингу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 23. С. 121-123.
7. Концепція економічної безпеки України. Ін-т економічного прогнозування, кер. проекту Геєць В.М. К.: Логос, 2014. 56 с.
8. Вавдіюк Н. С. Економічна безпека регіону як важлива складова економічної безпеки держави. *Право і Безпека*. 2004. Т. 3. № 3. С. 156-159.

УДК 331.2

Кудрявцева Олена

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Поплавська Оксана

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

м. Київ, Україна

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВАХ СФЕРИ ТОРГІВЛІ

В умовах посиленої економічної турбулентності залучення та утримання якісних людських ресурсів є першочерговим завданням менеджменту компаній. Тим більше, персонал – це та рушійна сила компанії, що створює інноваційний

продукт, забезпечує високі конкурентні позиції на ринку. Але нова реальність оголила безліч управлінських проблем, серед яких проблема мотивації персоналу чи не найголовна, адже підвищувати ефективність праці персоналу, коли поширюються нестандартні форми зайнятості, змінюються цінності працівників під впливом пандемії, сотало набагато складніше. На сьогодні політика мотивації персоналу повинна обумовлювати не лише формування бажання працівників активізувати свою трудову діяльність в напрямку досягнення стратегічних цілей підприємства, але створювати передумови «нетоксичного» середовища, гідної соціальної якості праці.

Науковці дослідженню проблем мотивації працівників присвятили багато уваги. Серед значущих слід відзначити ґрунтовну працю Колота А.М. та Цимбалюк С.О. [5], а також роботи Акименко Н.В. [1], Бондаревської К.В. [2], Товмашенко Т.О., Данилевич Н.С. [4], Поплавської О.М. [3], Білик О.М. [6], Щетініної Л.В. [7] та інші. Не дивлячись на вагомий внесок зазначених науковців у вирішення проблеми удосконалення інструментарію мотивації персоналу, окремі питання формування системи мотивації на підприємствах сфери торгівлі потребують подальших досліджень. Не достатньо опрацьованим залишається питання капіталізації трудового потенціалу та отримання максимальної віддачі від наявних кадрових ресурсів в умовах карантинних обмежень. Наріжним каменем процесу мотивації (як основи системи мотивації в цілому), є потреби персоналу, які, неможливо задовольнити повністю, через що виникає необхідність постійного вдосконалення та розвитку стимулюючих інструментів системи мотивації на підприємстві.

В економічній науці сформульовано безліч теорій мотивації, якими керуються менеджери під час побудови ефективної системи мотивації персоналу підприємства. Очевидним для управлінців є завдання вибору найбільш оптимальних моделей та систем мотивації, які б урахували специфічні для компанії фактори внутрішньо корпоративного середовища та екосистеми ринку праці країни, аби розробити та запровадити таку систему мотивації персоналу, яка б задовольняла цілям підприємства та узгоджувала інтереси компанії та самих працівників. Таким чином, обираючи інструментарій цілеспрямованого впливу на мотиваційний профіль особистості, можемо суттєво змінити трудову поведінку працівників. Здійснюючи такий вплив, необхідно використовувати індивідуальний підхід до кожного працівника, а не застосовувати до всього колективу традиційні моделі та схеми.

Авторське дослідження діючої системи мотивації персоналу підприємства ТОВ «ФОРА» показало, що ефективність мотивації персоналу в сучасних соціоекономічних реаліях мало залежить від теоретичного опрацювання та усвідомлення проблеми. Важливішим є рівень операційних та стратегічних рішень, тобто рівні розвитку трудових відносин, культури менеджменту на підприємстві в цілому. Жодна, навіть найбільш розроблена теорія, сама по собі не здатна усунути проблеми та протиріччя в мотивації персоналу, для цього необхідна щоденна цілеспрямована практична робота керівників. На сьогоднішній день є достатня кількість теорій мотивації

персоналу, які відповідають на основні актуальні питання в даній сфері, але майстерність управлінців тим вища, чим більш вдало менеджери персоналу та керівники будуть використовувати науковий потенціал теорій для формування власних ефективних систем мотивації персоналу.

Незважаючи на виклики нової соціоекономічної реальності, формуючи систему мотивації персоналу, перш за все необхідно узгоджувати з цілями та завданнями підприємства, виходячи з яких, надалі буде проводитися вибір методів і показників (якісних, кількісних, комбінованих) для аналізу та обґрунтування ефективності системи мотивації персоналу. Під час вибору методів оцінки ефективності системи мотивації персоналу слід керуватися умовами роботи конкретної організації, враховуючи організаційні, технологічні, кон'юнктурні зміни. Показники оцінки ефективності системи мотивації персоналу повинні бути доступними для збору вихідних даних і їх аналізу, не повинні бути затратними за фінансами та часом, мають відслідковуватись в динаміці та дозволяти проведення оцінки всіх елементів діючої системи мотивації. Виконання всіх цих умов сприяє найбільш точному визначенню критеріїв ефективності мотиваційних програм і досягненню на їх основі високої результативності та прибутковості діяльності підприємства.

Зокрема, проведене дослідження діючої системи мотивації персоналу ТОВ «ФОРА» показало необхідність її вдосконалення. Діюча система матеріальної мотивації працівників ТОВ «ФОРА» є недостатньо ефективною, що зумовлено недотриманням принципу прозорості, а саме, не в повній мірі зрозумілою працівникам підприємства та такою, що не відповідає рівню їх робочого навантаження. Для збільшення ефективності діяльності підприємства доцільною є розробка нової прозорої та зрозумілої системи мотивації працівників, котра враховуватиме особливості та рівень навантаження кожної групи персоналу.

Встановлено, що основним фактором, які знижують рівень мотивації працівників ТОВ «ФОРА» є оплата праці, яку працівники вважають не відповідною до рівня витрачених трудових зусиль. Так кожен четвертий респондент (24,5%) вважає, що його трудова поведінка оцінюється не справедливо зі сторони керівництва. Така ситуація провокує працівників на зміну місця роботи, що загострює проблему зниження ефективності праці через наслідки плинності персоналу.

Зважаючи на таке, автори запропонували систему мотивації, котра відповідає ключовим цілям компанії ТОВ «ФОРА», тобто орієнтована на: отримання прибутку шляхом вдосконалення піклування, діючи драйвово, іноваційно і продуктивно, та цінностям працівників: поліпшення оплати праці, соціальні пільги та доплати, прояви турботи про потреби персоналу, участь працівників у прибутках, підвищення престижу підприємства, розвиток відповідальності, залучення працівників до управління тощо.

Рекомендований проєкт вдосконалення системи мотивації ТОВ «ФОРА» спрямований на підвищення ефективності мотиваційних заходів при оптимальних матеріальних, моральних і фінансових витратах з точки зору

досягнення організаційних цілей. Напрями вдосконалення системи мотивації персоналу ТОВ «ФОРА» представлено в таблиці 1.

Таблиця 1 – Напрями вдосконалення системи мотивації персоналу на підприємстві ТОВ «ФОРА»

Проблемні питання	Заходи
Відсутність чітких критеріїв диференціації заробітної плати	Внесення змін у діюче Положення про оплату праці працівників, де унормовані критерії диференціації заробітної плати та представлено нову тарифну модель оплати праці
Неефективне використання преміального фонду	Розробка критеріїв оцінювання результатів праці працівників. Перегляд показників та умов преміювання. Внесення змін до Положення про преміювання працівників
Низький рівень моральної мотивації працівників	Розробка Положення про додаткові методи заохочення працівників (імплементация програми лояльності персоналу)
Низький рівень залученості персоналу	Планування заходів з Team-building. Організація корпоративного дозвілля для співробітників ТОВ «ФОРА»
Низький рівень матеріальної мотивації нових працівників	Розроблення карти адаптації нових працівників. Підвищення матеріальної мотивації робітників підприємства
Авторитарний стиль управління	Робота співробітників відділу кадрів з керівництвом підприємства та магазинів, спрямована на зміну стилю управління трудовим колективом (навчання, тренінги).

Джерело: розроблено автором

Детальний зміст проєкту включає конкретний комплекс заходів з удосконалення мотивації персоналу: обґрунтування ефективної організаційно-управлінської структури в якій процес управління персоналом структурований за цілями та включає напрям мотивації (таке потребує уведення додаткових посад у розрахунку 5 менеджерів на мережу); удосконалення внутрішньо корпоративної комунікації, зокрема шляхом створення на корпоративному сайті компанії особистих кабінетів кожного працівника ТОВ «ФОРА»; формування якісного безпекового соціального середовища, що включає програму корпоративного дозвілля співробітників, проведення конкурсів між магазинами; підвищення рівня заробітної плати працівників на 10% з урахуванням науково обґрунтованих критеріїв її диференціації.

Впровадження зазначених заходів (за авторськими розрахунками) сприятиме покращенню ефективності діяльності підприємства в цілому та персоналу, зокрема. Також очікується підвищення лояльності та рівня залученості персоналу, поліпшення HR-бренду роботодавця на ринку.

Література:

1. Акименко Н.В. Системна мотивація управлінського персоналу підприємства. *Бізнес Інформ*. 2019. № 1. С. 364-370.
2. Бондаревська К.В., Товмашенко Т.О. Стимулювання персоналу: зарубіжний досвід та вітчизняні реалії. *Молодий вчений*. 2015. № 3 (18). С. 26-31.
3. Данилевич Н.С., Поплавська О.М., Пузиревська Ю.О. Мотивація молодих фахівців: особливості, рекомендації. *Економічний простір: збірник наукових праць*. 2019. № 142. С. 53-65.

4. Данилевич Н.С., Поплавська О.М., Олішевська А.В. Оцінювання персоналу: практика використання сучасних методів, можливості поширення в Україні. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2018. № 1 (51). С. 223-229.
5. Колот А.М. Цимбалюк С.О. Мотиваційний менеджмент : підручник. К.: КНЕУ, 2014. 479 с.
6. Цимбалюк С.О., Білик О.М. Оцінювання персоналу : Навч. посіб. К.: КНЕУ, 2021. 311 с.
7. Щетініна Л.В. Негрошова мотивація персоналу як спосіб підвищення ефективності його роботи. *Проблеми економіки*. 2018. № 2. С. 268-275.

УДК 336.221

Кузьменко Галина

кандидат економічних наук, доцент, заслужений економіст України
доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом
головний науковий співробітник НДІ економічного розвитку
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»
м. Київ, Україна

РОЗВИТОК ПОДАТКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ПОДОЛАННЯ НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ ТА ЗАГРОЗ ДЛЯ ЕКОНОМІКИ, СПРИЧИНЕНИХ ПАНДЕМІЄЮ COVID-19

Базове поняття «потенціал» трактується як сукупність всіх наявних засобів, можливостей, ресурсів, продуктивних сил і т.ін., що можуть бути використані в якій-небудь галузі, ділянці, сфері для вирішення якого-небудь завдання, досягнення певної мети [1, с. 121]. Експонуючи податковий потенціал через призму податкових відносин, доцільно говорити про загальну можливість податків (зборів), податкових інститутів і інструментів, сукупність яких забезпечує деяку умовну суму податкових надходжень до бюджетів різних рівнів.

Слід зазначити, що податковий потенціал суб'єктів підприємницької діяльності (підприємств, установ, організацій) здебільшого ототожнюють з їх податковим навантаженням та визначають співвідношенням сукупності податкових платежів до доданої вартості, створеної в процесі виробництва. У цьому випадку, податковий потенціал суб'єкта господарювання розглядається як результат реалізації податкових взаємовідносин підприємства з державою. Інші автори, зарубіжний термін «tax capacity», та його дослівний переклад – «податкоспроможність» вважають прототипом поняття податковий потенціал на рівні суб'єкта господарювання, хоча податкоспроможність означає здатність сплачувати всі визначені законодавством податки, збори, обов'язкові платежі у повному обсязі та у визначені терміни, і є більш вузьким поняттям ніж податковий потенціал, так як не відображає реальної величини ресурсів, які являються основою для визначення бази оподаткування. Часто термін

«податковий потенціал підприємства» застосовується для характеристики прихованих, неявних переплат податків до бюджету.

Податковий потенціал суб'єкта господарювання – це цільова величина ресурсів суб'єкта господарювання, які можуть бути трансформовані у податкові надходження до бюджетів різних рівнів, за певних умов формування і використання таких ресурсів, в процесі провадження звичайної діяльності суб'єкта господарювання, створення ним доданої вартості і забезпечення її максимізації.

Державною програмою стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої корона вірусом SARS-CoV-2, на 2022-2022 роки [6], передбачено оптимізацію податкового адміністрування, скасування звітності щодо сплати податків і зборів, які можуть бути обчислені за даними державних реєстрів, удосконалення податкового законодавства шляхом виправлення недоліків, що негативно впливають на бізнес та економіку держави в цілому. Задля підтримки економіки за функціональними напрямами й залучення інвестицій в економіку України передбачено удосконалення системи корпоративного оподаткування в частині впровадження спеціальних правил оподаткування податком на прибуток підприємств у депресивних областях з незначними надходженнями податку на прибуток (п.52). З метою врегулювання податкового законодавства передбачено заходи з оптимізації податкового адміністрування та статистичної звітності в частині: 1) забезпечення можливості зареєструватися платником податку на додану вартість або обрати спрощену систему оподаткування одночасно із здійсненням державної реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності; визнання первинних документів недійсними виключно шляхом встановлення судом факту нездійснення господарської операції за позовом органу контролю; оптимізації форм та періодичності державних статистичних спостережень, які подаються Держстату суб'єктами господарювання, шляхом часткової заміни їх на адміністративні дані, які надаються (можуть бути надані) державними органами/установами (п.107); 2) скасування звітності щодо сплати податків і зборів, які можуть бути обчислені за даними державних реєстрів (державних баз даних) або мають фіксовану ставку (наприклад звіт про сплату єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування для фізичних осіб-підприємців за відсутності найманих працівників тощо) (п.108). У межах заходів секторального напряму стимулювання економіки, спрямованих на стимулювання розвитку промислового сектору й забезпечення доступу до фінансів передбачено введення мораторію на збільшення всіх ставок податків та зборів на період до 2021 року для усунення додаткового фінансового тиску у період відновлення після кризи та для збереження ліквідності підприємств (п.119). З метою забезпечення розумного регулювання передбачено заохочення реєстрації компаній в Україні: покращення захисту прав інтелектуальної власності та запровадження преференційного податкового режиму, а також

забезпечення захисту персональних даних відповідно до Загального регламенту про захист даних (GDPR) (п.170). Отже, заходи щодо підтримки податкового потенціалу є достатньо широкими і охоплюють різні аспекти його прояву.

Разом з тим, досвід двох років показує, що податкові важелі мають низку суттєвих обмежень, що негативним чином впливає на їх загальну ефективність, зокрема, обмежені фінансові можливості державного та місцевого бюджетів; обмеженість можливості адресного надання податкових стимулів; низька довіра до податкових органів; невирішеність проблеми існуючих зловживань системою спрощеного оподаткування; імпортозалежність вітчизняної торгівлі [5]. Водночас, варто відзначити, що бачення експертів щодо кроків для відновлення виробництва в постпандемічний період в Україні станом на квітень 2021 року змінились порівняно з поглядами минулого року [3]. Так, наразі найбільш дієвими, на думку експертів будуть: запровадження податкових пільг для виробництв, які були зупинені на час карантину; запровадження «розумного» протекціонізму як критерію локалізації виробництва під час проведення публічних закупівель або інших заходів підтримки національних виробників.

Цікавим є вплив податкового потенціалу суб'єктів господарювання на податковий потенціал регіону. Податковий потенціал держави в цілому, та окремого регіону, формується через призму складових податкового потенціалу окремих суб'єктів господарювання, які здійснюють свою діяльність в межах відповідної території та податкового потенціалу населення – фізичних осіб, які отримують доходи, що підлягають оподаткуванню. Так, дослідження [2] показали, що незважаючи на всі наявні виклики, пов'язані зі зменшенням джерел надходжень місцевих бюджетів, початково затверджені плани доходів місцевих бюджетів були виконані на 105,3%, власні доходи загального фонду – на 99,0%. Цей факт суттєво відрізняється від світової практики виконання місцевих доходів у 2020 році, зокрема, в країнах, основними надходженнями місцевих бюджетів яких є податки на доходи (а не на власність), де, відповідно, спостерігалось зниження доходів. Причину того, що, незважаючи на значне зниження надходжень від ПДФО, податку на землю та єдиного податку протягом року, початково затверджені плани доходів були виконані, ми вбачаємо в особливостях планування місцевих бюджетів. Внаслідок відсутності достатньої інформаційної бази для планування доходів, системних методологічних підходів, постійних змін у бюджетному та податковому законодавстві в органів місцевого самоврядування сформувалася схильність до заниження прогнозних показників доходів місцевих бюджетів [2].

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
2. Венцель В., Пилипів В., Слободян Р. Вплив пандемії COVID-19 на місцеві фінанси. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/716/ULEAD_COVID19_Report_29.04.2021_.pdf (дата звернення: 01.12.2021).
3. Випуск «Вплив Covid-19 на економіку і суспільство країни: підсумки 2020 року та

- виклики і загрози пост пандемічного розвитку» (квітень 2021 року). URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=7def9f3a-7435-4ce1-b1f3-04ebd854df2d&title=Vipusk-vplivCovid19-NaEkonomikuISuspilstvoKraini-Pidsumki2020-RokuTaViklikiIZagroziPostpandemichnogoRozvitku-kviten2021-Roku> (дата звернення: 01.12.2021).
4. Давидов Г.М., Кузьменко Г.І. Обліково-інформаційне забезпечення оцінки податкового потенціалу суб'єкту господарювання: теорія і практика : монографія. Кіровоград: Імекс, 2013. 262 с.
  5. Касперович Ю.В. Підвищення ефективності податкових важелів підтримки ФОП у період пом'якшення карантину COVID-19. URL: <https://www.ndifp.com/1467/> (дата звернення: 01.12.2021).
  6. Про затвердження Державної програми стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої корона вірусом SARS-CoV-2, на 2022-2022 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 трав. 2020 р. № 534. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP200534> (дата звернення: 01.12.2021).

УДК 336.221

Кузьменко Галина

кандидат економічних наук, доцент, заслужений економіст України
доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом
головний науковий співробітник НДІ економічного розвитку

Артюх Єгор

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»
м. Київ, Україна

ВРАХУВАННЯ ЯКІСНИХ ФАКТОРІВ ПРИ ОЦІНЦІ ПОДАТКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Податковий потенціал суб'єкта господарювання – це цільова ідентифікативна величина ресурсів суб'єкта господарювання, які можуть бути трансформовані у податкові надходження до бюджетів різних рівнів, за певних умов формування і використання таких ресурсів, у процесі провадження звичайної діяльності суб'єкта господарювання, створення ним доданої вартості і забезпечення її максимізації.

Для оцінки податкового потенціалу необхідно враховувати дві сторони змін: кількісне та якісне, щодо яких у фаховій літературі наводяться різні точки зору. Погоджуємося, що «економічне зростання кількісно характеризує обсяги національного продукту, а якісно – структурні зміни в ньому» [3, с. 11], «економічний прогрес супроводжується наростаючим ускладненням структурних параметрів економіки, враховуючи не тільки збільшення кількості компонентів, але і зміну їхніх якісних параметрів» [3, с. 14], «під економічним розвитком розуміється загальне поліпшення стану економіки держави, яке

може виражатися, по-перше, в економічному зростанні (але це не завжди), а, по-друге, в якісній модернізації економічних процесів – з огляду на застосовувані технології, продуктивності праці, якості та конкурентоспроможності товарів і послуг, що поставляються на внутрішній і світовий ринки» [3, с. 14-15].

Погоджуємося з твердженнями щодо принципів оцінки економічного потенціалу підприємства [2] і вважаємо, що процес оцінки податкового потенціалу обов'язково має передбачати процес визначення та аналізу якісних і кількісних характеристик, а об'єктивність методу оцінки величини податкового потенціалу підприємства також може бути забезпечена лише при правильному виборі системи показників, що дозволяють в комплексі характеризувати потенціал за кількісними та якісними ознаками. Разом з тим, чіткі принципи класифікації факторів на якісні та кількісні відсутні.

Кількісні та якісні фактори, що визначають формування і саму величину податкового потенціалу суб'єкта господарювання, характеризують внутрішнє (стан і структура техніко-технологічних ресурсів суб'єкта господарювання, стан і структура трудових ресурсів суб'єкта господарювання, фінансовий стан суб'єкта господарювання, організаційно-управлінська діяльність, інноваційна діяльність тощо) і зовнішнє (економічний розвиток країни і регіону, податкова політика країни, бюджетна політика країни, інноваційний та інвестиційний клімат, тіньова економіка, зовнішньоекономічна діяльність, інфляція) середовище. Кожній із зазначених груп внутрішніх факторів відповідають певні кількісні та якісні параметри, які дають змогу комплексно оцінити податковий потенціал суб'єкта господарювання (табл. 1).

Таблиця 1 – Фактори і показники, які характеризують податковий потенціал суб'єкта господарювання

Фактори	Показники, які характеризують податковий потенціал	
	Якісні	Кількісні
Стан і структура техніко-технологічних ресурсів підприємства	Стан, структура, ступінь використання засобів праці	Рівень витрат виробництва
	Рівень механізації і автоматизації виробництва	Фондовіддача
	Якість предметів праці	Матеріаловіддача
	Прогресивність технологічних процесів	Рівень браку в загальному обсягу виробництва
	Сучасність технологій виробництва і реалізації продукції	
Стан і структура трудових ресурсів підприємства	Умови праці	Рівень плинності кадрів
	Система морального і матеріального стимулювання	Продуктивність праці
	Рівень кваліфікації персоналу	Рівень оплати праці
	Рівень освіти персоналу	Ефективність матеріального стимулювання
	Соціальна інфраструктура	Прибуток на 1 працівника
	Фізичний і психологічний стан працівників	Рівень витрат на утримання працівників
Фінансовий	Фінансова стійкість	Коефіцієнт поточної ліквідності

Фактори	Показники, які характеризують податковий потенціал	
	Якісні	Кількісні
стан підприємства	Платоспроможність і ліквідність	Коефіцієнт платоспроможності
	Інвестиційні можливості	Коефіцієнт фінансової стійкості
	Можливість додаткового залучення фінансових ресурсів	Коефіцієнт автономії
	Ефективність використання капіталу (власного і залученого)	Оборотність активів
	Ефективність управління активами	Оборотність власного капіталу
	Політика в галузі управління ризиками	Рентабельність капіталу
	Організаційно-управлінська діяльність	Організаційна структура підприємства
Система планування, обліку і контролю		Питома вага витрат на управління в загальній сумі витрат
Стиль управління, технології та інструменти керівництва		Питома вага управлінського персоналу в загальній чисельності працівників підприємства
Ефективність комунікаційних систем		Співвідношення лінійного і функціонального персоналу
Тип організаційної культури		
Наявність системи інформаційно-аналітичного моніторингу		
Інноваційна діяльність	Наявність патентів та авторських прав	Період інноваційної активності
	Наявність науково-технічних (технологічних) власних та придбаних розробок і винаходів	Інноваційна ефективність розробок
	Рівень інноваційної культури	Рівень інноваційних продажів
	Стан інфраструктурних та ресурсних можливостей підприємства	Рівень інвестицій в науково-технічні розробки
		Рентабельність інновацій
		Інноваційний дохід на одного працівника
		Рівень окупності витрат на інноваційні проекти

Наприклад, зовнішні фактори, впливаючи на формування і величину податкового потенціалу суб'єкта господарювання, визначають загальні умови ведення його бізнесу, організацію підприємницької діяльності, обумовлюють ринковий успіх або невдачу підприємства, темпи його розвитку, результативні показники діяльності. Вирішення проблем, які лежать в площині зміни податкової і бюджетної політики, можуть як позитивно, так і негативно впливати на діяльність суб'єкта господарювання, та від нього безпосередньо не залежать. Вплив внутрішніх факторів суб'єкт господарювання має змогу корегувати, в залежності від обставин діяльності, тому їх аналіз та дослідження представляються більш важливими.

На наш погляд, недооціненими при аналізі податкового потенціалу є методи стратегічного аналізу, які показали свою дієвість при дослідженні

макрооточення, мікрооточення та внутрішнього середовища: дослідницько-аналітичний, методи сегментації, методи прогнозування, економетричне моделювання, PEST – аналіз, SWOT – аналіз, метод складання профілю середовища, кластерний аналіз, бенчмаркінг, метод сценаріїв, методи експертних оцінок, дискримінантний, кластерний, компонентний, факторний, регресійний, порівняльний, портфельний, сценаріїв розвитку, стратегічних позицій бізнесу (моделі BCG, GE/McKinsey та інші) [4].

Їх використання дозволить оцінити весь комплекс факторів, які визначають податковий потенціал підприємства, однак для цього слід орієнтуватися на ряд принципів: системності, комплексності, функціональної спрямованості, специфіки діяльності, ранжування показників, інформаційного забезпечення, співставності, безперервності. Отже, дотримання та реалізація наведених принципів забезпечить комплексну та всебічну оцінку податкового потенціалу підприємства з урахуванням впливу якісних факторів .

Література:

1. Давидов Г.М., Кузьменко Г.І. Обліково-інформаційне забезпечення оцінки податкового потенціалу суб'єкту господарювання: теорія і практика : монографія. Кіровоград: Імекс, 2013. 262 с.
2. Железняк В.В., Шило Л.А. Дослідження підходів до формування системи показників кількісної та якісної оцінки економічного потенціалу підприємства. *Ефективна економіка*. 2010. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=313> (дата звернення: 01.11.2021)
3. Загорський В.С. Концептуальні основи формування системи управління сталим розвитком еколого-економічних систем : монографія. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2018. 336 с.
4. Стратегічний аналіз : навч. посіб. / Г.М. Давидов, В.М. Малахова, О.А. Магопєць та ін. К.: Знання, 2011. 389 с.

UDC 336.221:336.227

Halyna Kuzmenko

PhD in Economics (Candidate of Economic Sciences), Associate Professor
Honored Economist of Ukraine
Associate Professor of the Department
of Socioeconomics and Personnel Management
Chief Researcher of the Research Institute of Economic Development
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

Kateryna Shalimova

student of educational level «bachelor»
Taras Shevchenko National University of Kyiv
Kyiv, Ukraine

**BASIC PRINCIPLES OF TAXATION
IN UNITED ARABIC EMIRATES**

Occupying a strategic location between Asia, Europe and Africa, the United Arab Emirates (UAE) ranks first among the countries most attractive to foreign direct investment in the Middle East (ME) and Africa region.

Excise tax was introduced across the UAE in 2017. Excise tax is a form of indirect tax levied on specific goods which are typically harmful to human health or the environment. These goods are referred to as «excise goods». The UAE Government is levying excise tax to reduce consumption of unhealthy and harmful commodities while also raising revenues for the government that can be spent on beneficial public services. Such products are considered as an excise good: carbonated drinks, energy drinks, tobacco and tobacco products, electronic smoking devices and tools, liquids used in such devices and tools, sweetened drinks.

VAT (Value Added Tax) was introduced in the UAE on 1 January 2018. The rate of VAT is 5 per cent. VAT will provide the UAE with a new source of income which will be continued to be utilized to provide high-quality public services. It will also help government move towards its vision of reducing dependence on oil and other hydrocarbons as a source of revenue. A business must register for VAT if its taxable supplies and imports exceed AED 375,000 per annum. It is optional for businesses whose supplies and imports exceed AED 187,500 per annum. A business house pays the government, the tax that it collects from its customers. At the same time, it receives a refund from the government on tax that it has paid to its suppliers. Foreign businesses may also recover the VAT they incur when visiting the UAE.

Income tax. There are no tax laws that apply to individuals in the UAE and, as a result, no domestic concept of individual tax residence. The UAE does not levy income tax on individuals. The UAE levies corporate tax on oil companies and foreign banks only. It has not yet applied corporate tax on other industries.

Income tax decrees have been issued by five of the seven Emirates (i.e., Abu Dhabi, Dubai, Sharjah, Ajman, Umm Al Quwain, Ras Al Khaimah, and Fujairah), but currently are not enforced on most businesses, resulting in no corporate taxation. However, oil and gas exploration and production companies are taxed, but usually under the specific terms of a concession agreement (or fiscal letter) signed with the government. The fiscal terms under such agreements generally supersede the provisions of the Emirati income tax decrees. Branches of foreign banks are subject to income tax under separate banking tax decrees in certain Emirates (e.g., Dubai, Abu Dhabi). Oil and gas exploration and production companies are taxed at progressive rates of up to 55% under the applicable Emirate-level income tax decree, although in practice different rates may be agreed with the relevant authority under specific government concession agreements. Branches of foreign banks are taxed at rates according to the banking tax decree of the Emirate in which they operate, generally at a flat rate of 20%.

Businesses registered in the free zones are exempt from corporate tax for certain time and such time can be extended. Rules and regulations of independent free zones apply. The UAE has established several free trade zones that offer benefits including: 15- to 50-year tax holidays (renewable), no restrictions on foreign ownership, no restrictions on capital and profit repatriation, and an exemption from

import duties on goods brought into the zones.

Social security contributions. Social security contributions are due only in respect of nationals of the Gulf Cooperation Council (GCC) countries (i.e., Bahrain, Kuwait, Oman, Qatar, Saudi Arabia, and the UAE). For UAE national employees, the employer and employee pension contribution rates are 12.5% and 5%, respectively, and contributions are based on the monthly contractual salary, including basic allowances, as agreed in the local employment contract. The contribution rates and bases for other GCC nationals vary, but broadly are in line with those for UAE nationals. Under UAE labor law, non-GCC national employees are entitled to an end-of-service benefit (EOSB) if their employment contract is terminated after completion of at least one year of service. EOSB is payable by the employer and calculated as 21 days per year of basic wages for the first five years of employment, plus 30 days per year of basic wage for each additional year of service, subject to a maximum EOSB payment of two years' remuneration.

Taxes in tourist facilities. Restaurants, hotels, hotel apartments, resorts etc. in the UAE might charge one or more of the following taxes: 10 per cent tax on the room rate; 10 per cent service charge; 10 per cent municipality fees; city tax (ranging from 6 to 10 per cent); 6 per cent tourism fee.

Double taxation. The UAE has 94 agreements in place with other nations to avoid double taxation on investments overseas. The agreements on the Avoidance of Double Taxation are aimed to: promote the country's development goals and diversify its sources of national income; eliminate double taxation as well as additional, indirect taxes and tax evasion; eliminate any obstacles related to cross-border trade and investment flows; provide protection to taxpayers from double taxation, whether direct or indirect; promote the exchange of goods and services and the free movement of capital.

In 2003 Agreement between the Government of the United Arab Emirates and the Government of Ukraine for the avoidance of double taxation and prevention of fiscal evasion with respect of taxes on income and capital [1] has been signed. In 2021 the additional agreement (protocol) has been signed. The main provisions of the protocol provide for an increase in the interest rate in the country of income from 3% to 5% and in the tax on «technical» royalties from 0% to 5% in the country that is the source of income. In addition, it is expected to significantly expand the capacity of the competent authorities to exchange tax information.

References:

1. Agreement between the Government of the United Arab Emirates and the Government of Ukraine for the avoidance of double taxation and prevention of fiscal evasion with respect of taxes on income and capital. URL: <http://internationaltaxtreaty.com/download/United%20Arab%20Emirates/DTC/UAE-Ukraine-DTC-Jan-2003.pdf> (Last accessed: 12.12.2021)
2. International Tax United Arab Emirates Highlights 2021. Deloitte. URL: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Tax/dttl-tax-unitedarabemirateshighlights-2021.pdf> (Last accessed: 12.12.2021)
3. Taxation. The United Arab Emirates` Government portal. URL: <https://u.ae/en/information-and-services/finance-and-investment/taxation> (Last accessed: 12.12.2021)

Kulishova Olena

Ph.D. student

Kotenko Vitalii

Ph.D. student

SHEI «Pryazovskyi State Technical University»

Mariupol, Ukraine

PLANNING OF INNOVATIVE ACTIVITY AS AN ELEMENT OF ECONOMIC POTENTIAL MANAGEMENT

Innovative processes at transport enterprises are an integral part of ensuring its balanced development and economic security. However, the lack of resources, lack of knowledge and methodological means are defined as obstacles hindering the innovation process of maritime transport enterprises.

To search for opportunities to overcome the above obstacles, stakeholders, including management, project managers, and research and development specialists at seaports, were offered a questionnaire on managing innovation processes at the enterprise.

Analysis of the data received from specialists in innovation management provided an opportunity to note the interaction of science, technology and industry, which contributes to the development of innovation and the accumulation of economic knowledge.

Note also that the productivity of innovation depends on many structural and organizational factors. The multidimensional framework for innovation implementation proves that leadership, outside knowledge, work well-being and employee performance influence the acceleration of innovation projects from initial idea to launch, based on the mechanisms underlying intervention management to promote the speed of innovation.

Based on the studied data, we propose a model of the innovation process, which consists of six stages necessary for the development and release of a product or service: idea generation; selection of ideas; study; development; testing; production.

Stage 1: Generation of ideas (consists of internal and external sources of ideas and requires observation of creativity and mental environment).

Stage 2: Selection of an idea (based on a critical assessment from the point of view of all the departments involved). Both stages require careful analysis, since a mistake here leads to the fact that the whole process will be unsuccessful and the company will suffer losses. Research and development involves the creation of new knowledge and its implementation in new or improved products and services. Both stages require the creativity of the staff and the supervision of the management. A review of best practices for effective management of innovative products has proven that innovative solutions require testing.

Stage 3: Research (allows you to describe, understand and interpret the phenomena to achieve a deep understanding of the various factors of the innovation

process).

Stage 4: Development (the concepts of design and interaction in the innovation process are broken down into four components: sequential preparation, reproduction, information exchange and control, as well as three key factors of interaction in the innovation process: interaction of results, interaction of resources and external cooperation). When developing a model of the innovative process of a marine company, we identified and recommended the development stage to be divided into the following components:

- preparatory phase (pre-project activities) – preparation of documentation, development of scenarios for the development of the situation, calculation of investment efficiency indicators, etc.;
- reproducibility (the process should be based on procedures that will allow it to be reproduced in the future) – development of a system of innovations, for example, reorienting the port infrastructure, starting with the renewal of capital equipment and ending with the advanced training of port employees;
- exchange of information between the parties involved – in addition to the direct workers of the port, such categories of groups as clients, competitors, local authorities, port authorities, the Ministry of Infrastructure, workers' trade unions, scientific and educational institutions can be involved in updating the system of the port functioning;
- control – current and final (control over the described key indicators for the project can be implemented by any participant in the innovative project and even, if possible, automated programs and give signals in case of failure to the project management).

Stage 5: testing (trial implementation of new processes, for example, testing updated software on one of several terminals, receiving feedback from stakeholders, adjusting innovation processes by a working group, testing a version 2.0 project).

Stage 6: production (mass implementation of the tested innovation, updating the necessary funds, reconfiguring production processes, training personnel for the effective use and maintenance of the port's innovative processes).

The effectiveness of the implementation of each separate stage of the recommended model for the development of an innovative process determines the success of the program to increase the competitiveness of the seaport and the introduction of an economic security system. Especially important is the interaction of results and the interaction of resources in the development, implementation and implementation of innovations in the practical activities of maritime transport enterprises.

We consider the development of a program of key indicators of compliance with the needs of innovative development, available resources and the effectiveness of the results of introducing innovations into the economic activities of seaports as promising further research.

References:

1. Acciaro M., & Sys C. (2020). Innovation in the maritime sector: aligning strategy with outcomes. *Maritime Policy & Management*. 47 (8). P. 1045-1063.

2. Filipishyna L. (2018). Stratehichne upravlinnia innovatsiinym rozvytkom morskyykh portiv: zakordonnyi dosvid [Strategic management of innovative development of seaports: foreign experience]. *Visnyk Pryazovskoho Derzhavnoho Tekhnichnoho Universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky – Bulletin of Priazovsky State Technical University. Series: Economics*. 36. P. 185-192 [in Ukrainian].
3. Nambisan S., Lyytinen K., Majchrzak A., & Song M. (2017). Digital Innovation Management: Reinventing innovation management research in a digital world. *MIS quarterly*. 41 (1). P. 223-238. Retrieved from DOI: 10.25300/MISQ/2017/41:1.03. (Last accessed: 01.12.2021)
4. Roshchina N.V. (2009). Osoblyvosti rozrobky stratehii innovatsiinoho rozvytku morskyykh torhovelynykh portiv [Features of development of strategy of innovative development of sea trade ports]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti – Bulletin of Transport Economics and Industry*. (26). P. 161-165 [in Ukrainian].

УДК 347.73

Курило Інна

доктор юридичних наук, професор
професор кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

ЩОДО ДЕЯКИХ АСПЕКТІВ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В США

Всесвітньо відомий американський юрист Олівер Венделл Голмс говорив, що «податки – це ціна, яку ми платимо за цивілізоване суспільство» [1].

Сільське господарство відіграє важливу роль для США. За часів Covid-19, коли світова економіка зазнає значних змін, змінюється і законодавство з цього питання. Розглянемо окремі аспекти системи оподаткування сільського господарства в США, як держави з розвинутою економікою.

Перш за все, варто вказати, що в 2021 році США визнали визначення «сільськогосподарська продукція», що надає Світова організація торгівлі, а саме в частині етанолу, дистильованих спиртів та промислових тютюнових виробів [2].

Зазначимо, що податкова система в США багаторівнева. Податки встановлено як на національному (федеральному) рівні, так і на рівні штатів, міст та селищ. Податкове регулювання здійснюється на трьох рівнях та включає в себе федеральний бюджет, бюджет штатів та місцевих органів влади.

У США розмір оподаткування залежить від багатьох факторів, у тому числі від типу сільськогосподарського підприємства, наприклад, сімейне підприємство, фермерське тощо.

В США, Канаді, Бельгії поширені два основні підходи до оцінки податкових витрат, коли за базову структуру податкової системи беруться теоретична структура, яка ґрунтується на концепції повного доходу (normal tax baseline); структура, що відображає чинне податкове законодавство (reference tax law baseline), або нормативна структура [3, с. 42].

Так, відповідно до Бюджетного акту 1974 р. США втрати доходів бюджету відповідно до положень федеральних податкових законів, які дозволяють спеціальні винятки, звільнення від оподаткування, вирахування з валового доходу або надають спеціальні кредити, преференційні ставки податків, відстрочення сплати податкових зобов'язань [3, с. 43; 4].

У США система оподаткування фермерів дуже складна, її складність полягає у великій кількості спеціальних правил для певних груп або видів діяльності. Саме тому близько 85% малих фермерів наймають професійного бухгалтера для складання річної Федеральної декларації про доходи [5, с. 21; 6]. Американські фермери максимізують свої доходи двома способами – за рахунок виробництва аграрної продукції та податкової системи [5, с. 21; 7].

На федеральному рівні найважливішими податками є індивідуальний прибутковий податок, на прибуток корпорацій та на соціальне страхування.

Найважливішим податком для фермерських господарств є Федеральний податок з доходів. Більша частина доходів фермерів оподатковується за правилами прибуткового податку з громадян і лише невелика частина доходу підпадає під оподаткування корпоративного доходу [5, с. 21; 8]. Це можна пояснити тим, що у багатьох фермерських господарств власник – це одна особа.

Невеликі фермери мають більш сприятливі для зростання місцевої несільськогосподарської економіки структури витрат, і вони витрачають більші частки своїх доходів на некомерціалізовані товари, ніж великі господарства, створюючи таким чином додатковий попит на багато трудомістких товарів та послуг, що виробляються локально [9, с. 22; 10].

Також фермери мають спеціальні правила оподаткування доходів від продажу фермерського майна. До таких видів майна відносять землю сільськогосподарського призначення та поголів'я великої рогатої худоби. Доходи, отримані від продажу цього майна, оподатковують за нижчими ставками, ніж ставки для інших видів доходу [5, с. 22].

Важливо зазначити, що у 2017 році було змінено законодавство, що регулює питання сплати податків. Було підписано The Tax Cuts and Jobs Act. Саме тому, джерела, що розкривають питання податків, в тому числі у царині сільського господарства, до 2017 року можуть бути актуальними лише в певній частині.

Зупинимось лише на певних податкових аспектах останнього року. Так, у 2021 році діють певні програми, дотичні до питань Covid-19. Як приклад, можна навести декілька:

- Коронавірусна програма продовольчої підтримки (CFAP). CFAP надає прямі виплати виробникам відповідних сільськогосподарських товарів, які постраждали від пандемії коронавірусу (Covid-19), щоб допомогти компенсувати втрати та збільшення витрат на маркетинг, пов'язаних із пандемією COVID-19;
- Збільшення тимчасового відрахування на харчування на 2021 та 2022 роки. Стаття 210 Закону «Taxpayer Certainty and Disaster Tax Relief Act of 2020» від 2020 року про безперебійну пільгу для платників податків та

катастрофи передбачає тимчасову надбавку у розмірі 100% відрахування на їжу чи напої, якщо вони надаються рестораном (включно з обслуговуванням) або доставку), а витрати сплачені або понесені після 31 грудня 2020 року та до 01 січня 2023 року [11]. А також інші програми та певні податкові пільги у різних сферах агропромислового комплексу.

Наведемо лише один з них для підтвердження вище вказаної думки. Так, навіть враховано податкові відносини, що стосуються утримання коней. «3-річний період відновлення для скакових коней віком до 2 років не застосовуватиметься до коней, прийнятих після 31 грудня 2021 року» [11].

Отже, можна зробити низку висновків. У 2017 році було підписано новий закон, що регулює питання податків (The Tax Cuts and Jobs Act). Перед науковцями, що досліджують питання правового регулювання податкового законодавства у США, постають нові виклики. Необхідно також зацентувати увагу на тому, що, незважаючи на складну багатоструктурну податкову систему в США, ця держава намагається швидко реагувати на актуальні світові зміни. Так, в 2020-2021 роках було прийнято низку програм, які тим чи іншим способом врегульовують податкові питання і які є дотичними до ситуації з Covid-19, у тому числі, що стосуються сфери сільського господарства в США.

Література:

1. Franklin D. Roosevelt, Addressat Worcester, Mass. Online by Gerhard Peters and John T. Woolley, The American Presidency Project. URL: <https://www.presidency.ucsb.edu/node/208308> (дата звернення: 12.12.2021).
2. Statement on Change to Definition of “Agricultural Products” in Reporting Trade Data. U.S. Department of Agriculture. 2021. February 19. URL: <https://www.usda.gov/media/press-releases/2021/02/19/statement-change-definition-agricultural-products-reporting-trade> (дата звернення: 12.12.2021).
3. Єфименко Т.І., Гасанов С.С., Сороко С.І., Олейніков Є.В. Податкові пільги у контексті євроінтеграційних процесів. К.: ДНУ «Акад.фін.управління», 2014. 54 с.
4. Analytical Perspectives of Budget of the United States Government, Fiscal Year 2000. Washington, DC: Government Printing Office, 1999. P. 105.
5. Система оподаткування сільського господарства України після 2004. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій в Україні. Німецька консультативна група з питань економічних реформ. 33 с. URL: http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy_papers/German_advisory_group/2002/S4_ukr.pdf (дата звернення: 12.12.2021)
6. ERS. How Would Fundamental Tax Reform Affect Farmers? Economic Research Service, USDA< Agricultural Information Bulletin № 751-01. 1999. URL: www.ers.usda.gov (дата звернення: 12.12.2021).
7. Davenport C., Boehlje M., Martin D. The Effects of Tax Policy on America Agriculture. AFE – 480, Economic Research Service, USDA. 1982. February.
8. ERS. Briefing Room: Federal Taxes Paid by Farmers, Economic Research Service. USDA. 2002. URL: www.ers.usda.gov (дата звернення: 12.12.2021).
9. Нів'євський О., Яковрський П., Донченко О. Малі фермери та домогосподарства в сільському господарстві та сільській економіці: оцінка їх ролі та заходи з підтримки їх сталого розвитку. Київська школа економіки. 2021. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2021/07/Smallholders-KSE.pdf> (дата звернення: 12.12.2021).
10. Hazell P., Poulton C., Wiggins S. and Dorward A. (2010). The Future of Small Farms: Trajectories and Policy Priorities. *World Development*. Vol. 38. № 10. P. 1349-1361

11. IRS. An official website of the United States Government. 2021. URL: https://www.irs.gov/publications/p225#en_US_2021_publink1000217705 (дата звернення: 12.12.2021).

УДК 332.1:330.36

Лисенко Алла

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

СОЦІАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЯК ВАЖЛИВИЙ ІНДИКАТОР СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

У 2014 році в Україні було розпочато процес децентралізації влади з подальшим створенням об'єднаних територіальних громад (ОТГ) на підставі схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України «Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні», прийнятих Законів України «Про співробітництво територіальних громад», «Про добровільне об'єднання територіальних громад», а також внесених змін щодо фінансової децентралізації до Бюджетного та Податкового кодексів України [1; 2; 4; 5; 6]. За інформацією з Єдиного веб-порталу органів виконавчої влади України, за 6 років реформи утворено 1070 ОТГ, у які об'єдналися 4882 громади [8].

Підтримуючи проголошені резолюцією Генеральної асамблеї ООН глобальні цілі сталого розвитку, Президент України видав Указ «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», у якому визначено 17 цілей сталого розвитку, досягнення яких на загальнодержавному рівні не можливе без їх реалізації на територіальному рівні. Зокрема, соціальна складова має бути реалізована, передусім, у межах досягнення наступних цілей: 1 («подолання бідності»); 3 («забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці»); 4 («забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх»); 8 («сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх»); 10 («скорочення нерівності») [7].

Базові характеристики ОТГ мають бути чітко прописані у паспорті громади, розробка якого регламентується додатком 1 до «Методики формування спроможних територіальних громад» [3]. Зокрема, соціальну характеристику територіальної громади формують відомості про:

- демографічну ситуацію;
- склад та структуру населення громади;
- освіту;

- охорону здоров'я;
- заклади культури та самодіяльні колективи;
- спортивні споруди.

Водночас слід враховувати, що базові характеристики та можливості територіальних громад значно різняться, зважаючи на якість менеджменту, кількість та фінансову спроможність наявних у межах конкретної території суб'єктів господарювання, сфери їх діяльності, розвиток інфраструктури і т. ін.

Так, до складу Великосеверинівської ОТГ Кропивницького району Кіровоградської області, створеної 30.04.2017 р., входить 11 населених пунктів: с. Велика Северинка (з населенням 1016 осіб), с. Созонівка (1990 осіб), с. Підгайці (1339 осіб), с. Оситняжка (988 осіб), с. Високі Байраки (917 осіб), с. Лозуватка (186 осіб), с. Андросове (29 осіб), с. Кандаурове (26 осіб), с. Рожнятівка (26 осіб), с. Червоний Кут (19 осіб), с. Петрове (5 осіб).

У загальній чисельності населення громади у 2020 р. 58,12 % становило працездатне населення, 27,29 % – пенсіонери, 14,59 % – діти шкільного та дошкільного віку. Відсоток зайнятих осіб у чисельності працездатного населення становив 67,62 %. При цьому, зважаючи на незначну відстань до обласного центру, кількість працездатних осіб, зайнятих безпосередньо на території громади, майже в 2 рази перевищувала кількість працездатних осіб, які проживають на території ОТГ, але зайняті за межами території громади. Водночас слід зазначити, що упродовж трьох останніх років кількість померлих жителів перевищувала кількість народжених. Зокрема, за 2020 р. природне скорочення населення громади становило 52 особи (народилося 32 особи, померло – 84).

На території Великосеверинівської ОТГ функціонує 6 закладів освіти, у тому числі 2 заклади дошкільної освіти, 2 заклади загальної середньої освіти та 2 навчально-виховних комплекси. У 2020 р. у закладах дошкільної освіти перебувало 23,77 % осіб від загальної кількості дітей та учнів, які навчалися у закладах освіти, розміщених на території ОТГ, відповідно, кількість учнів 1-4 класів становила 30,16 %, 5-9 класів – 37,75 %, 10-11 класів – 8,32 %. Слід зазначити, що досить часто учні 10-11 класів змінюють місце навчання, обираючи заклади освіти у м. Кропивницький, адже віддаленість переважної більшості сіл ОТГ від обласного центру становить 3-11 км.

Надання медичних послуг в ОТГ забезпечують 5 лікувально-профілактичних закладів: 3 амбулаторії та 2 фельдшерсько-акушерських пункти. У зазначених закладах працює 15 осіб – 3 лікарів та 12 осіб середнього медичного персоналу, є у наявності 3 спеціалізованих транспортних засоби для перевезення хворих. Проте з оперативним наданням якісної медичної допомоги існують значні проблеми. Також невирішеною проблемою є відсутність аптек. Навіть у с. Созонівка, де проживає 1990 осіб, немає жодної аптеки, а з 2021 р. у цьому населеному пункті виникла проблема і з наявністю сімейного лікаря.

На території громади функціонує 15 закладів культури: 6 бібліотек, 6 будинків культури та клубів, 3 музеї (на громадських засадах). У межах цих закладів функціонує дитяча школа мистецтв та 14 аматорських колективів, у

т.ч. 8 дитячих та 6 дорослих. Водночас слід зазначити, що у переважній більшості випадків наявні будинки культури та клуби знаходяться в аварійному стані та потребують капітального ремонту.

Для сприяння здоровому способу життя в ОТГ функціонують 4 спортивні зали та 22 спортивні майданчики, з певною періодичністю проводяться спортивні змагання й частково, по мірі можливості, поповнюється інвентар та виконуються роботи з благоустрою спортивних об'єктів.

Незважаючи на фінансові труднощі, соціальна інфраструктура громади динамічно розвивається, ключова увага при цьому фокусується на дитячих садках, школах та спортивних об'єктах, забезпечується робота гуртків.

Отже, сукупність соціальних компонентів, зосереджених у межах конкретної території, має забезпечувати якісне наповнення життя цієї території, а тому соціальна характеристика громади є, безперечно, одним з важливих індикаторів її розвитку. Однак одночасно необхідно створювати сприятливі умови для функціонування бізнесу, розбудовувати інфраструктуру, розробляти проекти та залучати інвесторів для їх фінансування, адже досягнення цілей сталого розвитку можливе лише при забезпеченні комплексного підходу до аналізу проблем та пошуку ефективних шляхів їх вирішення.

Література:

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08 лист. 2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20150920#Text> (дата звернення: 11.12.2021).
2. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01 квіт. 2014 р. № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> (дата звернення: 11.12.2021).
3. Методика формування спроможних територіальних громад : Постанова Кабінету Міністрів України від 08 квіт. 2015 р. № 214. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 11.12.2021).
4. Податковий кодекс України : Закон України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 11.12.2021).
5. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 05 лют. 2015 р. № 157-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> (дата звернення: 11.12.2021).
6. Про співробітництво територіальних громад : Закон України від 17 черв. 2014 р. № 1508-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text> (дата звернення: 11.12.2021).
7. Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30 вер. 2019 р. № 722/2019 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення: 11.12.2021).
8. Реформа децентралізації : Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizaciyi> (дата звернення: 11.12.2021).

УНІФІКАЦІЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО АУДИТУ

Протягом трьох останніх десятиліть в Україні сформована система органів державного контролю, визначені їх завдання і функції, встановлений порядок взаємодії між собою та з іншими державними установами. Основний зміст їх діяльності – це здійснення контрольно-перевірочних процедур з метою реалізації визначених для кожного органу завдань. Зокрема до найбільш впливових органів державного фінансового контролю належать Державна податкова служба України, Державна аудиторська служба України та Рахункова палата, хоча ті чи інші контрольні функції виконують практично усі органи центральної влади. При цьому завдання, процедури, систему оцінки ризиків і методику перевірочних процедур кожен орган державного контролю розробляв самостійно. На поточний момент в цій сфері проведений великий обсяг досліджень, що дозволяє ставити питання про необхідність гармонізації напрацювань державних органів контролю. Необхідність такої гармонізації підтверджується і закордонним досвідом. Виникає питання, в якій мірі можлива така гармонізація – на рівні принципів і термінології, процедур контролю, або на рівні створення єдиної методики проведення перевірки та аналізу фактичного стану справ з питань, що входять в компетенцію органів державного фінансового контролю. Дослідження цього питання необхідно розпочати з аналізу та уніфікації понятійного і термінологічного апарату.

Державний фінансовий аудит є одним з найважливіших і найбільш потужних важелів регулювання економіки держави. Він представляє собою один з різновидів (форм) державного фінансового контролю як у широкому, так і у вузькому сенсі цього слова.

До ключових теоретичних понять державного фінансового аудиту, як і всіх інших наукових дисциплін, належать предмет, об'єкт, суб'єкт, методика, види і форми. Всі ці поняття активно обговорюються у науковій літературі, а деякі з них визначені у нормативних і методичних документах. Слід зауважити, що як в нормативних, так і у наукових публікаціях відсутній єдиний підхід до цих визначень, а інколи і до переліку самих понять; це створює певну плутанину.

Наприклад, згідно Закону України «Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні» [1], здійснення державного фінансового аудиту покладено на Державну контрольно-ревізійну службу України, яка згодом була перейменована на Державну фінансову інспекцію України, а тепер називається

Державною аудиторською службою України. В цьому ж законі було також зазначено, що державний фінансовий аудит може також проводити і Рахункова палата (у порядку та у спосіб визначений законом, але не вказано яким саме законом). Закон України «Про Рахункову палату» [2] однак не передбачає проведення державного фінансового аудиту: натомість в ньому зазначається про провадження державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) або просто фінансового аудиту. А в Законі України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» [3] (який у жовтні 2012 р. фактично замінив собою Закон України «Про ДКРС в Україні») вказано, що державний фінансовий аудит повинен здійснювати орган державного фінансового контролю, але не вказано який саме.

То ж, щоб ліквідувати цю плутанину з термінами і відповідальними органами пропонуємо по аналогії з державним фінансовим контролем, який складається з податкового, митного та бюджетного контролю, розширити поняття державного фінансового аудиту. Оскільки аудит є формою контролю, то ця аналогія є цілком виправданою.

На зорі створення нашої держави кожна контролююча служба сама під себе створювала законодавство, тому термін «Державний фінансовий аудит» був закріплений лише за Державною контрольно-ревізійною службою помилково, адже ті процедури і перевірки, які вона проводила можна було назвати точніше лише бюджетним аудитом. Так як термін «фінанси» значно ширший поняття «бюджет», то й термін «Державний фінансовий аудит» має включати в себе крім бюджетного аудиту, ще й податковий і митний аудит, які проводять Державна податкова служба України та Державна митна служба України. І це, до речі, не суперечить діючому зараз Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні», адже ДПС України і ДМС України також є органами державного фінансового контролю.

Література:

1. Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні : Закон України від 26 січ. 1993 р. № 2939-XII. URL: http://www.ukr-kodeksy.com/pro_derzhavnu_kontrolno-revizijnu_sluzhbu_v_ukrayini.htm (дата звернення: 12.12.2021)
2. Про Рахункову палату : Закон України від 02 лип. 2015 р. № 576-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/576-19> (дата звернення: 12.12.2021)
3. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні : Закон України від 26 січ. 1993 р. № 2939-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2939-12> (дата звернення: 12.12.2021)

МАЙБУТНЄ ПРОФЕСІЇ БУХГАЛТЕР У ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Дослідження бухгалтерського обліку з позиції практичної діяльності зумовлює необхідність у зосередженні уваги на сучасних вимогах до бухгалтерської професії, що зумовлені переходом до постіндустріального суспільства. Бухгалтери перестають бути фіксаторами здійснених подій, а стають активними учасниками системи менеджменту підприємства, приймаючи на себе додаткові функції аналітика, прогнозіста, контролера тощо [1].

Розвиток цифрової економіки супроводжується посиленням ролі інформаційних технологій, розробками у сфері штучного інтелекту, структурними змінами більшості господарських процесів. Це породжує песимізм та невпевненість у майбутній затребуваності багатьох видів професійної діяльності.

Характерним прикладом є бухгалтерська професія, перспективи якої продовжують обговорюватися не перший рік. Особливий резонанс викликають заяви про майбутнє відмирання професії, незважаючи на дискусійність багатьох аргументів і висновків. Складно уявити цифрову економіку, що функціонує без головного ресурсу інформаційного суспільства. Формовані в системі бухгалтерського обліку відомості використовуються колом приватних і громадських, внутрішніх і зовнішніх користувачів, що постійно розширюються, акціонерами, інвесторами, регуляторами, фіскальними, митними, статистичними, антимонопольними органами та ін.

Називають одразу три головні причини можливої «смерті» професії:

- автоматизація;
- спрощення;
- аутсорсинг.

Нестабільна оцінка майбутнього існування бухгалтерського обліку вже зараз сприяє зниженню престижу цієї професії, помітно скорочує приплив цільової молоді, негативно позначається на затребуваності бухгалтерської освіти. Для подолання негативних наслідків викладеної ситуації важливо визначити ключові компетенції бухгалтера майбутнього, досліджувати вплив процесів діджиталізації економічних відносин на зміну бухгалтерської професії у перспективі.

Звичайно, головна загроза для багатьох професій насувається з боку усюдисущої цифровізації.

Тенденції формування цифрового простору, створення системи цифрової економіки, структурні зміни економічних процесів вносять суттєві корективи у

розвиток та перспективи бухгалтерської професії. У свою чергу, інформація, що формується в бухгалтерському обліку, має підвищений вплив на аналіз економічної ситуації та прийняття економічними суб'єктами управлінських рішень. Система бухгалтерського обліку стає не тільки джерелом цінного ресурсу сучасного суспільства – інформації, а й комплексної інформаційної технології, що посилює вплив бухгалтерського обліку на процеси цифровізації економіки. У зв'язку з цим, очевидно, виникла дискусія про перспективи розвитку бухгалтерської професії.

Існує сценарій великих змін на ринку бухгалтерського обліку, з новими технологіями, використанням штучного інтелекту та автоматизацією процесів. Сучасному бухгалтеру, як і раніше, доводиться мати справу з бюрократичною частиною, законодавством та великою кількістю функцій. Оскільки автоматизація процесів є наслідком розвитку технологій, фахівцю з бухгалтерського обліку доведеться адаптуватися до використання технологій у своїх інтересах або не змінюватись і бути свідком зникнення власної професії.

Прибічники негативних перспектив бухгалтерської професії доводять свою позицію майбутнього автоматизацією процесів у приватних і державних організаціях, роботизацією поведінкової праці, повсюдним використанням інформаційних технологій замість рутинної однотипної роботи. Скорочення штату буде пов'язане з переведенням послуг у цифрову сферу.

Оптимістичну точку зору щодо своєї професії відстоюють бухгалтері-практики та інші фахівці в галузі бухгалтерського обліку, які цифровізацію економіки сприймають швидше як фактор розвитку, ніж як причину відмирання професії. На їхню думку, впровадження технологій цифрової економіки сприятиме розширенню можливостей бухгалтерів, але при цьому зростатиме сфера необхідних цим фахівцям компетенцій.

Роль бухгалтера полягатиме не тільки у фіксації минулих фактів, а й в тому, щоб стати стратегічним консультантом із перспективним та широким поглядом на ринок. На основі цих змін його місія полягатиме в автоматизації процесів, підвищенні продуктивності та складанні статистичних даних для підтримки менеджерів у прийнятті рішень.

Отже, бухгалтерський облік буде спрямованим на отримання інформації з метою прийняття управлінських рішень. Ця мета здається простою, але суб'єктивні фактори, залучені до неї, ускладнюють цей процес.

Професіонал, який розуміє ці поведінкові зміни, що відбуваються, матиме важливу та вирішальну роль як для організацій, так і суспільства в цілому. Цей фахівець повинен системно використовувати спеціалізацію та глибокі знання як інструменти нової парадигми зміни у бухгалтерській професії.

Загроза втратити власну професію змусить фахівців переосмислити себе і переглянути свою позицію перед інноваціями. Ті, хто по-іншому розглядає свою позицію як професіонала в галузі бухгалтерського обліку, поєднуючи з новими технологіями штучного інтелекту, автоматизації та спеціалізації, отримають місце на ринку, на відміну від професіонала, який не звертає уваги на зміни та бореться з ними.

Бухгалтерська професія із самого початку важлива для розвитку та зростання країни. Автоматизація бухгалтерських процесів і зміна вимог професії змусять згаснути професіонала, який сьогодні розглядається лише як той, хто дотримується вимог законодавства. Крім цього, появляється можливість для професіоналів проявити себе в консалтингу та бізнес-стратегії.

Фахівець з бухгалтерського обліку забезпечує стратегічну орієнтацію підприємцям та менеджерам, сприяє тому, щоб вони виконували свої функції правильно, не порушуючи при цьому законодавство. З іншого боку, необхідно покращити бухгалтерську освіту, щоб нові технології були включені в компетенції освітніх програм спеціальності «Облік і оподаткування», і щоб випускники закладів вищої освіти були готовими зіткнутися із сучасним світом, який потребує гнучкості та якості у наданні бухгалтерських послуг.

Література:

1. Пушкар М.С., Щирба М.Т. Теорія і практика формування облікової політики : монографія. Тернопіль: Карт-бланш, 2010. 260 с.

УДК 657.1.012.1: 336.74: 330.3

Лучик Світлана

доктор економічних наук, професор
завідувач кафедри обліку і оподаткування
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
м. Чернівці, Україна

Лучик Маргарита

кандидат економічних наук
керівник напрямку з підтримки зарплатних проектів
АТ «КредіАгріколь Банк»
м. Київ, Україна

ЦИФРОВА БУХГАЛТЕРІЯ: РЕАЛІЇ І ПЕРСПЕКТИВИ

Розвиток цифрової економіки в Україні відбувається прискореними темпами, поширюючи свій вплив на всі сфери діяльності, у тому числі і на облікові процеси. Бухгалтерський облік, як у теоретичному, так і в практичному плані, зазнає суттєвих змін в яких задіяні інноваційні процеси створення, зберігання та передачі інформації. При цьому безпосередній вплив на швидкість та якість цих процесів має розвиток цифрових технологій.

Цифровий бухгалтерський облік не має стандартного визначення. Сьогодні активно використовуються такі терміни як «цифровий облік», «цифровий бухгалтерський облік», «цифровізація бухгалтерського обліку», «електронний бухгалтерський облік», «ІТ-модернізація бухгалтерського обліку». Єдиного підходу до реформування методології бухгалтерського обліку поки немає і дані поняття не закріплені законодавчо. Можна стверджувати, що «цифровий облік» - це комплексне поняття, яке включає зміни, засновані на

використанні цифрових технологій не тільки в бухгалтерському обліку, а й в інших видах обліку: оперативному, статистичному, податковому, кадровому, соціальному, екологічному. Відповідно, з цих позицій поняття «цифровий бухгалтерський облік» є дещо вузким.

Основним напрямом модернізації бухгалтерського обліку є використання нових цифрових технологій. Цифрові технології такі як технології блокчейн, смарт-контракти, хмарні сховища тощо – це факт сучасності та щоденні реалії для кожного підприємства та керівника. Швидкість проникнення цифрової реальності у практику ведення бухгалтерського та податкового обліку часто вища, ніж використання цифрових технологій у виробничих підрозділах. таких.

Є інший підхід, який базується на появі нових об'єктів бухгалтерського обліку (токени, криптовалюта, блок транзакцій, цифрові записи, права власності в реєстрі транзакцій, людський капітал, клієнтська база тощо), для яких виникає необхідність розробки нових методик та принципів обліку.

Запровадження цифрових технологій в облікові процеси дає такі переваги:

- відсутність чи скорочення кількості первинних документів;
- зниження трудомісткості обробки бухгалтерської інформації;
- швидка обробка великих масивів даних;
- представлення даних у зручному для аналізу вигляді (діаграми, графіки, таблиці);
- миттєвий обмін інформацією як між структурними підрозділами організації, так і між організацією та державними органами;
- виключення арифметичних помилок;
- спілкування онлайн із контролюючими державними органами та банками;
- можливість швидкого реагування на зміну законодавства та ін.

Отже, що таке цифрова бухгалтерія? Цифрова бухгалтерія – це набір програмних продуктів, які автоматизують фінансові процеси.

Серед них, насамперед, це узгодження рахунків. Сучасні системи дозволяють узгоджувати рахунки та інші бухгалтерські документи в електронному форматі. Вони дозволяють відслідковувати статуси та рішення: якому співробітнику відправлено завдання, чи був розглянутий документ, було прийнято рішення про оплату чи ні, тощо. Це допомагає бухгалтеру не зволікати з прийняттям рішень.

Наступним кроком є запровадження електронних авансових звітів. Оформлення і погодження документів щодо відрядження працівників компанії є трудомісткою і складною справою для бухгалтера. Потрібно, щоб автоматизація процесу оформлення таких документів була комплексною – від етапу подання заяви на відрядження співробітником до оформлення бухгалтерських проведення в обліковій системі. На кожному з етапів можна підключати послуги штучного інтелекту. Наприклад, вони зможуть отримати інформацію, яка потрібна для заповнення авансового звіту, зі скан-копій рахунку готелю або авіаквитка. Вигляд документа, дата, ПІБ співробітника та

інші дані підставляються у звіті автоматично. При цьому, буде заповнена таблиця витрат і розрахована загальна сума, залишок та інші значення.

Слід зазначити, що запровадження електронного документообігу в компанії потрібно почати з автоматизації внутрішнього документообігу. При цьому не лише облікового, а й, наприклад, кадрового. Перевести в цифру можна заяви про прийом на роботу, трудові договори, накази тощо. Після того, як запрацює електронний документообіг всередині компанії, потрібно приступати до автоматизації зовнішнього обміну з контрагентами.

Комплексна цифровізація бухгалтерії все частіше включає рішення для автоматичного розпізнавання даних. Один із прикладів їх використання – обробка вхідних облікових документів. Наприклад, на e-mail, в сервіс обміну або на пристрій, що сканує, надходить фото або оригінал документа. Розумна система розпізнає необхідні дані та вид документа, проводить перевірку наявності обов'язкових реквізитів та зіставлення номенклатури. Далі за цією інформацією сервіси штучного інтелекту можуть надіслати документ необхідному співробітнику, а також розпізнати тип господарської операції, статтю витрат тощо. Отже, робот –бухгалтер, в принципі, може виконувати інтелектуальну обробку документів, а саме: їх класифікацію, перевірку, рознесення в папки, проведення, інтелектуальний пошук.

Цифровізацію бухгалтерського обліку неможливо уявити без організованого зберігання електронних документів у єдиній системі. Це дозволяє легко знаходити потрібний документ, наприклад, під час податкової перевірки. Деякі документи потрібно зберігати постійно. Зробити це можна використовуючи електронний довготривалий архів. Законодавство дозволяє виконувати з урахуванням дотримання певних вимог.

Щоб провести цифровізацію бухгалтерії повноцінно, потрібно впровадити як перераховані вище, так й інші інструменти – на вирішення інших завдань. Таких систем та сервісів вже багато, при цьому кількість нових збільшується з кожним роком. Головне в цій різноманітності – правильно оцінити, наскільки потрібні конкретні інструменти компанії та чи зможуть вони окупити себе.

Таким чином, цифрова бухгалтерія сьогодні може використовувати:

- бухгалтерські системи (або ERP) – для відображення операцій, проводок, формування реєстрів;
- систему «Клієнт-Банк» - форма банківського обслуговування клієнтів, яка побудована на використанні інформаційних технологій, що забезпечують клієнтам можливість дистанційного отримання фінансової інформації та управління банківськими рахунками;
- систему подання звітності (СПЗ) електронними каналами зв'язку для подання документів у контролюючі інстанції;
- послуги електронного обміну документами (ЕОД) з контрагентами – передача стандартних ділових повідомлень, дозволяє компаніям поліпшити процеси управління і контролю у сферах виробництва, закупівель і постачання;

- системи управління процесами та документами (система електронного документообігу) – для організації взаємодії працівників та зберігання документів.

Процеси цифрової бухгалтерії безперервні і охоплюють усі впроваджені програмні рішення, створюючи єдиний інформаційний простір, але управляє цими процесами фахівець – бухгалтер.

Отже, якщо декілька років назад компаніям потрібні були бухгалтера, які впевнено працюють з комп'ютером, то сьогодні вимогою до фахівця бухгалтерської служби є володіння конкретними програмами і сервісами. Сучасний бухгалтер має вільно орієнтуватись у виборі програмного забезпечення для ведення бухгалтерського і податкового обліку. Він створює бізнес-процеси та ставить розробникам програм завдання відповідно до облікової політики компанії. І хоча цифровізація вплинула на компетентності бухгалтера, ускладнивши цим пошук і отримання вакансії, вона і позбавила бухгалтера від рутини. Цифрова бухгалтерія – це сучасні технології та підходи до роботи фахівців з обліку і оподаткування, а не їх звільнення.

Можна впевнено стверджувати, що цифрова економіка починається з цифрової бухгалтерії.

УДК 336.02

Ляшенко В'ячеслав

доктор економічних наук, професор
завідувач відділом проблем регуляторної політики і розвитку підприємництва,

Толмачова Ганна

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
старший науковий співробітник відділу
проблем регуляторної політики і розвитку підприємництва

Інститут економіки промисловості НАН України
м. Київ, Україна

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Сьогодні доволі гострою в реалізації системи заходів регіональної політики є проблема оптимізації взаємовідносин центральної влади та місцевого самоврядування. Зокрема існує потреба у функціонально обґрунтованому розподілі їх повноважень, з огляду на розвиток економіки в умовах кризи. Важливу роль при цьому відіграє система заходів місцевої влади, спрямована на формування сприятливого інституційного середовища в регіоні з метою підтримки виробничих галузей його господарського комплексу, тобто реалізація завдань державної регіональної політики.

Об'єктивна оцінка потреб регіонів, проблеми і можливості їх вирішення найбільш раціональними способами повинні бути пріоритетними компетенціями місцевих органів влади у зв'язку з безпосередньою наявністю у них необхідних ресурсів (інформаційних, людських і т.п.), а також комплексом

інструментів для оперативного прийняття управлінських рішень.

На рівні регіону найбільш об'єктивно можна виділити той обсяг потреб, які можуть бути задоволені за допомогою ресурсів самого регіону на основі управлінських рішень місцевих органів влади, а також потреби, задоволення яких вимагає втручання держави. Таким чином, простежується прямо пропорційна залежність: чим більше повноважень передається місцевим органам влади, тим ефективніше управління регіональним розвитком.

Ефективність регуляторної діяльності і децентралізації у регіонах знижується, а часом взагалі не досягається через суперечності в законодавстві, які виникають через несвоєчасне прийняття нормативно-правових актів. Так, в процесі законодавчих змін у 2015-2020 роках були делеговані такі основні повноваження органам місцевого самоврядування: децентралізація повноважень у сфері архітектурно-будівельного контролю; реєстрація бізнесу; реєстрація землі і нерухомості; реєстрація політичних партій та громадських організацій; реєстрація проживання і зняття з реєстрації місця проживання та інш. Однак через законодавчі протиріччя і відсутність чіткого механізму їх передачі, існують проблеми в якісному наданні даних послуг на місцях населенню.

Основними результатами фінансової децентралізації для забезпечення переданих повноважень є наступні: за місцевими бюджетами закріплені 60% надходжень від податку на доходи фізичних осіб, 10% податку на прибуток підприємств; 100% державного мита; 100% плати за надання адміністративних послуг; 80% екологічного податку; місцевий транспортний податок; введено нові платежі: місцевий акцизний податок (5%); 25% оплати за надра і спец використання води; податок на майно, в тому числі плата за землю.

Протягом січня-грудня 2020 року надходження до загального фонду місцевих бюджетів України з урахування міжбюджетних трансфертів склали 426,0 млрд грн., а без урахування міжбюджетних трансфертів – 290,1 млрд. грн. У порівнянні з 2019 роком надходження зросли на 14,9 млрд. грн. або на 5,1% (у 2019 році – на 41,1 млрд. грн. або на +41,1%) [1].

У порівнянні з 2019 роком, загальні доходи місцевих бюджетів зменшилися на 89,0 млрд грн (з 560,5 до 471,5) або на 15,9%. Зменшення відбулося за рахунок трансфертів з державного бюджету. У 2020 році до загального фонду місцевих бюджетів надійшло 135,9 млрд грн трансфертів, що на 108,4 млрд грн (на 44,4%) менше 2019 року. Зокрема, це пов'язано з тим, що у 2020 році з місцевих бюджетів не здійснювалися окремі видатки, пов'язані з реалізацією державних програм соціального захисту, обсяг яких у 2019 році склав 78,3 млрд грн.

За підсумками 2020 року, частка доходів місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету України склала 34,2%. За підсумками 2019 року, аналогічний показник становив 43,5%. Без урахування трансфертів з державного бюджету, обсяг надходжень до місцевих бюджетів склав 311,1 млрд грн, що становить 22,6% від обсягу доходів зведеного бюджету. За підсумками 2019 року, аналогічний показник становив 23,3%. У порівнянні з

2019 роком, частка місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету України суттєво знизилася (на 9,3%), що свідчить про зростання концентрації фінансових ресурсів на центральному рівні [2].

Серед регіонів України найбільша частка доходів загального фонду місцевих бюджетів сконцентрована в м. Києві (16,1% від загального обсягу), у Дніпропетровській (10,4%), Харківській (7,2%), Одеській (6,1%), Київській (5,9%), Львівській (5,9%) областях. Ці ж регіони є лідерами по кількості малих і середніх підприємств, а також кількості фізичних осіб-підприємців. Найбільша кількість малих і середніх підприємств функціонує у м. Києві (343 одиниці на 1 тисячу наявного населення), Київській, Миколаївській (по 109), Дніпропетровській (98) областях. Найбільша кількість фізичних осіб-підприємців також у м. Києві (651 одиниця на 1 тисячу наявного населення), Харківській (516), Київській (497), Одеській (470), Чернівецькій (449) [3].

Окремо слід зазначити досягнення реформи місцевого самоврядування у частині результатів ефективності управління бюджетними ресурсами об'єднаними територіальними громадами (ОТГ). ОТГ демонструють кращі темпи зростання власних доходів, ніж вони становлять по всіх інших рівнях місцевих бюджетів України, навіть більше, ніж по бюджетах міст обласного значення. У 2020 році на прямих міжбюджетних відносинах з державним бюджетом перебували 872 об'єднані територіальні громади (з урахуванням 41 міста обласного значення, в яких відбулося приєднання). За 2020 рік доходи загального фонду бюджетів ОТГ (без урахування трансфертів з державного бюджету) склали 54,0 млрд грн, що становить 18,6% від загального обсягу доходів усіх місцевих бюджетів України [2].

У загальній структурі доходів загального фонду ОТГ питома вага податку на доходи фізичних осіб становить 60,5%, у 2019 році аналогічний показник становив 58,1%. Надходження ПДФО склали 32,7 млрд грн. Плати за землю надійшло 6,8 млрд грн (12,6% від загальної суми), єдиного податку – 7,8 млрд грн (14,4%), акцизного податку – 3,6 млрд грн (6,6%), у тому числі акцизного податку з палива надійшло 2,3 млрд грн (4,2%), податку на нерухоме майно, відмінного від земельної ділянки – 1,2 млрд грн (2,1%) [2].

Проблемою фінансового забезпечення місцевих органів влади в Україні є соціальна орієнтація місцевих бюджетів, що дозволяє ефективно розвивати й зміцнювати соціальну базу регіону. Економічна ж складова регулюється централізовано й має незначне фінансове підкріплення на рівні регіонів, інакше кажучи, держава не стимулює місцеві органи самоврядування до підвищення видатків місцевих бюджетів на економічний розвиток. Так у структурі видатків місцевих бюджетів у 2020 році видатки на фінансування економічної діяльності склали 93,9 млрд грн., що становить 19,6% від загальної суми видатків [2].

Таким чином, основними ризиками і негативними аспектами регуляторної політики в бюджетній сфері залишилися: залежність регіонів від центру через обмеження повноважень органів місцевого самоврядування на вирішення питань економічного розвитку регіонів; значна фінансова залежність місцевих бюджетів від центру; недостатній перелік місцевих податків і зборів,

що не дає можливість органами місцевого самоврядування обирати ті податки, які несуть економічну ефективність для конкретного регіону з урахуванням його особливостей та потенціалу; незначний обсяг місцевих податків у структурі податкових надходжень. Одним з напрямів вирішення даної проблеми є внесення змін до Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України (щодо бюджетної децентралізації)» та інші пов'язані підзаконні НПА щодо: розширення повноважень органів місцевого самоврядування для мотивації суб'єктів господарювання, що перебувають на території конкретного регіону, для розвитку пріоритетних напрямків; збільшення ступеня свободи у витрачанні бюджетних коштів на економічний розвиток; розширення та законодавче закріплення повноважень та можливостей органів місцевого самоврядування стимулювати інноваційну активність в регіоні, пріоритетні напрями на регіональному рівні.

Література:

1. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування. URL: <https://decentralization.gov.ua/mainmonitoring> (дата звернення: 06.12.2021)
2. Виконання доходів місцевих бюджетів URL: <https://mof.gov.ua/uk/vykonannia-dokhodiv-mistsevykh-biudzhetiv> (дата звернення: 08.12.2021)
3. Статистичний збірник «Регіони України» 2019 URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/Arch_reg.htm (дата звернення: 10.12.2021)

УДК 336.711.65:351

Магопець Олена

кандидат економічних наук, доцент
завідувач кафедрою аудиту, обліку та оподаткування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДХОДІВ ДО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД НА ОСНОВІ УЗАГАЛЬНЕННЯ ВИСНОВКІВ АУДИТОРСЬКИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

На забезпечення ефективного управління публічними фінансами об'єднаних територіальних громад (ОТГ) спрямований державний фінансовий аудит, основні завдання якого зводяться до: оцінки стану формування та виконання бюджету ОТГ; виявлення проблем, які можуть виникати на всіх стадіях бюджетного процесу; встановлення рівня забезпечення населення громади державними соціальними гарантіями; визначення шляхів удосконалення управління активами громади у тому числі бюджетними коштами, комунальним майном, природними ресурсами; розробка рекомендацій спрямованих на підвищення ефективності управління публічними фінансами територіальних громад [3].

Визначення типових проблем, які існують в ОТГ у процесі управління фінансами, та які встановлені за результатами проведених аудитів й відображені в аудиторських звітах (останні оприлюднюються на офіційному сайті Держаудитслужби та є загальнодоступними для всіх зацікавлених користувачів [1]) дає можливість узагальнити упущені можливості та невикористані вигоди, а також систематизувати рекомендації щодо вирішення виявлених проблем з метою застосування проєктивних дій щодо удосконалення управління фінансами, запобігання виникненню бюджетних втрат та упущених вигод.

До основних проблем та недоліків в управлінні публічними фінансами, можна віднести наступні [2]:

- проблеми щодо формування доходів місцевих бюджетів, які пов'язані, насамперед, з недоліками в управлінні земельними ресурсами й комунальним майном, а також встановленням і справлянням місцевих податків і зборів. Наявність цих проблем зумовлена: неефективним управлінням земельними ресурсами громади (через відсутність належного обліку земель, невикористання наявних земель, що знаходяться в комунальній власності, відсутність контролю за виконанням договорів оренди землі); неефективним управлінням комунальним майном (комунальне майно не здається в оренду й не виставляється на продаж); неефективним управлінням доходами бюджету громади (встановлюються низькі ставки земельного податку та орендної плати; наявна заборгованість зі сплати земельного податку та орендної плати за землю; неналежна реалізація фіскального потенціалу податку на майно; втрата частини надходжень ПДФО з причини неофіційної зайнятості населення); неналежне використання фіскального потенціалу єдиного податку;
- проблеми щодо здійснення видатків місцевих бюджетів (нераціональне витрачання ресурсів на оплату комунальних послуг окремих суб'єктів господарювання; дотування комунальних підприємств; нераціональні витрати на утримання закладів освіти і культури через їх не оптимальну мережу; недостатній обсяг бюджетного фінансування закладів соціальної сфери; неможливість своєчасного та у повному обсязі освоєння коштів наданих у вигляді міжбюджетних трансфертів з різних причин);
- проблеми у сфері управління активами ОТГ (не завершено передачу земель з державної у комунальну власність; не проведена інвентаризація земель громади; немає належного обліку земель у громадах, на що негативно впливає, зокрема, відсутність державної статистичної звітності щодо наявності земель з розподілом їх за власниками землі, землекористувачами, угіддями та видами економічної діяльності; несвоєчасно проводиться оновлення нормативної грошової оцінки землі; несвоєчасне переоформлення договорів оренди тощо);
- проблеми управління фінансами в ОТГ та організації внутрішнього фінансового контролю в громаді (низька якість бюджетного планування;

відсутність належним чином визначених результативних показників бюджетних програм, що не дозволяє оцінити їх виконання та ефективність витрачання бюджетних коштів; наявні недоліки у застосуванні ПЦМ у бюджетному процесі; неналежна організація внутрішнього фінансового контролю).

Усунення означених проблем, й тим самим підвищення ефективності управління публічними фінансами об'єднаних територіальних громад, вбачається можливим шляхом реалізації таких заходів:

- ефективного використання наявного ресурсного потенціалу для збільшення дохідної частини місцевих бюджетів (проведення повної інвентаризації наявних активів громади задля виявлення реального ресурсного потенціалу, визначення об'єктів майна, які не використовуються або використовуються на не вигідних для громади умовах з точки зору отримуваних доходів від надання таких об'єктів в оренду, встановлення ставок місцевих податків і зборів у максимально обґрунтованому розмірі та обмеження безпідставного надання податкових пільг з місцевих податків та зборів, перегляд чинних ставок орендної плати земельних ділянок та їх встановлення у відповідності до нормативно-грошової оцінки землі, унеможливлення втрат потенційних доходів бюджету від безоплатного використання майна територіальної громади);
- удосконалення підходів щодо здійснення видатків місцевих бюджетів (оптимізація мережі закладів освіти, культури та охорони здоров'я, визначення можливості надання окремих послуг на платній основі, встановлення правильних пріоритетів у напрямках витрачання коштів громади, ефективне використання міжбюджетних трансферів);
- формування ефективної системи управління фінансами та забезпечення дієвого внутрішнього фінансового контролю (планування бюджету громади на основі максимального використання наявного ресурсного потенціалу, перегляд прийнятих бюджетних програм, їх оптимізація та визначення чітких результативних показників оцінки їх ефективності, проведення оцінки ефективності використання коштів місцевого бюджету на виконання прийнятих програм, забезпечення публічності й прозорості всіх етапів бюджетного процесу на офіційному сайті громади, забезпечення участі громади у бюджетному процесі, створення підрозділу внутрішнього фінансового контролю та розробка заходів щодо забезпечення його дієвості, в напрямі підвищення ефективності управління публічними фінансами ОТГ).

Таким чином, узагальнення висновків аудиторських досліджень дає змогу не тільки визначити проблемні моменти в управлінні публічними фінансами ОТГ, але й визначити пріоритетні заходи щодо їх усунення та недопущення у майбутньому.

Література:

1. Аудиторські звіти. Державна аудиторська служба України. URL: <https://dasu.gov.ua/ua/plugins/userPages/1681> (дата звернення: 12.12.2021).
2. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування. Децентралізація дає можливості. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/755/07.10.2021.pdf> (дата звернення: 10.12.2021).
3. Про затвердження Порядку проведення Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами державного фінансового аудиту діяльності суб'єктів господарювання : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 бер. 2019 р. № 252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.12.2021).

УДК 657.6

Магопець Олена

кандидат економічних наук, доцент
завідувач кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Пшеницька Світлана

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ АУДИТУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Організацію аудиту фінансових результатів можна розглядати як цілеспрямовану діяльність, яка включає такі взаємозалежні елементи, як: організація технології аудиту (методології, методики); організація механізмів і структурних елементів аудиту (форми проведення); організація процедурних аспектів аудиту; організація матеріально-технічної бази аудиту; організація соціальних аспектів аудиту (організація праці, інтелектуальний потенціал, мотивація праці аудиторів) [1; 4]. Відповідно, сукупність організаційних аспектів, методичних і технічних прийомів, які реалізуються за допомогою здійснення певних процедур, формує процес аудиту фінансових результатів суб'єкта підприємницької діяльності.

Організація аудиту фінансових результатів має базуватися на встановленні правильної послідовності включення в контрольний процес взаємозалежних етапів даної системи: спостереження, збору, систематизації, перевірки, узагальнення інформації тощо. З урахуванням цього, організаційна послідовність аудиту фінансових результатів включає: організаційно-підготовчу роботу аудитора (укладення договору на проведення аудиту, попереднє ознайомлення з особливостями діяльності досліджуваного підприємства, формування аудиторської групи, складання плану, програми та графіка проведення аудиту), оцінювання стану бухгалтерського обліку, внутрішнього контролю та системи контролю по об'єктах обліку, встановлення

правильності оцінки доходів та витрат, їх відображення а обліку та фінансовій звітності, перевірку правильності визначення доходів, витрат та фінансових результатів, перевірку відповідності даних синтетичного та аналітичного обліку доходів та витрат показникам фінансової звітності, підготовку аудиторського висновку, надання керівництву підприємства та передача документації, яка передбачена договором [2].

Для раціонального проведення аудиторської перевірки фінансових результатів, її необхідно організувати так, щоб можна було ефективно управляти процесом аудиту, що в свою чергу забезпечує подальший розвиток його методики та методології. У зв'язку з цим, на основі опрацювання наукової літератури [1, 2, 3, 4] організацію аудиту фінансових результатів вважаємо за доцільне розглядати в різних аспектах: просторовому, часовому і інформаційно-технологічному з урахуванням комплексу організаційних вимог і припущень (табл. 1).

Таблиця 1 – Організаційні аспекти аудиту фінансових результатів

Організаційні аспекти	Зміст організаційних аспектів	Організаційні вимоги і пропозиції
1. Просторовий	Включає: мету аудиту фінансових результатів, яка визначається виходячи з потреби в отриманні відповідної інформації для внутрішніх і зовнішніх користувачів; об'єкти аудиту, визначені у відповідності до поставленої мети; виконавців (суб'єктів) аудиту.	Розуміння та використання основоположних принципів і правил (стандартів) аудиту; дотримання вимог аудиту; повне застосування наукових способів і методичних прийомів аудиту та розв'язання задач, які стоять перед ним; раціоналізація реалізації нововведень і адаптація аудиту до нових умов внутрішнього і зовнішнього середовища; впровадження автоматизованих експертних систем для проведення аудиту; надання аудиту
2. Часовий	Включає: строки обробки і подання інформації про фінансові результати.	ознак самоорганізації та саморегулювання; розвиток матеріально-технічної бази та кадрової політики аудиту; впровадження
3. Інформаційно-технологічний	Включає: засоби досягнення мети аудиту, джерела інформації, методи та прийоми її отримання, технічні засоби для проведення аудиту.	наукової організації праці та її оплати в аудиторській діяльності; прогнозування і контроль результативності усіх заходів в системі організації аудиту фінансових результатів.

Джерело: складено авторами на основі узагальнення літературних джерел

Організація аудиту фінансових результатів з урахуванням просторового, часового та інформаційно-технологічного аспектів сприятиме підвищенню ефективності аудиторської діяльності, визначенню наявних проблем в системі обліку доходів, витрат та фінансових результатів та забезпечить можливість правильної ідентифікації та оцінки наявних ризиків суттєвого викривлення фінансової звітності.

Література:

1. Візіренко С.В., Пімкіна Г.В. Організація і методика виконання процедур аудиторської перевірки фінансових результатів діяльності підприємства. *Міжнародний науково-виробничий журнал*. 2018. № 1 (38). С. 178-185.
2. Іванова Н.А. Організація та методика аудиту : навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 216 с.
3. Каткова Н.В., Бурлан С.А., Ліснічук О.І. Методичні підходи до аудиту фінансових результатів діяльності підприємства. *Ефективна економіка*. 2017. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua> (дата звернення: 09.12.2021).
4. Радіонова Н.Й. Організаційні засади проведення аудиту фінансових результатів діяльності підприємства. *Економічний простір*. 2019. № 142. С. 136–148. URL: <https://er.knutd.edu.ua>. (дата звернення: 10.12.2021).

УДК 657

Манухіна Марта

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і оподаткування

Закаблук Артур

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
м. Сєверодонецьк, Україна

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОЦІНКИ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ У РІЗНИХ ОБЛІКОВИХ СИСТЕМАХ

Оцінка завжди була, є і залишається на перспективу одним з найважливіших прийомів системного обліку. Особливої актуальності набуває створення такої системи оцінки вартості нематеріальних об'єктів, що забезпечить захист інтелектуальної власності, створить умови для розширення конкуренції на базі інновацій, оптимізує фінансові, матеріальні і трудові ресурси. В результаті оцінки визначається вартість об'єктів обліку. Саме вартість дозволяє узагальнювати облікову інформацію, порівнювати результати господарської діяльності тощо. Міжнародні стандарти фінансової звітності і Концепція бухгалтерського обліку [1] відокремлює в ринковій економіці чотири методи оцінки активів: фактичної собівартості придбання, оновленої вартості, можливої ціни продажу, дисконтованої вартості.

Перший метод оцінки базується на оцінці активу за історичною собівартістю. При оцінці активу за методом дисконтованої вартості активи відображаються за дисконтованою вартістю майбутнього надходження коштів, які, як очікується, створюватимуться даним активом при нормальній господарській діяльності. Інші два підходи оцінки базуються на поточній ринковій вартості активів.

Наявність різних видів оцінки вимагає чіткого розуміння, для чого кожний вид оцінки потрібен, коли і до яких об'єктів він застосовується.

Складність вартісної оцінки нематеріальних активів зумовлена:

- різноманітністю об'єктів інтелектуальної власності, кожний з яких за законом має бути оригінальним;
- різними способами їхньої появи на підприємстві;
- різними формами їхнього практичного використання;
- імовірнісним характером отриманих результатів вартісної оцінки.

Отже, основна складність оцінки полягає у виборі ціни, за допомогою якої слід виміряти об'єкти бухгалтерського обліку, зокрема інтелектуальні активи.

Найбільш прийнятним способом розрахунку вартості унікальних матеріальних активів є метод відновної вартості. Відновна вартість активу визначається як сума витрат, необхідних для створення нової точної копії оцінюваного активу.

Прибутковий (дохідний) підхід виходить із передбачення, що економічна цінність конкретного активу на поточний момент обумовлена розміром доходів, які сподіваються отримати з цього активу в майбутньому. Інакше кажучи, вартість об'єкта може бути визначена як його здатність давати прибуток в майбутньому. Прибутковий підхід реалізується за допомогою методів: капіталізації прибутків, дисконтування майбутніх грошових прибутків, залишкових прибутків.

Процедура оцінки вартості нематеріального активу за методом капіталізації прибутків складається з таких етапів:

- виявлення джерел і розмірів чистого прибутку, що його дає відповідний актив;
- визначення ставки капіталізації чистого прибутку;
- розрахунок вартості активу діленням чистого прибутку на ставку капіталізації.

Реалізація методу дисконтування майбутніх грошових потоків передбачає:

- оцінку майбутніх грошових потоків, що становлять чистий прибуток від використання об'єкта інтелектуальної власності і величину амортизації цього об'єкта;
- визначення ставки дисконтування;
- розрахунки сумарної поточної вартості майбутніх прибутків;
- додавання до отриманого результату вартості об'єкта інтелектуальної власності, приведеної до поточного періоду.

Ринковий підхід до оцінки вартості нематеріальних активів реалізується за допомогою порівняльного аналізу продаж та методу звільнення від роялті.

Метод порівняльного аналізу продажу передбачає порівняння об'єкта інтелектуальної власності, що оцінюється, з вартістю аналогічних об'єктів, які були реалізовані на ринку. При використанні методу порівняльного аналізу продажу:

- збирають інформацію стосовно угод з реалізації аналогічних об'єктів інтелектуальної власності;
- визначають перелік показників, за якими порівнюють об'єкти інтелектуальної власності;

- коригують фактичні ціни угод щодо об'єктів інтелектуальної власності з урахуванням значень показників порівняння.

Отже, описані методи становлять основу методики оцінки об'єктів інтелектуальної власності, але не є вичерпним переліком всіх можливих варіантів оцінки. Існує ряд інших методів, які прийнятні для застосування до окремих об'єктів інтелектуальної власності і не можуть бути застосовані щодо інших. Вся сукупність існуючих методів досить значна і кожен метод може бути предметом окремого розгляду. Варто лише зазначити, що, як показує практика, жоден окремий метод оцінки не є досить ефективний в порівнянні з комплексним застосуванням різних методів. Загалом обрання методики оцінки інтелектуальної власності є результатом виключно професійного судження експерта, яке в першу чергу має ґрунтуватися на його безпосередньому досвіді оціночної діяльності.

Література:

1. Міжнародні стандарти фінансової звітності 2004. [пер. з англ. за ред. С.Ф. Голова]. К.: Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 2005. 1222 с.
2. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» : Наказ М-ва фінансів України від 18 жовт. 1999 р. № 242. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99#Text>. (дата звернення: 01.12.2021)

УДК 657

Манухіна Марта

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і оподаткування

Іванченко Катерина

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
м. Сєверодонецьк, Україна

БІЗНЕС-ПРОЦЕСИ ТА ЛЮДСЬКІ РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ОБ'ЄКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ

В умовах сучасного розвитку економіки бізнес-процесів нематеріальні ресурси, як знання та інформація поєднанні з інтелектом людини. Вони мають велике значення та стають основою формування нематеріального середовища підприємницької діяльності, оскільки нарощування та доцільне використання людських ресурсів є важливим для формування нових конкурентних переваг та забезпечення конкурентоспроможності.

У результаті зростання значення інтелектуальної складової у господарських процесах на підприємствах відбувається зміщення уваги від матеріально-технічних та фінансових засобів до визначення персоналу як головної цінності.

Проте, розглядаючи персонал підприємства в якості головного об'єкта та

суб'єкта впливу на інтелектуалізацію бізнес-процесів, необхідно зауважити, що організацію роботи самого персоналу суб'єкта господарювання як управлінського, так і виконавчого слід вважати окремими бізнес-процесом і об'єктом інтелектуалізації. Це дасть можливість дослідити питання, які пов'язані з причинами, передумовами та наслідками інтелектуального наповнення бізнес-процесів за всіма напрямками, в тому числі ресурсним та технологічним, зважаючи на те, що управління персоналом пронизує усі сфери діяльності підприємства.

Організувати персонал з метою інтелектуалізації – означає оптимально використання інтелектуального потенціалу кожного працівника та передбачає створення відповідних умов (побутових, психо-емоційних, організаційно-культурних) для активізації його творчої діяльності. При цьому, виконання таких управлінських процедур як прогнозування структури, визначення потреб, залучення, підбір та розміщення персоналу необхідно здійснювати на основі використання інтелекту керівника-власника та виконавців кадрового бізнес-процесу на підприємстві. Останні, в свою чергу, повинні володіти знаннями щодо сучасних технологій, методик та підходів до прогнозування, підбору, залучення, розміщення працівників, які спрямовані на зростання частки інтелектуальної праці на підприємстві, загалом, та в межах окремого бізнес-процесу.

Для досягнення мети – інтелектуалізувати діяльність персоналу, такий етап кадрового бізнес-процесу на підприємстві як підбір кандидатів необхідно здійснювати з використанням анкет-опитувань, особистісних та професійно-орієнтованих тестів, які демонструють не тільки стан інтелектуального розвитку людини, а й її здатність до творчої праці, спрямованої на генерування ідей, пропозицій, створення об'єктів інтелектуальної власності, які стають джерелом додаткових прибутків суб'єкта господарювання.

Кваліфікація працівника також має значення. Крім формальної сумісності з посадою вона повинна відповідати потребам забезпечити інтелектуалізацію діяльності підприємства у відповідній сфері. Навчання й підвищення кваліфікації повинні бути спрямовані на збільшення вмінь окремих співробітників або груп, що дасть змогу підвищити результативність господарської діяльності підприємства.

Не менш важливою в реалізації бізнес-процесу управління персоналом підприємства є функція мотивації, без реалізації якої не можливо досягти основної мети – інтелектуалізувати людські ресурси суб'єкта господарювання. В широкому розумінні мотивувати людину означає спонукати її до певних дій. У випадку інтелектуалізації підприємства чи бізнес-процесу мотивація – це сукупність матеріальних та нематеріальних стимулів, які застосовуються керівниками у відношенні до виконавців і спрямовані на зростання результативності інтелектуальної праці.

Ще однією функцією є контроль: контролювати персонал, переслідуючи мету, підвищити рівень інтелектуалізації його діяльності необхідно за наперед розробленою системою, яка буде враховувати специфіку діяльності

підприємства чи бізнес-процесу, а також базуватись на сучасних інформаційних технологіях, тобто бути інтелектуалізованою. Ця система повинна забезпечувати зворотній зв'язок, а також відображати ефективність роботи персоналу в межах здійснення управлінських чи виконавських функцій, спрямованих на реалізацію мети бізнес-процесу.

Проте, на результуючому етапі реалізації бізнес-процесу щодо підвищення рівня інтелекту співробітників відбувається не тільки шляхом збільшення частки розумової праці підприємстві. Підвищення інтелектуалізації може відбуватися також за рахунок збільшення частки штучного інтелекту в соціально-економічних процесах.

Що стосується розуміння інтелектуалізації в межах цього підходу, то слід звернути увагу, що «штучний» інтелект» повинен бути наближений до інтелекту природного і у ряді випадків використовуватися замість нього. Під системою штучного інтелекту розуміють активну систему самостійного навчання та логічного мислення.

Головною метою розробки штучного інтелекту є оптимізація процесів, створення експертних систем в окремих вузько спрямованих предметних сферах. Чим більше ситуацій, в яких системи штучного інтелекту можуть замінити людину, тим «розумнішими» будуть ці системи.

У наш час прикладами систем штучного інтелекту є: автономне планування і управління; медичні діагностичні програми, засновані на імовірнісному аналізі; автоматизоване планування поставок і складання графіків перевезень; робототехніка; управління власністю; системи штучного інтелекту в банківській і страховій діяльності.

Таким чином, виходячи з проведення вище дослідження, можна зробити висновки, що інтелектуалізацію бізнес-процесів підприємств вважається важливою передумовою ефективною діяльності суб'єктів господарювання, які функціонують в умовах економіки, заснованої на знаннях. А основними складовими інтелектуалізації бізнес-процесів підприємства, на наш погляд, є ресурси бізнес-процесу, технології та персонал.

Література:

1. Богуцька О.А., Брюховецький Я.С. Оцінка рівня інвестиційно-інноваційної активності у взаємозв'язку з політикою інтелектуалізації та мотивації праці персоналу промислових підприємств. *Вісник економічної науки України*. 2017. № 1 (32). С. 19-25.
2. Ляшенко В.І., Вишневецький О.С. Цифрова модернізація економіки України як можливість проривного розвитку : монографія. К.: Ін-т економіки пром-сті НАН України, 2018. 252 с.
3. Кісь С.Я. Бізнес-процеси та людські ресурси підприємства як об'єкти інтелектуалізації. *Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Економічні науки: збірник наукових праць*. 2015. Вип. 28. Ч. 1. С. 99-102.
4. Кісь С.Я. Інтенсифікація інтелектуальної активності персоналу як наслідок інтелектуалізації функцій і процесів управління. *Науковий вісник ІФНТУНГ. Серія «Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості»*. 2015. № 1 (11). С. 85-91.
5. Кісь С.Я., Мельницький М.М. Якість діяльності – головна умова забезпечення

УДК 338.48

Маслюк Ірина

доктор філософії

викладач циклової комісії фінансово-економічних дисциплін

Пухова Ольга

здобувач фахової передвищої освіти

Відокремлений структурний підрозділ

«Фаховий коледж економіки і технологій

Національного університету «Чернігівська політехніка»

м. Чернігів, Україна

ТЕНДЕНЦІЇ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Готельно-ресторанний бізнес є найбільш прибутковим вектором розвитку в Україні, який потребує глобалізаційних та інтеграційних процесів, що в свою чергу, включають процес інноваційної трансформації, науково-технічні досягнення та впровадження новітніх технологій. Розвиток готельно-ресторанного бізнесу має вплив безпосередньо на стан сегментів економіки, а саме: торгівля, транспорт, будівництво та відіграє важливу роль у створенні туристичних послуг.

Відповідний сегмент економіки має низку недоліків, які стримують динаміку відтворення позитивних змін, серед яких: невідповідність українського готельно-ресторанного фонду до світових стандартів, повільний темп будівництва новітніх комфортабельних готелів за ініціативи іноземних інвесторів, недостатній рівень впровадження інноваційних змін, нововведень та ін. Важливим кластером у розвитку готельно-ресторанного бізнесу є залучення інвестицій за допомогою інноваційних змін, що забезпечать конкурентоспроможність закладів в майбутньому, найнижчі ризики та сприятливий інвестиційний клімат.

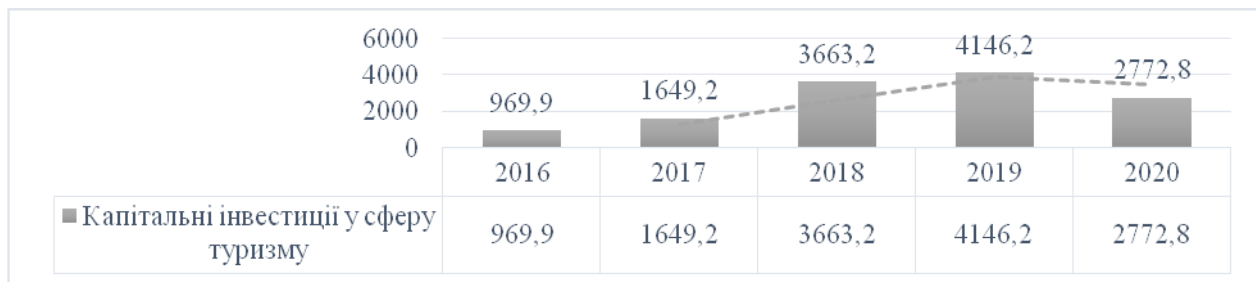
Проаналізувавши рівень капітальних інвестицій в туристичну сферу України за період 2016-2020 рр., прослідковується тенденція зростання питомої ваги капітальних інвестицій у сфері туризму в період 2016-2019 рр. у порівнянні до 2016 року, що вказує на мінливість інвестиційної діяльності (таблиця 1 і рисунок 1) [1].

Таблиця 1 – Капітальні інвестиції в туристичну сферу України за період 2016-2020 рр. (млн грн.)

Показник	2016	2017	2018	2019	2020
Капітальні інвестиції в економіку	359216,1	448461,5	578726,4	623978,9	508217

Показник	2016	2017	2018	2019	2020
України, всього					
Капітальні інвестиції у сферу туризму	969,9	1649,2	3663,2	4146,2	2772,8
Питома вага капітальних інвестицій сфери туризму у загальному їх обсязі в Україні, %	0,27	0,36	0,63	0,66	0,54
* дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях					

Джерело: розраховано авторами на основі [1].

Рисунок 1 – Лінія тренду капітальних інвестицій у сферу туризму за період 2016-2020 рр. (млн грн.)

Джерело: побудовано авторами на основі таблиці 1.

Станом на 2020 рік готельно-ресторанний та туристичний бізнес потрапили до значної кризи, викликані пандемією коронавірусу, через що значно скоротились туристичні поїздки у світі. Кількість мандрівників скоротилась на 70-75% [1], тому стає більш очевидним, що найбільш постраждала сфера готельно-ресторанного та туристичного бізнесу від пандемії.

Слід зазначити, що через пандемію в Україні прослідковується розвиток внутрішнього туризму, а тому через неспроможність виїзду за кордон, українці все більше почали користуватись локальними курортними пропозиціями, що позитивно впливає на рівень туристичної економіки країни. Суб'єктам господарювання готельно-ресторанного бізнесу залишається швидко підлаштовуватись під мінливі обставини, слідкувати за новими трендами, поліпшувати обслуговування та надання сервісу, а також впроваджувати світові інноваційні зміни.

Серед актуальних інноваційних тенденцій слід виділити: використання планшетів, які замінюють меню та значно зменшують час на обслуговування споживачів; наявність QR-кодів, що надає повну інформацію про заклад, меню, акції, про історію, походження закладу та авторство; впровадження інноваційних технологій в кулінарії, спрямованих на закупівлю нових видів сировини та зорієнтованість на здорове харчування. Інформаційні технології вносять креативні та інноваційні зміни до ресторанного бізнесу. Наявність QR-кодів в ресторанах може інформувати клієнтів про актуальні акції, проведення програм лояльності або голосування, будь-які опитування та одразу отримувати

відгуки про заклад від клієнтів. Впровадження QR-кодів є важливим етапом для необмеженої онлайн-взаємодії компаній і споживачів.

Значною актуальністю користується готельне підприємство, яке розташоване саме на екологічних ділянках без міського шуму та газового забруднення, але для цього важливим фактором залишається розвиток транспортної розв'язки або надання готелем трансферу.

Вагомість впровадження інноваційних технологій та інвестиційних ресурсів для розвитку сфери готельно-ресторанного бізнесу в Україні є безпосередньо основним етапом стимулювання конкурентної боротьби та відповідності вимогам не тільки українського ринку готельних послуг, а й світового. За останні роки спостерігається прихильність туристів більше до емоцій, зумовлених індивідуальністю готелів, ніж до матеріальних речей, а тому чим більше готель буде націлений на індивідуальний підхід до кожного клієнта, удосконалення надання основних та додаткових послуг, тим вищою буде прихильність туристів. Інноваційний розвиток сприятиме зростанню клієнтів, підвищенню рівня довіри, формування позитивного іміджу готельного господарства, а також підвищенню цін на ексклюзивні послуги, що в майбутньому підвищить рівень відповідного сегменту економіки України.

Література:

1. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 11.12.2021)
2. Данько Н.І. та ін. Основи готельно-ресторанної справи : навчальний посібник ; за заг. ред. А.Ю. Парфененка. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2017, 288 с.

УДК 657.6.012.16

Мочеброда Оксана

старший судовий експерт сектору економічних досліджень
Волинський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС України
м. Луцьк, Україна

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ І ПЛАНУВАННЯ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

У період проведення економічних реформ в Україні набагато зросли правопорушення у діяльності суб'єктів господарювання. Основним завданням чинного законодавства в Україні є захист законних інтересів держави, підприємців і споживачів у господарській сфері. Існуюча система юридичного обслуговування підприємств та населення забезпечує, як правило, нотаріальну або адвокатську підтримку. Для виявлення протиправної економічної діяльності та збору доказів з кримінальних справ, порушених з господарських злочинів, необхідні не тільки юридичні знання, але й спеціальні пізнання у галузі економічного контролю. Тому в даний час є досить актуальним застосування судово-економічних експертиз як джерела доказів у судових

процесах.

Судово-економічна експертиза на стадіях провадження дізнання, досудового слідства і судового розгляду складається з дослідження матеріалів справи експертом-економістом і надання, у відповідності до його спеціальних знань, висновку за поставленими питаннями, що відносяться до господарської діяльності і знайшли своє відображення в бухгалтерському обліку [1].

Організація судової економічної експертизи передбачає здійснення комплексу заходів, спрямованих на її підготовку та проведення, що включає окремі дії з її налагодження та впорядкування, а також визначенні засобів і методів проведення експертного дослідження [2].

Для того, щоб чітко і своєчасно забезпечити виконання завдань, здійснюється планування судово-економічної експертизи безпосередньо в експертній установі, якій доручено експертизу. Мета планування полягає в організації роботи експертів.

Планування судово-економічної експертизи є неодмінним організаційним елементом якісного дослідження, а застосування наукових методів дає змогу оптимізувати термін експертного дослідження з необхідною ефективністю.

План-графік має на меті реалізацію конкретних завдань. У процесі економічної експертизи підлягають виконанню наступні дії:

- підготовчі роботи в експертній установі;
- ознайомлення зі змістом і повнотою матеріалів справи, поданими на дослідження експертизи;
- складання методики проведення експертизи;
- ознайомлення із законодавчими і нормативно-правовими документами;
- ознайомлення із довідковою інформацією за темою експертизи;
- дослідження фактографічної інформації;
- дослідження питань, що виносяться на експертизу;
- складання та оформлення висновку експертизи.

Згідно із завданням експертної установи та постанови правоохоронних органів про призначення судово-економічної експертизи, експертне дослідження успішно виконуватиметься за умови ретельної послідовності виконання організаційних, інформаційних та методичних експертних процедур. У результаті експертне дослідження набирає системності, створюються умови для впровадження наукових методів дослідження із застосуванням автоматизованих систем обробки інформації на персональних комп'ютерах.

Таким чином, планування та організація судово-економічної експертизи сприяє виконанню повною мірою всіх завдань щодо її проведення в передбачені терміни та належної якості. Однак, способи застосування залежать від змісту конкретних питань: особливостей злочину, документообігу в галузі, обліку господарських операцій на конкретному підприємстві тощо [3].

Література:

1. Дондик Н.Я., Дондик Г.П. Судова бухгалтерія. К.: Центр учбової літератури, 2011, 208 с.

2. Гуцаленко Л.В., Михальчишина Л.Г., Сидорчук В.М., Пентюк І.К. Судово-бухгалтерська експертиза : навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2011, 352 с.
3. Базась М. Ф. Теоретика-методологічні засади судово-бухгалтерської експертизи : Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: МАУП, 2007, 488 с.

УДК 657

Мустеца Ірина

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і оподаткування
Чернівецький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету
м. Чернівці, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ВИТРАТ КОМУНАЛЬНИХ НЕПРИБУТКОВИХ МЕДИЧНИХ УСТАНОВ

Реформа в організаційних структурах таких суб'єктів державного сектору, як заклади охорони здоров'я з бюджетних установ у комунальні некомерційні підприємства (КНП) надало їм значну фінансову та управлінську автономію в тому числі і в напрямку здійснення витрат.

КНП охорони здоров'я встановлюють плату за послуги з медичного обслуговування, що надаються поза договорами про медичне обслуговування населення, укладеними з головними розпорядниками бюджетних коштів, у порядку, встановленому ст. 18 Закону України «Про основи законодавства України про охорону здоров'я» [1]. Наразі перелік платних медичних послуг визначено Постановою КМУ «Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних і комунальних закладах охорони здоров'я та вищих медичних навчальних закладах» [2].

КНП заклади охорони здоров'я надають медичні послуги за визначеними статтями калькуляції, облік витрат здійснюється у відповідності до НП(С)БО 16 «Витрати» [3].

Зміни щодо розрахунку й обліку витрат в нормативних документах, які відбудуться у зв'язку з перетворенням закладів охорони здоров'я у КНП, наведені в таблиці 1.

Таблиця 1 – Огляд змін у нормативній базі, яка регулює методологію обліку витрат медичних закладів після реформи з 2020 року [4]

Показники	Суб'єкт державного сектору	КНП
Порядок розрахунку та обліку витрат	Регламентується НС 135 «Витрати»	Регламентується НП(С)БО 16 «Витрати»
Відображення на рахунках	Згідно з Планом рахунків № 1203	Згідно з Планом рахунків № 291

Показники	Суб'єкт державного сектору	КНП
бухгалтерського обліку	Згідно з Порядком № 1219	Згідно з Інструкцією № 291
Відображення у фінансовій звітності	Регламентується НС 101 «Подання фінансової звітності»	Регламентується НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»

Як бачимо з таблиці 1 нормативні документи різні. Також вони суттєво відрізняються в методології обліку витрат, так якщо НС 135 «Витрати» і П(С)БО 16 «Витрати» стосовно формування собівартості послуг схожі, то інші документи кардинально змінюють звичну для бюджетників систему обліку [3, 5].

Визначимося, що ж є об'єктом калькулювання в медичній галузі і яку собівартість необхідно розраховувати. Відповідно до законодавства послуга з медичного обслуговування населення (медична послуга) – послуга, що надається пацієнту закладом охорони здоров'я або фізичною особою-підприємцем, яка зареєстрована та одержала в установленому законом порядку ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики, та оплачується її замовником. Замовником послуги з медичного обслуговування населення можуть бути держава, відповідні органи місцевого самоврядування, юридичні та фізичні особи, у тому числі пацієнт.

На сьогодні більшість медичних установ мають затверджений перелік медичних послуг, що надаються населенню. Якщо ж такого немає або його коригують, то необхідно затвердити такий перелік.

Відповідно до НП(С)БО 16 «Витрати» собівартість реалізованої послуги складається з виробничої собівартості послуги, яка була реалізована протягом звітного періоду, нерозподілених постійних загальновиробничих витрат та наднормативних виробничих витрат. До виробничої собівартості медичної послуги включають:

- прями матеріальні витрати;
- прями витрати на оплату праці;
- інші прями витрати;
- змінні загальновиробничі та постійні розподілені загальновиробничі витрати.

КНП охорони здоров'я повинні визначати виробничу собівартість послуги, оскільки вона є основою для визначення собівартості реалізованої послуги. Собівартість реалізованої медичної послуги включає:

- Виробничу собівартість в розрізі:
  - прямих матеріальних витрат;
  - прямих витрат на оплату праці;
  - інших прямих витрат;
  - постійних розподілених загальновиробничих витрат;
  - змінних загальновиробничих витрат.

- Постійні нерозподілені загальновиробничі витрати;
- Наднормативні виробничі витрати.

Але в КНП, крім зазначених витрат, виникають також витрати, пов'язані з управлінням підприємством (адміністративні) та реалізацією послуг (на збут), а також, можуть виникати інші операційні витрати. Усі вони мають бути враховані під час визначення собівартості медичних послуг. Для цього необхідно розрахувати повну собівартість послуги, яка буде включати собівартість реалізованої послуги та операційні витрати медичної установи.

Виробнича собівартість медичної послуги акумулюється на рахунку 23 «Виробництво». У Плані рахунків № 291 не передбачено субрахунків для цього рахунку. Однак КНП доцільно самостійно їх розробити з урахуванням відділень, що надають різні медичні послуги. А вже субрахунки, які будуть відображати відділення підприємства, поділити на аналітичні рахунки, які б відображали медичні послуги кожного відділення. Так формувати витрати на медичну послугу буде зручніше. На дебет рахунку 23 «Виробництво» списують прямі та загальновиробничі витрати (змінні і постійні розподілені).

Загальновиробничі витрати обліковуються на рахунку 91 «Загальновиробничі витрати», який закривають шляхом списання сум на виробничу собівартість послуг та собівартість реалізованих послуг. Після надання медичної послуги її виробничу собівартість списують на субрахунок 903 «Собівартість реалізованих послуг». На нього ж списують і постійні нерозподілені загальновиробничі витрати та наднормативні виробничі витрати.

Таким чином, рекомендуємо медичним установ затвердити перелік медичних послуг, що надаються населенню, а також запроваджувати управлінський облік витрат за центрами відповідальності з метою оптимізації витрат медичних установ.

Література:

1. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 лист. 2002 р. № 2801 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 09.12.2021)
2. Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних і комунальних закладах охорони здоров'я та вищих медичних навчальних закладах : Постанова КМУ від 17 вер. 1996 р. № 1138. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1138-96-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.12.2021)
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : Наказ М-ва фінансів України від 31 груд. 1999 р. № 318. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0089-11>. (дата звернення: 09.12.2021)
4. Ситенко Б., Мустеца І.В. Моніторинг нормативної бази з обліку доходів та витрат державними медичними установами. *Збірник наукових праць здобувачів вищої освіти і молодих учених Хмельницького НЕУ*. 2021. С. 94-96.
5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 135 «Витрати» : Наказ М-ва фінансів України від 18 трав. 2012 р. № 568. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0089-11>. (дата звернення: 09.12.2021)
6. Хорунжаки М. Специфіка та проблеми застосування методу обліку витрат за центрами виникнення в бюджетних установах. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/15415/1/> (дата звернення: 09.12.2021)

Набока Ольга

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Крук Олена

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри фінанси, банківська справа та підприємництва

Донбаська державна машинобудівна академія

м. Краматорськ, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМАТИКА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Основна спрямованість перетворень економіки полягає в структурній оптимізації техніко-технологічного та організаційно-економічного комплексів, що здійснюється за допомогою нових методів управління інвестиційними ресурсами [1]. Сьогодні функціонування банківської системи України відбувається у складних умовах, спричинених пандемією COVID-19, нестабільністю економічної системи та політичної ситуації у країні. Банкам стає все складніше знайти дієвий спосіб утримання наявних клієнтів та залучення нових. Це викликає актуалізацію інноваційного розвитку у діяльність банків, який постає умовою їх стабільного функціонування. Саме тому вирішення проблем, які пов'язані з впровадженням інновацій у банківський сектор, в існуючих умовах ринку, особливо в даний час, вимагають докладного дослідження та глибокого аналізу [5].

Інновації сьогодні є рушійною силою економічного розвитку банківського сектору. Банківські інновації виявляють позитивний ефект як для окремого банку, так і банківської системи в цілому.

Відомо, що провідні інноваційні банки займають вищу позицію на ринку, їх прибутковість більша, вони є стійкими до зовнішніх змін, мають мобільну систему обслуговування клієнтів, що значно спрощує роботу працівників банку. Незважаючи на значну роль банківських інновацій, наразі не існує єдиної точки зору щодо сутності даної дефініції.

І.Т. Балабанова визначає банківські інновації як кінцевий результат інноваційної банківської діяльності реалізований у формі нового банківського продукту або послуги [6].

Більш розгорнуте визначення даної категорії наводить З.К. Шмігельська, вона пропонує розглядати банківські інновації як результат діяльності щодо створення нових продуктів або технологій, а також інноваційних способів управління банком з метою отримання переваг серед конкурентів на фінансовому ринку та додаткового доходу [7].

Ще одне визначення наводить В.О. Ткачук, який розглядає цю дефініцію як підсумок процесу всебічної модернізації банківської діяльності, направлений на вдосконалення банківських послуг, бізнес-процесів, сервісу, організації,

управління та маркетингу з метою досягнення конкурентних переваг на ринку[8].

Таким чином, науковці по різному пояснюють поняття «банківські інновації», але спільним залишається, що впровадження інновацій у банку супроводжується збільшенням прибутку та конкурентних переваг на фінансовому ринку.

Нині проявом інноваційного розвитку банківської сфери в Україні є поява інноваційних банківських технологій (табл. 1).

Таблиця 1 – Огляд інноваційних банківських технологій [4]

Напрямок	Можливості
Фінансова інклюзія	<ul style="list-style-type: none"> отримання банківських послуг дистанційно, за наявності Інтернету, електронних документів, можливість віддаленої ідентифікації клієнтів для отримання ними фінансових послуг завдяки системі BankID НБУ; укладення договорів у безпаперовій формі, у тому числі з використанням електронного цифрового підпису завдяки проекту Paperless.
Мобільний еквайринг	технологія дозволяє приймати оплату товару або послуги банківськими картами за допомогою смартфона або планшетного комп'ютера і підключеного до них M-POS-терміналу. Послуги мобільного еквайрингу в Україні пропонують: Райффайзен Банк Аваль (RaiffeisenBank Ukraine) та ПриватБанк (iPay).
Термінали самообслуговування	економія часу клієнтів, які не хочуть стояти в черзі до відділень та мають можливість самостійного отримання низки банківських послуг
Інтернет-банкінг	здійснення операцій, які забезпечує система дистанційного банківського обслуговування в режимі 24/7 за наявності Інтернету.
Електронна решта	послуга переказу решти в копійках на рахунок чи мобільний телефон клієнта
NFC-технології	використання сумісних із NFC смартфонів замість пластикової картки для роботи з банкоматом
Оформлення кредиту через банкомат	для отримання кредиту достатньо підійти до будь-якого банкомата й авторизуватися за допомогою картки потім обрати в меню суму та строк кредиту, підтвердити його отримання паролем й забрати готівку
Віртуальні онлайн-консультанти – чат-боти	функція мобільних додатків більшості банків, яка надає можливість ознайомитися з наявними та новими банківськими послугами за допомогою віртуального інтернет-консультанта
Технології безконтактних розрахунків	MasterCard, PayPass і VisapayWave надають можливість проведення розрахункових операцій, піднесенням пластикової картки до платіжного терміналу

Отже, сучасні інноваційні банківські технології сприяють налагодженню тривалих відносин комерційних банків із клієнтами та призводять до підвищення якості банківського обслуговування, враховуючи зовнішнє середовище в якому вони розвиваються. Тому вектор трансформації банківської системи обрано правильно, але це відбувається уповільнено у порівнянні з іншими розвиненими країнами світу. Причини можуть бути наступні:

- низька інноваційна інфраструктура та інноваційний потенціал нашої країни;
- обмеженість інформації про кращі зразки сучасних банківських технологій розвинених країн;
- обмеженість фінансових і технологічних можливостей банківських установ, що викликає відсутність оперативного реагування на запити ринку щодо новітніх банківських послуг;
- високий рівень ризиковості всіх видів ведення бізнесу та пов'язана із ним невизначеність строків реалізації інноваційного процесу;
- відсутність ефективної державної інноваційної політики у фінансовій сфері [3].

Таким чином, банківський сектор перебуває на етапі поступової інноваційної трансформації. Інноваційні продукти банків більшою мірою орієнтовані на потреби клієнтів. Така орієнтація призводить до побудови тривалих стосунків клієнтів та банку, залучення нових, підвищення якості обслуговування, збільшення доходів. Але існують перешкоди, які уповільнюють цю трансформацію. Їх подолання не можливе лише за участі комерційних банків, воно потребує комплексного регулювання з боку держави, шляхом реалізації державної інноваційної політики. Вона забезпечить стійкий розвиток економіки країни у процесі активного впровадження новітніх технологічних змін не лише у реальному секторі, а й у банківській системі.

Література:

1. Buleev I.P., Bryukhovetskaya N.Ye., Korytko T.Yu., Piletska S.T., Kruk O.N. Formation of a Regional Development Strategy According to the Level of Investment Activity of Enterprises. *Montenegrin Journal of Economics*. 2019. Vol. 15. № 3. P. 113-124.
2. Балабанова І.Т., Гончарук О.В., Боровкова В.А. та ін. Банки та банківська справа. Санкт-Петербург: Пітер, 2003. 301 с.
3. Дзюблюк О.В. Інноваційні вектори розвитку банківської системи. *Світ фінансів*. 2019. № 3 (60). С. 8-25.
4. Інновації в сфері банківських та фінансових послуг. Реалії та майбутнє. URL: <https://tvoigroshi.com.ua/uk/novosti/innovacii-v-sfere-bankovskih-i-finansovyhuslug>. (дата звернення: 10.12.2021)
5. Крук О.М. Аналіз кредитного портфеля комерційного банку. *БізнесІнформ*. Харків. 2018. № 10. С. 309-314.
6. Ткачук В.О. Інноваційна політика банків на ринку банківських послуг. *Економічний аналіз*. 2013. Т. 14, № 2. С. 43-51.
7. Шмігельська З.К. Банківські інновації: суть, необхідність і розвиток. *Вісник Національного банку України*. 2014. № 2. С. 34-41.

Назарова Галина

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Волошин Станіслав

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ КОМУНАЛЬНИХ НЕКОМЕРЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Розвиток комунальних некомерційних підприємств в Україні вимагає всебічного аналізу та оцінки їх діяльності. У фаховій літературі традиційно зазначається, «що з точки зору бухгалтерського обліку, відмінності між неприбутковими організаціями та комерційними підприємствами полягають у відсутності процесів виробництва та реалізації продукції (послуг), отриманні значної частини доходів у вигляді цільового фінансування від членів та нечленів організації, відсутності статутного капіталу в більшості, а також і поставок товарів (робіт, послуг) з основної діяльності, тобто об'єкта оподаткування ПДВ» [9]. Але, для комунальних некомерційних підприємств сфери охорони здоров'я процес надання послуг є основним видом їх діяльності та метою створення. Це обумовлює необхідність виокремлення комунальних некомерційних підприємств сфери охорони здоров'я із загального переліку неприбуткових установ. Щодо податкового аспекту є доцільним надання таким підприємствам статусу «неприбуткова» установа. Але, «за економічним змістом ці підприємства неплатники податку на прибуток, фінансування яких здійснюється за рахунок реалізації платних послуг» [7].

Значення інформаційних ресурсів у процесі управління діяльністю комунальних некомерційних підприємств не є однозначним. Так, збільшення їх обсягу призводить до «можливостей вдосконалення процесу управління діяльністю, оскільки інформація є основою для аналізу господарської діяльності, розроблення оперативних, поточних і стратегічних планів; постійне зростання потоку інформаційних ресурсів спричиняє труднощі в управлінні ними, що знижує оперативність управління» [12].

Проте, безперечним є те, що інформаційне забезпечення грає не останню роль у ефективності управління будь-якого суб'єкта господарювання, у тому числі і управління діяльністю комунальних некомерційних підприємств [1, 6, 8].

Підвищення ефективності обліково-аналітичного забезпечення управління діяльністю комунальних некомерційних підприємств пов'язано із необхідністю його адаптації до умов цифрової трансформації економіки. Цифоризація торкається усіх сфер, «що обумовлено широким використанням в

усіх сферах виробництва та надання послуг інтернет-технологій для реалізації бізнес-процесів в рамках операційної, фінансової, інвестиційної діяльності суб'єкта господарювання відповідно до встановлених стратегічних орієнтирів. Цифрова економіка має певні відмінності, які обумовлюють особливості протікання економічних процесів, функціонування суб'єктів економічних відносин тощо, зокрема домінування цифрових технологій у всіх економічних процесах; товари та послуги в натуральному вигляді все більшою мірою поступаються електронним аналогам; реалізація економічних благ відбувається з використанням електронних засобів; з'являються цифрові (віртуальні) активи» [3].

Цифровізація економіки «спричиняє відповідну трансформацію методології і практики бухгалтерського обліку, метою якого є фіксування, накопичення, оброблення та узагальнення інформації про діяльність суб'єкта господарювання. Це свідчить про необхідність переходу до нової облікової парадигми – цифрової – через розвиток нових підходів, як у теоретичній, так і практичній площині. Вже сформувався ряд думок науковців стосовно основних питань, які необхідно розглянути в контексті цифрової облікової парадигми. Зокрема актуальним стає питання про використання в управлінні активами їх безконтактної ідентифікації для здійснення їх обліку, відмови від паперового фіксування результатів діяльності підприємства на користь електронної фінансової звітності, використання блокчейну та розроблення рекомендацій стосовно відображення криптоактивів в обліку та звітності» [6].

Обліково-аналітичне забезпечення складається з облікової, аналітичної та контрольної (аудиторської) складових. Кожна із цих складових грає свою роль у формуванні і наданні інформації. Облікова складова забезпечує фіксування, узагальнення та накопичення даних про поточний стан активів підприємства, здійснені господарські операції тощо. Аналітична компонента спрямована на оброблення та аналіз облікових даних з метою виявлення результативності використання цих активів чи здійснення господарських операцій, вираженої через певні показники рентабельності, ефективності, ліквідності тощо. Аналітичне забезпечення дає змогу визначати закономірності та взаємозв'язок здійснення бізнес-процесів на підприємстві, виявляти тенденції їх структурних та динамічних змін.

Основною тенденцією сучасної світової економіки є перехід «на модель сталого розвитку, яка передбачає врахування економічної, соціальної та екологічної складових» [4]. Це обумовлює суттєві зміни у обліково-аналітичному забезпеченні управління діяльністю, у тому числі і комунальних некомерційних підприємств. Так, з метою виокремлення «якісних характеристик обліково-аналітичної інформації з метою управління сталим розвитком підприємства слід виходити з позиції її цінності для цілей управління сталим розвитком. Цінність інформації безпосередньо залежить від цілей, які ставить перед собою користувач інформації, і визначається її можливістю підвищувати обізнаність користувача інформації, яка призводить до зниження невизначеності в його поведінці у різних сферах життєдіяльності»

[10]. Таким чином, цінність інформації для користувача «для цілей управління полягає у зростанні визначеності, яка виражається у досягненні цілей суб'єктом управління, який володіє інформацією, зниженні ризику в процесі прийняття управлінських рішень. Основу цінності обліково-аналітичної інформації становить її корисність для конкретного управлінського рішення.

Як правило витрати на формування інформації «носять вторинний, похідний характер, а питання про їх прийнятність вирішується у кожному конкретному випадку залежно від творчих можливостей користувача використовувати дану інформацію з тим чи іншим ефектом» [10].

Якісні характеристики інформації обумовлюють її цінність. Складники сталого розвитку для забезпечення управління підприємством вимагають таких якісних характеристик інформації, які б задовольняли різновекторні потреби користувачів. Основними серед них є такі: надійність, достовірність, релевантність, зіставність, оптимальність, повнота, оперативність, прогнозна цінність.

Функції властивості зворотного зв'язку, передбачуваності і своєчасності забезпечують реалізацію релевантності обліково-аналітичної інформації для цілей управління. «Передбачуваність як властивість інформації, що допомагає її користувачам підвищити ймовірність реальності прогнозів, включає пряме прогнозування (забезпечення управлінськими прогнозами), непряме прогнозування (забезпечення минулими даними), ключові показники (забезпечення даними, зміни яких передують змінам прогнозованих подій), підтверджуючі дані (забезпечення даними, які можуть використовуватися для прогнозу інших даних). Обліково-аналітична інформація повинна бути надійною в тому розумінні, що на неї можна покладатися під час прийняття управлінських рішень» [1]. Проте, завжди існує проблема надійності обліково-аналітичної інформації, у тому числі і для цілей управління. Збільшенню надійності те, що дані верифіковані, тобто «можуть бути перевірені, що досягається чітким виконанням приписів і рекомендацій загальних і внутрішніх нормативних документів; репрезентативно достовірні, тобто вільні від впливу різних спотворюючих чинників; нейтральні, тобто підготовлені і представлені без особистісних вигід» [2].

Під достовірністю обліково-аналітичної інформації необхідно розуміти «не абсолютну, що припускає абсолютну точність, а відносну істину. Йдеться про точність, прийнятну для формування думки і достатню для прийняття дієвого управлінського рішення. Ступінь деталізації обліково-аналітичної інформації повинна максимально відповідати реальному стану керованого об'єкта, який вона виражає. Для визначення основних тенденцій розвитку і змін обліково-аналітичну інформацію слід порівнювати з обліково-аналітичною інформацією інших підприємств, попередніх звітних періодів» [1]. Е.С. Хендріксен та М.Ф. Бред розглядають «порівнянність як властивість інформації, що дає змогу користувачам установлювати подібність і відмінність між двома рядами економічних явищ» [11]. Отже, «корисність інформації значно підвищується, якщо вона має форму, яка уможлиблює порівняння

одного економічного явища з іншим або з таким же явищем, яке мало місце в інший час. Для цілей управління обліково-аналітична інформація повинна включати необхідні компоненти за всіма керованими параметрами, тобто її обсяг має бути достатнім для розуміння і прийняття управлінських рішень. Водночас обліково-аналітична інформація має бути простою за формою, не надто громіздкою або обмеженою, що характеризує її оптимальність. Важливо, щоб обліково-аналітична інформація надходила якомога швидше і постійно оновлювалася, тобто була оперативною» [1].

При цьому необхідно також ураховувати прогнозу цінність інформації. Це дає змогу користувачам оцінити можливий ефект впливу подій (минулих, теперішніх і майбутніх) на майбутні грошові потоки. «Цінність обліково-аналітичної інформації для цілей управління сталим розвитком є визначальною категорією якості інформаційної системи управління підприємством, що включає сукупність інваріантних якісних характеристик обліково-аналітичної інформації для цілей управління, які відповідають вимогам якості управлінських рішень. Це підтверджує те, що взаємозв'язок інформаційної системи та системи управління підприємством визначається замкнутим циклом взаємозалежних компонентів: ефективністю і результативністю системи управління, ефективністю системи обліково-аналітичного забезпечення, якістю обліково-аналітичної інформації, цінністю обліково-аналітичної інформації для цілей управління, якісними характеристиками обліково-аналітичної інформації для цілей управління, якістю управлінських рішень» [1]. До значного зниження ефективності функціонування підприємства може призвести порушення пропорцій зазначеного причинно-наслідкового зв'язку.

З урахуванням цінності обліково-аналітичної інформації використання її для цілей управління обмежене аперцепцією користувачів інформацією (чітким і усвідомленим її сприйняттям). Так, якість прийнятого управлінського рішення насамперед залежить від цінності обліково-аналітичної інформації для цілей управління. Якість управлінських рішень і ефективність системи обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку залежить від величини розриву між складністю інформаційної сфери управління і рівнем аперцепції користувачів. Цінність і корисність інформації залежить від виду інформації. На думку Будько О.В. в основі «управлінських рішень у системі забезпечення цілей сталого розвитку підприємства особливе значення має класифікація обліково-аналітичної інформації» [1]. Сукупність класифікаційних ознак ним визначається за: напрямом інформаційних потоків (вхідна, вихідна); за джерелами надходження (за середовищем функціонування) (зовнішня, внутрішня); за видами користувачів (інформація для зовнішніх користувачів, інформація для внутрішніх користувачів); за ступенем відкритості (відкрита, конфіденційна); за складниками сталого розвитку (змістом) (економічний, екологічний, соціальний); орієнтація на рівень управління (оперативна, тактична, стратегічна); за видами обліку (інформація оперативного обліку (оперативна інформація); за впливом на прийняття рішень (релевантна, нерелевантна); інформація фінансового обліку (фінансова інформація);

інформація податкової системи підприємства (податкова інформація); інформація управлінського обліку (управлінська інформація); інформація статистичного обліку (статистична інформація); за функціями управління (планова, облікова, контрольна, аналітична); за характером інформації (фінансова, нефінансова).

Можливість формування інформації про зовнішнє і внутрішнє середовище підприємства реалізується за допомогою класифікації обліково-аналітичної інформації за джерелами надходження. Підставою для формування зовнішньої інформації слугують дані фінансових звітів, результати зовнішнього аудиту, статистична інформація. Зовнішня інформація включає показники, які «характеризують розвиток країни у розрізах економіки, соціальної діяльності, екології, які є основою оцінки зовнішнього середовища функціонування підприємства під час прийняття управлінських рішень. Не менш важливою зовнішньою інформацією є відомості, які характеризують діяльність інших підприємств (покупців, постачальників, підприємств-конкурентів тощо). Джерелами цієї інформації переважно є фінансова звітність, а також відповідні рейтинги, в яких визначаються окремі економічні, екологічні та соціальні результативні показники» [1]. Законодавча та нормативно-правова база з питань сталого розвитку є окремим видом зовнішньої інформації.

Сучасні «економічні процеси відбуваються в умовах глобалізації та інформатизації» [5], суспільство стає орієнтованим на сталий розвиток, що обумовлює поділ зовнішньої та внутрішньої інформації підприємства на зовнішню економічну, екологічну, соціальну та внутрішню економічну, екологічну, соціальну.

Крім того інформацію є можливим класифікувати на фінансову та нефінансову. Для управління сталим розвитком важливою стає класифікація обліково-аналітичної інформації з позиції напрямів інформаційних потоків у межах певного середовища (вхідна та вихідна) є важливою для управління сталим розвитком. «За складниками сталого розвитку інформація поділяється на економічну, екологічну та соціальну. Економічна інформація включає всі відомості про економічну діяльність підприємства. Екологічна інформація – це інформація щодо збереження, самовідновлення та динамічної адаптації до змін біологічних і фізичних природних систем. Соціальна інформація акумулює відомості щодо справедливого розподілу благ» [1].

Виокремленню інформації для зовнішніх та внутрішніх користувачів сприяє механізм формування обліково-аналітичної інформації.

У сучасних умовах коло користувачів обліково-аналітичної інформації постійно розширюється. Ця інформація використовується, як зовнішніми так і внутрішніми користувачами.

Важливою є класифікація інформації за ступенем її відкритості. Так, відкритою вважається інформація, яка надається внутрішнім і зовнішнім користувачам на їх вимогу (переважно інформація, яка наведені у фінансовій, статистичній і податковій звітності). Інформація яка є комерційною таємницею є конфіденційною. Ця інформація має суттєве значення для потреб управління.

Її поділяють на тактичну, стратегічну та оперативну. Тактична інформація дозволяє вирішувати поточні завдання економічних, екологічних і соціальних аспектів діяльності підприємства. На підставі стратегічної обліково-аналітичної інформації приймаються управлінські рішення. Для вирішення питань та проблем, які виникають у процесі функціонування підприємства використовується оперативна інформація.

Література:

1. Будько О.В. Обліково-аналітична інформація в системі інформаційного забезпечення сталого розвитку. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2019. № 3. С. 252-257. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drep_2019_3_48 (дата звернення: 21.11.2021).
2. Ковалев В.В. Финансовая отчетность. Анализ финансовой отчетности (основы балансоведения) : учебное пособие. Москва: Проспект, 2006. 432 с.
3. Коляденко С.В. Цифрова економіка: передумови та етапи становлення в Україні і у світі. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2016. № 6. С. 105-112.
4. Кононенко Л.В., Юрченко О.В. Нефінансова (соціальна) звітність підприємств та цілі сталого розвитку. *Advances in Technology and Science. Abstracts of XII International Scientific and Practical Conference. Berlin, Germany 2021*. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=ru&lr=&id=6RUIEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA62&ots=_yDWBbEu-Y&sig=WU85eNQ0brTXF6y_9s2Gb5UKyBA&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (дата звернення: 27.11.2021).
5. Кононенко Л.В., Юрченко О.В., Гай О.М. Теорія бухгалтерського обліку в умовах становлення глобальної економіки та інформатизації суспільства. *Економічний простір: Збірник наукових праць*. 2021. № 170. С. 83-87 URL: <http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/911> (дата звернення: 27.11.2021).
6. Малярець Л.М. Розвиток обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством в умовах цифрової трансформації економіки. *Ефективна економіка*. 2018. № 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2018_6_12 (дата звернення: 15.11.2021).
7. Савченко В.М., Кононенко Л.В., Пальчук О.В. Сучасний стан, проблеми та перспективи обліку розрахунків за податками та платежами некомерційних комунальних підприємств – закладів охорони здоров'я. *Економічний простір: Збірник наукових праць*. 2021. № 171. Дніпро. С. 99-105 URL: <http://www.prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/928> (дата звернення: 25.11.2021).
8. Савченко В.М., Юрченко О.В., Кононенко Л.В. Зміна облікової парадигми та її вплив на перспективи формування моделі обліку діяльності некомерційних комунальних підприємств – закладів охорони здоров'я в умовах глобалізації. *Економічний простір: Збірник наукових праць*. 2021. № 172. С. 81-86 URL: <http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/946> (дата звернення: 27.11.2021).
9. Савчук В.К. До аналітичного забезпечення управління діяльністю неприбуткових організацій. URL: <http://pbo.ztu.edu.ua/article/view/67351> (дата звернення: 25.11.2021).
10. Ушанков В.А. Становление информационной системы: ценностные характеристики. *Проблемы современной экономики*. 2002. № 3/4. С. 45-48.
11. Хендриксен Э.С., Ван Бреда М.Ф. Теория бухгалтерского учёта: пер. с англ. Москва, 2000. 576 с.
12. Цибульник М.О. Обліково-аналітичне забезпечення управління діяльністю недержавних пенсійних фондів в Україні: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09. К., 2021. 20 с.

Ніколаєва Світлана
кандидат економічних наук
завідувач кафедри обліку, оподаткування та грошового обігу
Кропивницький інститут державного та муніципального управління
м. Кропивницький, Україна

СУТНІСТЬ ПОНЯТЬ «ТУРИЗМ» І «ТУРИСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ»

Туристична діяльність, туризм, галузь туризму вивчаються багатьма науками – національною та регіональною економікою, державним управлінням, менеджментом підприємств і організацій, маркетингом і т.д. [1, с. 67].

Законодавством України передбачено, що туризм – це тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає [6].

Інформаційний ресурс «Вікіпедія» наводить майже тотожне із Законом України «Про туризм» визначення, як тимчасовий виїзд особи з місця постійного проживання із оздоровчою, пізнавальною, професійно-діловою чи іншою метою без здійснення оплачуваної діяльності в місці перебування.

У роботі [8] вказано, що формування поняття «туризм» відбувається паралельно з розвитком його як галузі народногосподарського комплексу у світі. Туризм спочатку не був об'єктом наукового дослідження і в первинному змісті суспільного усвідомлення трактувався як переміщення та тимчасове перебування людей поза постійним місцем проживання. Необхідність більш чіткого визначення туризму виникла в середині ХХ століття, коли туристичні потоки значно збільшились, відповідно як і їх вплив на економіку держав. Ініційоване в цей час наукове осмислення туризму як виду діяльності потребувало встановлення його чіткого категорійного апарату.

Слушними є роздуми, що «керівники регіонів, управлінці різних рангів частіше всього стверджують, що туризм – це галузь господарства. Деякі науковці та господарники, які не погоджуються з цією думкою, стверджують, що туризм – це міжгалузевий комплекс чи ринок, де є туроператори, які використовуючи продукцію й послуги різних галузей, формують та збувають туристичні продукти й послуги. Науковці-економісти стверджують, що туризм є самостійним видом туристичної діяльності, тобто діяльності по обслуговуванню туристів. А самі туристи стверджують, що туризм – це їх, тобто туристів, діяльність під час подорожей та під час відпочинку» [1, с. 77].

Прихильники «генеральної теорії туризму», яку вивели професори Бернського університету В. Хунцикер і К. Крапф, стверджують, що немає необхідності виділяти туризм в окрему сферу. Суть «генеральної теорії туризму» полягає у визначенні поняття «туризм» як сукупність стосунків і явищ, що виникають під час переміщення, і перебування людей в місцях,

відмінних від їх постійного місця проживання і роботи.

М. Мальська, В. Худо й В. Цибух декларують, що туризм – це вид рекреації, пов'язаний із виїздом за межі постійного місця проживання, активний відпочинок, під час якого відновлення працездатності поєднується з оздоровлювальними, пізнавальними, спортивними і культурно-розважальними цілями [5, с. 22]. Також вони стверджують, що з економічного погляду туризм – це особливий вид споживання матеріальних та духовних благ, послуг і товарів, що виокремлюється в самостійну галузь господарства [5, с. 21].

О. Шуплат вказує, що туризм – це багатогранне явище, що поєднує економічні, соціальні, культурні та екологічні аспекти, має значний потенціал для постійного прогресу, тісно взаємодіє з багатьма галузями економіки, зумовлюючи його провідне місце у соціально-економічному житті країн і народів [8].

А. Краснова та Ю. Антонова зазначають, що туризм як суспільне явище є не лише однією із форм рекреації, а й формою природокористування [4, с. 138] та вважають, що туризм є основною складовою одиницею рекреації, під якою розуміється відтворення у вільний час втрачених в процесі життєдіяльності (трудової, навчальної, побутової) розумових, духовних і фізичних сил людини, що здійснюється шляхом загальнооздоровчого (утилітарного), культурно-розважального і пізнавального відпочинку, туризму, санаторно-курортного лікування, мисливства, рибальства, фізичної культури і спорту [4, с. 134].

В. Грицьку стверджує, що туризм на регіональному транскордонному рівні може бути визначений як сукупність відносин та єдність явищ, що супроводжують людину (туриста) при взаємодії її з працівниками кордонів (прикордонниками, митниками), з підприємцями, органами місцевої влади та місцевим населенням в процесі туристичної діяльності [1, с. 78].

С. Ковальчук і В. Миколишина вважають, що туризм – це задоволення, пов'язане з подорожуванням, що має на меті отримання відпочинку, лікування, участь в культурних, наукових або ділових заходах. Туризм розглядається як інтегрована система, що включає різні підсистеми: фінансово-кредитну, митну, торгівельну, освітню, медичну, транспортну, культурно-розважальну, оздоровчо-рекреаційну, інформаційно-рекламну, розміщення, послуг харчування [3, с. 60]. Туризм – це глобальна соціально-економічна система, яка охоплює (як підсистеми) регіональні системи туризму в усьому світі. Туризм як глобальна системна цілісність здатний гармонізувати, об'єднувати економічний розвиток своїх частин, тобто окремих регіонів світу, де індустрія туризму є одним із основних джерел надходження доходів у державну казну [3, с. 61].

У навчальному посібнику [5, с. 32] відзначається, що бурхливий розвиток масового туризму у світі зумовив відповідний розвиток індустрії туризму і суміжних галузей економіки, науки і культури, системи освіти. Зважаючи на ці передумови, туристична індустрія – сукупність різних суб'єктів туристичної діяльності (готелі, туристичні комплекси, кемпінги, мотелі, пансіонати, підприємства харчування, транспорту, заклади культури, спорту тощо), які забезпечують прийом, обслуговування та перевезення туристів. У статті [3,

с. 63] вказано, що туріндустрія – це єдиний виробничо-майновий комплекс, що об'єднує матеріально-технічну базу, сировину та робочу силу.

Учасниками відносин, що виникають при здійсненні туристичної діяльності, є юридичні та фізичні особи, які створюють туристичний продукт, надають туристичні послуги (перевезення, тимчасового розміщення, харчування, екскурсійного, курортного, спортивного, розважального та іншого обслуговування) чи здійснюють посередницьку діяльність із надання характерних та супутніх послуг, а також громадяни України, іноземці та особи без громадянства (туристи, екскурсанти, відвідувачі та інші), в інтересах яких здійснюється туристична діяльність.

Туристська діяльність спрямована на задоволення різноманітних оздоровчо-рекреаційних потреб людини. Для того, щоб задовольнити ці потреби, необхідно реалізувати комплекс дій з проживання, харчування, оздоровлення, подорожування. Сферу туристичної діяльності доцільно розглядати за такими напрямками: функціонування туристського підприємства (визначення ефективних дій з управління виробництвом і персоналом); надання готельних послуг (послуги з прийому, проживання, харчування, оздоровлення в місцях розміщення); туристсько-екскурсійне обслуговування (організація різноманітних видів туристських маршрутів і екскурсій); організація транспортних подорожей (використання різних видів транспорту для комплексного ознайомлення з регіонами, країнами); організація спеціалізованого відпочинку і розваг (діяльність розважальних комплексів); екологічна діяльність (регулювання антропогенного впливу на природний комплекс у ході туристської діяльності) [3, с. 61].

Туристична діяльність трактується і як соціальна активність людей, які працюють в туристичній сфері, мають певний соціальний статус відповідно до посади, яку займають, і соціальну роль, що охоплює сукупність посадових обов'язків і службових функцій. Мета вибору і здійснення індивідом туристичної діяльності обумовлена цілями туристичної організації, умовами праці, зокрема системою стимулювання та перспективами розвитку організації, на які орієнтується суб'єкт туристичної діяльності, плануючи перспективи своєї трудової кар'єри. Поняття «туристична діяльність» відображає професійну, трудову діяльність працівників сфери туризму, тому при дослідженні туристичної діяльності необхідно враховувати наявність в ній сутнісних ознак трудової діяльності [7].

Ми погоджуємось із думкою, що туристична діяльність має чітку географічну зумовленість, а тому, туристична діяльність на регіональному транскордонному рівні – діяльність з надання різноманітних туристичних послуг відповідно до вимог Закону України «Про туризм» та інших актів законодавства України. Таким чином, розуміння категорії «туристична діяльність» є двояким. З одної сторони суб'єкт туристичної діяльності (турист), який потребує товари та послуги, а з іншої сторони – підприємства, що ці товари та послуги надають [1, с. 68].

Отже, проведене дослідження дає підстави стверджувати, що наразі існує

закріплене на законодавчому рівні поняття «туризм». Єдиного визначення терміну «туристична діяльність» у правовому полі не представлено, а тому різні дослідники трактують його по-різному, в залежності від наукового напрямку, сфери, об'єкта та мети дослідження. Наші подальші розробки будуть присвячені більш глибокому пошуку та встановленню взаємозв'язку і співвідношення між поняттями «туризм» і «туристична діяльність».

Література:

1. Грицку В.С. Географічна сутність туристичної діяльності та особливості її територіальної організації на регіональному транскордонному рівні. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Географія*. 2017. № 2. С. 76-81
2. Hutsaliuk O., Smutchak Z., Sytnyk O., Krasnozhon N., Puhachenko O., Zarubina A. Mass labour migration in the vector of international tourism as a determinant sign of modern globalization. *Turismo: Estudos & Práticas (UERN), Mossoró/RN, Caderno Suplementar*. 2020. Vol. 3. Página 1-16 URL: <http://natal.uern.br/periodicos/index.php/RTEP/article/view/1971/1811>. (дата звернення: 12.12.2021)
3. Ковальчук С.В., Миколишина В.В. Поняття туристичного ринку та особливості його функціонування. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки*. 2011. № 6, Т. 4. С. 60-65
4. Краснова Ю.А., Антонова А.В. Поняття та юридичні ознаки туризму в Україні. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2014. Вип. 197. Ч. 3. С. 132-140
5. Мальська М.П., Худо В.В., Цибух В.І. Основи туристичного бізнесу : Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 272 с.
6. Про туризм : Закон України від 15 вер. 1995 р. № 324/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 12.12.2021)
7. Туристична діяльність і туристичні господарчі організації. URL: https://studopedia.com.ua/1_62165_turistichna-diyalnist.html (дата звернення: 12.12.2021)
8. Шуплат О.М. Формування поняття «туризм» у сучасній економічній науці. *Ефективна економіка*. 2015. № 12. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2015/57.pdf (дата звернення: 12.12.2021)

УДК 338

Нісфоян Сергій

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри економіки та підприємництва

Буянова Анастасія

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Центральноукраїнський національний технічний університет

м. Кропивницький, Україна

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних ринкових умовах потреба в управлінні ефективністю на українських підприємствах визначається багатьма причинами, серед яких

невизначеність майбутнього, ризику, координація ролі плану та оптимізація екологічних наслідків, а також потреба у фінансових ресурсах. Для побудови моделі формування стратегії підприємствами аналізуємо фактори зовнішнього та внутрішнього середовища. Тому фактори зовнішнього впливу слід поділити на фактори макросередовища, галузевих та конкурентного середовища підприємства. Фактори внутрішнього впливу спрямовані на визначення ступеня відповідності майбутньої стратегії розвитку промислового підприємства та досягнення стратегічних цілей відповідно до кожної функціональної сфери: загальний менеджмент, економіка та фінанси, технологічні дослідження та розробки, виробництво, маркетинг і збут, управління персоналом. Виділення та оцінка факторів зовнішнього середовища та внутрішніх впливів дозволяють визначити управління ефективністю підприємства, обґрунтувати організаційно-економічні передумови розробки стратегії.

Управління ефективністю підприємства передбачає врахування основних положень теорії максимізації прибутку. Підприємство має працювати таким чином, щоб забезпечити максимальний дохід своїм власникам. Традиційна неокласична економічна модель передбачає, що будь-яке підприємство існує для максимізації прибутку в довгостроковій перспективі. Орієнтиром розглядається середній галузевий прибуток або об'єктивне задоволення власників.

Економічний потенціал будь-якого підприємства полягає в його ресурсах праці, матеріальних, фінансових та інших, доступних організації для виробництва планових робіт і послуг [1]. Стан економічного потенціалу підприємства характеризується такими факторами та показниками:

- кількість і якість виробничих ресурсів, чисельність промислового персоналу, склад основних фондів, розміри оборотних коштів і запасів, наявність фінансових ресурсів і нематеріальних активів, використання патентів, ліцензій, технологій, інформації;
- здатність персоналу підприємства до професійної діяльності в усіх виробничих циклах і на всіх рівнях управління;
- фінансовий стан підприємства, поточний рівень платоспроможності та ліквідності, зовнішній та внутрішній борг, рейтинг кредитоспроможності;
- стан наукової, творчої, інноваційної та інноваційної діяльності, здатність до оновлення виробництва та зміни існуючої технології;
- інформаційне забезпечення маркетингової, проектної, фінансової діяльності, якість використовуваної інформації, обґрунтованість та надійність [3].

Проблема вимірювання ефективності діяльності є дуже важливою як в теоретичному, так і в практичному плані. Знання виробничого потенціалу підприємств дає змогу визначити сукупний потенціал галузі та національної економіки, створюючи основу для забезпечення поєднання підприємств та суміжних галузей. Значення потенціалу венчурного виробництва необхідні для визначення вартості виробничих ресурсів, необхідних для оптимізації економічних чи галузевих темпів і частки розвитку, визначення напрямів

інвестиційної політики.

Ступінь виробничого потенціалу є характеристикою матеріальних умов оновлення та якості продукції, а також може бути основою для прогнозування промислового виробництва. Уявлення про масштаби виробничого потенціалу підприємства та його окремих складових дозволяє певний контроль характеристик потенціалу, що призводить до можливості свідомого впливу на віддачу виробничих ресурсів. Визначення розміру потенціалу пов'язане з оцінкою вартості його елементів.

Нова концепція управління підприємством має базуватися на критеріях ефективності й точності виробництва, гнучкості стратегії. На основі цих критеріїв мають бути сформульовані загальні показники ефективності та збереження ресурсів, які дозволять усунути суперечності та узгодити економічні інтереси держави як суб'єкта ринкової економіки та будь-якого суб'єкта, що є ринковою економікою в Україні. Процес взаємодії для визначення ефективності управління промисловим підприємством у сучасних умовах потребує вдосконалення методологія визначення кола показників і критеріїв оцінки взаємодії держави та ринкового механізму з бізнес-моделлю ефективності підприємства. Це слід робити в рамках теорії управління. Оскільки ринки стають більш динамічними та змінюються несподівано, системи управління підприємствами стають відкритими та гнучкими, а також з'являються загальні критерії, так і яка адаптивність та вплив на ринки.

Такий підхід методологічно правильний для оцінки ефективності корпоративного управління в сучасній економіці. Він органічно поєднує парадигми традиційної ефективності та рентабельності виробництва з акцентом на стале задоволення потреб у ресурсах та узгодження економічних інтересів учасників ринку, динаміку та взаємодію зовнішніх і внутрішніх факторів.

Це правда, що сьогоднішній успіх бізнесу визначається інноваціями. Успіх інновацій важливіший за ефективність розподілу ресурсів. Інформація та знання, доступні для компанії, менш важливі, ніж здатність компанії генерувати та перетворювати критичні знання в інновації. Основним принципом функціонування бізнесу має бути саморегулювання, саморозвиток [4]. Все це підтверджує правомірність стратегічного вибору на інноваційному шляху національного розвитку.

Незмінною залишається роль і значення виробничого потенціалу підприємства в суспільному виробництві. Виробничий потенціал підприємства є матеріальною передумовою прискорення прогресу науки і техніки. Між ними існує кореляція. Чим вищий техніко-економічний рівень і використання потенційних факторів, тим міцніша основа науково-технічного прогресу, ширший горизонт досягнень і можливості вдосконалення і вдосконалення. Промисловий потенціал вони підвищують і розвивають один одного.

Збільшення їх використання сприяє зростанню інвестиційних ресурсів і виробництва споживчих товарів за тих самих витрат, що й суспільна праця. А її якісні характеристики визначають рівень задоволення матеріальних і духовних потреб людей, якість економічного та соціального зростання. Тому розвиток

виробничого потенціалу та зростання ключових макроекономічних показників суттєво впливає на рівень диференціації доходів. Економічне зростання має базуватися на оновленні технологій і технологічних баз, а результати мають бути спрямовані на досягнення цілей розвитку.

Література:

1. Кундакчан Р.М. Система экономических интересов среднего класса в концепции повышения качества жизни населения. Вопросы экономической теории. Макроэкономика. *Проблемы современной экономики*. 2010. № 3 (35). С. 31-35.
2. Макогон Ю.В., Шпундра М.Г. Криза у світовій економіці: стратегічні пріоритети України. *Стратегічні пріоритети*. 2009. № 1 (10). С. 86-95.
3. Харченко К.В. Муниципальное стратегическое планирование: от теории к технологии : учеб. пособие. Белгород: Обл. типография, 2009. 304 с.
4. Шляхом європейської інтеграції: Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки). К.: 2004. 416 с.

УДК 343

Ночовна Юлія

кандидат економічних наук, доцент
судовий експерт відділу економічних досліджень
Полтавський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС України
м. Полтава, Україна

ПРОБЛЕМИ СУДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ЩОДО ПІДТВЕРДЖЕННЯ РОЗРАХУНКУ ОРЕНДНОЇ ПЛАТИ

Згідно з Науково-методичними рекомендаціями з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень [1] одним із важливих завдань судової економічної експертизи за спеціальністю 11.2 Дослідження документів про економічну діяльність підприємств й організацій є підтвердження документальної обґрунтованості розрахунків плати за оренду майна. Як наслідок, серед орієнтовного переліку вирішуваних питань експерта-економіста є питання: Чи підтверджується документально розмір необґрунтованого заниження (несплати) орендної плати (найменування організації) у сумі (зазначається сума) за період (зазначається період), визначений в акті перевірки контролюючого органу або у позовних вимогах? Якщо так, то у якій сумі?

Відповідь на це та інші питання, пов'язані з орендною платою, ґрунтується на докладному дослідженні вимог чинного законодавства щодо врегулювання правових, економічних та організаційних відносин у сфері державного регулювання орендних операцій, в тому числі у частині оренди державного та комунального майна.

Основними нормативно-правовими актами, що регулюють відносини між орендодавцями та орендарями щодо господарського використання державного

та комунального майна є: Господарський кодекс України, Закон України «Про оренду державного та комунального майна», Порядок передачі в оренду державного та комунального майна, Методика розрахунку орендної плати за державне майно, Методика оцінки об'єктів оренди, інші нормативні документи.

Так, згідно зі ст. 4 Закону України «Про оренду державного та комунального майна» [2] орендодавцями щодо державного та комунального майна є:

а) Фонд державного майна України, його регіональні відділення та представництва – щодо єдиних майнових комплексів, нерухомого майна (будівель, споруд, їх окремих частин), а також майна, що не увійшло до статутного капіталу, що є державною власністю;

б) органи, уповноважені Верховною Радою Автономної Республіки Крим, - щодо єдиних майнових комплексів, нерухомого майна та майна, що не увійшло до статутного капіталу, яке належить Автономній Республіці Крим;

в) органи, уповноважені представницькими органами місцевого самоврядування, - щодо єдиних майнових комплексів, нерухомого майна і споруд, майна, що не увійшло до статутного капіталу, яке перебуває у комунальній власності;

г) балансоутримувачі – щодо:

нерухомого майна, загальна площа якого не перевищує 400 квадратних метрів на одного балансоутримувача, якщо менший розмір площі не встановлено рішенням представницького органу місцевого самоврядування – щодо об'єктів комунальної власності або галузевими особливостями оренди майна;

нерухомого майна для організації та проведення науково-практичних, культурних, мистецьких, громадських, суспільних та політичних заходів – на строк, що не перевищує п'яти календарних днів протягом шести місяців, а також щодо майна, яке передається суб'єктам виборчого процесу для проведення публічних заходів (зборів, дебатів, дискусій) під час та на період виборчої кампанії;

нерухомого майна для організації та проведення науково-практичних, культурних, мистецьких, громадських, суспільних та політичних заходів – на строк, що не перевищує 30 календарних днів протягом одного року щодо кожного орендаря, якщо балансоутримувачем є державне або комунальне підприємство, установа, організація, що здійснює діяльність з організування конгресів і торговельних виставок;

іншого окремого індивідуально визначеного майна;

г) державне підприємство із забезпечення функціонування дипломатичних представництв та консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних міждержавних організацій в Україні Державного управління справами – щодо нерухомого майна та іншого окремого індивідуально визначеного майна цього підприємства, що передається дипломатичним представництвам та консульським установам іноземних держав, представництвам міжнародних міждержавних організацій в Україні.

Об'єктами оренди державного та комунального майна згідно із Законом України «Про оренду державного та комунального майна» [3] є: єдині майнові комплекси підприємств, їхніх відокремлених структурних підрозділів; нерухоме майно (будівлі, споруди, приміщення, а також їх окремі частини); інше окреме індивідуально визначене майно; майно, що не увійшло до статутного (складеного) капіталу господарських товариств, створених у процесі приватизації (корпоратизації), а також майно, заборонене до приватизації, яке може при перетворенні державного підприємства в господарське товариство надаватись такому товариству на правах оренди; майно, щодо якого до статутного капіталу внесено право господарського відання на майно; майно, закріплене на праві господарського відання за акціонерними товариствами та їхніми дочірніми підприємствами у процесі їх утворення та діяльності; майно, передане до статутного капіталу акціонерних товариств на праві господарського відання; майно органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, державних і комунальних установ та організацій, Збройних Сил України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Державної кримінально-виконавчої служби України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, правоохоронних та фіскальних органів, Національної академії наук України та національних галузевих академій наук, що не використовується зазначеними органами для здійснення своїх функцій, - без права викупу та передачі в суборенду орендарем.

Особливістю операцій з оренди державного та комунального майна є необхідність застосування аукціонів до певних об'єктів оренди залежно від Переліку, до якого вони включені:

- перелік першого типу – Перелік об'єктів, щодо яких прийнято рішення про передачу в оренду на аукціоні;
- перелік другого типу – Перелік об'єктів, щодо яких прийнято рішення про передачу в оренду без проведення аукціону.

Включення об'єктів оренди державного та комунального майна до відповідного Переліку здійснює орендодавець: по державному майну – Фонд державного майна України та його регіональні представництва, по комунальному майну – представницькі органи місцевого самоврядування. Зазначені Переліки завантажені та доступні на сайті Фонду державного майна України та на сайті «Прозорро. Продажі» у розділі «оренда».

Механізм передачі в оренду державного та комунального майна, включаючи порядок функціонування електронної торгової системи, порядок включення об'єкта оренди до Переліку відповідного типу, порядок підготовки до передачі об'єкта оренди на аукціон та проведення електронного аукціону, порядок передачі майна в оренду без проведення аукціону, порядок внесення змін до договору оренди та його продовження, порядок розподілу орендної плати для об'єктів, що перебувають у державній власності, порядок здійснення ремонту та невід'ємних поліпшень орендованого майна, його страхування, порядок передачі майна в суборенду, особливості передачі в оренду єдиних

майнових комплексів та пам'яток культурної спадщини, регулюється Порядком передачі в оренду державного та комунального майна [3].

Відповідно до ст. 17 Закону України «Про оренду державного та комунального майна» [2] орендна плата встановлюється у грошовій формі і вноситься у строки, визначені договором. При цьому орендна плата визначається за результатами аукціону, а у разі передачі майна в оренду без проведення аукціону орендна плата визначається відповідно до Методики розрахунку орендної плати, яка затверджується Кабінетом Міністрів України – щодо державного майна та представницькими органами місцевого самоврядування – щодо комунального майна.

У більшості випадків, на практиці розрахунок орендної плати за державне майно, передане в оренду без проведення аукціону, здійснюється відповідно до Методики розрахунку орендної плати за державне майно [4].

Розмір орендної плати за державне майно згідно з цією Методикою визначається у такій послідовності:

1. Розраховується розмір річної орендної плати з урахуванням вартості орендованого майна, визначеної шляхом проведення незалежної оцінки (без урахування податку на додану вартість), та орендних ставок, встановлених у відсотках залежно від виду цільового використання об'єкта нерухомості та зазначених у додатку 1 – Орендні ставки для договорів оренди державного майна або у додатку 2 – Орендні ставки для договорів оренди, які продовжуються вперше.

2. Встановлюється розмір орендної плати за базовий місяць шляхом ділення розміру річної орендної плати на 12 місяців та розмір орендної плати за наступні місяці з коригуванням орендної плати за базовий місяць на індекс інфляції.

3. Розраховується розмір добової орендної плати з урахуванням розміру місячної орендної плати та кількості днів у місяці фактичного користування.

4. Визначається розмір погодинної орендної плати на основі розміру добової орендної плати із розрахунку 24 години на добу. У разі коли погодинна орендна плата припадає на вихідний або святковий день, у такі дні орендна плата нараховується за повну добу.

Надзвичайно важливим є те, що при розрахунку розміру орендної плати результати незалежної оцінки майна чинні протягом 12 місяців від дати оцінки, якщо інший строк не передбачено у звіті про оцінку майна.

Таким чином, згідно з чинною Методикою розрахунку орендної плати [4] причинами необґрунтованого заниження орендної плати за державне та комунальне майно можуть бути незастосування або неправильне застосування індексу інфляції до нарахованої орендної плати та прострочення термінів визнання результатів незалежної оцінки майна.

Література:

1. Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ М-ва юстиції України від 08 жовт. 1998 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення:

- 01.12.2021).
2. Про оренду державного та комунального майна : Закон України від 03 жовт. 2019 р. № 157-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-20#Text> (дата звернення: 01.12.2021).
  3. Порядок передачі в оренду державного та комунального майна : Постанова Кабінету Міністрів України від 03 черв. 2020 р. № 483. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/483-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.12.2021).
  4. Методика розрахунку орендної плати за державне майно : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 квіт. 2021 р. № 630. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.12.2021).

УДК 33:004

Оришака Олег

кандидат технічних наук, доцент

доцент кафедри кібербезпеки та програмного забезпечення

Мельник Анна

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Центральноукраїнський національний технічний університет

м. Кропивницький, Україна

ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Розвиток цифрової економіки сьогодні належить до основних викликів, які постали перед сучасним суспільством. Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій у рамках чергової хвилі науково-технічної революції перетворило їх на органічну складову практично всіх сфер життя людини та суспільства. Цифрова економіка виступає основою Четвертої промислової революції, яка за своїм масштабом і складністю не має аналогів у всьому попередньому досвіді людства [3]. Основою цієї революції стала цифрова (digital) економіка [4]. Діджиталізація (перехід «на цифру» або до цифрової економіки) пов'язана зі зниженням операційних витрат; ліквідацією рутинних операцій у виробничих процесах та їх оптимізацією; підвищенням продуктивності праці; формуванням більш гнучких зв'язків з постачальниками та клієнтами; загостренням конкуренції; освоєнням нових ринків, а отже з підвищенням інноваційної активності та ефективності суб'єктів на мікрорівні; структурним розвитком на макрорівні.

Діджиталізація також пов'язана з суттєвим зростанням обсягів інформації, що зберігається та обробляється різноманітними пристроями за участю людини. За останні п'ять років людством було вироблено інформації більше, ніж за всю попередню історію [5].

Зазначені перспективи поширення «розумних процесів» обумовили прагнення різних країн світу щодо забезпечення свого населення доступом до діджиталізації. Проте, діджиталізація посилює проблеми безпеки роботи з

цифровою інформацією, збільшує ризики цифрового піратства та необхідність згладити нерівномірності розвитку цифрової економіки між різними країнами, секторами та типами виробництва.

Надійний захист інформації може бути ефективним за умови надійності на всіх об'єктах і в усіх елементах цієї системи, які можуть бути піддані загрозам. Це обумовлює необхідність перед створенням засобів захисту визначення: природи загроз; форм і шляхів їх можливого прояву; переліку об'єктів та елементів, які, з одного боку, можуть бути піддані (побічно або безпосередньо) загрозам з метою порушення захищеності інформації, а з іншого – достатньо чітко локалізовані для організації ефективного захисту [6].

Під об'єктом інформаційної безпеки як правило розуміється такий структурний компонент діджиталізації у якому перебуває або може перебувати інформація, що підлягає захисту, а під елементом захисту – сукупність даних, яка може містити відомості, що підлягають захисту [1]. Специфіка діджиталізації (під'єднання до глобальних мереж, використання типових програм тощо) збільшує відкритість інформаційної системи, що призводить до зростання загрози безпеки комерційної таємниці тощо [2].

Неможна ігнорувати позитивні тенденції діджиталізації. Про зацікавленість щодо процесів діджиталізації економіки свідчать: збільшення кількості патентів у сфері інформаційно-комунікаційних технологій; постійний розвиток професійних навичок роботи з цифровим інструментарієм все більшої частки населення; зростання кількості публікацій з питань діджиталізації; збільшення кількості інших напрямів, які забезпечують діджиталізацію (перехід «на цифру»).

Проте вітчизняний бізнес здебільшого використовує переваги діджиталізації не в повному обсязі. Це обумовлює необхідність їх мобілізації, що можливо за умови впровадження низки специфічних організаційних інститутів. До них відносяться міжнародні мережі контролю за виробництвом, ланцюжки вартості, а також більш локальні структури у вигляді різного роду систем контракування (наприклад, у сільському господарстві – «contract farming») та інші.

У змістовному плані глобальні мережі контролю за виробництвом схожі з ланцюжками вартості. Вони відрізняються від них швидше за способами формування, але не результатами, тому аналіз можливостей щодо засвоєння потенціалу діджиталізації пов'язаний саме з ними.

Сучасні діджитал-технології – це найбільш затребуваний продукт для організації ефективної роботи і просування бізнесу, вмиле володіння яким дає конкурентну перевагу в бізнес-середовищі. На сьогоднішній день важко уявити організацію будь-якої сфери діяльності, яка б не використовувала в бізнесі свій сайт або портал, електронні майданчики інтернету або електронний маркетинг [7]. На сучасному етапі забезпечення стійкого розвитку неможливо без діджиталізації традиційних форм й методів управління бізнес-процесами.

Література:

1. Житна І.П., Садовніков О.А. Сучасні технології удосконалення системи автоматизації

- обліку та управління виробництвом. *Управління розвитком*. 2010. № 3. С. 126-128.
2. Ігнатенко М.М. Формування інформаційної безпеки підприємств і організацій в умовах автоматизації обліку та фінансової звітності. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2017. № 4. С. 84-88.
  3. Кононенко Л.В., Юрченко О.В., Гай О.М. Теорія бухгалтерського обліку в умовах становлення глобальної економіки та інформатизації суспільства. *Економічний простір: Збірник наукових праць*. 2021. №170. С.83-87 URL: <http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/911> (дата звернення: 27.11.2021).
  4. Кононенко Л.В., Назарова Г.Б., Куц В.І. Трансформація форм бухгалтерського обліку в умовах розвитку digital-технологій. *Економічний простір: Збірник наукових праць*. 2021. № 68. С. 132-137. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/168-22> (дата звернення: 22.11.2021)
  5. Марченко К.М., Оришака О.В. Інформаційно-психологічна безпека людини в інформаційному суспільстві. *Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Інформаційна безпека та інформаційні технології»: тези доповідей, 2-3 квітня 2020 р.* Кропивницький: ЦНТУ, 2020. С. 15 URL: <http://kbpz.kntu.kr.ua/wp-content/uploads/2020/04/%...%8F.pdf#page=15> (дата звернення: 27.11.2021).
  6. Оришака О.В., Селіщев В.О. Інформатизація бухгалтерського обліку: проблеми та перспективи. *Напрями економічного зростання та інноваційного розвитку підприємства: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. студ., аспірантів та молодих учених, 16 квіт. 2020 р.* Кропивницький: ЦНТУ, 2020. С. 117-118. URL: http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/10344/3/konferents_16-04-2020-sel-7-8.pdf (дата звернення: 27.11.2021).
  7. Перспективи розвитку бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту в умовах інноваційних інформаційних технологій : монографія / Є.А. Карпенко, О.В. Карпенко, А.І. Мілька [та ін.]. Полтава: ПУЕТ, 2021. 410 с. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/11475> (дата звернення: 22.11.2021).

УДК 34.047

Орловська Ірина

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»
м. Київ, Україна

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ У СФЕРІ ОСВІТИ

Цифрова трансформація впевнено крокує у всіх напрямках державного управління. Тому не залишилася поза увагою і сфера освіти. Так, Міністр освіти і науки Сергій Шкарлет визначив наступні пріоритетні напрями роботи Міністерства освіти і науки України на 2021 рік: затвердити Концепцію цифрової трансформації освіти і науки України; забезпечити учасників освітнього процесу електронними освітніми ресурсами; створити умови для підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів освіти з інформаційно-цифрової компетентності; забезпечити функціонування програмно-апаратного комплексу «Автоматизований інформаційний комплекс освітнього менеджменту» (ПАК «АІКОМ»); запустити інформаційну систему

управління професійною (професійно-технічною) освітою (EMIS); модернізувати Єдину державну електронну базу з питань освіти (ЄДЕБО); створити онлайн-платформу для комунікації між учасниками інноваційного процесу («Наука та бізнес»); Запуск проєкту SELFIE у пілотних школах і закладах професійної освіти – платформа для самооцінки закладами освіти стану своєї цифрової готовності; приєднатися до процесів створення та розбудови Європейської хмари відкритої науки (EOSC); удосконалити та наповнювати контентом платформу «Всеукраїнська школа онлайн» [1].

Щож проблеми, які запропоновано вирішити назріли вже давно. Постановою КМУ «Деякі питання цифрового розвитку» визначено, що державна політика цифрового розвитку має здійснюватися на таких принципах: відкритості; прозорості; багаторазовості використання; технологічної нейтральності й портативності даних; орієнтованості на громадян; інклюзивності та доступності; безпечності та конфіденційності; багатомовності; підтримки ухвалення рішень; адміністративного спрощення; збереження інформації; оцінювання ефективності та результативності [2].

У зв'язку із запровадженням дистанційного навчання у закладах освіти наші управлінці стикнулися із низкою проблем, зокрема, пошук балансу між онлайн та офлайн заняттями з метою збереження високої якості надання освітніх послуг, налагодження комунікації з учнями/здобувачами освіти та викладачами, закупити або ж оновити наявне технічне обладнання, а також адаптувати викладацький склад закладу освіти до нового формату роботи, які потребують невідкладного реагування не лише з позиції впровадження цифрової трансформації, але й налагодження освітнього процесу в рамках карантинних обмежень, встановлених Кабінетом Міністрів України.

Пасик Н. зауважує, що багатьма закладами освіти активно впроваджуються власні системи для електронного (дистанційного) або змішаного навчання. У вітчизняній практиці основними елементами моделі електронного (змішаного) навчання є лекційні та практичні уроки, семінари, практичні завдання (самостійні та контрольні роботи, реферати, доклади та інше), навчальні матеріали (підручники, методичні посібники), онлайн-спілкування (чат, форум, e-mail), індивідуальні та групові онлайн-проєкти, віртуальна класна кімната, аудіо- та відеолекції, анімації та симуляції [3, с. 81].

З результатами проведеного наприкінці 2019 року дослідження Мінцифри визначило, що 53% українців не мають базового рівня цифрових навичок, а 15,1% з них віком 60-70 років не володіють цифровими навичками взагалі, запустила онлайн-платформу цифрової грамотності «Дія. Цифрова освіта» [4].

З метою вирішення проблем значної суспільної ваги відповідно до «Освіта. Стратегія України 2030» заклади вищої освіти мають перейти не тільки до цифрових інструментів у традиційному навчальному процесі, а й до повністю нових цифрових моделей навчання; розробити програми цифрової трансформації для забезпечення конкурентоспроможності освітньої, науково-дослідної та господарської діяльності на національному та світовому рівнях [5].

Разом із цим, впровадження цифрової трансформації ускладнюється необхідністю адаптувати здобувачів освіти до нових умов отримання освітніх послуг, а заклади освіти мають забезпечити їх якість та доступність.

Зважаючи на сьогоденні реалії можна зауважити, що дистанційна освіта стала загальною проблемою для учнів/здобувачів освіти, їх батьків та викладачів, активна та тривала робота за комп'ютером виснажує і не завжди є вдалою заміною аудиторному заняттю. Крім того, у осіб, які здобувають освіти, має бути високий рівень самоорганізації, самодисципліни та мотивації, щоб отримати максимум необхідних для себе знань.

Отже, цифрова трансформація сфери освіти надзвичайно потрібна під час карантинних обмежень з метою збереження організації надання якісних освітніх послуг закладами освіти. Однак турборежим таких запроваджень не можна реалізувати в Україні, бо суспільство ще не зовсім усвідомило свою відповідальність у цьому процесі: викладачі не перелаштувалися на новий спосіб надання освітніх послуг, а здобувачі освіти не завжди вміло використовують сучасні інформаційні технології для отримання нових знань.

Література:

1. Шкарлет С. Цифрова трансформація освіти і науки є однією з ключових цілей МОН на 2021 рік. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/cifrova-transformaciya-osviti-i-nauki-ye-odniye-yu-z-klyuchovih-cilej-mon-na-2021-rik-sergij-shkarlet> (дата звернення 01.12.2021)
2. Деякі питання цифрового розвитку : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 січ. 2019 р. № 56. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення 01.12.2021)
3. Пасик Н. Методологія впровадження моделей змішаного навчання. *Використання моделі змішаного навчання при викладанні іноземних мов: тези доповідей*. 2018. С. 80-83.
4. Офіційний сайт платформи «Дія. Цифрова освіта». URL: <https://osvita.diia.gov.ua/> (дата звернення 01.12.2021)
5. Освіта. Стратегія України 2030. URL: <https://www.slideshare.net/UIFuture/2030-148758034?fbclid=IwAR3OwyONfn01N18qksqA1lQZUVIFVHMede9wEfXmdIoT-p994WzjZ8MKnVQ> (дата звернення 01.12.2021)

UDC 657

Katarzyna Ossowska
mgr Zarządzania i Marketingu
Collegium Mazovia Innowacyjna Szkoła Wyższa
Siedlce, Polska

WSPÓŁCZESNE WYZWANIA ORGANIZACJI RACHUNKOWOŚCI W TWORZENIU UŻYTECZNEJ INFORMACJI ZARZĄDCZEJ

Informacja użyteczna oznacza informację spełniającą określone warunki i cechy, które pozwalają uznać ją za przydatną, wartościową czy dobrą z punktu widzenia użytkownika tych informacji.

Z powyższego można wnioskować, że o użyteczności informacji decyduje głównie jej jakość (dokładność, prawdziwość), ilość (odpowiedni zasięg czasowy, częstotliwość dopływu) i powiązanie z zadaniami (ważność dla sprawy) [1].

Z punktu widzenia organizacji rachunkowości, najczęściej stosowane określenia dla «użytecznej» informacji wyrażane są poprzez przypisanie jej cech jakościowych takich jak: aktualność, rzetelność, porównywalność, niezawodność, elastyczność, wydajność, adekwatność czy szczegółowość.

Jeśli chodzi o użytkownika systemu informacyjnego rachunkowości, to spełnianie określonych wymogów nadaje informacji jej minimumstrukturalne, czyli pozwala na określenie, kiedy informacja jest na tyle użyteczna, że składający się na nią zestaw danych przynosi w ogóle «jakąś» informację.

W literaturze przedmiotu informacja określana jest jako zarządcza, jeżeli wspomaga proces podejmowania decyzji co do dalszych działań jednostki gospodarczej, czyli wspomaga proces zarządzania podmiotem gospodarczym.

Reasumując, za użyteczną informację zarządczą należy uznać taką informację, która będzie przydatna z punktu widzenia zarządzania daną jednostką gospodarczą.

Użytecznych informacji zarządczych dostarczanych przez rachunkowość może być wiele, lecz użytkownikom tych informacji nie chodzi o każdą użyteczną informację zarządczą, lecz o taką, która w możliwie największym stopniu wspomaga zarządzanie daną jednostką. Dlatego też, należy dokonać selekcji i uporządkowania tych informacji w taki sposób, aby na ich podstawie możliwe było podejmowanie kluczowych decyzji wolnych od ryzyka błędów wynikających z organizacji rachunkowości w podmiocie.

Współczesna rachunkowość jeszcze do niedawna spełniała funkcję głównie rozliczeniową. System rachunkowości w jednostce służył bowiem w większości podmiotów gospodarczych do realizacji zadań wynikających z przepisów prawnych m.in. sporządzenia sprawozdania finansowego zgodnie z ustawą o rachunkowości, ustalenia podstawy opodatkowania w podatku dochodowym, wypełnieniu zobowiązań wobec Urzędu Statystycznego, Narodowego Banku Polskiego, akcjonariuszy, itp.

W wyniku dynamicznego rozwoju gospodarczego kraju i postępujących procesów globalizacji życia gospodarczego zmieniło się również postrzeganie rachunkowości jednostki. Stała się ona narzędziem pozyskiwania informacji, w tym informacji zarządczej. Zarządy jednostek gospodarczych i inni szeroko rozumiani interesariusze dostrzegli użyteczność rachunkowości i znaczenie jej funkcji informacyjnej. Informacje płynące z systemu rachunkowości zaczęto stopniowo wykorzystywać do planowania przyszłych działań. Na znaczeniu zyskała przejrzystość informacji oznaczająca łatwy dostęp do wiarygodnych i rzetelnych informacji o sytuacji finansowej podmiotu, jego planach rozwojowych, powiązaniach kapitałowych czy strukturze własności. Zapotrzebowanie na użyteczną informację było determinantem przemian, które doprowadziły do standaryzacji i harmonizacji rachunkowości. Celem standaryzacji i harmonizacji rachunkowości było ujednoczenie zasad i metod stosowanych w rachunkowości, tak aby możliwe było porównanie informacji płynących z rachunkowości w różnych krajach oraz

odzwierciedlenie tendencji gospodarczych i politycznych. Współcześnie złożoność procesów gospodarczych i zapotrzebowanie na aktualną informację płynącą z systemu rachunkowości jednostki wymusza ciągłą aktualizację przyjętych standardów rachunkowości. To z kolei generuje konieczność aktualizowania systemów informatycznych jednostki przetwarzających informacje oraz zmienia rolę księgowego w jednostkach. Współczesna rachunkowość może zatem dostarczać użyteczną informację zarządczą, gdyż nie ogranicza ją stosowana metodologia, ale sama organizacja rachunkowości. Pozyskiwanie użytecznej informacji zarządczej płynącej z rachunkowości warunkowane jest wieloma czynnikami i obciążone dużym ryzykiem błędu. Błędy w głównej mierze będą wynikać z nieznamomości lub błędnego zastosowania systemów przetwarzania oraz udziału czynnika ludzkiego w procesie pozyskiwania, przetwarzania i generowania informacji.

Niewątpliwie czynnik ludzki ma duży wpływ na jakość tworzonej informacji i to zarówno patrząc przez pryzmat systemów informatycznych służących prowadzeniu rachunkowości, jak również patrząc przez pryzmat stosowanej metodologii rachunkowości. Od współczesnego księgowego zajmującego się organizacją rachunkowości w jednostce wymagana jest ciągła aktualizacja i poszerzanie zdobytej wiedzy i to nie tylko z rachunkowości, lecz również z innych dziedzin np. prawa, finansów, ekonomii itd. Coraz częściej działający rachunkowości (księgowi) w firmach angażowani są w prace różnych zespołów zadaniowych, generując jednocześnie wartość dla podmiotu, gdyż dostarczają informacji przydatnych w procesie podejmowania decyzji.

Organizacja rachunkowości obejmuje zatem organizację procesu informacyjnego w systemie rachunkowości w znaczeniu czynnościowym, a także w ujęciu atrybutowym organizację samego działu rachunkowości. W obu przypadkach organizacja rachunkowości powinna być dostosowywana do specyfiki podmiotu gospodarczego, oczekiwań użytkowników informacji pochodzących z systemu rachunkowości, zmiennego otoczenia jednostki oraz rozwoju koncepcji prawa bilansowego.

Do zadań kierownika jednostki gospodarczej oraz głównego księgowego należeć będzie takie stworzenie zasad, reguł oraz dobór takich metod, które umożliwią uporządkowane powiązanie różnych czynności oraz urządzeń w procesie informacyjnym, aby zapewnić prawidłowe funkcjonowanie jednostce gospodarczej dostosowane do jej specyfiki, możliwości technicznych, personalnych przy racjonalnym wykorzystaniu środków i nakładów pracy.

Organizacja rachunkowości w jednostce będzie zatem obejmować zarówno organizację procesu informacyjnego w systemie rachunkowości jak również organizację samego działu rachunkowości.

Na organizację procesu informacji składają się następujące elementy:

- organizacja dokumentacji księgowej, która swym zasięgiem obejmuje określenie rodzajów dokumentów księgowych i sposobu ich wystawiania, zasady obiegu dokumentów w jednostce, kontrolę merytoryczną i formalno-rachunkową dokumentów, zasady przechowywania i archiwizowania;

- określenie sposobu prowadzenia ewidencji księgowej na który składa się m.in. opracowania polityki rachunkowości jednostki;
- organizacja inwentaryzacji i kontroli wewnętrznej;
- organizacja sprawozdawczości (rodzaje, zasady sporządzania, badanie, zatwierdzenie).

Organizacja działu rachunkowości obejmuje w szczególności usytuowanie działu rachunkowości w strukturze podmiotu gospodarczego, ustalenie wewnętrznej struktury samego działu rachunkowości, dokonanie podziału prac pomiędzy poszczególnych pracowników działu, wyposażenie techniczne działu rachunkowości oraz odpowiedni dobór personelu i przygotowanie go do pracy w dziale.

Poszczególne obszary i elementy organizacji rachunkowości są wzajemnie powiązane i uwarunkowane, np. wybór sprzętu i oprogramowania przeznaczonego dla działu rachunkowości ma wpływ na organizację pracy w tym dziale i wymagania stawiane wobec personelu tego działu, w szczególności wobec kierownika działu, a także na rozwiązania dotyczące organizacji dokumentacji, ewidencji księgowej, inwentaryzacji czy sprawozdawczości. Jednocześnie dotychczas stosowany w jednostce model ewidencji, jej dotychczasowa struktura organizacyjna, posiadane kwalifikacje personelu czy wreszcie dostępne środki na inwestycje mogą wpływać na wybór określonych rozwiązań technicznych.

Z powyższych rozważań na temat organizacji rachunkowości w jednostce można zdefiniować podstawowe zadania organizacji rachunkowości. Nadrzędnym zadaniem wydaje się zatem powiązanie poszczególnych elementów, w taki sposób, aby system rachunkowości sprawnie funkcjonował, tj. umożliwiał właściwe spełnianie przez rachunkowość jej podstawowych funkcji m.in. funkcji informacyjnej, na którą obecnie istnieje ogromne zapotrzebowanie.

Organizacja rachunkowości powinna sprzyjać racjonalnemu wykorzystywaniu posiadanych zasobów do uzyskania wiarygodnych informacji w pożądanym przekrojach informacyjnych nie tylko w zakresie rachunkowości finansowej, ale przede wszystkim w zakresie rachunkowości zarządczej. Gdyż to właśnie na podstawie informacji płynących z rachunkowości zarządczej podejmowane są decyzje determinujące przyszłość podmiotu gospodarczego.

Najważniejsze ograniczenia organizacji rachunkowości w tworzeniu użytecznej informacji zarządczej wynikać mogą m.in. z:

- niewłaściwie dobranego personelu do działu rachunkowości jednostki;
- braku dostępności personelu o odpowiednich kwalifikacjach;
- niechęci personelu do stałego ponoszenia kwalifikacji i śledzenia bieżących zmian w przepisach dotyczących rachunkowości i innych przepisach prawnych, niezrozumienia potrzeb organizacji, niskiej wydajności;
- zastosowanie nieadekwatnych systemów informatycznych;
- zastosowania niewłaściwej metodologii rachunkowości, niewłaściwego uporządkowania informacji, braku właściwych narzędzi i technik;
- ograniczania środków na organizację rachunkowości w jednostce.

Dynamiczny rozwój technologii informatycznych sprawia, iż systemy informatyczne wykraczają daleko poza tradycyjne systemy służące do prowadzenia

ksiąg rachunkowych i bieżąco wspomagają procesy podejmowania decyzji w jednostkach gospodarczych. Obecnie programom informatycznym stawiane są coraz większe wyzwania ze względu na fakt, iż umożliwiają szybkie przetwarzanie informacji i generują w krótkim czasie oczekiwaną informację zwykle wyrażoną liczbowo lub procentowo, która ułatwia podejmowanie decyzji. W tworzeniu oprogramowania do prowadzenia ksiąg rachunkowych uczestniczy szereg osób. Nie wystarczy już obecność jednego informatyka i księgowego. Programy stają się bardziej złożone i wymagają współdziałania wielu osób, bo coraz bardziej skomplikowane staje się życie gospodarcze. Stosowanie nowoczesnych technologii niesie wiele korzyści, ale też i rodzi pewne zagrożenia jak chociażby utraty danych, kradzieży danych czy wiarygodności danych.

Rola głównego księgowego na przestrzeni ostatnich lat bardzo się zmieniła. Jeszcze kilka lat temu był on odpowiedzialny za prowadzenie ksiąg rachunkowych jednostki gospodarczej. Obecnie ma on wpływ na wiele decyzji podejmowanych w jednostkach gospodarczych, nie zawsze bezpośrednio. Często ten wpływ przejawia się pośrednio poprzez udział w pracach innych zespołów realizujących określone zadania (np. inwestycyjne, dotacyjne itd.)

Bezprecedensowy w ostatnim czasie wzrost przepisów powoduje, iż księgowi zamiast skupiać się na realizacji kluczowych zadań w firmie i tworzeniu wartości, mierzą się z koniecznością śledzenia zmian w tych przepisach i reorganizacji pracy oraz zaznajamianiem się ze zmianami w systemach informatycznych.

Literatura:

1. Kurek R. Koncepcja informacji użytecznej a nadzór nad zakładami ubezpieczeń. URL: https://piu.org.pl/public/upload/ibrowser/WU/WU1_2010/17-31.pdf (data pobrania: 09.12.2021)
2. Nita B. Rola rachunkowości zarządczej we wspomaganii zarządzania dokonaniem przedsiębiorstwa. URL: <http://bazekon.icm.edu.pl/bazekon/element/bwmeta1.element.ekon-element-000164665636> (data pobrania: 12.12.2021)
3. Kwiecień M. Współczesna rachunkowość a controlling. URL: <https://web.p.ebscohost.com/abstract?direct=...%3d108640408> (data pobrania: 09.12.2021)
4. Józwicka A. Organizacja rachunkowości w opinii małych przedsiębiorstw. URL: http://212.51.210.149/bitstream/handle/11652/509/Organizacja_rachunkowosci_w_Juzwicka_2013.pdf?sequence=1&isAllowed=y (data pobrania: 08.12.2021)
5. Sobańska I. „Granice organizacyjne systemu rachunkowości”. Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, 2011

УДК 336.22

Остапенко Олена

старший викладач кафедри права та соціально-економічних відносин
Центральноукраїнський інститут розвитку людини
м. Кропивницький, Україна

ПОДАТКОВЕ ПЛАНУВАННЯ ЯК СКЛADOVA ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

В умовах перманентних змін чинного законодавства та наявності права вибору для підприємств системи оподаткування, особливого значення набуває впровадження для підприємств заходів щодо оптимізації податкових платежів, створення системи менеджменту організації обов'язкових розрахунків з бюджетом – податкового менеджменту. Запровадження системи податкового менеджменту на підприємствах є невід'ємною складовою сучасного менеджменту комерційної діяльності суб'єкта оподаткування [5, с. 214].

Незаконне зменшення податків спричиняє негативні наслідки для економіки держави, адже відбувається недоотримання коштів державного бюджету, наслідком чого є призупинення реалізації державних програм, невивплата заробітної плати працівникам бюджетної сфери, недофінансування окремих видів бюджетних видатків аж до процедури скорочення бюджету. Крім того, ухилення від сплати податків може мати серйозні економічні наслідки у вигляді порушення законів конкуренції. Два однакові підприємства, що займаються, наприклад, виробництвом певних товарів, знаходяться в нерівних умовах у разі ухилення одного з них від сплати податків [4, с. 266]. Все це свідчить, що організація та впровадження системи податкового менеджменту на підприємствах і його складової – податкового планування, є надзвичайно актуальними, необхідними і нагальними.

Зі змісту підприємницької діяльності випливає природне прагнення суб'єктів господарювання до економічного зростання. У разі невизначеності умов господарювання ефективність роботи підприємства великою мірою залежить від стану планування самого підприємства.

Одним з основних інструментів регулювання економічного зростання суб'єктів господарювання є податки. Податкові платежі становлять значну частку фінансових потоків підприємств. Серед засобів управління оподаткуванням важливе місце займає податкове планування, у якому платник податків постійно аналізує податкові наслідки здійснюваних ним угод. Податкове планування є складовою системи планування на підприємстві та дозволяє прогнозувати його податкові відрахування у короткостроковому та довгостроковому періодах, оперативно та ефективно управляти наявними ресурсами та грошовими потоками, істотно знизити ризик фінансових труднощів та уникнути податкових наслідків за несвоєчасне виконання обов'язків платника податків [1, с. 15].

Значимість податкового планування обумовлена тим, що з оподаткуванням пов'язані всі сфери фінансової складової діяльності підприємств. Потреба у податковому плануванні диктується, перш за все, двома основними факторами: тяжкістю податкового навантаження для конкретного господарюючого суб'єкта та складністю й мінливістю податкового законодавства. Як інші чинники можна назвати збільшення розмірів фірми, ускладнення форм її діяльності, рухливість довкілля, новий стиль керівництва персоналом.

У даний час назріла гостра необхідність виділення податкового планування в окремий самостійний напрямок науки та практики управління

фінансами підприємств, визначення його місця в системі фінансового менеджменту, систематизації накопичених розрізних теоретичних знань та практичного досвіду з метою забезпечення сталого зростання добробуту підприємств і розвитку економіки країни. Потрібно формування нових підходів до податкового планування як найважливішої складової частини управління фінансами, оцінки його впливу на фінансові результати діяльності суб'єкта господарювання [3, с. 34].

Податкове планування є легальним шляхом оптимізації податкових платежів до бюджету. Ефективність системи податкового планування значною мірою залежить від методів, які використовуються в процесі оптимізації оподаткування. Без наявності відповідних принципових положень, сукупності методів розробки та застосування, податкове планування не зможе реалізувати свого призначення. Для досягнення максимального прибутку підприємствам необхідно застосовувати не окремі методи податкового планування, а гармонійне їх поєднання, що дасть змогу максимально повно використати усі законні способи оптимізації оподаткування [2, с. 51].

Податкове планування потрібно проводити з урахуванням особливостей кожного підприємства та за окремими випадками. Для цього необхідно ставити конкретне завдання щодо податкової мінімізації, критично аналізувати ситуацію, досконало вивчати законодавчі акти, розробляти та впроваджувати заходи, здійснювати захист від ризиків і небажаних наслідків.

Результативність та ефективність податкового планування на рівні господарського суб'єкта великою мірою залежать від його організаційного забезпечення. Враховуючи надзвичайне значення податкового планування для вітчизняних підприємств, потрібно створювати спеціальні структурні підрозділи на підприємствах, які б здійснювали податкове планування.

Податкове планування потребує коштів на оплату праці працівників і консультантів, формування інформаційних баз даних, придбання комп'ютерної техніки, які підприємство повинно виділяти на організацію такої діяльності, враховуючи окупність цих затрат і час. На торгівельних малих підприємствах, де чисельність невелика, ні про яку спеціальну службу не йдеться, так як функції податкового планування повинні взяти на себе директор і бухгалтер. На великих підприємствах, де є структурні підрозділи бухгалтерія і планово-фінансовий відділ, такі обов'язки доцільно покласти на одного з працівників цього відділу або у відділі сформувати групу податкового планування.

Податковими правопорушеннями є протиправні діяння (дія або бездіяльність) платників податків, податкових агентів та/або їх посадових осіб, а також посадових осіб контролюючих органів, які призвели до невиконання або неналежного виконання вимог, установлених ПКУ та іншим законодавством, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи [6, с. 187]. Уникнути податкових правопорушень допомагає грамотно організована на підприємстві система податкового менеджменту, у т.ч. і податкового планування.

Створення системи, спрямованої на мінімізацію податків законним

шляхом, сприятиме запобіганню скоєнню податкових правопорушень. У сучасних умовах недостатньо правильно та вчасно сплачувати податкові платежі, а доцільно досягати зменшення податкового навантаження на підприємство із застосуванням легальних методів. Найбільш ефективним способом досягнення мінімізації податків нині є податкове планування.

Доцільність використання податкового планування підтверджується низкою суттєвих переваг, таких як законність, низька ризикованість, вигідність тощо. Впровадження податкового планування на вітчизняних підприємствах дасть змогу сформувані обґрунтовані висновки щодо перспектив їхнього подальшого розвитку та сприятиме запобіганню скоєнню податкових правопорушень.

Література:

1. Белік В.Д. Контроль в системі управління підприємством. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: економічні науки*. 2010. № 1 (51). С. 15-16.
2. Костирко Р.О., Шевчук В.О. Внутрішній контроль фінансово-економічної стійкості підприємства: зміна існуючої парадигми в кризових умовах. *Статистика України*. 2009. № 3. С. 34-36.
3. Полторак А.С., Усенко О.С. Оптимізація податкової політики в умовах фіскальної децентралізації в Україні. *Modern Economics*. 2017. № 2. С. 50-54.
4. Пугаченко О.Б., Фоміна Т.В. Податковий контроль як інструмент запобігання тіньовій економіці *Стратегічні пріоритети детінізації України у системі економічної безпеки: макро та мікро вимір: Монографія / За ред. Черевка О.В.* Черкаси: ПП Чабаненко Ю.А., 2014. С. 259-280, С. 436-441
5. Савченко В.М., Пальчук О.В., Кононенко Л.В. Інформаційне забезпечення податкового менеджменту. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки : зб. наук. пр.* 2018. Вип. 1 (34). С. 214-220
6. Фоміна Т.В., Пугаченко О.Б. Організація і методика податкових перевірок : навчальний посібник. Дніпро : Середняк Т.К., 2020. 292 с.

УДК 657

Пальчук Оксана

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Казакул Марина

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЗАПАСІВ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ, ЩО ЗАЙМАЮТЬСЯ МАТЕРІАЛЬНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ВИРОБНИКІВ

У фаховій літературі проблемам формування та оптимізації облікової

політики запасів традиційно приділяється значна увага [1-3]. Важливе місце у сфері аграрного бізнесу займають торгівельні підприємства, що здійснюють матеріальне забезпечення сільськогосподарських товаровиробників, зокрема агрохімічною продукцією. Дослідження сучасного ринку агрохімічної продукції, її споживачів та виробників, характеру агрохімічної продукції дозволяє визначити основні особливості торгівельної діяльності у сфері забезпечення сільськогосподарських товаровиробників агрохімічною продукцією, що впливають на формування та оптимізацію облікової політики цих підприємств.

Такі особливості стосуються різних сфер та сторін діяльності торгівельного підприємств, а саме: каналів продажу товарів, характеру споживачів та форми розрахунків, особливостей агрохімічної продукції як товару, умов доставки товарів до споживачів, ситуації на ринку агрохімічної продукції, організації складського господарства, специфічних умов пакування та утилізації тари для агрохімічної продукції, сезонності аграрного виробництва.

Аналіз особливостей діяльності оптово-торгівельних підприємств, що здійснюють забезпечення сільськогосподарських виробників агрохімічною продукцією, дозволив виявити проблеми їх господарської і облікової практики, що потребують вирішення при формування облікової політики, а саме: диверсифікація та розширення видів діяльності за рахунок надання супутніх та консультаційних послуг сільськогосподарським виробникам; необхідність додаткових витрат для залучення відповідних фахівців для надання якісних консультаційних послуг по використанню агрохімії; організація взаємовідносин з споживачам агрохімічної продукції та супутніх послуг на довготривалій, постійній основі для чого необхідне створення бази даних щодо характеристики господарств та проведення постійного моніторингу товарних запасів в господарствах; наявність додаткових складських приміщень з відповідними умовами зберігання для товару, який залишають господарства – покупці на відповідальне зберігання; забезпечення сільськогосподарських товаровиробників сертифікатами, що підтверджують заявлену виробником якість агрохімічної продукції та внутрішній контроль наявності сертифікатів якості; організація роботи по утилізації екологічнонебезпечної тари, що надходить від сільськогосподарських підприємств – покупців агрохімічної продукції тощо.

Специфіка оптово-торгівельних підприємств, що здійснюють матеріальне забезпечення сільськогосподарських товаровиробників агрохімічною продукцією полягає також в тому, що ефективна їх робота в сучасних умовах повинна передбачати окрім безпосередньо торгівельної діяльності ще й супроводження бізнесу у аграріїв, а також контроль товарних запасів не тільки у себе а й у клієнтів з метою ефективного управління товарними запасами та формування оптимальних партій товарі. Лише за таких умов підприємства в складних економічних умовах при зростаючій конкуренції зможуть зберегти та розширювати клієнтську базу; одержувати прибутки.

Одним з факторів, що суттєвим чином впливає на організацію обліку

торгівельних підприємств є облікова політика, яку «можна трактувати, з однієї сторони, як процес вибору певних варіантів, а з іншої, як інструмент упорядкування, регламентування облікових прийомів та методів» [4]. Дослідження показало, що до елементів облікової політики торговельного підприємства слід включатися максимально повний опис організаційних аспектів обліку запасів.

Для торговельних підприємств, які здійснюють матеріальне забезпечення сільськогосподарських товаровиробників до основних елементів облікової політики, що регламентують організацію обліку запасів у місцях зберігання, доцільно включати: визначення переліку посад, за якими передбачається укладання угод про матеріальну відповідальність; порядок документообороту операцій з наявності та руху запасів на складі; порядок організації та методика проведення інвентаризації запасів; визначення форми складського обліку запасів з відповідним документальним оформленням; визначення періодичності обліку запасів при їх вибутті.

До основних елементів облікової політики, що регулюють організацію обліку операцій пов'язаних з рухом запасів торговельних підприємств доцільно включати: визначення суб'єкта обліку операцій з запасами і особи, відповідальної за складання звітності; робочий план рахунків, що відбиває операції з запасами; порядок документообороту операцій, що відображають рух запасів; вибір форми обліку та реєстрів для відображення операцій з запасами; обрання методу списання запасів та періодичності обліку їх вибуття; розробка аналітичного обліку запасів та розрахунків із контрагентами.

Облікова політика повинна передбачати окрім організаційних ще й методичні аспекти. Важливим методичним аспектом, що визначає облік операцій із запасів, є вибір методу оцінки при їх списанні. Облікова практика торговельних підприємств свідчать про те, що об'єкт оподаткування податком на прибуток пов'язаний з обраним методом оцінки списання товарів при списанні. Враховуючи це, обраний метод обліку списання запасів має бути ретельно обґрунтований. Більшість підприємств торгівлі сьогодні при виборі методу оцінки запасів при списанні орієнтуються лише на можливість зменшення об'єкту оподаткування податком на прибуток. Таку позицію можна пояснити важким податковим тягарем. Проте вона є помилковою оскільки залежно від обраного методу відбувається по суті перерозподіл суми об'єкта оподаткування за звітними періодами, а не його зменшення.

Важливим методологічним питанням обліку запасів є облік транспортно-заготівельних витрат (ТЗВ). Для торговельних підприємств в даному питанні актуальними будуть не лише рекомендації стосовно вибору варіантів віднесення ТЗВ до вартості запасів та процедури їх списання (метод прямого віднесення; метод середнього відсотку; комбінований метод), що детально описаний у фаховій літературі [4], а й розподіл ТЗВ, що відносяться до процесів придбання та реалізації товарних запасів. На сьогодні більшість оптово-торгівельних підприємства обліковує усі ТЗВ на рахунку 93 «Витрати на збут». Вважаємо за доцільне розподіляти ці витрати і відображати ТЗВ, що

відносяться до процесу придбання товару на рахунку 289 «Транспортно-заготівельні витрати».

Використання запасів торгівельного підприємства за різним призначенням, а також їх внутрішнє переміщення вимагає організації обліку запасів, яка забезпечує формування витрат, пов'язаних із використанням запасів за місцями продажу товарів (склад, магазин, адміністративно-господарське використання). Вважаємо доцільним також розподіляти транспортно-заготівельні витрати, як елемент собівартості товарних запасів, за наявними центрами обліку запасів та напрямками вибуття запасів. За базу розподілу при цьому пропонується приймати питому вагу: обсягу реалізації товарів у відповідному центрі обліку запасів до загального обсягу реалізації; обсягу вибуття запасів за конкретним напрямком до загального обсягу їх вибуття.

Література:

1. Пальчук О.В., Нечай Н.М. Проблеми формування облікової політики виробничих запасів машинобудівних підприємств. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету: Економічні науки*. 2014. Вип. 25. С. 426-434
2. Кулик В.А., Левченко З.М. Облікова політика підприємства : навч. посіб. К.: SBA-Print, 2019. 238 с.
3. Пушкар М.С., Щирба М.Т. Теорія і практика формування облікової політики : монографія. Тернопіль: Картбланш, 2010. 260 с.
4. Пальчук О.В. Облікова політика як інструмент управління обліком. *Наукові праці КДТУ: Економічні науки*. 2005. Вип. 7. ч. 1. С. 213-221.

УДК 657

Панасюк Ольга

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту та економічного аналізу

Наконечна Тетяна

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Україна

КОРПОРАТИВНИЙ ПОДАТКОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ОПОДАТКУВАННЯ

На сьогоднішній день спостерігається суттєве нерівнозначне податкове навантаження на суб'єктів господарювання, що, в свою чергу, є чинником диспропорційних умов конкуренції. Перш за все це стосується впровадження в діяльність суб'єктів господарювання заходів, щодо оптимізації податкових платежів, теоретичні та практичні засади яких, визначає податкове планування. З огляду на це податковий менеджмент є найважливішою складовою фінансового планування на підприємстві. За винятком того, що фінансова стійкість, в першу чергу, залежить від належно організованого податкового

менеджменту, адже він забезпечує узгодженість фінансово-господарської діяльності з оподаткуванням.

Цільова підсистема встановлює цілі та задачі податкового менеджменту на основі підвищення якості його основних елементів. Забезпечуюча підсистема призначена обертати на дійсність методичне, інформаційне, нормативно-правове забезпечення процесу податкового менеджменту, функціональна підсистема – функції процесу управління та порядок його здійснення (запровадження податкового планування, розробка податкової стратегії підприємства, визначення напрямів облікової політики, визначення принципів податкового обліку та контролю). Управляюча підсистема визначає учасників процесу податкового менеджменту та їх обов'язки.

Таким чином, метою податкового менеджменту є розробка та реалізація податкової стратегії, яка дозволить оптимально поєднати податкове навантаження та максимально досягнуті результати підприємства. Основними функціями реалізації податкового менеджменту є: податкове планування, розробка способів і методів ведення бухгалтерського, податкового обліку, контроль за правильністю та достовірністю податкових розрахунків, зниження податкових ризиків, оцінка ефективності принципів та способів податкового планування. Таким чином, результатом податкового планування є організація правильного та достовірного розрахунку податків, забезпечення оптимального податкового навантаження та доданої вартості відповідно до цілей та завдань організації.

Одним із найважливіших ефективним показником податкового менеджменту підприємства є мінімізація податкових зобов'язань, шляхом законного використання існуючих протиріч Податкового кодексу України. Суб'єкт господарювання повністю розкриває свою облікову та звітну інформацію у податковій та фінансовій звітності. За основу належно організованого податкового менеджменту на підприємстві можна взяти максимізацію доходу за рахунок мінімізації податків.

Доцільність ведення податкового менеджменту на підприємстві залежить від ваги податкового навантаження суб'єкта господарювання. Зокрема, якщо питома вага податків не перевищує 5% загального доходу підприємства, то потреба в податковому менеджменті мінімальна. В цьому випадку контроль за правильністю та своєчасністю розрахунків з бюджетом за податками та платежами може здійснювати бухгалтер. Якщо рівень податкового навантаження більше 10% на підприємствах малого та середнього бізнесу доцільно мати лише одного фахівця, а на великих підприємствах – групу фахівців, зосереджених виключно на контроль за розрахунками з бюджетом за податками та платежами.

У практичному розумінні податковий менеджмент включає такі складові:

- організацію надійного податкового обліку;
- контроль над правильністю розрахунків сум податків;
- мінімізацію податків у рамках чинного законодавства.

Основним завданням для підприємств є організація системи правильного й своєчасного застосування інструментів податкового планування, яке є інструментом податкового менеджменту. У рамках цієї системи мають бути розроблені схеми оптимальної структури організації господарської діяльності з урахуванням вимог чинного податкового законодавства та одночасного використання наданих у рамках його дії можливостей. Тільки виконання повного спектра робіт дозволить найефективніше організувати податковий менеджмент на підприємствах.

Важливо зазначити, що в організації корпоративного податкового менеджменту виникають певні труднощі. Це можна пояснити тим, що більшість податків та порядок їх адміністрування автоматично перенесені із зарубіжної практики оподаткування; при цьому порядок адміністрування цих податків не відпрацьовано на належному рівні, що призводить до протиріччя при веденні бухгалтерського та податкового обліку. Прийняття Податкового кодексу України та зміни, які вносяться до нього, не сприяють стабільності підприємницької діяльності, а саме ускладнюють процес організації податкового менеджменту на підприємстві. Крім того, необхідно зазначити про парадокси ділової культури: з одного боку, метою підприємницької діяльності є отримання прибутку, а з іншого – підприємством затрачається багато зусиль для зменшення прибутку з метою мінімізації податкових витрат. Також ще одним фактором, який ускладнює організацію корпоративного податкового менеджменту на підприємстві, є відсутність чіткої системи забезпечення такого платника інформацією про зміни у податковому законодавстві, а також пояснень відносно окремих аспектів нарахування, обліку та звітності за деякими податками. Не менш важливим проблемним питанням є відсутність координації між окремими розділами та неточність формулювань Податкового кодексу. Внаслідок цього виникає двояке трактування порядку визнання податкових зобов'язань, що спричиняє судові спори та сприяє зловживанням з боку платників податків.

Корпоративний податковий менеджмент, будучи органічною частиною менеджменту фінансів країни, забезпечує наукове передбачення розвитку і визначення шляхів здійснення розширеного податкового відтворення. При цьому ефективність його значно підвищується за умови правильної і цілеспрямованої організації. Це в свою чергу, потребує визначення цілей і завдань податкового планування.

Отже, сучасний податковий менеджмент потребує покращення шляхом удосконалення законодавчої бази; впровадження ефективної системи управління; залучення кваліфікованих кадрів та фінансових ресурсів для економічного розвитку підприємства. Викладені вище пропозиції щодо оптимізації податкових зобов'язань сприятимуть формуванню ефективної податкової політики підприємства та прийняттю зважених управлінських рішень.

Література:

1. Валєєва Д.Р. Корпоративний податковий менеджмент у системі управління підприємством. URL: <http://intkonf.org/valeeva...emstvom>. (дата звернення: 01.12.2021)
2. Вахновська Н.А. Корпоративний податковий менеджмент у системі управління підприємством. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/portal...38.pdf> (дата звернення: 01.12.2021)
3. Ромашова Я.В. Корпоративний податковий менеджмент як важіль економічного розвитку. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/SocGum/Bi/2009_11_2/77-78.pdf (дата звернення: 01.12.2021)
4. Чмир Ю.В. Напрями організації корпоративного податкового менеджменту. URL: <http://www.rusnauka.com/4SND2009/Economics/40476.doc.htm> (дата звернення: 01.12.2021)
5. Інформація Державної податкової служби України. URL: <http://www.sta.gov.ua/control/> (дата звернення: 01.12.2021)

УДК 665.57

Петрикiва Ольга

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів та кредиту

Кіреєва Вероніка

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Харківський національний університет будівництва та архітектури
м. Харків, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПАРФУМОВАНИХ ТОВАРІВ

У період постійного розвитку людства споживчі товари займають важливе місце в економіці країни. Серед них найбільш поширеними виступають косметичні засоби та засоби особистої гігієни. Проте через велику кількість підробок на даному ринку спостерігається загострення проблеми товарознавчої експертизи. Тому, актуальним є визначення особливостей товарознавчої експертизи на прикладі парфумерних виробів.

Питанню даної тематики присвячено багато наукових робіт вітчизняних та зарубіжних вчених. Так, у працях Т.П. Писаренко, М.П. Зрезцава та інших економістів досліджено особливості застосування фізико-хімічних методів та методів, які пов'язані з органами почуттів людини [1].

Перш за все визначимо, що відносять до поняття товарознавча експертиза. А саме: товарознавча експертиза – дослідження якості, характеристик, розміру та інших властивостей продукції з метою визначення її вартості, відповідності пакування тощо.

Відповідно до Державного класифікатора ДК 016:2010 парфумерна продукція знаходиться в категорії «Хімічні речовини та хімічні продукти» під такою назвою, як «Парфуми та туалетна вода» [2]. За Єдиним закупівельним словником дана продукція знаходиться в розділі «Медичне обладнання,

фармацевтична продукція та засоби особистої гігієни» під кодом 33700000-7 [3]. Це полегшує проведення досліджень та сприяє більш детальному та поглибленому вивченню її властивостей та характеристик.

Під час здійснення експертизи парфумерних виробів застосовуються такі методи досліджень: органолептичний, експертний та інструментальний. Два перші методи визначають одну з особливостей товарознавчої експертизи. За допомогою них оцінюються зовнішній вигляд, правильність маркування, естетичний вигляд та інші властивості. Останній метод (інструментальний) визначає умовний процент місткості спирту, різних хімічних речовин тощо [4].

До інших особливостей товарознавчої експертизи відносяться:

- оцінка конкурентоспроможності товару;
- перевірка та визначення відповідності якості встановленим стандартам;
- визначення фірми-виробника для недопущення підробок [4].

Іншою особливістю товарознавчої експертизи, яку виділяють економісти, є констатування фактичного стану виробу. Неякісні вироби пакуються та опломбовуються експертами з відповідним штампом. Висока кількість бракування парфумерних виробів пояснюється закупівлею товарів за низькою ціною самими керівниками підприємства без товарно-супровідних документів постачальника чи виробника [5]. Через це існує велика кількість фальсифікації парфумерної продукції.

Таким чином, можна прийти до думки, що товарознавча експертиза парфумерної продукції є дуже складним процесом, на який впливає велика кількість факторів. Встановлені законодавством України чинні класифікатори чітко визначають критерії за якими можна визначати парфумерні вироби. Саме якість парфумерної продукції та тара, в якій вона продається, є найважливішими при проведенні товарознавчої експертизи у порівнянні з експертизою інших товарів.

Література:

1. Криворучко Н.В., Нікітенко С.В. Особливості товарознавчої експертизи парфумерних товарів. *Молодий вчений*. 2021. № 3. С. 282-284.
2. Державний класифікатор продукції та послуг ДК 016-2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v457a609-10#Text>. (дата звернення: 04.12.2021).
3. Єдиний закупівельний словник ДК 021:2015. URL: <https://dk21.dovidnyk.info/index.php?rozd=3371> (дата звернення: 04.12.2021).
4. Тітова Ю.С. Особливості експертизи парфумованих товарів. *Актуальні проблеми теорії і практики експертизи товарів*. 2020. С. 287-290.
5. Захарчук В., Неруца Л. Товарознавча експертиза парфумерних товарів у контексті вимог європейських стандартів. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6767/1/%...%B2.PDF> (дата звернення: 03.12.2021)

Петриківа Ольга

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів та кредиту

Рейзлер Єлизавета

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Харківський національний університет будівництва та архітектури
м. Харків, Україна

АСПЕКТИ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ КОНДИТЕРСЬКИХ ВИРОБІВ В УКРАЇНІ

В Україні ринок кондитерських виробів має давнішу історію. Розвиток агропромислового сектору сприяє зростанню обсягів вирощування цукру та борошна, що є основою у виготовленні кондитерських виробів. Сучасний ринок кондитерських виробів, незважаючи на постійно зростаючу конкуренцію, має велику активність та визначається збільшенням попиту населення на продукцію, що в свою чергу, потребує інноваційного підходу у даній галузі. Враховуючи те, що у сучасному світі велика роль відводиться саме вживанню натуральних та здорових продуктів, важливим у виготовленні кондитерських виробів є покращення їх якості. Отже, метою даної роботи є визначення особливостей та значення товарознавчої експертизи цукрових кондитерських виробів в Україні.

Кондитерські вироби входять до групи харчових продуктів широкого асортименту. Актуальною тенденцією, що спостерігаються у останні роки на цьому ринку є збільшення споживання продуктів, які відіграють важливу роль у фізіологічних процесах організму – вітамінів, мінеральних речовин, харчових волокон, поліненасичених жирних кислот, білків та інших компонентів. Так, за даними статистики, товарооборот цукрових кондитерських виробів з 2017 по 2020 роки зріс у 1,67 разів або на 67% [1]. Експертами було визначено, що українці на купівлю солодошів в середньому витрачають приблизно 12% свого бюджету.

Кондитерські вироби різняться один від одного за складом, ціною, споживчими характеристиками. Проаналізувавши ринок кондитерських виробів було визначено, що більш ніж половина реалізованої продукції – це борошняні кондитерські вироби, на другому місці – шоколадні плити, на третьому місці – печиво і бісквіти, на четвертому – шоколадні цукерки, а на п'ятому – цукерки у коробках і пакетах [2].

Враховуючи те, що кондитерські вироби різняться за своїм складом та споживчими характеристиками, зрозуміло, що товарознавча експертиза таких виробів здійснюється за дещо різними параметрами.

Загалом, товарознавча експертиза – це дослідження товарів з метою визначення їх якості та відповідності існуючим стандартам. Нині підприємства-лідери у виготовленні кондитерських виробів сертифіковані відповідно до

міжнародної системи менеджменту якості ISO 9000, ISO 22000 та стандартів ДСТУ 4135-2002, 4228:2003, 4326:2004.

До органолептичних показників якості шоколаду та цукерок відносять зовнішній вигляд, запах і смак, форма, консистенція, структура. Стандартом також допускається незначні дефекти у вигляді крихт, пухирців, подряпин, плям, проникнення рідкої начинки на поверхню, але тільки якщо це не псує зовнішній вигляд продукції.

Також для дослідження використовують фізико-хімічні показники: масова частка начинки; вміст токсичних елементів; масова частка розчинних вуглеводів; мікробіологічні показники. Так, наприклад, за стандартом масова частка какао продуктів у шоколаді за рецептурою не повинна складати менше 25%, а також при виготовленні шоколаду не допускається використання шоколадної маси із заміниками какао-масла.

Отже, на сьогодні в Україні дуже актуальним є проведення товарознавчої експертизи кондитерських виробів з урахуванням того, що галузь розвивається активними темпами, впроваджуючи усе нові та нові інноваційні технології. А виробникам варто пам'ятати про важливість дотримання стандартів та забезпечення якості своєї продукції для забезпечення конкурентоспроможності виробництва.

Література:

1. Офіційний сайт Державної служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 03.12.2021)
2. Чим ми ласуємо: аналіз ринку кондитерських виробів. URL: <https://nashkraj.ua/uk/blog/chym-my-lasuyemo-analiz-rynku-kondyterskyh-vyrobiv/> (дата звернення: 04.12.2021)

УДК 657

Пилипака Тетяна

викладач вищої категорії циклової комісії обліково-економічних дисциплін
Кропивницький аграрний фаховий коледж
м. Кропивницький, Україна

ЗВІТНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ ЯК СИСТЕМА ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Звітність підприємств, як кінцевий продукт бухгалтерського обліку, що забезпечує користувачів необхідною інформацією для прийняття рішень, завжди була і буде у центрі уваги науковців та практиків [3, 4].

У сучасних наукових працях акцентується увага на невідповідності бухгалтерської звітності потребам інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень. Інтереси зацікавлених користувачів облікової інформації значно різняться, і дані звітності підприємств на сьогодні не можуть задовольнити усі інформаційні потреби різних груп користувачів.

Бухгалтерська звітність має забезпечувати корисною інформацією як реальних, так і потенційних інвесторів, кредиторів та інших користувачів. Ця інформація має бути вичерпною та доступною до сприйняття користувачами, які є компетентними у сфері комерційної діяльності.

Сучасна світова економіка характеризується переходом на модель сталого розвитку, що обумовлює необхідність отримання інформації щодо впливу діяльності суб'єктів господарювання на економіку, екологію та соціальну сферу. Це обумовлює необхідність формування звітності, показники якої дозволять задовольнити запити користувачів щодо соціальної та екологічної відповідальності бізнесу в умовах сталого розвитку [1, 2].

На сьогодні більшість науковців ставлять під сумнів принцип нейтральності інформації, яка міститься у звітності. Забезпечення нейтральності інформації означає виключення одностороннього задоволення інтересів одних груп користувачів бухгалтерської звітності, перед іншими.

Звітність, що характеризується ознаками прозорості, не може одночасно мати ознаки нейтральності, оскільки обмежує інтереси окремих груп користувачів. Прозора звітність досить часто ігнорує інтереси реальних акціонерів, фіскальних органів тощо.

Традиційна класифікація користувачів інформації не передбачає принцип нейтральності фінансової звітності. Суттєве значення має принцип прозорості звітності, який суперечить принципу нейтральності. У той же час, різна інтерпретація фактів господарської діяльності обумовлена бухгалтерським судженням.

Сучасна теорія бухгалтерського обліку допускає множинність видів звітності, так само як і множинність можливих оцінок об'єктів обліку. Різні інтереси обумовлюють необхідність складання для різних користувачів різних звітів. Розширення обсягу інформації у одному звіті, яка не використовується більшістю користувачів, є недоцільним.

Складання спеціально орієнтованих звітів передбачає необхідність відбору релевантної інформації для моделей прийняття рішень різними групами користувачів. Цей відбір може бути здійснений на основі аналізу того, як користувачі приймають рішення.

Будь-яке підприємство постійно потребує додаткових джерел фінансування, які можна знайти на ринках капіталу. Залучити потенційних інвесторів та кредиторів є можливим лише шляхом об'єктивного інформування про свою фінансово-господарську діяльність, яка здебільшого відображається у звітності, яка подається. Адекватність інформації визначається інтересом користувачів до найбільш важливих показників бізнесу і тому на сьогодні першочерговим завданням є теоретичне обґрунтування формування ринково-орієнтованої звітності.

Література:

1. Кононенко Л.В., Юрченко О.В. Нефінансова (соціальна) звітність підприємств та цілі сталого розвитку. *Advances in Technology and Science. Abstracts of XII International Scientific and Practical Conference*. Berlin, Germany 2021. URL:

https://books.google.com.ua/books?hl=ru&lr=&id=6RUIEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA62&ots=_yDWBbEu-Y&sig=WU85eNQ0brTXF6y_9s2Gb5UKyBA&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (дата звернення: 15.11.2021).

2. Кононенко Л.В., Юрченко О.В. Социальная составляющая интегрированной отчетности. *The VIII International Science Conference «Problems and tasks of modernity and approaches to their solution»*, March 02-05, 2021, Tokyo, Japan. P. 43-46. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=en&lr=&id=4AAiEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA43&dq=info:BTmBRmHADt0J:scholar.google.com&ots=3O4pZOB0i_&sig=3Z1U_URdOiu7sjAmiDls_8yMn4A&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (дата звернення: 15.06.2021).
3. Облікова політика : навч. посіб. / Г.М. Давидов та ін.; за заг. ред. Г.М. Давидова. 2-ге вид., перер. і доп. Кропивницький: ПП «Ексклюзив-Систем», 2017. 364 с.
4. Перспективи розвитку бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту в умовах інноваційних інформаційних технологій : монографія. Полтава: ПУЕТ, 2021. 410 с. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/11475> (дата звернення: 25.11.2021)

УДК 351.82

Піхоцька Марія

аспірант

Плиса Володимир

кандидат економічних наук, професор

професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту

Львівський національний університет імені Івана Франка

м. Львів, Україна

ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Активізація політичних трансформацій, модернізація інститутів держави, переорієнтація зовнішньоекономічних зв'язків, зміна зовнішньополітичних орієнтирів, загострення соціальних й екологічних проблем, завершення урбанізації, демографічні диспропорції, сітьова інформатизація суспільства, комерціалізація кіберпростору, секуляризація вимагають не тільки переосмислення місця, ролі та функцій державного фінансового контролю, а й обґрунтування інноваційних підходів до його подальшого розвитку в Україні.

Вагомий внесок у вивчення проблем становлення та розвитку системи державного фінансового контролю в Україні зробили Н. Добіжа [5], В. Піхоцький [3], З. Плиса [4], І. Сисоєва [5], О. Шевчук [6] та інші. Недостатньо дослідженими залишаються проблеми інноваційного розвитку державного фінансового контролю в Україні.

Як відомо, «державний нагляд (контроль) – діяльність уповноважених законом центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів, державних колегіальних органів, органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування в межах повноважень, передбачених законом, щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства суб'єктами господарювання та

забезпечення інтересів суспільства, зокрема належної якості продукції, робіт та послуг, допустимого рівня небезпеки для населення, навколишнього природного середовища» [1]. Здійснення державного фінансового контролю в Україні «забезпечує центральний орган виконавчої влади, уповноважений Кабінетом Міністрів України на реалізацію державної політики у сфері державного фінансового контролю» [2]. Головними завданнями органу державного фінансового контролю (Державної аудиторської служби України) є: «здійснення державного фінансового контролю за використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, правильністю визначення потреби в бюджетних коштах та взяттям зобов'язань, ефективним використанням коштів і майна, станом і достовірністю бухгалтерського обліку і фінансової звітності у міністерствах та інших органах виконавчої влади, державних фондах, фондах загальнообов'язкового державного соціального страхування, бюджетних установах і суб'єктах господарювання державного сектору економіки, а також на підприємствах, в установах та організаціях, які отримують (отримували у періоді, який перевіряється) кошти з бюджетів усіх рівнів, державних фондів та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування або використовують (використовували у періоді, який перевіряється) державне чи комунальне майно, за дотриманням бюджетного законодавства, дотриманням законодавства про закупівлі, діяльністю суб'єктів господарської діяльності незалежно від форми власності, які не віднесені законодавством до підконтрольних установ, за судовим рішенням, ухваленим у кримінальному провадженні» [2].

Ефективності здійснення державного фінансового контролю заважає низка проблем, серед яких домінують: обмеженість заходів впливу органів Державної аудиторської служби України на несумлінних керівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання та порушників фінансової дисципліни, бюджетного законодавства; низька спроможність розпорядників бюджетних коштів до впровадження та розвитку внутрішнього контролю через недостатній рівень усвідомлення сутності державного внутрішнього фінансового контролю та відповідальності за результати їх діяльності; обмеженість доступу до інформаційних ресурсів (баз даних, реєстрів, автоматизованих систем); недосконалість механізму обміну інформацією між державними органами влади, неефективність взаємодії органів контролю між собою; низький рівень охоплення контролем місцевих бюджетів органами Державної аудиторської служби України, зумовлений дефіцитом кваліфікованого кадрового забезпечення та обмеженнями обсягів фінансового ресурсу; обмежений обсяг використання переваг FinTech, B2B FinTech, PerTech; не використання ефективних сучасних інструментів і технологій, які в поєднанні з сучасними світовими та європейськими стандартами в сфері аудиту та контролю (CoBiT, ITIL, COSO, ISO/IEC 27001, SAS 70, Закон Сарбейнса-Окслі (Sarbanes-OxleyAct)) сприятимуть зменшенню рівня ризику виникнення помилок і шахрайства; відсутність співпраці з

європейськими органами протидії фінансово-економічним правопорушенням (зокрема, Європейським управлінням з питань запобігання зловживанням та шахрайству (OLAF)).

Технологічно вдосконалити систему державного фінансового контролю, забезпечивши його прозорість, інтерактивність, безпечність, може впровадження у практику діяльності Державної аудиторської служби України технології блокчейн (BlockChain). Саме це, на нашу думку, стане тим технологічним проривом, спроможним трансформувати систему державного фінансового контролю в новий вимір автоматичного моніторингу, наскрізного пошуку та накопичення елементів фінансово-господарського інформаційного потоку.

Перевагами такого інноваційного рішення буде: перехід на новий, вищий технологічний рівень контрольних процедур; підвищення ефективності функціонування механізму управління та контролю в економічній системі; забезпечення прозорості діяльності органів державного фінансового контролю; підвищення рівня довіри до органів державного фінансового контролю.

Ризиками впровадження такого інноваційного рішення є: недосконалість чинного національного законодавства у частині впровадження і використання інформаційних технологій в практиці органів державної влади; цілеспрямовані дії кібер-зловмисників або шкідливих програм на захоплення інформаційних даних, отримання повного контролю над ресурсами створеної інформаційної системи або на виведення системи з ладу; неузгодженість функцій і процедур; проблеми в охопленні, ідентифікації, обробці та збереженні великих об'ємів цифрової інформації.

Впровадження вибудованої за певними правилами безперервної послідовності ланцюжків блоків (BlockChain), що містять інформацію в національну систему державного фінансового контролю дозволить: достовірно, в онлайн-режимі визначати потреби в бюджетних коштах під час складання планових бюджетних показників; контролювати використання бюджетних коштів відповідно до паспорту бюджетної програми; в режимі реального часу (алгоритм старт контракту) проводити моніторинг дотриманням законодавства на всіх стадіях бюджетного процесу щодо державного і місцевих бюджетів; проводити оперативний моніторинг дотриманням законодавства при державних закупівлях; вести е-документообіг (бухгалтерський облік, фінансова та бюджетна звітність, паспорти бюджетних програм, звіти про їх виконання, кошториси й інші документи, що застосовуються в процесі виконання бюджету); проводити інтерактивний контроль стану та достовірності бухгалтерського обліку і фінансової звітності, виконання функцій з управління об'єктами державної власності, стану внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту у розпорядників бюджетних коштів, усунення виявлених недоліків і порушень.

Література:

1. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 28 груд. 2007 р. № 107-VI. URL:

- <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text> (дата звернення: 10.12.2021)
2. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні : Закон України від 26 січ. 1993 р. № 2939-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text> (дата звернення: 10.12.2021)
  3. Піхоцький В.Ф. Система державного фінансового контролю в Україні: концептуальні засади теорії та практики : монографія. Львів: Видавництво НУ «Львівська політехніка», 2014. 336 с.
  4. Плиса В.Й., Плиса З.П. Облік і аудит : навч. посіб., 3-тє вид., випр. і доп. Львів: Видавництво ННБК „АТБ”, 2020. 688 с.
  5. Сисоєва І.М., Добіжа Н.В. Особливості здійснення державного фінансового контролю в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 18. С. 12-18.
  6. Шевчук О.А. Державний фінансовий контроль: питання теорії і практики : монографія. К.: УБС НБУ, 2013. 431 с.

УДК 368

Плиса Володимир

кандидат економічних наук, професор
професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту

Плиса Зоряна

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і аудиту
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ІНТЕГРАЦІЇ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У БІЗНЕС-ПРОЦЕСИ СТРАХОВИКА

У даний час сформувалося декілька моделей онлайн-страхового бізнесу. Це Internet-представництво традиційного (офлайн-страховика), який доповнює мережу філій і телефонних центрів; Internet-страховик, заснований офлайн-страховиком у вигляді самостійної юридичної особи зі своєю торговою маркою; агрегатор електронного фінансового супермаркету (здійснює Web-продажі як своїх, так і пропонованих іншими фінансовими інститутами послуг).

Найпоширенішими є перші дві моделі, причому Internet-представництво зазвичай використовують для операцій на внутрішньому фінансовому ринку, а Internet-страховика – для виходу за кордон (у першу чергу на ринки країн, що розвиваються), оскільки саме він забезпечує необхідну для зарубіжної діяльності гнучкість у використанні фінансових інструментів, встановлення тарифів та відборі клієнтів.

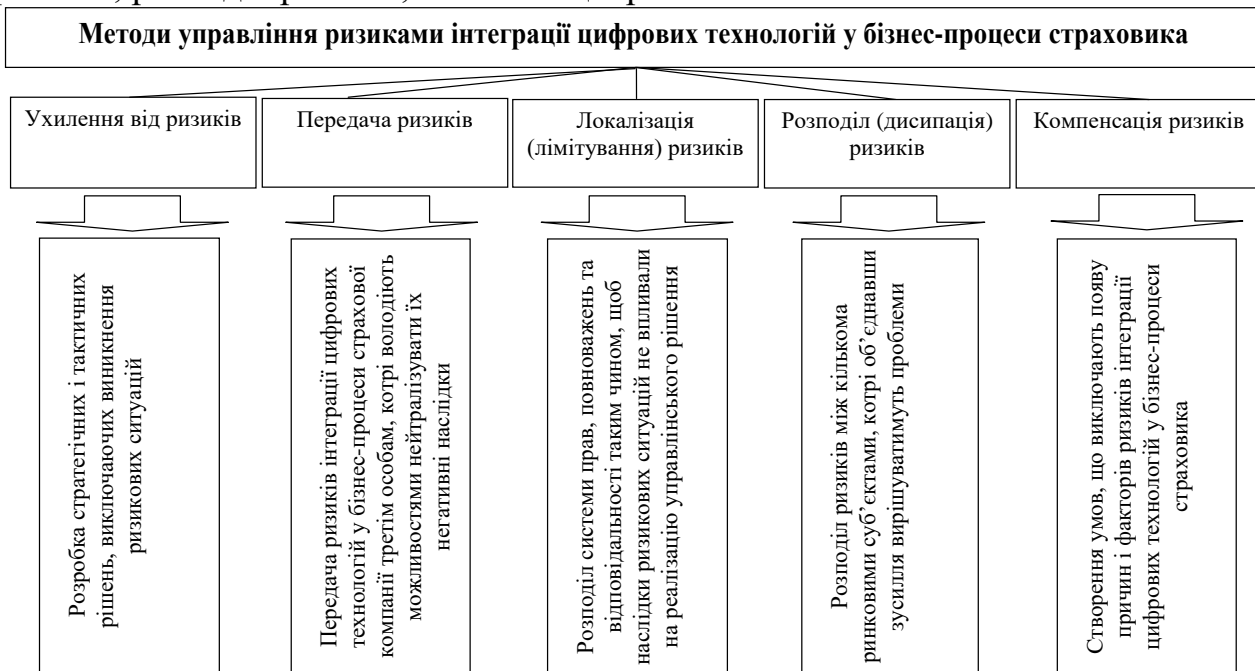
Сфера цифрових технологій, яка пов'язана зі страховими бізнес-процесами, характеризується досить високою невизначеністю. Це стосується технологічної основи головних напрямків страхової діяльності: внутрішніх бізнес-процедур (серед низки електронних рішень у таких областях, як бухгалтерський облік, документообіг, система актуарних оцінок тощо необхідно обрати ті, які не виявляться через кілька років тупиковими й

несумісними з іншими платформами), управління відносинами з клієнтами для забезпечення їхньої лояльності (потрібно забезпечити клієнтам можливість використовувати новітні електронні засоби взаємодії зі страховиком, остаточні перспективи застосування яких сьогодні залишаються ще незрозумілими). Тому відповідальність страхових топ-менеджерів за правильну оцінку стратегічного ризику, контроль за його рівнем і моніторинг пов'язаних з ним змін вельми велика.

Використання того чи іншого метода управління ризиками інтеграції цифрових технологій у бізнес-процеси страховика багато в чому визначається цілями та задачами, які ставить перед собою страховик, а також ситуації на ринку та в самій страховій організації. Разом з тим ризик-менеджер повинен володіти певним набором методів управління ризиками, потрібним для страхової компанії у даній ситуації.

До числа основних методів управління ризиками інтеграції цифрових технологій у бізнес-процеси страховика відносимо (рис.1): ухилення від ризиків; передача ризиків (трансферт партнерам); локалізація (лімітування) ризиків; розподіл ризиків; компенсація ризиків.

Рисунок 1 – Методи управління ризиками інтеграції цифрових технологій у бізнес-процеси страховика

У цілому процес управління ризиками інтеграції цифрових технологій у бізнес-процеси страхової компанії доцільно представити у вигляді трьохетапного комплексу процедур (рис. 2): визначення цілей управління ризиками; аналіз й оцінка ризиків; розробка заходів зі зниження ризиків у процесі реалізації прийнятого рішення.

Рисунок 2 – Технологія управління ризиками інтеграції цифрових технологій у бізнес-процеси страховика

Вивчивши досвід управління ризиками інтеграції цифрових технологій у бізнес-процеси у банківській сфері та на фінансовому ринку ми сформулювали принципи управління ризиками цифрової трансформації бізнес-процесів страхової компанії, згрупувавши їх у такі три групи:

- «Нагляд з боку вищого керівництва страхової організації» (створення ефективної системи спостереження за операціями, що проводяться електронним способом; впровадження всебічної процедури контролю над підтриманням необхідного рівня інформаційно-технологічної безпеки; організація спостереження за партнерами, яких залучають до супроводження цифрової трансформації окремих бізнес-процесів страхової компанії);
- «Забезпечення безпеки у сфері інформаційних технологій» (автентифікація клієнтів (страхувальників), котрі користуються електронними каналами обслуговування; недопущення відмови від зобов'язань за онлайн-операціями та суворе відповідальність за їх проведення; розмежування функцій, виконуваних працівниками страхових компаній у процесі роботи в системах сфери електронних страхових послуг (е-страхування), з базами даних і додатками; ефективний контроль над процедурою авторизації і отримання доступу до системи е-страхування, бази даних і прикладними програмами; забезпечення цілісності даних щодо операцій і записів в сфері онлайн-страхових послуг; своєчасне, повне та достовірне облікове відображення транзакцій, що здійснюються електронним способом; збереження конфіденційності ключової страхової інформації).
- «Управління правовим і репутаційним ризиком» (розкриття необхідної інформації електронного страхового сервісу на Web-сайті страхової організації; запобігання несанкціонованого доступу до клієнтської інформації; утримання систем е-страхування у постійній експлуатаційній

готовності; створення ефективного механізму реагування на несподівані інциденти – зовнішні і внутрішні атаки на системи сфери електронних бізнес-процесів страхової компанії (е-страхування)).

Досліджуючи проблеми управління ризиками інтеграції цифрових технологій у бізнес-процеси страховиківу подальшому потрібно: здійснити науковий аналіз теоретичних і практичних підходів до дослідження механізму управління ризиками інтеграції цифрових технологій у бізнес-процеси страхової компанії; виявити специфіку основних етапів та розкрити основні закономірності генези цифрової трансформації бізнес-процесів страхової компанії; розробити методику оцінки ефективності та виробити конкретні рекомендації щодо підвищення ефективності у сфері управління ризиками інтеграції цифрових технологій у бізнес-процеси страхової компанії.

Література:

1. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : Розпорядження КМУ від 17 січ. 2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 01.12.2021)
2. Плиса В.Й. Страховий менеджмент : навч. посіб. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 378 с.

УДК 657.1.012.1

Плиса Максим

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Плиса Володимир

кандидат економічних наук, професор

професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту

Львівський національний університет імені Івана Франка

м. Львів, Україна

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНИЙ СУПРОВІД ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ У СТРАХОВОМУ ПІДПРИЄМНИЦТВІ

Сьогодні «світ вступив у нову епоху цифрової глобалізації, яка визначається безперервними потоками даних, які містять інформацію, знання, ідеї, інновації» [1, с. 61]. На світовому страховому ринку з'явилися мегагравці рівня Google і Facebook, які починають освоювати фінансові сервіси. Google активно заходить на страховий ринок як агрегатор. Він вже сьогодні користується популярністю в США та Канаді, як сервіс за допомогою якого можна обрати страхову послугу серед пропозицій найкращих страховиків на ринку, «не полишаючи своїх помешкань та водночас суттєво економлячи час і витрати» [2, с. 142].

Прискорення реалізації «сценарію цифрового розвитку національних економік, активізація створення та стрімкий технологічний розвиток цифрових

інфраструктур як основи використання переваг цифрового світу у повсякденному житті та платформи для досягнення ефективності економіки взагалі» [3], стрімке збільшення числа користувачів мережі Internet, сигналізують страховому бізнесу в Україні про можливості розширення клієнтської бази та побудови нового каналу – онлайн-продаж.

Тенденції розвитку глобального інформаційного суспільства, яке ґрунтується на використанні глобальної інформаційної інфраструктури утвореної за рахунок об'єднання національних інфокомунікаційних мереж, визначають необхідність розвитку онлайн-страхового бізнесу в економіці, його подальшу інтелектуалізацію, інформатизацію та поглиблення поділу інтелектуальної праці в мережі Internet. Особливі вимоги у цьому зв'язку висувають до організації і регулювання Internet-сервісу та управління ним, до якості електронних страхових послуг, до сервісного менеджменту і маркетингу страхових послуг у мережі Internet [4, с. 219].

Сьогодні мусимо констатувати той факт, що стрімкий розвиток електронного способу проведення операцій чинить вплив на весь страховий бізнес. Фахівці спостерігають такі основні тенденції, які набирають сили в результаті прогресу інформаційних технологій: «прискорюється стандартизація пропонованого клієнтам сервісу і використовуваних фінансових інструментів; розширюється доступ до найперспективніших індивідуальних клієнтів з високим рівнем освіти і доходів; діяльність страховиків концентрується на тих напрямках, які належать до їхньої ключової компетенції (шляхом кооперації з багатьма партнерами в процесі створення і функціонування великих Web-порталів і передачі технічно складних розробок зовнішнім виконавцям); удосконалюються методи систематичного аналізу великих масивів клієнтських даних, що дозволяють виявити індивідуальні особливості поведінки клієнтів. Накопичена страховиками клієнтська інформація стає цінним стратегічним активом. Нерідко саме з огляду на володіння цими відомостями той чи інший страховик стає об'єктом поглинання, в тому числі й з боку нефінансової групи» [5, с. 266].

Формування підсистеми обліково-аналітичного супроводу цифрової трансформації бізнес-процесів у страховому підприємстві є важливим етапом в процесі розроблення теоретичних і методичних засад та практичних рекомендацій щодо моделювання облікового й аналітичного забезпечення страхових операцій, спрямованого на забезпечення обліково-аналітичною інформацією механізму управління страхової компанії.

Інформація, отримана підсистемою обліково-аналітичного супроводу цифрової трансформації бізнес-процесів у страховому підприємстві, є основою для ухвалення більшої частини рішень в системі управління діяльністю страховика. Дані, які згруповані та деталізовані за відповідними ознаками, дають змогу зробити висновок про ефективність цифрової трансформації бізнес-процесів, з'ясувати перспективи розвитку цифрової системи, оцінити ризики.

В організації ефективної підсистеми обліково-аналітичного супроводу

цифрової трансформації бізнес-процесів у страховому підприємстві «важливу роль відіграють загальноприйняті принципи, що виражають основні положення теорії, яку вивчають. Принцип означає вихідне, базове положення науки, яке зумовлює усі наступні твердження. Вони можуть бути закріплені в законодавчому порядку або сформульовані та рекомендовані професійними організаціями бухгалтерів, аудиторів чи аналітиків, ґрунтуватися на теорії і практиці бухгалтерського обліку й економічного аналізу, правових прецедентів і господарських традицій» [6, с. 14].

Формування підсистеми обліково-аналітичного супроводу (організація облікового й аналітичного забезпечення) цифрової трансформації бізнес-процесів у страховому підприємстві потребує системного підходу. При цьому обов'язковим є дотримання таких принципів: цілісності, всебічності, системоутворювальних відносин, динамічності, субординації та випереджувальних відносин, а також адаптивності, паралелізму, ритмічності, безперервності, прямопливності та пропорційності.

Разом із тим відносно відокремлені прийоми тільки у своїй єдності та сукупності забезпечують повне вивчення предмета бухгалтерського обліку й економічного аналізу операцій цифрової трансформації бізнес-процесів у страховому підприємстві, одержання необхідної для управління страховою компанією інформації. Поєднання різних прийомів бухгалтерського обліку й економічного аналізу операцій цифрової трансформації бізнес-процесів у страховому підприємстві забезпечує суцільне й безперервне вивчення його об'єкта – страхових операцій в нерозривному зв'язку з фінансовими, інформаційними й іншими потоками як по вертикалі, так і по горизонталі. При цьому досягається основна мета – отримання правдивої інформації про стан страхової діяльності, її ефективність та вплив на результати діяльності.

Формування ефективної підсистеми обліково-аналітичного супроводу операцій цифрової трансформації бізнес-процесів у страховому підприємстві дасть змогу інтегрувати отримані інформаційні потоки (результати облікових реєстрацій і аналітичних інтерпретацій) в єдину систему інформаційного забезпечення управління страховою діяльністю, що в свою чергу підвищить рівень її безпеки.

Досліджуючи проблеми обліково-аналітичного супроводу цифрової трансформації бізнес-процесів у страховому підприємстві в подальшому потрібно: виявити специфіку основних етапів та розкрити основні закономірності генези цифрової трансформації бізнес-процесів у страховому підприємстві; здійснити науковий аналіз теоретичних і практичних підходів до дослідження обліково-аналітичного забезпечення цифрової трансформації бізнес-процесів страхової компанії; розробити методику оцінки ефективності та виробити конкретні рекомендації щодо підвищення ефективності облікового супроводу та аналітичної інтерпретації проблем цифрової трансформації бізнес-процесів у страховій справі.

Література:

1. Руденко М.В. Цифровізація економіки: нові можливості та перспективи. *Економіка*

- та держава*. 2018. № 11. С. 61-65.
- Плиса В.Й. Страховий менеджмент : навч. посіб. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 378 с.
  - Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : Розпорядження КМУ від 17 січ. 2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.12.2021).
  - Плиса В.Й. Проблеми формування електронних каналів реалізації страхових послуг. *Науковий вісник Мукачівського державного університету: журнал наукових праць*. 2015. Вип. 19 (14). С. 213-223.
  - Плиса В.Й. Розвиток страхового підприємництва в умовах цифровізації економіки. *Економіка, фінанси, банківська справа та освіта: актуальні питання розвитку, досягнення та інновації: матеріали VI міжнародної наук.-практ. інтернет-конф., м. Одеса, 15-16 квіт. 2021 р.* Одеса: ОНЕУ, 2021. С. 266-268.
  - Плиса В.Й., Плиса З.П. Облік і аудит : навч. посіб., 3-тє вид., випр. і доп. Львів: Видавництво ННБК «АТБ», 2020. 688 с.

УДК 330.341.1

Плукар Любов

кандидат економічних наук

доцент кафедри менеджменту та соціально-гуманітарних дисциплін

Романишин Марія

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Львівська філія Європейського університету

м. Львів, Україна

УМОВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЙ В РИНКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Сучасний етап розвитку економіки характеризується посиленням конкурентності ринків, швидкими темпами зростання змін у зовнішньому середовищі, інформатизацією суспільства та чинниками глобалізації. Значний вплив на ситуацію в ринковому просторі здійснюють кризові явища, наслідки яких відчувають підприємства практично усіх сфер діяльності.

Сьогодні невід'ємною частиною підприємницької діяльності та одним із головних засобів зберегти свої позиції на ринку стають інновації. Для того, щоб це принесло бажаний результат, необхідно ними правильно управляти. У загальному вигляді інноваційний менеджмент являє собою складний механізм дії керуючої системи, яка створює сприятливі умови й можливості для розвитку і досягнення ефективного результату інноваційного процесу та інноваційної діяльності. Управління нововведеннями є необхідною умовою для успішного ведення бізнесу, оскільки саме вони сприяють підвищенню якості продукції, зниженню її собівартості та забезпечують її конкурентоспроможність і ефективну присутність підприємств та організацій на ринку товарів і послуг. До основних функцій інноваційного менеджменту належать такі: прогнозування, планування, організація процесу створення інновації, координація керівництва,

мотивація і стимулювання персоналу та контроль. Саме ці функції гарантують підвищення ефективності функціонування та розвиток організацій у ринковому середовищі. Окрім того, така діяльність має бути систематичною, а не використовуватися тільки у період настання критичних обставин, оскільки з плином часу існуючі продукти та технології знецінюються, потребують інноваційних відповідників.

Мотивами інноваційної діяльності вважають: 1) підвищення конкурентоспроможності нових продуктів; 2) розвиток внутрішнього потенціалу підприємства; 3) оптимізація внутрішньої товарної політики підприємства; 4) підвищення власного іміджу на ринку; 5) захоплення нових ринків; 6) збільшення величини грошового потоку; 7) бажання пізнати нове; 8) отримання визнання; 9) можливість самостійно вибрати галузь досліджень; 10) збільшення частки ринку [1]. Перспективними напрямками розвитку інноваційного менеджменту є створення системи інформаційного, організаційно-економічного забезпечення цієї діяльності, створення механізмів, які будуть стимулювати підприємства до активної інноваційної діяльності, прискорене використання нововведень та підготовка менеджерів інноваційної діяльності.

У цих умовах значно підвищується роль стратегії, яка забезпечує пріоритетні напрями розвитку підприємства. На нашу думку, стратегічне управління варто розглядати як комплексний інноваційний процес, що не може відбуватись ізольовано від того, що відбувається на підприємстві: кризові ситуації, конфлікти або, навпаки, прориви в ту чи іншу сферу знань і діяльності. У зв'язку з цим постають питання вдосконалення методики розробки стратегії, яка б інтегрувала стратегії різних напрямів діяльності підприємства і враховувала чинники, які впливають на кожен із стратегічних рівнів і на стратегію в цілому.

Серед проблем, з якими найчастіше стикаються організації в сучасних умовах господарювання, важливе місце займають такі: різні підходи до бачення алгоритму розробки стратегії; конкретно не виділені групи чинників, які є загальними для більшості підприємств і можуть впливати як на саму стратегію, так і на процес її розробки; виникає потреба додаткового виділення рівнів, на яких проводиться розробка стратегії розвитку підприємства; не виділено чинники, які впливають на розробку стратегії на кожному з цих рівнів; не виділено напрями роботи підприємства, відповідно до яких повинен проходити процес розробки стратегії. Для того, щоб ефективно розробити стратегію, спочатку необхідно її детально спланувати, вирішивши, в якій послідовності будуть розставлені блоки процесу розробки стратегії. Для цього складається алгоритм розробки стратегії.

Оскільки мова йде про стратегію підприємства як про інноваційний план розвитку кожного підприємства, то спочатку потрібно більш розширено описати бачення, розуміння цього розвитку для реалізації місії, тобто розробити концепцію розвитку. Здійснення інноваційної діяльності обумовлено впливом комплексу взаємозалежних чинників: розмірів фінансування,

конкурентоспроможності продукції, що випускається, завантаження виробничих потужностей, економічного стану підприємства в цілому та ін. [2].

Від концепції варто перейти до постановки стратегічних цілей – певного мотивуючого фактору, який стимулює процес реалізації концепції і викликає бажання та інтерес досягнути бажаного результату. Розгляд цілей скрізь рамку результату допомагає побачити те, що підприємство отримає внаслідок власних дій. Більшість підприємств, особливо середніх та малих, існують дрейфуючи від однієї події до іншої. Проте розуміння того, чого підприємство в особі керівників або засновників хоче досягти насправді, є найважливішим компонентом здатності досягати бажаного. Усвідомлення результату, який кожен хоче отримати в певній ситуації, зосередженість на цьому бажанні допомагає правильно використовувати всі наявні і доступні ресурси та направити їх на досягнення цілі. При цьому на стратегію здійснюють вплив ряд чинників як зовнішнього (розвиненість і вік галузі, характеристика і прибутковість ринку, політична та демографічна ситуація, кількість конкурентів, їхні позиції, інтенсивність конкуренції, зовнішні бар'єри входу-виходу тощо), так і внутрішнього середовища підприємства (внутрішні бар'єри входу-виходу, потенціал підприємства, технічне оснащення, якість, ціна, продукція, конкурентна позиція, обсяг продажів, фінансування, ресурси, персонал тощо). Визначення стратегії для фірми принципово залежить від конкретної ситуації, у якій вона знаходиться. Зокрема, це стосується того, як керівництво фірми сприймає різні ринкові можливості, які сильні сторони свого потенціалу фірма має намір задіяти, які традиції в області стратегічних рішень існують на фірмі.

Умовами успіху реалізації стратегії інноваційного розвитку стають такі: 1) забезпечення відповідності стратегії середовища; 2) впевненість персоналу й менеджерів у своїх здібностях; 3) готовність фірми до змін. Проблемами, пов'язаними з реалізацією стратегії, назвемо такі: 1) невідповідність стратегії структурі фірми; 2) високий ризик впровадження; 3) відсутність відповідних навичок; 4) слабкість інформаційних систем; 5) недосконалість методів діяльності та управління.

Діяльність інноваційного підприємства характеризується високим ступенем невизначеності, нерегламентованості у часі, непрогнозованості результатів праці, вимагає самостійності, відповідальності та неабияких здібностей у працівників [1]. Ефективне управління інноваційною діяльністю підприємства означає перехід на новий, досконаліший спосіб організації його діяльності, що забезпечить зростання виробничих можливостей та дозволить підприємству успішно реагувати на виклики часу.

Література:

1. Ковальська К.В., Овчаренко Т.С. Особливості мотивування персоналу інноваційного підприємства. *Ефективна економіка*. 2015. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4631> (дата звернення: 16.12.2021)
2. Кузьмін О.Є., Пашенко І.Н., Чернобай Л.І., Босак А.О. Економіка інноваційного підприємства : Навч. посібник. Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2009. 456 с.

ЗАКОНОДАВЧІ ЗМІНИ ПОРЯДКУ ПРИЗНАЧЕННЯ І ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ З ЕКОНОМІЧНИХ ПИТАНЬ

Судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [2].

Дане дослідження є продовженням авторських розробок, які було представлено у роботах [3, 4, 5, 6].

Призначення судових експертиз та експертних досліджень судовим експертам державних спеціалізованих науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України та атестованим судовим експертам, які не є працівниками державних спеціалізованих установ, їх обов'язки, права та відповідальність, організація проведення експертиз та оформлення їх результатів здійснюються у порядку, визначеному Кримінальним процесуальним, Цивільним процесуальним, Господарським процесуальним кодексами України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, Кодексом адміністративного судочинства України, Митним кодексом України, Законами України «Про судову експертизу», «Про виконавче провадження», іншими нормативно-правовими актами з питань судово-експертної діяльності, Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень.

Кількість змін до основних законодавчих актів, які регламентують порядок призначення і проведення судових експертиз, у т.ч. і з економічних питань до [2] становить 20; до [1] – 16, у т.ч. за останні п'ять років – по 9, що свідчить про стрімкий характер внесення змін протягом 2017-2021 років.

З 26.04.2017 р. було змінено регіональні зони обслуговування науково-дослідними установами судових експертиз Міністерства юстиції України. Так, Кіровоградська область була перенесена до Київського НДІ судових експертиз, до цього вона перебувала у підпорядкуванні Одеського НДІ судових експертиз. Проте, з 5 квітня 2021 р. було скасовано вимоги щодо необхідності дотримання зон регіонального обслуговування. Наразі, на законодавчому рівні закріплено таке положення: «Перевірка здійснюється Міністерством юстиції України та його міжрегіональними територіальними органами із залученням науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України (далі – НДУСЕ), місцезнаходженням яких (включно з їх відділеннями) є територія, на

яку поширюється компетенція відповідного міжрегіонального територіального органу».

Перелік основних видів експертизи було доповнено такими: електротранспортна експертиза; експертиза технічного стану ліфтів (з 10.01.2019 р.); інженерно-механічна; водно-технічна; авіаційно-технічна (з 05.08.2021 р.); військова (з 27.07.2015 р.); судово-ветеринарна (з 10.01.2019 р.); гемологічна (з 10.01.2019 р.); історико-археологічна (з 05.08.2021 р.).

З 2019 р. поєднано експертиза й експертні дослідження, тобто декларується: «призначення судових експертиз та експертних досліджень (далі – експертизи та дослідження)». У Законі України «Про судову експертизу» використовується визначення «судово-експертна діяльність». У п. 4.21 [1] зазначено – «Експертні дослідження виконуються в порядку, передбаченому для проведення експертиз».

П. 1.8 [1] з 24.02.2020 р. доповнено, що підставою для проведення експертизи, а також експертного дослідження, підставою для якого є договір; з 20.01.2021 р. викладено в новій редакції: «результати проведення експертиз та експертних досліджень викладаються у письмовому документі – висновку експерта». До цього було окремо вказано «висновку судової експертизи» та «висновку експертного дослідження».

До 24.02.2020 р. передбачались строки проведення експертизи – 10, 30 та 60 календарних днів, після 24.02.2020 р. п. 1.13 [1] декларує, що: «строк проведення експертизи встановлюється керівником експертної установи (або заступником керівника чи керівником структурного підрозділу) і не повинен перевищувати 90 календарних днів».

Наразі, на законодавчому рівні має місце неузгодження назви підвидів судової експертизи з економічних питань (таблиця 1).

Таблиця 1 – Назва підвидів судової експертизи з економічних питань

Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень			
Пункт 1.2.3. Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень		Розділ III «Економічна експертиза» Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень	
Економічна	бухгалтерського та податкового обліку	Експертиза документів	бухгалтерського обліку, оподаткування і звітності
	фінансово-господарської діяльності		про економічну діяльність підприємств й організацій
	фінансово-кредитних операцій		фінансово-кредитних операцій

Джерело: авторська розробка на основі [1]

Наразі тотожну назву має лише третій напрям судово-економічних експертиз – фінансово-кредитних операцій. Це пов'язано із змінами, які було внесено: 08.02.2019 р. – коли розділ III «Економічна експертиза» було викладено у новій редакції; 20.08.2021 р. – коли було у назві слова

«бухгалтерського, податкового обліку і звітності» замінено словами «бухгалтерського обліку, оподаткування і звітності», що на наш погляд, є більш доречним, правильним за суттю і відповідає сучасним умовам щодо обліку та оподаткування.

Отже, судові експертизи з економічних питань передбачають дослідження за трьома напрямками:

- бухгалтерського та податкового обліку (експертиза документів бухгалтерського обліку, оподаткування і звітності);
- фінансово-господарської діяльності (експертиза документів про економічну діяльність підприємств й організацій);
- фінансово-кредитних операцій (експертиза документів фінансово-кредитних операцій).

З серпня 2021 року змін зазнав і Перелік основних завдань, які може вирішувати судово-економічна експертиза за відповідними її видами. У редакції, що вступила в дію з 20.08.2021 року було внесено такі зміни щодо окремих завдань економічної експертизи документів бухгалтерського обліку, оподаткування і звітності: 1) додано розширення повноважень на структурні підрозділи підприємств, в установах, організаціях; 2) збільшено сферу їх застосування із доданням можливостей експертизи таких операцій, як основні засоби, товарно-матеріальні цінності, інші активи; 3) і 4) залишились майже без змін; 5) перефразовано із врахуванням діючого механізму оподаткування податком на прибуток підприємств; 6) перефразовано із врахуванням діючого механізму оподаткування податком на додану вартість і додано можливість проведення судово-економічної експертизи визначення суми ПДВ, що підлягає сплаті та суми ПДВ, заявленої до бюджетного відшкодування; 7) доповнено новим пунктом, який введено в дію з 20.08.2021 року. Завдання 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9 експертизи документів про економічну діяльність підприємств й організацій редакція, що вступила в дію з 20.08.2021 року, залишила майже без змін за суттю. Зміни відбулись у частині завдання 5, коли розрахунки у разі приватизації й оренди майна, що приватизується узагальнено фразою «розрахунки плати за оренду майна». Також було додано нові завдання 10 і 11, які введено в дію з 20.08.2021 року. Всі основні завдання економічної експертизи документів фінансово-кредитних операцій залишились без змін.

Також змінами від серпня 2021 року було розширено і узгоджено питання, які не належать до основних завдань судово-економічної експертизи за відповідними її видами.

Література:

1. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ М-ва юстиції України від 08 жовт. 1998 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 11.12.2021)
2. Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12/conv#Text> (дата звернення: 11.12.2021)

3. Пугаченко О.Б. Вимоги процесуального законодавства в частині участі експерта при проведенні судової експертизи з економічних питань. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету: Економічні науки*. 2013. Вип. 24. С. 340-348
4. Пугаченко О.Б. Процесуальні вимоги призначення та проведення економічних експертиз. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2014. вип. 26. С. 207-215
5. Пугаченко О.Б., Косенко С.С., Бабій М.В. Організація проведення судових експертиз та експертних досліджень з економічних питань. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2021. № 6 (39). С. 115-130
6. Pugachenko Olga The Procedure for Performing Economic Evaluation in Ukraine. *Innovative Economics and Management (Special Edition 2)*. 2017. Volume IV. P. 166-174

УДК 657.6.012.16

Пугаченко Ольга

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Бандурко Дмитро

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
(м. Кропивницький, Україна)

ПРАВА СУДОВИХ ЕКСПЕРТІВ З ЕКОНОМІЧНИХ ПИТАНЬ

Судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [3; 8]. Економічна експертиза як один із доказових аргументів використовувалась ще з часів Аристотеля, Демосфена, Ксенофонта [5, с. 208]. Судово-економічна експертиза передбачає дослідження за трьома напрямками: бухгалтерського та податкового обліку (експертиза документів бухгалтерського обліку, оподаткування і звітності); фінансово-господарської діяльності (експертиза документів про економічну діяльність підприємств й організацій); фінансово-кредитних операцій (експертиза документів фінансово-кредитних операцій) [2].

Призначення судових експертиз та експертних досліджень судовим експертам державних спеціалізованих науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України та атестованим судовим експертам, які не є працівниками державних спеціалізованих установ, їх обов'язки, права та відповідальність, організація проведення експертиз та оформлення їх результатів здійснюються у порядку, визначеному Кримінальним процесуальним, Цивільним процесуальним, Господарським процесуальним кодексами України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, Кодексом адміністративного судочинства України, Митним кодексом України, Законами України «Про судову експертизу», «Про виконавче провадження», іншими нормативно-правовими актами з питань судово-експертної діяльності Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних

досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень [2; 8, с. 293-294].

Посада судового експерта-економіста за своєю природою є винятковою, оскільки має певні особливості. З одного боку, робота експерта полягає в проведенні із застосуванням своїх спеціальних знань з бухгалтерського обліку, оподаткування та фінансів, науково обґрунтованого дослідження для встановлення фактів, що мають доказове значення під час розслідування і розгляду справ у судах, а з іншого – судовий експерт отримує статус процесуального особи під час надання висновку, і таким чином, у своїй професійній діяльності поєднує статус фахівця в сфері обліку, науковця і процесуального особи [7, с. 122].

Вимоги до експертів, їх права, обов'язки та відповідальність у процесуальному законодавстві України ґрунтовно досліджено та узагальнено в попередніх авторських роботах [4, с. 343-347; 5; 6, с. 130-136; 7; 8; 9]. Окрім процесуального законодавства, відповідні статті та розділи, які присвячено правам окремих суб'єктів судово-експертної діяльності містять:

- Закон України «Про судову експертизу» [3];
- Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень [2];
- Інструкція про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах [1] (таблиця 1)

Таблиця 1 – Права судового експерта в різних законодавчо-інструктивних актах

Права судового експерта		
Закон України «Про судову експертизу» (стаття 13) [3]	Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень (розділ II, пункт 2.1) [2]	Інструкція про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах (розділ II, пункт 1) [1]
Незалежно від виду судочинства судовий експерт має право:	Експерт має право:	Судовий експерт має право:
	ознайомлюватися з матеріалами справи, які стосуються предмета експертизи	1) ознайомлюватися з матеріалами справи, які стосуються предмета експертизи
1) подавати клопотання про надання додаткових матеріалів, якщо експертиза призначена судом або органом досудового розслідування	відповідно до процесуального законодавства заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків та вчинення інших дій, пов'язаних із проведенням	2) відповідно до процесуального законодавства заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків та вчинення інших

Права судового експерта		
Закон України «Про судову експертизу» (стаття 13) [3]	Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень (розділ II, пункт 2.1) [2]	Інструкція про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах (розділ II, пункт 1) [1]
або ознайомлюватися з матеріалами справи, що стосуються предмета судової експертизи	експертизи	дій, пов'язаних із проведенням експертизи
2) вказувати у висновку експерта на виявлені в ході проведення судової експертизи факти, які мають значення для справи і з приводу яких йому не були поставлені питання	вказувати у висновку експерта на факти, виявлені під час проведення експертизи, які мають значення для справи, але стосовно яких йому не були поставлені питання, та на обставини, що сприяли (могли сприяти) вчиненню правопорушення	5) вказувати у висновку експерта на факти, виявлені під час проведення судової експертизи, які мають значення для справи, але стосовно яких йому не були поставлені питання
	у разі виникнення сумніву щодо змісту та обсягу доручення невідкладно заявляти клопотання органу (особі), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), щодо уточнення поставлених експертові питань	4) у разі виникнення сумніву щодо змісту та обсягу доручення невідкладно заявляти клопотання уповноваженій особі (суду), яка (який) призначила(в) експертизу, щодо уточнення поставлених експертові питань
3) з дозволу особи або органу, які призначили судову експертизу, бути присутнім під час проведення слідчих чи судових дій і заявляти клопотання, що стосуються предмета судової експертизи	з дозволу органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), бути присутнім під час проведення процесуальних, виконавчих дій та ставити питання учасникам процесу, що стосуються предмета чи об'єкта експертизи, та проводити окремі дослідження у їх присутності	3) з дозволу органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), бути присутнім під час проведення процесуальних, виконавчих дій, ставити питання учасникам процесу, що стосуються предмета чи об'єкта експертизи, та проводити окремі дослідження у їх присутності
4) подавати скарги на дії особи, у провадженні якої перебуває справа, якщо ці дії порушують права судового експерта	оскаржувати в установленому законодавством порядку дії та рішення органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), що порушують права експерта або порядок проведення експертизи	7) оскаржувати в установленому законодавством порядку дії та рішення органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), що порушують права експерта або порядок

Права судового експерта		
Закон України «Про судову експертизу» (стаття 13) [3]	Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень (розділ II, пункт 2.1) [2]	Інструкція про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах (розділ II, пункт 1) [1]
		проведення експертизи
5) одержувати винагороду за проведення судової експертизи, якщо її виконання не є службовим завданням	одержувати винагороду за проведення експертизи та відповідно до законодавства компенсацію (відшкодування) витрат за виконану роботу та витрат, пов'язаних із викликом для надання роз'яснень чи показань, у разі якщо це не є його службовим обов'язком	9) одержувати винагороду за проведення експертизи та відповідно до законодавства компенсацію (відшкодування) витрат за виконану роботу та витрат, пов'язаних із викликом для надання роз'яснень чи показань з приводу проведеної експертизи
б) проводити на договірних засадах експертні дослідження з питань, що становлять інтерес для юридичних і фізичних осіб, з урахуванням обмежень, передбачених законом		10) проводити на договірних засадах експертні дослідження з питань, що становлять інтерес для юридичних і фізичних осіб, з урахуванням обмежень, передбачених законодавством України
	у разі незгоди з іншими членами експертної комісії скласти окремий висновок	
	викладати письмово відповіді на питання, які ставляться йому під час надання роз'яснень чи показань	б) викладати в письмовій або усній формі відповіді на питання, які ставляться йому під час надання роз'яснень чи показань з приводу проведеної експертизи
	на забезпечення безпеки за наявності відповідних підстав	8) на забезпечення безпеки за наявності відповідних підстав

Джерело: авторська розробка на основі [1; 2; 3]

Отже, можна стверджувати, що на законодавчому рівні передбачено певний перелік прав судових експертів, які можуть використовуватись і при проведенні судово-експертних досліджень з економічних питань. У переважній більшості ці права подібні в основних законодавчо-інструктивних актах [3, 1, 2]. У Законі України «Про судову експертизу» передбачено лише 6 прав із зазначенням у статті 13 «Права судового експерта», що інші права судового експерта передбачаються процесуальним законодавством. В Інструкціях

передбачено по 10 прав, які у дев'яти випадках тотожні, а відмінність лише в наявності права – «у разі незгоди з іншими членами експертної комісії скласти окремий висновок» [2].

Пунктом 2.1, розділу II «Права, обов'язки та відповідальність експерта» Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень визначено, що експерт може відмовитися від проведення експертизи, якщо наданих йому матеріалів недостатньо для виконання покладених на нього обов'язків, а витребувані додаткові матеріали не надані, або якщо поставлені питання виходять за межі його спеціальних знань. Аналогічна можливість відмови передбачається й у пункті 2, розділу II «Права й обов'язки судового експерта» Інструкції про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах. При цьому, повідомлення про відмову має бути вмотивованим.

Література:

1. Про затвердження Інструкції про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах : Наказ М-ва юстиції України від 12 груд. 2011 р. № 3505/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1431-11#Text> (дата звернення: 17.11.2021)
2. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ М-ва юстиції України від 08 жовт. 1998 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 17.11.2021)
3. Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12/conv#Text> (дата звернення: 17.11.2021)
4. Пугаченко О.Б. Вимоги процесуального законодавства в частині участі експерта при проведенні судової експертизи з економічних питань. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету: Економічні науки*. 2013. Вип. 24. С. 340-348
5. Пугаченко О.Б. Процесуальні вимоги призначення та проведення економічних експертиз. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2014. вип. 26. С. 207-215
6. Пугаченко О., Бандурко Д. Обов'язки та відповідальність судових експертів з економічних питань. *Актуальні питання права та соціально-економічних відносин: Збірник наукових статей*. 2021. С. 130-136
7. Пугаченко О.Б., Косенко С.С., Бабій М.В. Організація проведення судових експертиз та експертних досліджень з економічних питань. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2021. № 6 (39). С. 115-130
8. Пугаченко О., Ткаченко О., Бандурко Д. Особливості призначення та проведення судових експертиз з економічних питань. *Актуальні питання вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності : збірник матеріалів засідання № 1 постійно діючої Міжнародної науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 24 вересня 2021 р.)*. Кропивницький: ТОВ «Центрально-Українське видавництво», 2021. С. 293-298
9. Pugachenko Olga The Procedure for Performing Economic Evaluation in Ukraine. *Innovative Economics and Management (Special Edition 2)*. 2017. Volume IV. P. 166-174

Пугаченко Ольга

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Левченко Анастасія

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

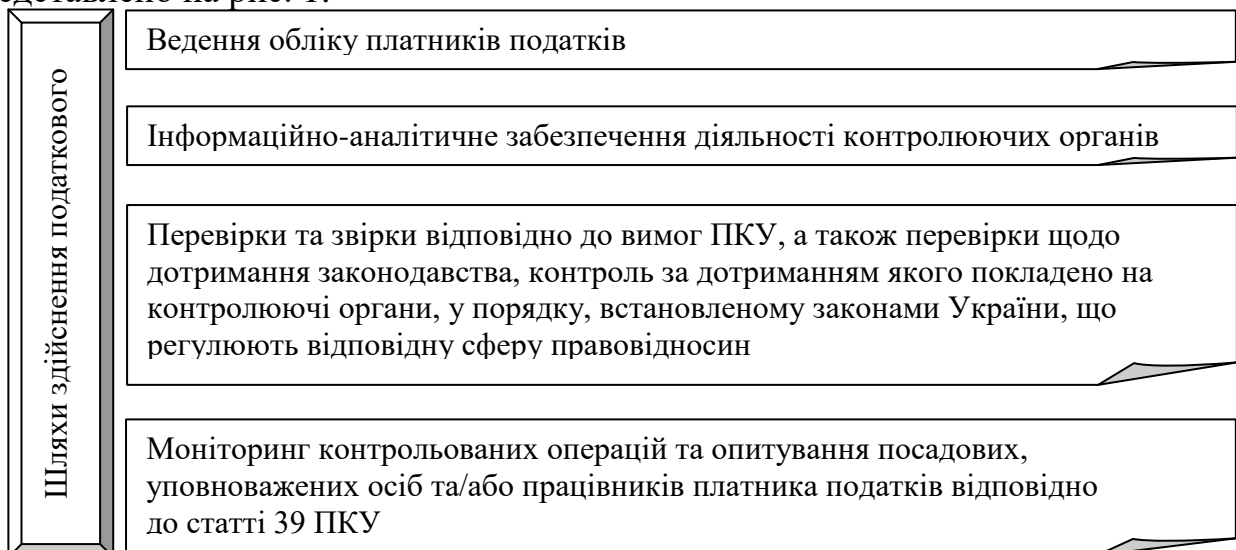
ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНУ «ПОДАТКОВИЙ КОНТРОЛЬ»

Необхідність та стабілізація фінансової системи, забезпечення стійкого надходження бюджетних доходів, дотримання податкової дисципліни як умови якісного виконання фізичними та юридичними особами зобов'язань перед державою, а також існування тіньової економіки в Україні обумовили створення особливого напрямку державного фінансового контролю – податкового контролю [15, с. 259].

Податковим кодексом України передбачено главу 5 «Податковий контроль», яка містить лише статтю 61 «Визначення податкового контролю та повноваження органів державної влади щодо його здійснення» та статтю 62 «Способи здійснення податкового контролю».

«Податковий контроль – система заходів, що вживаються контролюючими органами та координуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику, з метою контролю правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства з питань регулювання обігу готівки, проведення розрахункових та касових операцій, патентування, ліцензування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи» [12; 17].

Податковий контроль в Україні може здійснюватись шляхами, які представлено на рис. 1.

Рисунок 1 – Шляхи здійснення податкового контролю згідно ПКУ

Незважаючи на те, що на законодавчому рівні закріплено визначення терміну «податковий контроль», деякі науковці пропонують авторські трактування даного поняття.

Податковий контроль можна розглядати як у широкому, так і в вузькому значенні. У широкому розумінні це контроль держави за дотриманням податкового законодавства всіма учасниками податкових правовідносин на всіх етапах податкового процесу – від установлення податків і зборів аж до припинення податкового обов'язку. Податковий контроль у вузькому значенні – це владні дії уповноважених органів держави з перевірки законності обчислення, утримання та сплати податків платниками податків та податковими агентами [13, с. 107-108].

Так, інформаційний ресурс «Вікіпедія» наводить формулювання податкового контролю, як системи заходів, що вживаються контролюючими органами з метою контролю правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства з питань регулювання обігу готівки, проведення розрахункових та касових операцій, патентування, ліцензування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи. Тобто, різниця між законодавчим та даним визначеннями лише в усіченій назві контролюючих органів.

У роботі [3, с. 198] поняття «державний податковий контроль» запропоновано розглядати як один із державних інститутів, що являє собою упорядковану ієрархічну систему відносин між спеціальними органами державної влади, які наділені компетенцією у сфері податкового контролю, і підконтрольними суб'єктами, спрямовану на забезпечення гармонізації фінансових потреб держави й осіб, які виконують податкові обов'язки.

Податковий контроль – система дій та заходів, спрямована на контроль за виконанням податкового законодавства із застосуванням форм, методів і інструментів податкового контролю уповноваженими на це державними та незалежними органами з метою забезпечення грошовими ресурсами бюджету і державних цільових фондів, застосування превентивних заходів при виявленні відхилень від встановлених норм, притягнення винних до відповідальності за встановленими фактами порушень, отримання компенсації за нанесення збитків, реалізації діяльності щодо уникнення виявлених порушень у майбутньому [3, с. 24-25].

«Податковий контроль – це діяльність посадових осіб органів податкової служби щодо спостереження за відповідністю процесу організації платниками податків обліку об'єктів оподаткування, методики обчислення й сплати податків і податкових платежів за чинними нормативно-законодавчими актами сфери оподаткування, виявлення відхилень, допущених у ході виконання норм податкового законодавства, та визначення впливу наслідків порушень на податкові зобов'язання» [9, с. 19].

Так, видатний фахівець з юридичних питань у галузі податкового контролю, наводить декілька його визначень, зокрема: податковим контролем є

спеціальний державний контроль, який становить собою діяльність податкових органів та їх посадових осіб з перевірки виконання вимог податкового законодавства особами, що реалізують податкові обов'язки або забезпечують цю реалізацію [7, с. 107]. Податковий контроль – вид спеціального державного контролю, що здійснюється як діяльність податкових органів та їх посадових осіб із забезпечення законності, фінансової дисципліни та доцільності при мобілізації грошових коштів і пов'язаних із ними матеріальних засобів у централізовані і децентралізовані публічні фонди [6, с. 383]

Також податковий контроль розглядається як «як особливий вид державного фінансового контролю, що здійснюється на стадії формування державних грошових фондів спеціально уповноваженими суб'єктами (органами державної податкової служби та іншими контролюючими органами), спрямований на забезпечення додержання податкового законодавства платниками податків, податковими агентами та іншими суб'єктами, що забезпечують реалізацію податкового обов'язку, виявлення і попередження податкових правопорушень, а також притягнення винних осіб до юридичної відповідальності [5, с. 23-24].

Податковий контроль являє собою багатоаспектну міжгалузеву систему спостереження державних контролюючих органів за фінансово-господарською діяльністю платників податків з метою об'єктивного забезпечення заданого рівня формування бюджету й установа її відповідно до вимог чинного законодавства [11].

Податковий контроль – це окремий складник системи управління податкової системи, що забезпечує дотримання чинного податкового законодавства з метою забезпечення грошовими ресурсами бюджету і державних цільових фондів [2, с. 34]. Крім того, цим же авторським колективом наводиться і таке трактування «податковий контроль – діяльність податкових органів щодо спостереження за відповідністю процесу організації платниками податків обліку об'єктів оподаткування, методики обчислення й сплати податків і податкових платежів за чинними нормативно-правовими актами сфери оподаткування, виявлення відхилень, допущених у ході виконання норм податкового законодавства та визначення впливу наслідків порушень на податкові зобов'язання» [2, с. 56].

У статті [1, с. 3] наголошується, що комплексне дослідження податкового контролю у системі важелів податкового менеджменту дає підстави для його визначення як множинності дій і заходів, що здійснюються органами державної влади і управління, місцевим самоврядуванням, суб'єктами підприємницької діяльності (підприємствами й домогосподарствами), спеціалізованими фінансовими органами щодо спостереження за функціонуванням будь-якого об'єкта управління в частині формування та використання фінансових ресурсів з метою оцінки економічної ефективності, фінансово-господарської діяльності платників податків, встановлення законності й достовірності проведених операцій, виявлення стану розрахунково-платіжної дисципліни на всіх стадіях податкового процесу.

«Податковий контроль є контролем за дотриманням та виконанням з боку платників податків податкового законодавства» [4, с. 173]. Проте, усвідомлюючи, що таке трактування є дещо завузьким, даний автор доповнює його такою фразою «будь-який контроль, що здійснюється органами державної фіскальної служби України як контролюючими органами в розумінні чинного законодавства України» [4, с. 173]. А узагальнюючи результати свого дослідження трактує податковий контроль, як «систему заходів, що здійснюються уповноваженим державним органом на етапі мобілізації (акумулявання) коштів до централізованих фондів грошових коштів з метою забезпечення формування таких фондів та які полягають в аналізі дотримання і виконання з боку платників податків вимог податкового законодавства, виявленні та попередженні фактів порушення такого законодавства» [4, с. 174].

У роботі [8] проведено ґрунтовне дослідження визначення терміну «податковий контроль» у 12 джерелах і надано авторське визначення: «податковий контроль – це складова господарського контролю, яка має чітко визначену структуру та здійснюється відповідними суб'єктами за допомогою використання відповідних інструментів з метою перевірки законності та достовірності операцій, пов'язаних з формуванням фінансових ресурсів держави у вигляді податкових платежів» [8, с. 345]

Податковий контроль – це «різновид спеціального державного контролю, який є діяльністю податкових органів та їх посадових осіб із забезпечення законності, фінансової дисципліни й доцільності при мобілізації централізованих і децентралізованих грошових фондів і пов'язаних із ними матеріальних засобів» [10]. Проте, дане визначення має ряд особливостей, зокрема першою є те, що «податковий контроль – це спеціальний державний контроль, який здійснюється спеціальними суб'єктами, наділеними державою особливою компетенцією саме в галузі оподаткування, відносно спеціального об'єкта, пов'язаного з надходженням до централізованих і децентралізованих грошових фондів. Друга особливість полягає в тому, що податковий контроль є контролем за дисципліною у сфері оподаткування, що означає чітке дотримання встановлених приписів, порядку формування централізованих і децентралізованих грошових фондів. При цьому податковий контроль охоплює не тільки контроль за грошовими коштами, а й інші повноваження, що не пов'язані безпосередньо з рухом грошових коштів (наприклад, платник податків своєчасно й у повному об'ємі заплатив податки, але вчасно не надав податкову декларацію, тобто не реалізував один зі своїх податкових обов'язків, і це неодмінно стане приводом для здійснення податкового контролю). Третьою особливістю податкового контролю є його чітка цілеспрямованість, що проявляється насамперед у спрямованості об'єкта контролю та цільовому характері руху грошових фондів в умовах публічного регулювання, коли грошові ресурси закріплюються за фондами, що фінансують чітко визначені цілі, а нецільове витрачання коштів заборонено» [10].

Окремим напрямком підвищення ефективності податкового контролю в зарубіжних країнах є координація дій різних органів державної влади та

розробки комплексних методів протидії відходу від сплати податків і зборів та виконання положень податкового законодавства [14, с. 172]. Прийняття рішень стосовно оподаткування у ході комерційної діяльності, має на меті упередження штрафних санкцій та оптимізації договірних відносин і розрахункових операцій, що може бути здійснено при розробці облікової політики за тими аспектами, що потребують повсякденного контролю [16, с. 219].

Іншою характеристикою податкового контролю є те, що він пов'язаний не лише з грошима, а й із матеріальними ресурсами. Ці кошти включаються в процес як об'єкт визначення грошових зобов'язань у двох аспектах: або через безпосередній суб'єкт оподаткування (певний майновий комплекс чи його частина), або як засіб забезпечення грошових зобов'язань (при продажу майна коли грошові зобов'язання погашаються за рахунок виручених від продажу коштів).

Отже, можна стверджувати, що існує значна кількість трактувань терміну «податковий контроль», щоправда, розквіт їх існування був до прийняття ПКУ. Наразі, переважна більшість науковців дослідників, використовує визначення, що наведено в Податковому кодексі.

Література:

1. Благун І.Г. Податковий контроль у системі інструментів бюджетно-податкової безпеки держави. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2009. № 1. С. 1-14
2. Буряк П.Ю., Карпінський Б.А., Залуцька Н.С. Податковий контроль. К.: ХайТек Прес, 2007. 608 с.
3. Васюк Ю.М. Механізми реалізації податкового контролю в Україні: державно-управлінський аспект: дис. ... канд. наук з держ. управ: 25.00.02. Київ, 2015. 254 с.
4. Грищенко С. Попередній податковий контроль: теоретичний аспект. *Підприємництво. Господарство. Право*. 2018. № 10. С. 171-178
5. Дмитренко Г.В. Державний фінансовий контроль в Україні (податковий, казначейський, бюджетний) : монографія. Київ: ТОВ «Видавництво «Консультант», 2009. 176 с.
6. Кучерявенко М.П. Податкові процедури: правова природа і класифікація : монографія. Київ, 2009. 460 с.
7. Кучерявенко М.П. Правове регулювання податкового контролю. *Вісник Академії правових наук України*. 2002. № 2 (29). С. 107-113
8. Лебедзевич Я.В. Теоретико-організаційні засади податкового контролю. *«Вісник ЖДТУ»: Економіка, управління та адміністрування*. 2016. № 2 (52). С. 342-346
9. Литвинчук І.В., Бурківська Н.М. Податковий контроль: напрями удосконалення. *Вісник ЖДТУ*. 2016. № 2 (48). С. 19-24
10. Миколаєць А.П. Податковий контроль: теоретичні засади і практика застосування в умовах реформування економіки України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2016. № 12. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1073> (дата звернення: 01.12.2021)
11. Онищенко В.А. Що таке податковий контроль? URL: <https://taxlink.ua/ua/analytics>. (дата звернення: 01.12.2021)
12. Податковий кодекс України : Закон України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 01.12.2021)
13. Потернак Ю.П. Податковий контроль у системі забезпечення економічної безпеки

- держави. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 105-112
14. Пугаченко О.Б. Діяльність податкових органів у зарубіжних країнах. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету: Економічні науки*. 2012. Вип. 22. Ч. II. С. 169-176
15. Пугаченко О.Б., Фоміна Т.В. Податковий контроль як інструмент запобігання тіньовій економіці *Стратегічні пріоритети детінізації України у системі економічної безпеки: макро та мікро вимір: Монографія* / За ред. Черевка О.В. Черкаси: ПП Чабаненко Ю.А., 2014. С. 259-280, С. 436-441
16. Савченко В.М., Пальчук О.В., Кононенко Л.В. Інформаційне забезпечення податкового менеджменту. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки : зб. наук. пр.* 2018. Вип. 1 (34). С. 214-220
17. Фоміна Т.В., Пугаченко О.Б. Організація і методика податкових перевірок : навчальний посібник. Дніпро : Середняк Т.К., 2020. 292 с.

УДК 347.463

Рева Тетяна

судовий експерт сектору економічних досліджень відділу
товарознавчих, гемологічних, економічних, будівельних,
земельних досліджень та оціночної діяльності
Запорізький науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС України
м. Запоріжжя, Україна

СУТНІСТЬ СУДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Розвиток будь-якої держави є неможливим без впровадження системи економічних заходів у сфері дотримання законодавства щодо господарської політики. Сучасні реформи, які здійснюються в Україні, супроводжуються криміналізацією суспільства та зростанням злочинності, особливо в економічній та фінансовій сферах. Це створює реальну загрозу національній безпеці країни. Для виявлення протиправної економічної діяльності та збору доказів з кримінальних справ, порушених з господарських злочинів, необхідні не тільки юридичні знання, але й спеціальні пізнання у галузі економічного контролю. Тому судово-економічні експертизи можна вважати найбільш ефективним доказом щодо економічної злочинності [1].

За таких умов на сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки теоретичні розробки питань організації економічної експертизи є надзвичайно актуальними.

Дослідженням методології судово-експертної діяльності в Україні, її проблем і перспектив займалися провідні вітчизняні економісти, зокрема Т.М. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, Р.Ф. Бруханський, М.І. Камлик, Г.Г. Мумінова-Савіна, В.С. Рудницький, Б.Ф. Усач, П.Я. Хомин, В.Є. Швець та інші.

Законодавством України судова експертиза визначається як дослідження на основі спеціальних знань у відповідній галузі науки щодо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом

судового розгляду [2]. Правовою основою призначення та проведення судових експертиз є Закон України «Про судову експертизу», Кримінальний процесуальний кодекс, Цивільний процесуальний та Господарський процесуальний та призначаються у тих випадках, коли в процесі судового провадження за цими справами для вирішення певних питань необхідні спеціальні знання. Судово-економічну експертизу застосовують у випадках розслідування та розгляду кримінальних і цивільних справ, коли виникають питання, що вимагають спеціальних знань з обліку та аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства [3, с. 12].

Окремі науковці вважають судово-економічні експертизи одним з методів контролю. Проте, таке твердження не можна вважати обґрунтованим, оскільки судово-економічна експертиза наділена специфічними особливостями.

Завдання господарського контролю відрізняються від завдань судово-економічної експертизи. Зокрема, завданням судово-економічної експертизи є встановлення фактичних обставин справи, що розслідується слідчими органами чи розглядається в суді, але до завдань не належить усунення та профілактика правопорушень в діяльності підприємств, які виявлені в процесі експертного дослідження. Тобто, судово-економічна експертиза не виконує профілактичної функції, яка властива господарському контролю. За допомогою судово-економічної експертизи можна встановити лише підтверджені бухгалтерськими документами факти діяльності установ, організацій підприємств які є предметом розслідування цивільної, кримінальної, господарської справи. На противагу цьому, господарський контроль має своїм завданням досліджувати господарську діяльність підприємства на основі принципу всебічності.

У процесі здійснення судово-економічної експертизи досліджуються лише ті питання, які поставлені перед експертом-економістом, слідчим, судом і перелік яких зазначений в постанові слідчого чи ухвалі суду про призначення судово-економічної експертизи. Судово-економічну експертизу уповноважений проводити лише фахівець, який у спеціальному порядку отримав свідоцтво судового експерта з експертної спеціальності. Результати дослідження оформлюються у вигляді висновку експерта, який після його оцінки слідчим або судом може набути ролі доказу чи джерела доказів за справою.

Узагальнюючи особливості судово-економічної експертизи, зазначимо, що незалежно від того, по яких справах призначається судово-економічна експертиза, її предметом є господарська діяльність, відображена в облікових документах та бухгалтерських регістрах, що стали об'єктом розслідування чи судового розгляду і щодо яких перед експертом-економістом поставлені слідчим або ж судом питання, що потребують застосування спеціальних знань з обліку і аналізу господарської діяльності підприємств [4, с. 248-249].

Зазначимо, що мета судово-економічної експертизи полягає у встановленні фактичних обставин справи, яка порушена за фактом вчинення правопорушення економічного характеру або при вирішенні господарських спорів.

Підстави призначення судово-економічної експертизи є наступні:

- потреба дослідження питань, що вимагають використання спеціальних знань експерта-економіста;
- підтвердження або спростування виявлених порушень проведеної документальної ревізії;
- наявність заявленого обґрунтованого клопотання підозрюваного про призначення судово-економічної експертизи;
- висновки інших експертів вказують на необхідність призначення судово-економічної експертизи.

Експерт-економіст повинен вміти вирішувати широке коло питань, що мають відношення до різних галузей економіки. Він повинен володіти всіма загальнотеоретичними дисциплінами в обсязі, який необхідний для визначення правильності фінансування, кредитування, організації бухгалтерського і податкового обліку та складання звітності. Зокрема, експерт-економіст має знати:

- дисципліни загальноекономічного циклу: макро- і мікроекономіку, статистику, фінанси, грошовий обіг і кредит, основи управління тощо;
- спеціальні дисципліни: облік і аналіз, теорію економічного контролю, стандарти і норми аудиту, контроль і ревізію, оподаткування, господарське і валютне законодавство;
- можливості сучасних технічних засобів збору, передачі і переробки економічної інформації для використання їх в експертній діяльності [5, с. 9].

Експерт-економіст має право досліджувати фактичне дотримання посадовими особами вимог нормативних актів у межах ведення обліку, що не значить вирішення правового питання про відповідальність цих осіб, оскільки підставою для матеріальної відповідальності за нанесений збиток є провина працівника, а встановлення провини входить до сфери діяльності не експерта, а слідчого й суду. Питання про відповідальність є одним з основних юридичних питань, що підлягає вирішенню лише слідчим і судом на основі аналізу всіх обставин справи.

Зазначимо, що експерт-економіст може бути притягнутий до кримінальної відповідальності за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків у суді або під час провадження досудового слідства, а також за подання завідомо неправдивого висновку й за розголошення даних досудового слідства.

Отже, сфера діяльності експерта – це поняття, яке включає спеціальні пізнання, з однієї сторони, і правочинність – з другої сторони. При цьому експерт не вирішує правових питань, що мають відношення до суб'єктивної сторони складу злочину, самостійно не з'ясовує і не збирає доказів.

Література

1. Судово-економічна експертиза : програма навч. дисц.; уклад. В.Д. Понікаров, О.В. Кожушко. Харків. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 30 с.
2. Про судову експертизу: Закон України від 25 лют. 1994 р. №: 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (дата звернення: 09.12.2021).

3. Мумінова-Савіна Г.Г. Судово-бухгалтерська експертиза : навч.-метод. посіб. К.. КНЕУ, 2004. 268 с.
4. Завгородний В.П. Налоги и налоговый контроль в Украине. К.: А.С.К., 2000. 639 с.
5. Судово-бухгалтерська експертиза : конспект лекцій ; за заг. ред. О.В. Топоркова; уклад. Т.О. Євлаш, О.О. Говоруха. Харків: ХДУХТ, 2019. 108 с.

УДК 338.434

Решетов Валерій

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Суржок Нікіта

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Концепцією Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року [7] оптимальним визначений такий варіант розвитку сільського господарства та аграрного сектору економіки, який передбачає застосування кращих практик держав з розвинутою аграрною економікою, імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII, а також поліпшення бізнес-клімату в аграрному секторі економіки, створення умов для збільшення обсягів залучення інвестицій, розширення можливості для експорту продукції вітчизняного аграрного сектору, забезпечення вітчизняних споживачів продовольством належної якості за доступними цінами. Розгляд валової доданої вартості на гектар аграрного сектору в Україні порівняно з іншими європейськими країнами, наприклад, Німеччиною чітко показує, що існує невикористаний потенціал [4]. Так само порівняно низька для Європи середня врожайність в Україні, особливо з урахуванням забезпеченості факторами виробництва, дозволяє зробити висновки щодо застою інвестицій у деяких галузях виробництва (а також технології виробництва); у Німеччині в 2019 році було зібрано в середньому 74,5 ц/га озимої пшениці, тоді як в Україні, за даними Державної служби статистики, врожайність озимої пшениці у 2019 році склала 41,7 ц/га [4].

Структура фінансування має велике значення. Як підкреслено в дослідженні: малі сільськогосподарські підприємства в основному використовують свій прибуток для фінансування інвестицій; великі аграрні підприємства також вдаються до банківських позик; агрохолдинги збільшують свою базу капіталу за рахунок залучення іноземного венчурного капіталу за

допомогою IPO та приватних розміщень на біржі [4]. Акцентується, що збільшення доступу до фінансування, особливо для малих сільськогосподарських підприємств та фермерських господарств, який вже застосовувався в різних програмах, полягає у зміцненні небанківського сектору. Наприклад, USAID підтримує через проект створення кредитних спілок; факторинг та лізинг у аграрному секторі також можуть бути надалі закріплені через надійну законодавчу базу [4].

Але сільське господарство в силу своїх специфічних особливостей не може базуватися лише на власному капіталі, залученому капіталі, тобто існувати без підтримки держави (це підтверджує досвід і країн ЄС, і інших країн світу), яка проявляється і в податкових інструментах, і в інших формах виплат, субсидій, дотацій тощо [8; 5]. Аудит ефективності використання коштів державного бюджету, спрямованих на надання державної підтримки агропромислому комплексу, проведений Рахунковою палатою України в 2017 році [6], засвідчив, що такий дієвий інструмент фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі, як здешевлення кредитів (одна гривня бюджетних коштів, виділена за цією бюджетною програмою, дає змогу залучити майже 36 грн. кредитного ресурсу в аграрний сектор економіки [6]), потребує подальшого розвитку. Оцінка ефективності та результативності бюджетних програм у сфері агропромислового виробництва представлена у звіті Державної аудиторської служби 2017 року [1]. До недоліків, відмічених у звіті (зокрема, низький рівень поінформованості товаровиробників, низький рівень підтримки саме малого та середнього бізнесу і при наданні допомоги, і при їх кредитуванні) варто додати наступний.

Проведений Рахунковою палатою України аудит ефективності використання коштів державного бюджету в 2019 році [3] засвідчив недостатню чіткість законодавчо запроваджених механізмів надання державної підтримки суб'єктам її отримання, які не забезпечують повною мірою ефективного використання коштів за вищевказаними бюджетними програмами, а також не сприяють своєчасності та повноті прийняття управлінських рішень учасниками бюджетного процесу, що впливало на законність та ефективність управління бюджетними коштами. Підкреслено, що законодавчі та нормативно-правові акти, які регулюють питання надання державної підтримки агропромислому комплексу, є недосконалими та потребують системних змін. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» [2] є суперечливим, зокрема в частині визначення застосовуваної термінології, напрямів, форм, обсягів підтримки сільськогосподарських товаровиробників та механізмів їх використання. Потребують удосконалення і норми Бюджетного кодексу України, зокрема в частині застосування при виконанні державного бюджету як казначейського обслуговування бюджетних коштів, так і залучення банківських установ; існує необхідність у посиленні дієвої відповідальності за порушення бюджетного законодавства, зокрема статті 43 Бюджетного кодексу України. Також акцентовано, що в Україні відсутні як програмний документ розвитку аграрного сектору економіки (розпорядженням Кабінету Міністрів

України від 30.12.2015 р. № 1437 схвалено лише Концепцію державної цільової програми [7]), так і пріоритети державної підтримки на середньо- та довгострокові періоди, що, в свою чергу, не дозволяє здійснювати перспективне бюджетне планування державної підтримки агропромислового комплексу та не забезпечує повноцінний розвиток галузі на базі сучасних інноваційних технологій. Заходи, які на цей час реалізуються Мінагрополітики, свідчать про короткострокову спрямованість державної підтримки аграрної галузі.

Література:

1. Аудиторський звіт за результатами державного фінансового аудиту виконання бюджетних програм Міністерством аграрної політики та продовольства України за період з 01.01.2015 по 30.06.2017 (№07-21/6 від 01.11.2017) / Державна Аудиторська служба України. URL: https://dasu.gov.ua/attachments/audit-reports/2017/e32b633b-1f9e-406e-b6df-322daac1f275_document.pdf (дата звернення: 29.11.2021).
2. Про державну підтримку сільського господарства України : Закон України від 24 черв. 2004 р. № 1877-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text> (дата звернення: 29.11.2021).
3. Звіт про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету, спрямованих на надання державної підтримки агропромислового комплексу. URL: http://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2019/20-6_2019/Zvit_20-6_2019.pdf. (дата звернення: 29.11.2021).
4. Мюллер Вікторія М. Аналіз фінансування сільського господарства в Україні. APD/APB/11/2020. URL: https://www.apd-ukraine.de/images/2020/APD_Berichte_2020/11_Landwirtschaftsfinanzierungen/Bericht_Mueller_Landwirtschaftsfinanz_APD_UKR.pdf (дата звернення: 29.11.2021).
5. Оподаткування та державна підтримка сільськогосподарських товаровиробників: регіональні пріоритети та євроінтеграційні процеси : монографія / Г.М. Давидов, Н.С. Шалімова, А.М. Лисенко, О.А. Магопєць ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Г.М. Давидова та д-ра екон. наук, проф. Н.С. Шалімової. Кропивницький: ФО-П Александрова М.В., 2017. 208 с.
6. Про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету, спрямованих на надання державної підтримки агропромислового комплексу : Рішення Рахункової палати України від 21 бер. 2017 р. № 7-2. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2017/7-2_2017/R_RP_7-2_2017.pdf (дата звернення: 29.11.2021).
7. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 груд. 2015 р. № 1437-р (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1437-2015-%D1%80#Text> (дата звернення: 29.11.2021).
8. Shalimova N., Magopets O., Shalimov V. Priorities of Regional Development in the Taxation of Agricultural Producers and Distribution of State Financial Support in the Context of Ensuring Innovative Development of the Region. *Innovation Economics And Management*. Batumi, 2019. Vol. VI, № 1. С. 14-27.

CERTAIN ASPECTS OF INTERNAL RISK AUDIT IN THE ENTERPRISE MANAGEMENT SYSTEM

In current economic environment, given the state and dynamics of the world and Ukrainian economies, as well as the further implementation of EU law in domestic practice, it is important to further develop audit ambassadors provided to businesses.

Classical classification of audit in relation to the business entity: external and internal.

Today, it is difficult to understand audit as just the provision of services to verify accounting data and financial reporting indicators.

In practice, the following types of audit are distinguished: environmental, innovative, technological audit, audit of IT technologies, audit of personnel and risks, etc.

Risk is an integral part of the business.

Risk is uncertainty about achieving goals. It can result in both positive and negative deviations from expectations. Uncertainty is a state of lack (even partial) information related to understanding or knowledge of the event, its consequences or plausibility [1, p. 1].

The internationalization of companies, increased competition, technological innovation and the recent global and domestic economic crisis related to the COVID-2019 pandemic have necessitated improved corporate governance processes.

At the same time, risk management is one of the defining moments in the system of achieving functional goals and mission of the enterprise.

Effective activity of any business entity in an unpredictable external environment, at this time, is possible only in case of formation of a unique system of risk management [2].

World practice shows that in the implementation of this area of management standards have been developed for risk management and internal audit in enterprises of different countries with the adoption of international standards and standards of internal control, internal audit, management and risk management:

1. Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission, COSO. URL: <https://www.coso.org/Pages/default.aspx>
2. International Organization for Standardization. URL: <https://www.iso.org/home.html>
3. Federation of European Risk Management Associations, FERMA URL: <https://www.ferma.eu/>

4. Institute of Internal Auditors, IIA. URL: <https://global.theiia.org/> etc.

In fact, these and several other organizations at the international level have developed rules for managing all risks that may call into question the functioning of private, municipal or public sector entities.

Internal audit is a fundamental component of the internal control system for risk management, which must operate in accordance with international standards and legal norms.

Methodological support is an important factor for the implementation and functioning of internal audit services. First, it ensures uniformity of approaches at all stages of the audit, and secondly, allows for a timely and high-quality audit in a short time and limited resources. International professional standards of internal audit, industry requirements (standards) of external bodies, best practices of big business – heads of internal audit services, etc can be used as a basis for the formation of the methodology.

In Ukraine, on the basis of international standards were developed (updated) own, in particular:

1. DSTU ISO 19011: 2019. Guidelines for conducting audits of management systems (ISO 19011: 2018, IDT). Entry into force: 01.01.2021.
2. DSTU ISO 73: 2013. Risk management. Glossary of terms. (ISO Guide 73: 2009, IDT). Entry into force: 01.07.2014.
3. DSTU ISO 31000: 2018. Risk management. Principles and guidelines (ISO 31000: 2018, IDT). Entry into force: 01.01.2019.
4. DSTU ISO / TR 31004: 2018. Risk management. Guidelines for the implementation of ISO 31000 (ISO / TR 31004: 2013, IDT). Entry into force: 01.01.2019, etc.

Each company can implement its own internal management standards, including those related to risk, internal control and audit, etc.

Of course, this mainly applies to large enterprises or their associations, both nationally and internationally.

Consider the general approaches to the organization and operation of the internal audit service in general:

1. Characteristics of internal audit services: units that perform functions; level of centralization or decentralization; number of staff; budgets (financing).
2. Role and place in the organizational and functional structure of the enterprise (association): functional and administrative subordination; users of the results of the service; functional responsibilities, powers and tasks; indicators of efficiency and quality of activity; factors influencing the activities of the service.
3. Personnel management: average duration of work (experience) of employees; recruitment priorities; factors that determine the stability and turnover of staff; knowledge and skills requirements; certification of internal auditors; certification training; areas of involvement of external specialists.
4. Processes and technologies: information system used in planning; frequency and level of changes in the internal audit plan; use of the guarantee card when

planning; information on risks that are not included in the internal audit plan due to lack of resources or data; time spent on: implementation of unscheduled activities, implementation of consulting projects, interaction with external regulatory authorities; the average time for drawing up an audit opinion; use of special software in the system of planning, analysis and execution of audit opinions, etc.

Nowadays constant changes in business environment require the introduction of innovations in all areas of financial and economic activities, including the creation and operation of internal audit services.

However, we note the lack of resources of various kinds in most domestic companies, which would allow at least the creation of internal audit services, and at most – to ensure adaptation to rapidly changing conditions, especially in the context of the spread of COVID-19.

All this applies to minimizing the occurrence of various risks due to improving the organization and improving the efficiency of internal audit services.

The use of internal audit allows not only effective assessment and risk management, but also allows you to analyze information flows, evaluate measures to ensure and improve the financial and economic activities of the enterprise, and contribute to the strategic goals of the enterprise [3, p. 7-8].

Effective organization of internal audit is the main tool for implementing the concept of dynamic risk management of the company. At the same time, the flexibility and speed of response of internal audit services to changes in the external and internal environment is the key to the company's mission.

References:

1. Keruvannia ryzykom. Slovyk terminiv [Risk management. Vocabulary] (2014). *DSTU ISO Guide 73:2013 from 1st July 2014*. Kyiv: Ministry of Economic Development of Ukraine [in Ukrainian].
2. Ovander N.L. (2021) Ohlyad mizhnarodnykh ta ukrayins'kykh standartiv z upravlinnya ryzykamy z pohlyadu suchasnykh vyklykiv ta zahroz [Overview of international and Ukrainian risk management standards in view of current challenges and threats]. *Ekonomika i suspil'stvo – Economy and Society, Vol. 27*. Retrieved from <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/441> [in Ukrainian]. (Last accessed: 01.12.2021)
3. Datsenko H.V. (2021) Upravlinnya ryzykamy pry provedenni vnutrishn'oho audytu na pidpryyemstvi [Risk management in internal audit at the enterprise]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid – Investment: Practice and Experience, Vol. 1*, 5-10. Retrieved from <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=7275&i=0> [in Ukrainian]. (Last accessed: 01.12.2021)

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ВИДІВ ЗАВДАНЬ З АУДИТУ ЗАПАСІВ, ЯКІ ВИКОНУЮТЬСЯ ВІДПОВІДНО ДО МСА 805

З позицій забезпечення інтересів широкого кола користувачів найважливішим є аудит повного комплексу фінансової звітності. Проте, специфічні потреби окремих користувачів зумовлюють проведення аудиту лише окремих об'єктів бухгалтерського обліку та звітності.

МСА серій 100-700 застосовуються до аудиту фінансової звітності та мають бути в разі необхідності належним чином адаптовані для проведення аудитів іншої історичної фінансової інформації. МСА 805 «Особливі положення щодо аудитів окремих фінансових звітів та окремих елементів, рахунків або статей фінансового звіту» (далі – МСА 805) розглядає особливі положення використання вищезазначених МСА під час аудиту окремого фінансового звіту або окремого елемента, рахунку або статті фінансового звіту. Нова редакція МСА 805, яка представлена в Міжнародних стандартах контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг видання 2016-2017 року [1, с. 973-1000], чинна для аудитів окремих фінансових звітів або окремих елементів, рахунків і статей за періоди, що закінчуються 15 грудня 2016 р. або пізніше.

Отже, з одного боку, виділення одного об'єкту має спростити роботу аудитора, оскільки можна сконцентруватися лише на вузькому колі операцій, процесів тощо. Але з іншого, орієнтація Міжнародних стандартів аудиту на регламентування питань, пов'язаних з проведенням завдань з аудиту всього пакету фінансових звітів, викликає проблеми при їх практичному застосуванні в процесі виконання завдань з аудиту лише окремих статей, рахунків, елементів фінансових звітів.

Ціллю аудитора при застосуванні Міжнародних стандартів аудиту під час аудиту запасів є належний розгляд особливих положень щодо прийняття завдання, планування та проведення цього завдання, формування думки та складання звіту щодо окремого фінансового звіту або окремого елемента, рахунку або статті фінансового звіту. Особливі положення щодо прийняття завдання з аудиту запасів згідно з вимогами МСА 805 обмежені такими питаннями: умови застосування МСА; прийнятність концептуальної основи фінансової звітності; форма звітів; форма думки.

Так, розкриваючи умови застосування МСА, зазначається, що МСА складені у контексті аудиту фінансової звітності і вони мають бути належним чином адаптовані, як того вимагають обставини, при застосуванні в процесі аудиту іншої історичної фінансової інформації, такої як окремий фінансовий

звіт або окремий елемент фінансового звіту. В Додатку 1 до МСА 805 наведено приклади такої іншої історичної фінансової інформації: дебіторська заборгованість, резерв щодо сумнівної дебіторської заборгованості, запаси, зобов'язання за нараховані пільги щодо приватного пенсійного забезпечення, відображена у звіті вартість ідентифікованих нематеріальних активів або зобов'язання за «понесені, але не відображені» претензії у страховому портфелі, включаючи відповідні примітки; перелік зовнішніх активів та доходу з приватного пенсійного забезпечення, включаючи відповідні примітки; перелік чистих матеріальних активів, включаючи відповідні примітки; перелік витрат стосовно орендованої нерухомості, включаючи пояснювальні примітки; перелік участі в прибутку або бонуси співробітникам, включаючи пояснювальні примітки.

У контексті такого предмету завдання як запаси, які використовуються для інноваційної діяльності підприємства, можна виділити такі види завдань:

1. *Завдання з аудиту окремого компонента (форми) фінансового звіту.* З одного боку, таке завдання не може бути прийнято, оскільки окремих компонент фінансової звітності для розкриття інформації виключно про запаси згідно з національними положеннями (стандартами) не передбачений. Але враховуючи широке трактування терміну «історична фінансова інформація», може бути прийнято до виконання завдання з аудиту окремого компонента управлінської (внутрішньогосподарської) звітності, яке призначене для акумулювання інформації виключно про запаси. В цьому випадку аудитор має враховувати наявність внутрішніх положень щодо складання відповідного компонента.

2. *Завдання з аудиту окремого елемента фінансових звітів.* Враховуючи взаємозалежність понять «стаття» та «елемент» фінансової звітності згідно з НП(С)БО 1 (п. 3) [1], доцільним є представлення завдання за цим критерієм в єдиному трактуванні: завдання з аудиту запасів як статті фінансової звітності. При виконанні даного завдання важливо чітко встановити, які статті (елементи) фінансової звітності є предметом завдання. По-перше, це може бути форма № 1 «Баланс»: стаття «Запаси» (ряд. 1100), а у випадку визнання суттєвими – додаткові статті: виробничі запаси (ряд. 1101), незавершене виробництво (ряд. 1102), готова продукція (ряд. 1103), товари (ряд. 1104). По-друге, це може бути форма № 5 «Примітки до фінансової звітності»: розділ XVIII «Запаси», ряд. 800-926. В складі інших форм фінансової звітності відсутні окремі елементи (статті), які присвячені виключно запасам.

3. *Завдання з аудиту окремого рахунку фінансових звітів.* Завдання з аудиту класу рахунків 2 «Запаси»; завдання з аудиту рахунку 20 «Виробничі запаси» (рахунків 21-28). Формулювання завдання саме в такі редакції дозволяє найбільш повно охопити інформаційні потреби користувачів, але не дозволить отримати повну впевненість щодо правильності відображення всіх операцій із запасами у фінансовій звітності, оскільки лише статті форми № 1 та форми № 5 присвячені виключно запасам.

Література:

1. Національне (положення) стандарт бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ М-ва фінансів України від 07 лют. 2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення 30.11.2021).
2. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Видання 2016-2017 років. Частина I. URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9C%D0%A1%D0%90%202016-2017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%201\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9C%D0%A1%D0%90%202016-2017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%201(1).pdf) (дата звернення: 30.11.2021).

УДК 005.95/96:004

Рудакова Світлана

кандидат технічних наук, доцент

доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом

Щетініна Людмила

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом

ДВНЗ «Київський національний економічний університет

імені Вадима Гетьмана»

м. Київ, Україна

НАПРЯМИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ HR-ФУНКЦІЙ

Активний перехід до цифрової економіки і стрімкий розвиток інформаційних технологій актуалізують перед компаніями завдання пошуку нових моделей управління бізнесом. Формування і розвиток digital-стратегії організації потребує синхронізації із всіма підсистемами бізнес-організації, зокрема підсистемою управління персоналом.

Управління персоналом є найдинамічнішою підсистемою підприємства, і якісне переосмислення методів і технологій управління персоналом впливає на результат компанії в цілому, що підтверджує особливу значимість вивчення впливу діджиталізації на цю сферу. На стику цифровізації та управління персоналом виникають нові форми управління – діджиталізоване управління персоналом.

Щорічно в світі відбуваються сотні змін, наприклад, трансформація економічних ідей через зміну вимог до цифрової політики організації. Ці зміни трансформують і ставлення до співробітників. Напрямами HR-Digital робить акцент на підборі персоналу, його навчанні і розвитку лояльного ставлення співробітників до компанії. Основними формами HR-Digitale онлайн-навчання, можливість працювати віддалено, bigdata і хмарні технології. Нові форми потребують особливих підходів до реалізації та оцінювання ефективності. Так, онлайн-навчання дозволяє співробітникам самим організувати свій розвиток, віддалений офіс і хмарні технології зробили можливим спілкуватися з колегами по всьому світу і з будь-якої точки світу, bigdata зробила доступ до інформації легше, адже тепер вона зібрана в одному місці. Все це допомагає не тільки в

рутинній роботі відділу HR, але ще і в розвитку рекрутингу та бренду роботодавця [1].

Поява нових цифрових технологій дає можливість HR-відділу фокусуватися на забезпеченні залученості співробітників, їх продуктивності та кар'єрному зростанні. Цифрові технології допомагають реалізувати індивідуальний підхід до кожного співробітника, оптимізувати і скорегувати план його розвитку. Також простіше проводиться переміщення між філіями компаній. Особлива увага приділяється управлінню талантами, які допоможуть знайти нестандартні рішення в різних сферах діяльності організації та посилити її конкурентні переваги. Концепція управління ідеями розвивається вже давно, проте з проникненням цифрових технологій в HR-сферу вона має специфіку. Якщо раніше співробітникам необхідно було збиратися в «гуртки якості» або доносити свою ідею через безліч інших вищих співробітників, то тепер їм потрібно всього лише зайти на спеціально створену в компанії платформу і запропонувати ідею. Далі всі ідеї генеруються у формалізований звіт та розподіляються за прикладними сферами. Також співробітники можуть бачити ідеї один одного і розвивати їх [2].

Водночас, хмарні технології, технології віддаленої роботи, bigdata, соціальні мережі не тільки трансформували hr-сферу, створили для неї додаткові можливості, а також зумовлюють соціальні ризики. Hr-менеджер має компетентно використати переваги нових інформаційних технологій та нівелювати пов'язані з ними соціальні ризики.

Література:

1. Бей Г.В., Серета Г.В. Трансформація HR-технологій під впливом цифровізації бізнес-процесів. *Економіка і організація управління*. 2019. № 2 (34). С. 93-101. URL: https://www.researchgate.net/publication/336360113_Transformacia_HR-tehnologij_pid_vplivom_cifrovizacii_biznes-procesiv. (дата звернення: 05.12.2021)
2. Василик А.В., Кушнір А.І. Компетенції HR-фахівця в епоху цифрових технологій. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. 2018. Випуск 28. Частина 2. С. 119-122. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_28/2/27.pdf. (дата звернення: 05.12.2021)

УДК 316.422.4

Руцишин Марія

аспірантка кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту

Плиса Володимир

кандидат економічних наук, професор

професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту

Львівський національний університет імені Івана Франка

м. Львів, Україна

**ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ
ГОСПОДАРЮВАННЯ В ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ**

У сучасних умовах інновації («новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери» [1]) відіграють важливу роль у розвитку більшості суб'єктів господарювання в економічній системі України, вони є потужним чинником економічного процвітання. З огляду на це, проблема прискорення та стимулювання розвитку суб'єктів господарювання в Україні на інноваційній основі є надзвичайно актуальною.

Можемо стверджувати, спираючись на дослідження вітчизняних вчених, що обсяги фінансування наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності («діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг» [1]) є недостатніми, що в свою чергу зумовлює згортання низки важливих наукових розробок. Наявний ресурсно-технологічний потенціал не відповідає вимогам сьогодення через низький рівень виробничої бази та недостатнє фінансування як державою, так і великим бізнесом науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок.

Одним із перспективних шляхів економічного зростання суб'єктів господарювання є їх інноваційна трансформація, яка може не лише забезпечити високі показники їхнього економічного розвитку, але й підвищити рівень їхньої конкурентоспроможності, їх експортний потенціал, а також допоможе вирішити низку економічних, екологічних, соціальних проблем.

Реалізація програм інноваційної трансформації суб'єктів господарювання є основою забезпечення ефективності використання виробничих ресурсів, підвищення ступеня адаптованості суб'єктів господарювання до зовнішнього середовища, розширення його можливості щодо виходу на нові ринки збуту готової продукції, забезпечення ділової стабільності.

Мусимо констатувати той факт, що державними органами влади за останні два десятиліття було генеровано низку програм стимулювання інноваційного розвитку суб'єктів господарювання в економічній системі України. Але одночасно маємо визнати, що більшість з них не вдалося реалізувати в повному обсязі в реальній економіці. Значна частина з них так і залишилася віртуальними програмами, оскільки їхні ключові положення генерували економічні суперечності між інтересами держави (зацікавленої в інноваційній модернізації національної економіки) з однієї сторони та суб'єктів господарювання (орієнтованих на інноваційний шлях свого розвитку) з другої сторони.

Екзогенні чинники

Сприяють інноваційному розвитку

Розвиток конкуренції наукоємних товарів
Збереження науково-технічного потенціалу та державна підтримка інноваційної діяльності
Міжнародна науково-технічна корпорація
Законодавчі заходи, що заохочують інноваційну діяльність, забезпечують охорону об'єктів інтелектуальної власності

Стримують інноваційний розвиток

Недостатня кількість та різноманітність джерел фінансування
Ускладнення науково-дослідних розробок
Низький науково-інноваційний потенціал держави
Недостатність міжнародного науково-технічного співробітництва
Недосконалість законодавчої бази з питань інноваційної діяльності
Відплив наукових кадрів
Відсутність повноцінної інформаційної бази щодо інноваційних проектів
Низький рівень розвитку інноваційної інфраструктури

Ендогенні чинники

Сприяють інноваційному розвитку

Наявність резервів фінансових та матеріально-технічних заходів
Сприятливість до змін, нововведень, суспільне визнання, можливість самореалізації
Збереження науково-технічного потенціалу
Розвиток умов творчої праці, матеріальні стимули

Стримують інноваційний розвиток

Слабкість матеріально-технічної та наукової бази
Недостатня орієнтація організаційних структур на інноваційну діяльність
Опір змінам, під час впровадження інновацій та нововведень.
Орієнтація на усталені ринки, на короткострокову окупність
Відсутність матеріальних стимулів та умов творчої праці
Домінування інтересів існуючого виробництва
Низький рівень аналітично-інформаційної бази підприємства

Рисунок 1 – Чинники, що сприяють або стримують інноваційний розвиток суб'єктів господарювання в економічній системі України [2, с. 4]

Серед низки стримуючих чинників інноваційного розвитку суб'єктів господарювання вагоме місце посідає недостатня кількість та різноманітність джерел фінансування, а також «низький рівень розвитку інноваційної інфраструктури» [3, с. 264] (сукупності «підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо» [1]). Іншим чинником стримувального характеру, що перешкоджає інноваційному розвитку суб'єктів господарювання в Україні є вплив наукових кадрів за кордон.

До заходів, які спрямовані на вирішення цих проблем, відносимо: створення єдиної функціонуючої національної інноваційної системи, яка формується на різних рівнях; формування загальнодержавної системи пошуку, збору, накопичення, обробки, зберігання, розповсюдження та надання

інформації в сфері інноваційного розвитку; забезпечення використання існуючого науково-технічного доробку щодо його інноваційного впровадження (на загальнодержавному рівні необхідно визначити сфери наукової діяльності, в яких вітчизняні вчені є лідерами та суб'єктів господарювання, спроможних адаптувати наукові розробки, які відповідають міжнародним стандартам та забезпечуватимуть сильні позиції на світовому ринку); потрібно забезпечити фінансування фундаментальних досліджень; створювати нові та розвивати існуючі технологічні парки, вільні економічні зони для залучення інвестиційних ресурсів в модернізацію виробництва тощо.

Отже, успішна інноваційна трансформація суб'єктів господарювання в економічній системі України є запорукою зростання національної економіки, розвитку фундаментальної вітчизняної науки.

Література:

1. Про інноваційну діяльність : Закон України від 4 лип. 2002 р. № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення 14.12.2021).
2. Костюк А.К., Бояринова К.О. Інноваційний розвиток підприємств: економічні умови, проблеми та перспективи. *Актуальні проблеми економіки та управління*. 2017. № 5. С. 1-6.
3. Плиса В.Й., Плиса З.П. Інноваційно-інвестиційний ринок України в умовах глобалізації. *Формування ринкової економіки в Україні [Фінансово-кредитне регулювання ділової активності господарюючих суб'єктів]*. 2002. Спецвипуск 11. С. 261-271.

УДК 657.6

Рябчук Оксана

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту та економічного аналізу

Бібіз Віктор

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Університет державної фіскальної служби України
м. Ірпінь, Україна

РОЛЬ АУДИТУ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ У СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Державний фінансовий контроль є однією з найважливіших функцій державного управління, яка покликана виявляти відхилення від встановлених норм, доцільність та ефективність управління фінансовими ресурсами та іншим державним майном, оцінювати їх вплив на господарську діяльність, визначати причини їх виникнення та надавати рекомендації державному управлінню. У вузькому розумінні метод фінансового контролю – це сукупність прийомів і способів його здійснення. У широкому розумінні він характеризується системою теоретико-пізнавальних категорій, основних понять, наукового інструментарію, нормативних принципів контролю. Основною причиною проблем у цій сфері є невизначеність складових системи державного

фінансового контролю. В умовах фінансово-економічної кризи ця система має забезпечувати системний, універсальний, ефективніший та дієвий державний фінансовий контроль.

Важливим інструментом державного управління, що дозволяє досягти цих завдань та зменшити кількість проблемних питань, пов'язаних із діяльністю центральних та місцевих органів виконавчої влади, є державний внутрішній фінансовий контроль. Державний внутрішній фінансовий контроль має забезпечувати належне (ефективне та прозоре) управління державними фінансами. Цей контроль передбачає здійснення внутрішнього контролю, внутрішнього аудиту та їх узгодження. Основним принципом державного внутрішнього фінансового контролю є чітке розмежування внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту. Внутрішній аудит повинен визначити, як здійснюється внутрішній контроль. Основою внутрішнього контролю (за термінологією ЄС – фінансове управління та контроль) є відповідальність керівника за управління та розвиток органу в цілому [1].

Проблеми побудови сучасної системи державного фінансового контролю та аудиту як його форми в Україні розглянуто у працях таких вчених як у Л. Будник, Е. Вознесенський, Л. Вороніна, Л. Крамаровський, Є. Коломін, С. Левицька, В. Мельничук, І. Стефанюк, О. Сукач, О. Хаблюк, А. Юхимчук та ін. У більшості робіт розглянуто проблеми оцінювання ефективності фінансового контролю й аудиту, однак більшість питань лишилося невирішеними.

Метою дослідження є визначення ролі аудиту державних фінансів у системі фінансового контролю в Україні.

Державний фінансовий аудит – це систематичний процес незалежної перевірки компетентним працівником об'єктивних даних про господарські операції та відображення їх у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності суб'єкта господарювання та кількісної та якісної оцінки їх відповідності визначеним критеріям, стандартам і нормам та забезпечення висновки всім зацікавленим користувачам. Метою державного фінансового аудиту є встановлення законності та ефективності використання державних або комунальних коштів та майна, інших державних активів, законності управління фінансами та функціонування системи внутрішнього контролю [2].

Закон України «Про основні засади державного фінансового контролю в Україні» регламентує: державний фінансовий контроль здійснюється органом державного фінансового контролю шляхом державного фінансового аудиту, перевірки та моніторингу закупівель [3]. Відповідним законодавчим актом встановлено визначення видів державного фінансового контролю, а саме: державний фінансовий аудит – різновид державного фінансового контролю, який полягає у перевірці та аналізі державного фінансового контролю за фактичним станом справ на законність та ефективність. використання державних або комунальних коштів та майна, інших державних активів, правильність обліку та достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю. Результати державного фінансового аудиту та

їх оцінка викладаються у звіті (ст. 3 Закону). Близькою за змістом є ч. 3 ст. 363 Господарського кодексу України, яка також визначає державний фінансовий аудит як вид державного фінансового контролю [4].

У вітчизняній практиці існують:

- державний зовнішній фінансовий контроль (аудит), який за дорученням Верховної Ради України здійснює Рахункова палата (парламентський контроль), державний фінансовий контроль Державною аудиторською службою на від імені Кабінету Міністрів України (державний контроль);
- державний внутрішній фінансовий контроль (внутрішній контроль та внутрішній аудит), організацію та функціонування якого забезпечують розпорядники бюджетних коштів. Законом України «Про Рахункову палату» встановлено положення, що державний зовнішній фінансовий контроль (аудит) здійснюється Рахунковою палатою шляхом проведення фінансового аудиту, аудиту ефективності, експертизи, аналізу та інших контрольних заходів [5].

Предметом державного фінансового аудиту є діяльність державних установ та інших організацій – одержувачів державних ресурсів, яка пов'язана з використанням державних фінансів, державного майна, інших активів і зобов'язань, що належать державі, отриманих для виконання своїх функцій або бюджету. програми. Державний фінансовий аудит здійснюється як на мікро-, так і на макроекономічному рівнях державних фінансів. Об'єктами дослідження державного аудиту на макроекономічному рівні є: реалізація планів соціально-економічного розвитку країни, окремих регіонів; використання ресурсів країни, діяльність окремих міністерств, відомств та інших державних органів, а на мікрорівні – фінансово-господарська діяльність підприємств і бюджетних установ і організацій [6].

У роботі [6] державний фінансовий аудит визначається як перевірка й аналіз стану справ щодо законного та ефективного використання державних чи комунальних коштів і майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку й достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю.

Отже, державний фінансовий аудит здійснюють тільки державні органи, тоді як аудит державних фінансів охоплює і види аудитів, які здійснюють незалежні аудитори та організації.

Література:

1. Контроль за використанням державних фінансів в Україні : методичний посібник. К., 2015. 24 с.
2. Будник Л.А. Класифікація державного аудиту. *Економіка та суспільство*. 2016. № 2. С. 661-665.
3. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні : Закон України від 26 січ. 1993 р. № 2939-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text> (дата звернення: 01.12.2021)
4. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 01.12.2021)
5. Хаблюк О.А. Яцишин С.Р. Аудит ефективності в системі державного фінансового

контролю, його суть та необхідність упровадження в Україні. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*. 2017. № 10. С. 827-831

6. Мних Є.В. Державний фінансовий аудит: методологія та організація : монографія. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. 319 с.

УДК 657

Рябчук Оксана

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту та економічного аналізу

Буличов Олександр

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Університет державної фіскальної служби України
м. Ірпінь, Україна

НЕОБХІДНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО АУДИТУ В УКРАЇНІ

В Україні саме державний фінансовий аудит як самостійна форма та невід’ємна складова державного фінансового контролю відіграє помітно важливу роль у забезпеченні дисципліни реалізації фінансово-бюджетних відносин, оскільки є одним із ключових способів наповнення державного бюджету, інструментом боротьби зі злочинами у сфері фінансово-бюджетних відносин і способом збереження державного майна і коштів.

Серед наукових досліджень вітчизняних учених, у яких висвітлено проблеми розвитку державного фінансового аудиту, варто звернути увагу на праці таких науковців як: О.О. Александров [1], Ф.Ф. Бутинець, О.І. Вацлавський [2], Я. Деяк [3], Н.І. Дорош, О.М. Есманов [5], Н.І. Рубан, І.Б. Стефанюк та інші. Багато питань про вирішення актуальних проблем залишаються відкритими й на зараз, незважаючи на те, що проблематиці розвитку державного фінансового аудиту в Україні в сучасних реаліях приділено досить багато уваги.

Мета дослідження полягає в висвітленні проблемних аспектів та перспектив функціонування державного фінансового аудиту в Україні.

Державний фінансовий аудит – це різновид державного фінансового контролю, він полягає у перевірці та аналізі органом державного фінансового контролю фактичного стану справ щодо законного та ефективного використання державних чи комунальних коштів і майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку і достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю [6]. Це одна з відносно нових форм контролю, яка спрямована на запобігання фінансовим порушенням та забезпечення достовірності фінансової звітності і є передбачена Бюджетним кодексом України.

Проведення державного фінансового аудиту в Україні є неправильним,

адже нема чітко сформованої мети аудиту, яка б допомогла запобігти та своєчасно вирішити проблеми, які були виявлені під час проведення перевірки, і які б допомогли запобігти виникненню негативних наслідків у майбутньому [7]. Тому, мета державного фінансового аудиту в Україні є більш кількісна, аніж якісна, і результатом чого є зменшення порушень, а не допомога вирішенню проблем, що у свою чергу знижує ефективність аудиту.

Сьогодні ще й досі існують численні проблеми, пов'язані з організацією і проведенням державного фінансового аудиту, які перешкоджають реалізувати всі його функціональні завдання в повному обсязі. Зокрема, це відсутність:

- єдино визнаних принципів, процедур і методики проведення державного фінансового аудиту;
- чітко прописаних функцій аудиторів, їх прав, етичних норм діяльності, обов'язків і відповідальності;
- програмного забезпечення аудиторського процесу;
- переліку користувачів інформації, яка буде отримана за результатами державного фінансового аудиту;
- єдино встановлених форм вихідних (робочих) документів, які мають складатися за результатами державного фінансового аудиту;
- критеріїв вибору об'єктів аудиту та нерегульованість цієї процедури;
- врегульованості взаємовідносин між органами ДАСУ та іншими органами, які також проводять державний фінансовий контроль, з питань призначення і проведення державного фінансового аудиту та використання його результатів та ін. [4].

Усе це вказує на необхідність пошуку шляхів удосконалення методики проведення державного фінансового аудиту, особливо щодо моніторингу та обліку стану впровадження (реалізації) пропозицій за результатами проведених державних аудитів, відображених в аудиторському звіті. Рекомендації для удосконалення державного фінансового аудиту наведені на рис.1.

Отже, система державного фінансового аудиту в Україні має чимало вагомих невирішених проблем та недоліків, які роблять її неефективною, непрозорою та затратною. Нині не створено достатнього забезпечення для здійснення державного фінансового аудиту. Це все негативно впливає на розвиток фінансових та бюджетних відносин в Україні, на рівень довіри суб'єктів господарювання, інвесторів та і загалом активного населення до влади, гальмуючи перспективний розвиток у цій сфері. Водночас, завдяки послідовному впровадженню вищеподаних пропозицій, спрямованих на побудову сучасної моделі державного фінансового аудиту європейського зразка, буде створено передумови для суттєвого підвищення результативності контрольної діяльності державних аудиторів, формування потужного інструменту забезпечення держави і суспільства якісною, об'єктивною інформацією, необхідною для підвищення ефективності державного управління й прийняття важливих управлінських рішень на всіх рівнях влади.

Для удосконалення державного фінансового аудиту, підвищення рівня ефективності його здійснення необхідно втілювати в життя такі рекомендації:

- створення єдиних законодавчих норм організації державного фінансового аудиту, методів і форм контрольної діяльності;
- удосконалити організаційну структуру, розмежувати і уточнити функції органів державного фінансового аудиту;
- посилення відповідальності керівників на всіх рівнях управління та чітке встановлення її меж у законодавстві;
- прийняття стандартів здійснення державного фінансового аудиту для створення дієвого механізму протидії правопорушенням і зловживанням у сфері використання бюджетних коштів, державного та комунального майна;
- покращення матеріально-технічного, наукового та інформаційно-аналітичного забезпечення функціонування системи державного фінансового аудиту;
- удосконалення кадрового забезпечення системи державного фінансового аудиту (підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації кадрів відповідно до нових кваліфікаційних вимог та методик);
- покращення роботи внутрішнього аудиту в бюджетних установах та організаціях, в органах місцевої виконавчої влади;
- дотримання міжнародних принципів фінансового аудиту на державному та регіональному рівнях, удосконалити систему державного фінансового аудиту до європейських вимог;
- створення єдиної автоматизованої інформаційно-аналітичної бази у сфері державного фінансового аудиту з можливістю використання її і на місцевому рівні;
- використання ризик-орієнтованого підходу під час вибору об'єктів аудиту серед бюджетних підприємств, установ, організацій і підприємств, що використовують бюджетні фінансові ресурси або державне майно.

Рисунок 1 – Рекомендації для удосконалення державного фінансового аудиту

Література:

1. Александрович О.О. Модернізація системи державного фінансового контролю України в контексті імплементації світового досвіду. *Актуальні проблеми державного управління*. 2015. № 2. С. 192-202.
2. Вацлавський О. І. Питання вдосконалення державного фінансового аудиту в Україні. *Наука молода: зб. наук. пр.* 2016. № 24. С. 41-47.
3. Деяк Я. Міжнародний і зарубіжний досвід організації державного фінансового контролю. *Фінансовий контроль*. 2014. № 11. С. 52-57.
4. Долбнева Д.В. Сучасний стан проведення державного фінансового аудиту в Україні та перспективи його розвитку. *Бізнес Інформ*. 2017. № 11. С. 328-334.
5. Есманов О.М. Реформування системи державного фінансового контролю в Україні. *Бізнес Інформ*. 2012. № 12. С. 32-34.
6. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні : Закон України від 26 січ. 1993 р. № 2939-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 19.10.2021)
7. Ткач О.Л. Сучасні проблеми розвитку державного фінансового аудиту в Україні. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2018. № 1 (58). С. 206-210.

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПОКРАЩЕННЯ ОБЛІКУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Ефективність роботи підприємства значною мірою залежить від якості управлінських рішень, що стосуються використання одержаного прибутку. Приймаючи ці рішення, власники (менеджери) повинні всебічно зважити напрямки першочергових вкладень, фінансових ресурсів, виходячи з фінансового стану підприємства, рівня його матеріально-технічної бази, соціального розвитку колективу, можливостей прибуткового розміщення коштів на ринку цінних паперів, у грошово-кредитній сфері тощо.

Ефективність діяльності підприємства значною мірою характеризується показниками ефективності використання капіталу. Основними показниками ефективного управління власним капіталом та його наявність є показники рентабельності (це і якісний і кількісний показник ефективності діяльності будь-якого підприємства) майна і капіталу, фінансової незалежності. Для того, щоб підприємство ефективно використовувало власний капітал, необхідно прагнути до мінімального залучення позичкового капіталу [2, с. 288].

Для забезпечення ефективності використання власного капіталу необхідно звернути увагу на структуру власного капіталу підприємства, зокрема, провести варіантний аналіз, який дасть змогу проаналізувати, за якого співвідношення власного та залученого капіталу показники рентабельності будуть найвищими, що в свою чергу буде позитивним у діяльності підприємства, оскільки в майбутньому за рахунок нерозподіленого прибутку можна буде додати до суми власного капіталу.

Крім того, необхідно оцінити та проаналізувати витратні статті балансу підприємства. Основну увагу при цьому необхідно приділити питанням ресурсозбереження: впровадженню прогресивних норм, нормативів і ресурсозберігаючих технологій, використанню вторинної сировини, організації діючого обліку і контролю за використанням ресурсів, вивченню і впровадженню передового досвіду в здійсненні режиму економії, матеріального і морального стимулювання працівників за економію ресурсів і скорочення непродуктивних витрат і втрат [4, с. 543].

Основним напрямом поліпшення використання капіталу підприємства є забезпечення максимального обсягу використання в господарській діяльності власних джерел фінансових ресурсів: чистого прибутку та амортизаційних відрахувань. Збільшення чистого прибутку в свою чергу підприємства можуть забезпечити шляхом підвищення збільшення оборотності та підвищення

рентабельності власного капіталу. Збільшити обсяги фінансування за рахунок амортизаційних відрахувань можна за рахунок застосування прискореної амортизації основних засобів.

Залучення капіталу за рахунок зовнішніх джерел має проводитися з урахуванням вартості залученого капіталу.

Підприємство повинно відслідковувати середньозважену вартість капіталу і не допускати значного його росту. Критерієм є перевищення рентабельності власного капіталу, рентабельності інвестицій над середньозваженою вартістю капіталу [3, с. 18].

Таким чином, першочерговим напрямом підвищення ефективності власного капіталу підприємств в сучасних умовах є забезпечення використання власних фінансових ресурсів за рахунок внутрішніх джерел: чистого прибутку і амортизаційних відрахувань.

Одним із найскладніших завдань, які здійснюються у процесі прийняття рішень щодо організації обліку власного капіталу є вибір оптимізаційної структури власного капіталу, яка передбачає оптимальне співвідношення власних і залучених джерел підприємства. Фінансовий стан підприємства вважається найкращим, якщо у його структурі перевищує частка власного оборотного капіталу.

Під час визначення оптимальної структури капіталу виникає дилема «незалежності» і «прибутковості», яка потребує вибору компромісу між ризиком та дохідністю і ґрунтується на постулаті, що зростання частки позикового капіталу підвищує фінансовий ризик та частка позикового капіталу забезпечує зростання доходності на власний капітал, підвищує рентабельність власного капіталу підприємства і величину прибутку.

Можна виділити основні напрямками підвищення ефективності обліку власного капіталу підприємства:

- керівникам підприємства варто обирати компромісний підхід для фінансування активів суб'єкта господарювання;
- для аналізу фінансово-майнового стану варто враховувати інтенсивність використання основного капіталу, що є показником ефективності роботи підприємства;
- скоротити терміни дебіторської заборгованості, що прискорить оборотність капіталу;
- при виборі облікової політики варто враховувати, що фінансування підприємства лише зарахунок власного капіталу не завжди вигідне;
- удосконалення бухгалтерської звітності із обліку власного капіталу;
- укласти договір страхування на випадок недоотримання прибутку, що мінімізує фінансові ризики при формуванні капіталу підприємства [3, с. 19].

Також важливим є вдосконалення бухгалтерської звітності із обліку власного капіталу, яке є можливим шляхом підвищення її інформативності. Зокрема, створенням додатків з додатковими даними щодо безоплатно одержаних активів та джерел їх надходження, детальним описом причин змін у

зареєстрованому (пайовому) та додатковому капіталах.

Література:

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 09.12.2021)
2. Жолнер І. В. Фінансовий облік за міжнародними та національними стандартами. К.: Центр учбової літератури, 2012. 364 с.
3. Лемківський Л.М. Управління капіталом підприємства. *Фінанси України*. 2016. № 7. С. 17-19
4. Лень В.С. Фінансовий облік : навчальний посібник. Київ: ВЦ «Академія», 2011. 608 с.

УДК 33

Селіщева Єлизавета

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ІНФОРМАЦІЙНА ПІДТРИМКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНТЕГРОВАНИХ СТРУКТУР

Інформаційна підтримка функціонування інноваційно-інтегрованих структур – це процес задоволення потреб менеджерів цих структур у інформації, яка необхідна для підтримки їх діяльності. Основною метою системи інформаційної підтримки для функціонування інноваційно-інтегрованих структур є підтримка управлінських рішень шляхом збору та трансформації інформації у форму, яка необхідна та найбільш зручна для сприйняття менеджером, що дозволяє йому прийняти та реалізувати управлінське рішення. Реалізація цього рішення повинна бути послідовною, що досягається шляхом певних процедур.

Структура системи інформаційної підтримки функціонування інноваційно-інтегрованих структур є поєднанням його окремих частин (підсистем).

Залежно від класифікаційної ознаки існують наступні підходи до аналізу його елементів та структур:

- за видами підтримуючих підсистем – сукупність підтримки підсистем повинна бути представлена елементами технічної, статистичної, програмної, управлінської, організаційно-правової підтримки;
- за структурною ознакою завдань, які підлягають вирішенню – від ступеня формалізації завдань, які підлягають вирішенню, суттєво залежить ефективність роботи всієї системи, а також рівень автоматизації, який визначається ступенем участі людини у прийнятті рішення на підставі отриманої інформації. Тобто, є необхідним розрізняти, вирішення яких завдань задовольняє система інформаційної підтримки – структурованих, слабо структурованих або неструктурованих;
- за функціональною ознакою, яка визначає призначення підсистеми, а

також її основні цілі, завдання та функції – за цією ознакою система інформаційної підтримки може включати наступні підсистеми забезпечення: аналізу, розробки стратегії, підтримки, управління та контролю;

- за рівнями управління – будь-який рівень управління потребує інформації з усіх функціональних систем, але у різних обсягах та за різним ступенем узагальнення. Основу підсистеми інформаційної підтримки складає інформація для оперативної роботи фахівців, а також оперативного управління менеджерами найнижчого рівня. На рівні стратегічного управління система інформаційної підтримки змінює свою роль, і стає стратегічною підтримкою топ-менеджерів в умовах незадовільної структуризації завдань;
- за складом користувачів та постачальників інформації – зростаючі потреби менеджерів у інформації задовольняються двома типами постачальників – внутрішніми та зовнішніми.

Використання великої кількості критеріїв дозволяє структурувати систему інформаційного забезпечення – визначити необхідну кількість рівнів, склад масиву даних, напрямки їх використання, конкретизувати склад користувачів та постачальників інформації.

Термін «інформація» є одним із найскладніших. У теорії управління інформація визначається як сукупність даних про зміни, які відбуваються у системі й навколишньому оточенні та зменшують ступінь невизначеності знань про конкретний об'єкт [4]. Безпосередньо інформаційне забезпечення у широкому розумінні науковцями розглядається як процес створення інформаційних умов функціонування системи, забезпечення необхідними даними, застосування засобів пошуку, отримання, зберігання, накопичення, передачі, обробки інформації, організації банків даних тощо [1; 2].

Для оптимального функціонування суб'єкта господарювання повинен постійно відчувати підтримку з боку інформаційного забезпечення і отримувати максимальну вигоду від його використання. Сучасна система управління суб'єктом господарювання відрізняється складною інформаційною системою, що пов'язано з обміном зовнішніх і внутрішніх інформаційних потоків, багатоваріантністю видів інформації, яка циркулює в системі управління.

Функції персоналу інформаційних систем та їх взаємозв'язок, на різних рівнях управління є різними. Інформаційне забезпечення функціонування інноваційно-інтегрованих структур є більш складним, що пов'язано із складністю цих організаційних об'єктів. Інноваційно-інтегровані структури можуть об'єднувати установи і підприємства різних масштабів, галузей і форм власності, в яких одночасно можуть застосовуватися різні підходи до організації управління, що вимагає відповідного інформаційного забезпечення.

Інформаційна підтримка функціонування інноваційно-інтегрованих структур створює умови щодо державної підтримки за допомогою різноманітних інструментів, створення сприятливого середовища для

партнерського залучення бізнесу в досягнення державних (загальнонаціональних) цілей [5].

Інноваційно-інтегровані структури мають ряд принципово важливих переваг перед іншими формами господарювання, а саме: в них досягається реальна інтеграція виробництва, науково-дослідницьких і навчальних закладів та торговельної діяльності [3]. Це забезпечує інтеграцію ресурсів, визначення загальних інтересів і точок взаємодії між усіма учасниками структури. При цьому діяльність кожного з елементів спрямовується на рішення певного кола завдань, що виключає дублювання функцій окремих елементів структури та забезпечує реалізацію оптимальної моделі взаємодії (зникає багато посередників і збільшуються доходи). Крім того, відбувається внутрішній перерозподіл фінансових потоків та стимулювання відповідних структурних одиниць, що входять до складу інноваційно-інтегрованої структури.

У процесі своєї діяльності інноваційно-інтегровані структури дають можливість отримати так званий ефект масштабу. Великі масштаби виробництва дозволяють застосовувати сучасну високопродуктивну техніку та інноваційні технології і завдяки цьому істотно підвищувати продуктивність ресурсів, знижувати витрати на одиницю продукції, а отже, підвищувати ефективність виробництва. Застосування інноваційних технологій створюють можливість забезпечити безперечні конкурентні переваги порівняно з іншими формами господарювання.

Література:

1. Божко В.П., Власов Д.В., Гаспаріан М.С. Информационные технологии в экономике и управлении : учебно-метод. Комплекс. М.: Изд. центр ЕАОИ, 2008. 120 с.
2. Гребешков О.М. Інформаційне забезпечення розвитку компанії. *Зб. наук. пр. Черкаського держ. технол. ун-ту. Сер. Екон. науки.* 2009. Вип. 22, ч. 1. С. 130-134.
3. Левченко О.М. Організаційно-економічні засади створення інноваційно-інтегрованих структур в умовах соціально-економічної нестабільності. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки.* 2018. Вип. 1. С. 9-20.
4. Марчук Л.П. Особливості функціонування інтегрованих структур в умовах інноваційного розвитку. *Економіка і регіон.* 2012. № 1. С. 189-194.
5. Шалімова Н.С. Ефективність системи публічних закупівель в контексті міжнародних порівнянь та активізації функціонування різних форм інноваційно-інтегрованих структур в Україні і світі. *Розвиток інноваційно-інтегрованих структур у вимірі формування інноваційно-орієнтованої моделі економіки: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 21-22 березня 2018 року, м. Кропивницький: Ексклюзив-Систем, 2018. С. 15-16. URL: http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/8528/1/Shalimova_ (дата звернення: 12.12.2021)*

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ ЩОРІЧНИХ ОСНОВНИХ ВІДПУСКНИХ ПЕРЕВЕДЕНИХ ДО НОВОГО РОБОТОДАВЦЯ

Відповідно до ст. 83 Кодексу законів про працю України [3] та ст. 24 Закону України «Про відпустки» [2] «у разі переведення працівника на роботу на інше підприємство грошова компенсація за не використані ним дні щорічних відпусток за його бажанням повинна бути перерахована на рахунок підприємства, на яке перейшов працівник» [2]. З огляду на вказане, на нашу думку, операція з переведення відпускних від попереднього роботодавця до нового роботодавця має ряд обліково-податкових наслідків, які залишаються нерозкритими у повному обсязі в нормативно-правовій базі та є малодослідженими як з практичної, так і теоретичної точки зору, що вказує на актуальність відповідного дослідження.

На нашу думку, не розкритими залишаються питання щодо порядку оподаткування переведення відпускних від попереднього роботодавця до нового роботодавця, а також порядок відображення цих операцій в обліку у кожній зі сторін таких відносин.

Отже, припустимо, працівник звільнився у зв'язку з переведенням на інше підприємство, та виявив своє бажання щодо перерахування належної йому компенсації за невикористані дні основної відпустки новому роботодавцеві, а попередній роботодавець його задовільнив. У такому разі виникає питання щодо того в кого будуть оподатковані відповідні суми компенсації відпускних.

Так, у відповіді наданої у загальнодоступному інформаційно-довідковому ресурсі зазначено «так як суми компенсації за невикористану відпустку з метою оподаткування розглядаються як заробітна плата і входять до складу загального місячного оподатковуваного доходу працівника, то вони підлягають оподаткуванню податковим агентом – працедавцем на загальних підставах у тому місяці, коли були нараховані (в даному випадку – у місяці звільнення)» [1].

Аналізуючи дане роз'яснення, слід звернути увагу, що в ньому посилаються на п. 164.2.1. Податкового кодексу України «До загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника податку включаються доходи у вигляді заробітної плати, нараховані (виплачені) платнику податку відповідно до умов трудового договору (контракту)» [7].

Так, звісно, що компенсація відпускних, входить до складу заробітної плати, проте, на нашу думку, твердження, що така компенсація на момент

нарахування є доходом працівника є дещо недостовірним. А враховуючи, що «Порядок обчислення середньої заробітної плати» затверджений Постановою Кабінету Міністрів України [6] не містить ніяких особливих умов щодо нарахування відпускних працівникам, які були працевлаштовані за переведенням та за якими було отримана компенсації за дні невикористаних відпускних новим роботодавцем (що відповідно вказує, на те, що новий роботодавець у разі нарахування відпускних буде використовувати виключно власні дані щодо доходу та кількості відпрацьованих таким працівником днів), дає змогу зробити висновок, що одночасно з переведенням відпускних на рахунок нового роботодавця, працівник надав право та обов'язок нарахувати та виплатити такі відпускні новому роботодавцеві з відповідними утриманнями та нарахуваннями.

На нашу думку, нарахування компенсації основної щорічної відпустки з подальшим її перерахуванням на рахунок нового роботодавця, ніяким чином не призводить до виникнення доходу у працівника (платника податку, як цього вимагає п. 164.2.1 ПКУ), а лише є джерелом повного (а як правило часткового) фінансування майбутнього доходу у вигляді нарахованих відпускних (саме в той період коли такий працівник піде у відпустку у нового роботодавця).

Також слід зазначити, що переведення працівника, з одного підприємства до іншого, може відбутись тільки за умови погодження всіх істотних умов такого переходу обома роботодавцями та безпосередньо працівником, а тому можна зробити висновок, що й новий роботодавець буде володіти всією необхідною інформацією, щодо доходів працівника на минулому місці роботи, кількості днів невикористаної відпустки, періоду роботи (робочого року для визначення відпускних) розміру визначеної компенсації за невикористану основну щорічну відпустку, та відповідно зможе оцінити майбутні ризики та додаткові витрати пов'язані з таким переведенням.

В обліку попереднього роботодавця нарахування компенсації за основну щорічну відпустку слід здійснювати за рахунок раніше сформованого забезпечення на оплату відпусток (у випадку його нарахування), тобто за дебетом субрахунку 471 «Забезпечення виплат відпусток», або за дебетом відповідного рахунку витрат (залежно від займаної посади працівником, якщо забезпечення не формувалось на підприємстві, або його недостатньо для нарахування відповідної компенсації (на суму недостачі)) та кредитом субрахунку 685 «Розрахунки з іншими кредиторами» (використовувати в цьому випадку субрахунок 661 «Розрахунки за заробітною платою» є недоцільним, оскільки розрахунок відбувається не з працівником, а новим роботодавцем) на суму компенсації збільшеної на суму ЄСВ. Відповідно перерахування проведенням Д-т 685 – К-т 311.

В нового роботодавця, отримання компенсації можна б було назвати цільовим фінансуванням, відповідно в майбутньому воно було б визнано доходом, проте згідно п. 6.6 НП(с)БО 15 «Дохід» «надходження, що належать іншим особам не визнаються доходами» [5]. При цьому, ми вважаємо, що отриману суму компенсації не можна включити до складу поточних зобов'язань

через те що, новий роботодавець не знає коли саме піде у відпустку новоприйнятий працівник, особливо з урахуванням того, що згідно п. 8 ч. 7 ст. 10 Закону України «Про відпустки» «щорічні відпустки повної тривалості до настання шестимісячного терміну безперервної роботи у перший рік роботи на даному підприємстві за бажанням працівника надаються працівникам, які не використали за попереднім місцем роботи повністю або частково щорічну основну відпустку і не одержали за неї грошової компенсації» [2]. Отже, ми маємо зобов'язання виплатити кошти з невизначеним часом на дату погашення, що у свою чергу, відповідає визначенню поняття забезпечення наведеного у НП(с)БО 11 «Зобов'язання». Тому, отримання такої компенсації ми пропонуємо обліковувати проведенням Д-т 311 – К-т 685 та Д-т 685 – К-т 471 (звісно якщо новий роботодавець, формує відповідне забезпечення) незважаючи на те, що такі бухгалтерські проведення йдуть у розріз із нормами НП(с)БО 11 «Зобов'язання».

Для доведення цієї думки наведемо окремі вимоги МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи», «якщо очікується, що деякі або всі видатки, потрібні для погашення забезпечення, компенсуються іншою стороною, компенсацію слід визнавати тоді і тільки тоді, коли існує цілковита впевненість, що компенсація буде отримана, якщо суб'єкт господарювання погасить зобов'язання. Компенсацію слід розглядати як окремий актив. Сума, визнана для компенсації, не повинна перевищувати суму забезпечення. У звіті про сукупний дохід витрати, пов'язані із забезпеченням, можна наводити за вирахуванням суми, визнаної для компенсації» [4].

Література:

1. Загальнодоступний інформаційно-довідковий ресурс. Державна податкова служба України. URL: <https://zir.tax.gov.ua/main/bz/view/?src=ques&id=499> (дата звернення: 15.12.2021).
2. Про відпустки : Закон України від 15 лист. 1996 р. № 504/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.12.2021).
3. Кодекс законів про працю : Закон від 10 груд. 1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 15.12.2021).
4. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 37 (МСБО 37). Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи : Стандарт, Міжнародний документ від 01 січ. 2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_051#Text (дата звернення: 15.12.2021).
5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» : Наказ М-ва фінансів України від 29 лист. 1999 р. № 290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text> (дата звернення: 15.12.2021).
6. Порядок обчислення середньої заробітної плати : Постанова Кабінету Міністрів України від 08 лют. 1995 р. № 100. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/100-95-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.12.2021).
7. Податковий кодекс України : Закон України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 15.12.2021).

RACHUNKOWOŚĆ I AUDYT WOBEC WSPÓŁCZESNYCH WYZWAŃ ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO

Rachunkowość to złożony system odzwierciedlający całokształt procesów gospodarczych w formie pieniężnej. System ten tworzy kilka wiodących podsystemów wzajemnie powiązanych, pozwalających na dostarczenie wieloprzekrojowych informacji dla potrzeb zarządzania.

Szczególne role rachunkowości jest widoczna w czasach, gdy gospodarki narodowe są powiązane z procesami międzynarodowymi czy globalnymi. Z tego wynika konieczność ujednoczenia w skali globalnej wielu pojęć, definicji, wskaźników, aby współczesne przedsiębiorstwa mogły funkcjonować w coraz to bardziej złożonych systemach społeczno-gospodarczych.

Utożsamianie rachunkowości z systemem ewidencji księgowej, to już dawna przeszłość. Rozwój rachunkowości jako praktyki gospodarczej i teorii trwa od wielu lat, a nawet wieków. Teoria podwójnego zapisu w ewidencji stanowi już od kilku wieków podstawową zasadę rachunkowości.

Współczesny system rachunkowości, to zwłaszcza następujące podsystemy:

- dokumentacja odzwierciedlająca procesy gospodarcze (papierowa, elektroniczna);
- ewidencja księgowa, wieloprzekrojowa, ilościowa, wartościowa (realizowana w formie elektronicznej);
- kontrola wewnętrzna i inwentaryzacja mająca na celu potwierdzenie tak aktywów jak i pasywów;
- sprawozdawczość finansowa, pozwalająca w syntetycznej formie przedstawić całokształt procesów gospodarczych, zasoby i strumienie w ujęciu dynamicznym.

Wymienione podstawowe podsystemy rachunkowości powinny stanowić w każdej jednostce gospodarczej zintegrowany system odzwierciedlający całokształt procesów gospodarczych.

System rachunkowości był pionierem zastosowania nowoczesnych systemów przetwarzania informacji, poczynając od maszyn liczących, które znalazły zastosowanie przed II wojną światową, przez kolejne generacje komputerów. Obecnie, wszechstronne wykorzystanie technik informatycznych prowadzi w efekcie do pełnej eliminacji dokumentów i ewidencji w formie papierowej

Rozwój gospodarki światowej, masowość gospodarczych operacji rzeczowych i finansowych, globalne łańcuchy dostaw i inne zjawiska spowodowały konieczność ujednoczenia w skali światowej wielu pojęć, definicji i rozwiązań w systemie

rachunkowości. Przez odpowiednie agendy międzynarodowe zostały opracowane i wdrożone do praktyki gospodarczej liczne standardy systemu rachunkowości dotyczące wielu segmentów. Zastosowanie tych standardów, to podstawowy warunek uczestnictwa każdego przedsiębiorstwa w międzynarodowym obrocie gospodarczym, rzeczowym i pieniężnym.

Należy zwrócić szczególną uwagę na rolę sprawozdania finansowego każdej jednostki gospodarującej, która ma obowiązek jego sporządzenia. Sprawozdanie finansowe, to finalny produkt systemu rachunkowości. Podlega ono ścisłym procedurom sporządzania, prezentacji, badania, czyli audytu zewnętrznego oraz zatwierdzenia, a także publikacji. Jest dokumentem publicznym. Spełnia nie tylko w firmie wewnętrzne funkcje informacyjne, ale stanowi dla kontrahentów firmy – dostawców, odbiorców, banków i innych jednostek finansowych źródło informacji o sytuacji i wiarygodności danej firmy.

W przedsiębiorstwie, brak zatwierdzenia sprawozdania finansowego przez właściwe organy, np. walne zgromadzenie akcjonariuszy lub udziałowców stanowi podstawową przesłankę zmiany kierownictwa firmy, zarządu i rady nadzorczej.

Sprawozdanie finansowe nie jest tylko dokumentem statystycznym. Obejmując okres kolejnych dwu lat pozwala analizować i ocenić różne zjawiska w czasie, w ujęciu dynamicznym. Pozwala także uzyskać odpowiedź na kluczowe pytania, które powinny być wykorzystane w procesach zarządzania (analizie i ocenie sytuacji finansowej firmy):

- czy firma posiada płynność finansową, tzn. zdolność terminowego i pełnego regulowania zobowiązań wobec kontrahentów, dostawców, banków, instytucji publicznych i oczywiście w stosunku do pracowników?
- czy firma jest rentowna, tzn. uzyskuje nadwyżkę przychodów nad kosztami ich uzyskania, co zapewnia rozwój i perspektywy dalszego funkcjonowania?
- czy firma realizuje tendencje wzrostu produktywności, zasobów osobowych, czasowych i finansowych, które są także źródłem poprawy rentowności?
- czy firma nie jest nadmiernie zadłużona, bądź szerzej, czy ma racjonalną strukturę finansowania aktywów, tj. odpowiednie proporcje kapitałów?

Sprawozdanie finansowe stanowi także istotną bazę informacyjną w procesach zarządzania, zwłaszcza w kształtowaniu sytuacji finansowej w przedsiębiorstwie.

Audyt zewnętrzny, polegający przede wszystkim na badaniu sprawozdań finansowych, jest podstawowym instrumentem oceny wiarygodności i rzetelności tak majątku przedsiębiorstwa, źródeł jego finansowania, a także wyników finansowych kształtowanych przez strumienie przychodów i kosztów ich uzyskania.

Ta szczególna rola i funkcje audytu zostały uregulowane aktami normatywnymi najwyższej rangi – krajowymi i międzynarodowymi. Firmy audytorskie i audytorzy, to osoby zaufania publicznego, a ich opinie dotyczące danych sprawozdawczych są podstawą formułowania wiodących ocen, zwłaszcza:

- rzetelności sytuacji majątkowej i finansowej firmy i wyniku finansowego;
- zgodności, co do formy i treści obowiązujących badaną jednostkę przepisami prawa;
- że zostało oparte na prawidłowym prowadzeniu ksiąg rachunkowych.

Audytor, stosując odpowiednie metody, sposoby analizy i oceny całokształtu systemu rachunkowości poddaje rewizji i ocenie zwłaszcza następujące fakty, zdarzenia i procesy:

- całokształt systemu rachunkowości badanej jednostki;
- funkcjonowanie kontroli wewnętrznej w jej całokształcie;
- potwierdzenie stanu aktywów i pasywów przez odpowiednią inwentaryzację;
- kompletność ujęcia wszystkich operacji gospodarczych kształtujących strumienie przychodów i kosztów;
- prawidłowość wyceny aktywów i pasywów, które mają istotny wpływ na stan majątkowy i finansowy badanej jednostki.

Audytor, wg. aktualnych rozwiązań prawnych obowiązujących w Polsce, nie ma obowiązku rozszerzonej oceny sytuacji finansowej badanej jednostki, zwłaszcza jej zdolności do kontynuacji działalności w najbliższej przyszłości. Jeśli badana jednostka przyjęła, że sprawozdanie finansowe zostało sporządzone przy założeniu kontynuacji działalności, a audytor stwierdza, że w spółce kapitałowej na koniec badanego roku występują pewne nieprawidłowości, audytor powinien zarówno w sprawozdaniu z badania sprawozdania finansowego, jak też np. w specjalnym piśmie do zarządu spółki wskazać na te nieprawidłowości. Wymaga to stosownych działań i ewentualnie podjęcia nadzwyczajnych decyzji przez właścicieli spółki.

Opinia audytora, to publiczny dokument charakteryzujący sytuację majątkową i finansową badanej jednostki. Powinien być on z należytą uwagą rozpatrzony przez organy decyzyjne badanej jednostki.

Opinia audytora stanowi swego rodzaju publiczne świadectwo wiarygodności lub jej braku dla zewnętrznych kontrahentów jednostki: dostawców, odbiorców, banków i innych jednostek.

Podstawowe zasady rachunkowości, tak w teorii, jak i w praktyce są stałe. Często przyjmuje się, że rachunkowość jest nauką ścisłą wśród nauk ekonomicznych. Współczesny świat, w tym większość krajów wkracza w kolejny etap rozwoju oparty na nowoczesnych rozwiązaniach innowacyjnych: cyfryzacji, robotyzacji procesów gospodarczych. System rachunkowości, zwłaszcza w jednostkach biznesowych był zawsze w czołówce zastosowania nowoczesnych rozwiązań informatycznych. Obecnie też to ma miejsce. W coraz szerszym zakresie system rachunkowości w całym jego kształcie opiera się na rozwiązaniach informatycznych, poczynając od dokumentów księgowych, poprzez system ewidencji, aż do sprawozdań finansowych, które także w formie elektronicznej są przesyłane do stosownych organów, które mają do tego prawo, zgodnie z rozwiązaniami prawnymi.

Ostatnie dwa lata funkcjonowania gospodarki światowej pod wpływem epidemii koronawirusa spowodowały w gospodarce światowej i każdym kraju oddzielnie istotne zakłócenia. Nadmierne wydłużenie łańcuchów dostaw, brak różnicowania źródeł zakupu i ich przybliżenia do potrzeb odbiorców oraz wiele innych zjawisk spowodowały, że należy wiele zmienić, tak w procesach rzeczowych, pieniężnych, a także w szeroko pojętych systemach informacyjnych, w tym, w systemie rachunkowości, a także w audycie zewnętrznym. Zwiększa się tempo cyfryzacji – dotyczy to także systemu rachunkowości. Tworzone są i rozwijane

procedury i procesy zdalnego audytu firm. Epidemia przyspieszyła te procesy. Jesteśmy tak w Europie, jak też w większości krajów świata u progu czwartej rewolucji gospodarczej i informacyjnej. Wiele problemów jest dopiero do rozwiązania. To są wyzwania szczególnie złożone, a procesy nabierają tempa. System rachunkowości i audytu mają bogate doświadczenia, mają szansę spełnić te oczekiwania.

Literatura:

1. Aleszczyk J., *Rachunkowość finansowa od podstaw*. Wyd. Zys i S-ka, Poznań 2016.
2. Marzec J., Śliwa J., *Procedury i dokumentacja badania sprawozdań finansowych przedsiębiorstw. Studium przypadku*. Wyd. Difin, Warszawa 2016.
3. Skowronek Cz., Piechowicz B., *Analiza i kształtowanie sytuacji finansowej polskiego sektora przedsiębiorstw*. Wyd. Collegium Mazovia Innowacyjna Szkoła Wyższa, Siedlce 2012.
4. Ustawa z dnia 29.09.1994 r. o rachunkowości (tekst jednolity: Dziennik Ustaw z 2021 roku, pozycja 217).

УДК 657

Смірнова Ірина

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Смірнова Надія

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПАРАДИГМИ ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНОГО БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Розвиток системи бухгалтерського обліку характеризується об'єктивним історичним процесом її трансформації на базі формування облікових парадигм. Парадигми є науковим підґрунтям бухгалтерського обліку як практичної діяльності та відображають специфічний інституційний вплив на середовище бухгалтерського обліку, що у сучасних умовах носить об'єктивний міжнародний характер. Облікові парадигми відображають усталену систему поглядів людства на бухгалтерський облік, як інструмент забезпечення цілей його користувачів (власників капіталу, держави, кредиторів, суспільства).

Історично сформовані основні парадигми обліку, що трансформуються у напряму забезпечення функціонування облікових підсистем (управлінського, податкового, статистичного обліку, виробничого обліку і бюджетування) [1]. Зміна економічних умов викликає появу нових ознак в системі бухгалтерського обліку, які свідчать про формування нової облікової парадигми.

У сучасних наукових працях автори, як правило, вказують на нагальну необхідність перегляду наявних парадигм і пропонують власний підхід до

формування парадигми бухгалтерського обліку. Серед нових парадигм науковці пропонують парадигму подвійної інформаційної динаміки (Н.М. Малюга [4]), парадигму бухгалтерського обліку економіки гармонійного розвитку (В.М. Жук [3]), парадигму інтелектуального бухгалтерського обліку (М.С. Пушкар [5]), парадигму глобального бухгалтерського обліку (С.Ф. Голов [2]) та інші.

Серед вказаних концептуальних підходів до розвитку системи бухгалтерського обліку більшість наукових позицій підтримує запровадження МСФЗ. Крім цього процес, що опосередковують особливості нормативного регулювання системи бухгалтерського обліку в Україні та країнах світу, підтверджують, активне поширення МСФЗ як основи складання та подання фінансової інформації для переважної більшості груп користувачів. МСФЗ застосовуються більшістю країн світу безпосередньо або в якості основи для розробки національних стандартів. Швидкість їх впровадження свідчить про цілеспрямоване лобіювання інтересів інтернаціональних власників капіталу на рівні урядів країн задля забезпечення глобалізації бізнесу. Відповідно науковці зазначають, що на основі концепції запровадження міжнародних стандартів фінансової звітності на рівні країн світу формується нова сучасна парадигма інтернаціонального бухгалтерського обліку.

Необхідно зазначити, що відповідно до сучасних облікових парадигм та з врахуванням особливостей розвитку економіки, суспільства та національних традицій різними країнами (наприклад, Канадою, Австралією, США) в ХХ столітті було розроблено національні облікові концепції. Створювалися подібні концепції в результаті спільної праці вчених і практиків облікової сфери, а також аудиторів, представників фондових бірж та інших зацікавлених суб'єктів. Розробка концепції обліку і звітності відбувається протягом тривалого періоду, вимагає високого професіоналізму, відповідального підходу, тривалих обговорень і узгоджень.

Кожній країні властиві певні відмінності, які зумовлені національними особливостями і чинниками розвитку. У зв'язку з цим кожна країна має свою національну систему бухгалтерського обліку.

Традиційно виокремлюють такі характеристики національної системи бухгалтерського обліку:

- використання системи національних бухгалтерських стандартів, розроблених з урахуванням національних особливостей розвитку економіки;
- національний план рахунків;
- система організації бухгалтерського обліку в масштабі фірм;
- методологія визначення кінцевого фінансового результату;
- система фінансової звітності.

Наявність різних підходів до формування систем обліку ускладнювало «спілкування» національних підприємств на міжнародному рівні. В умовах глобалізації, що характеризується створенням і функціонуванням ТНК до характеристик національної системи доцільно віднести долучення країни до

певної системи стандартизації.

Друга половина ХХ століття поставила перед світовим економічним співтовариством безліч нових проблем, серед яких і потреба в розробці та впровадженні міжнародних стандартів у сфері обліку і фінансової звітності. До цього процесу спонукали ряд причин. Однак основними серед них є наступні дві: інтернаціоналізація ринків капіталу та глобалізація економіки, розширення та поглиблення світових економічних зв'язків, створення транснаціональних компаній (ТНК).

У цих умовах стало необхідним, щоб всі компанії незалежно від національної приналежності однаково формували та розкривали: поточний фінансовий стан (баланс) і фінансові результати (звіт про прибутки і витрати), а також динаміку фінансового стану (звіт про рух капіталу і грошових коштів).

У працях провідних науковців у сфері обліку, як проблемне питання, розглядається відсутність єдиного наукового бачення процесів міжнародної стандартизації: від сприйняття міжнародної стандартизації обліку як панацеї та невідворотного явища до критики механічного перенесення міжнародних норм у національні середовища.

Стандартизація є процесом встановлення єдиних правил ведення обліку (на національному та міжнародному рівні), що забезпечується шляхом уніфікації обліку, тобто забезпечення його зіставності на державному та наддержавному рівні, або ж шляхом гармонізації, що виступає в першу чергу засобом приведення методології бухгалтерського обліку до єдиних міжнародних вимог (МСФЗ). Засобами реалізації (досягнення, забезпечення) стандартизації є уніфікація та гармонізація. Об'єднуючим поняттям при цьому виступає процес конвергенції, як зближення національних, регіональних та глобальних правил обліку.

Таким чином, сьогодні необхідність єдиних міжнародних стандартів зумовлюється такими факторами:

- 1) інвестори шукають об'єкти для інвестування у всьому світі;
- 2) компанії бажають отримати кредит з найменшим відсотком в будь-якій країні;
- 3) об'єднання підприємств, які знаходяться в сусідніх країнах;
- 4) відмінності в системах бухгалтерського обліку зумовлюють неспівставність показників фінансової звітності.

Література:

1. Бруханський Р.Ф. Еволюція бухгалтерського обліку в світлі трансформації управлінських парадигм. *Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституціональних змін та сталого економічного розвитку: матеріали II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф.*, 25 листопада 2015 р. Луцьк: ЛНТУ, 2015. 180 с.
2. Голов С.Ф. Роль економічних теорій у подальшому розвитку бухгалтерського обліку. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2013. № 8. С. 3-9.
3. Жук В.М. Парадигма бухгалтерського обліку економіки гармонійного розвитку. *Економічні науки. Серія : Облік і фінанси. Збірник наукових праць*. 2009. Вип. 6 (24). С. 171-182.
4. Малюга Н.М. Концепція розвитку бухгалтерського обліку в Україні теоретико-

- методологічні основи : наук. доповідь. Житомир : ЖДТУ, 2006. 84 с.
5. Пушкар М.С. Метатеорія обліку або якою повинна стати теорія. Тернопіль: Карт-бланш, 2007. 359 с.

УДК 657.6.012.16

Солонина Наталія
судовий експерт відділу судової експертизи (м. Старобільськ)
Луганський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС України
м. Рубіжне, Україна

ЕКСПЕРТНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТІВ, ЩО СУПРОВОДЖУЮТЬ ОПЕРАЦІЇ ПОДАТКОВОГО ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Функціонування будь-якого суб'єкта господарювання супроводжується сплатою податкових платежів, які прямо чи опосередковано впливають на фінансові результати підприємства. Неповне нарахування, недоплата податків, несвоєчасне подання податкової звітності, помилки при організації податкового обліку передбачають застосування фінансових санкцій, стягнення штрафів, пені з платників податків. Для цього необхідно оптимізувати суму податкових платежів шляхом належної організації ефективного податкового обліку.

Податковий облік – це система групування інформації для визначення податкової бази по податках на підставі первинних документів, згрупованих в відповідності з порядком, передбаченим діючим податковим законодавством.

Податковий облік ведеться з метою формування повної та достовірної інформації про порядок врахування господарських операцій, що були проведені платником протягом звітного періоду з метою оподаткування, а також забезпечення інформацією внутрішніх та зовнішніх користувачів для контролю за правильністю нарахування, повнотою та своєчасністю перерахування податків до відповідних бюджетів, подачі податкової звітності[5].

Пунктом 2 статті 3 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» встановлено, що бухгалтерський облік – це процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень [1].

Бухгалтерський і податковий облік мають різні цілі. Бухгалтерський облік має на меті надання достовірної інформації про фінансовий стан підприємства для потенційних інвесторів. Податковий облік виконує фіскальні та регуляторні функції. Тому розбіжності між системами обліку будуть існувати.

Поряд з тим, бухгалтерський облік – це упорядкована система реєстрів із затвердженим Планом рахунків, завдяки чому досягається досить високий рівень об'єктивності фінансових показників.

Податкова звітність базується на даних фінансової звітності, основою

якої є бухгалтерський облік. Незалежно від двох систем обліку – податкового і бухгалтерського – завжди існує потреба їх співвідношення і виявлення причин розбіжностей [2].

Податкове законодавство визначає порядок і терміни сплати відповідних податків та неподаткованих платежів. На платників податків покладається відповідальність за правильність обчислення, своєчасність сплати податків і дотримання законодавства про оподаткування.

Основною організаційною формою податкового контролю фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання на предмет дотримання ними норм податкового законодавства, а також вимог відповідних статей Кримінального кодексу України, віднесених до підслідності податкової міліції є податкова документальна перевірка [4].

Оскільки несплата податків і зборів, кваліфікується як шкода, заподіяна державі, то її розмір і характер, відповідно зі ст. 64 КПКУ, підлягають доказу в процесі проведення досудового слідства та під час розгляду справи в суді. У разі виникнення сумнівів у правильності обчислення сум несплачених податків, ставиться питання про призначення судово-економічної експертизи.

Одночасно з пом'якшенням кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків, Податковим кодексом України, значно ускладнилася система штрафних санкцій за порушення податкового законодавства. Крім того, цю і без того складну систему штрафів заплутують різні підзаконні акти різних податкових контролюючих органів. А це викликає значне збільшення звертань платників податків у господарські суди з приводу неправильного застосування до них штрафних санкцій податковими органами. Оскільки вирішення цих питань потребує спеціальних знань, то, практично, з кожної такої справи господарським судом призначається судово-економічна експертиза.

Такі експертизи повинні встановити: чи допущено платником податку приховування об'єктів оподаткування, яким способом вчинене це приховування; чи відповідає ведення бухгалтерського та податкового обліку на підприємстві вимогам чинних нормативних актів; чи вплинули виявлені порушення у веденні обліку на обчислення сум, що підлягають оподаткуванню; чи не допущені перекручування в обліку сум витрат і доходів підприємства; чи підтверджується документально донарахування сплати податків і зборів; чи правильно застосовані штрафні санкції до платників податків і зборів.

Основними матеріалами, що направляються для дослідження експерту-економісту, у таких випадках є:

- оригінал акту про перевірку фінансово-господарської діяльності підприємства, організації чи установи державною податковою інспекцією з усіма додатками. Причому цей акт повинен бути оформлений відповідно до вимог ДПС України;
- письмові пояснення керівника, головного бухгалтера й інших посадових осіб за висновками перевірки;

- вилучені оригінали первинних документів (накладні, акти виконаних робіт, банківські виписки, платіжні доручення тощо), облікових реєстрів, реєстрів податкового обліку (податкові накладні, книги обліку придбання і продажу товарів); форми фінансової та податкової звітності (податкові декларації та додатки до них), що підтверджують факти виявлених правопорушень під час сплати податків;
- відомості про наявне на підприємстві майно; дані про наявність і рух коштів на його рахунках у банку.
- інші матеріали справи (договори, угоди, аудиторські звіти (висновки), висновки інших судових експертиз і т. д.).

Судово-економічна експертиза повинна ретельно дослідити результати перевірки, проведеної працівниками податкової інспекції, проаналізувати використання ними всіх можливих методів і прийомів дослідження даних бухгалтерського та податкового обліку, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків, зборів та інших обов'язкових платежів.

Під час дослідження поданої інформації експерту необхідно враховувати, що податкове законодавство України є нестабільним і постійно змінюється, як у частині об'єктів оподаткування, так і в частині наданих пільг окремим категоріям платників податків. Тому, під час розгляду матеріалів, експерт повинен точно встановити який законодавчий акт діяв у період, коли мало місце ухилення від сплати податку. Якщо порушення мало місце в період дії як одного, так і іншого закону, то суму несплачених податків треба обчислювати окремо за кожен період, у якому діяв той чи інший закон.

Проведення судово-економічних та інших експертиз зі справ, пов'язаних з ухиленням від сплати податків, вимагає певного періоду часу, а також пов'язано з витратами значних коштів. Тому, призначаються судово-економічні експертизи, як правило, в кінці розслідування і тільки в тих випадках, коли з'ясування всіх обставин за такою справою іншими методами не є можливим [3].

Отже, судово-економічна експертиза є одним із засобів доказування у кримінальних провадженнях з питань ухилення від сплати податків. Основне призначення експертних досліджень полягає у формуванні повної доказової бази, що надає сторонам кримінального провадження значно широкі можливості у доказуванні.

Література:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 лип. 1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 10.12.2021).
2. Гуцаленко Л.В., Михальчишина Л.Г., Сидорчук В.М., Пентюк І.К. Судово-бухгалтерська експертиза : навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2011. 352 с.
3. Дікань Л.В., Понікаров В.Д., Кожушко О.В. Судово-економічна експертиза : навчально-практичний посібник. Х.: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 221 с.
4. Дондик Н.Я., Дондик Г.П. Судова бухгалтерія : навчальний посібник. К., 2011. 208 с.

5. Задорожний З.В., Гугул Г.І., Омецінська І.Я. Податковий облік : навчальний посібник. Тернопіль. ТНЕУ, 2009. 288 с.

УДК 657

Столяр Людмила

кандидат економічних наук

Головний бухгалтер ТДВ «Чернівецький хімзавод»

м. Чернівці, Україна

СТАН ТА ОРГАНІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ НА СУЧАСНИХ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Відповідно до норм Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» мета бухгалтерського обліку на підприємстві є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан та результати діяльності підприємства [1].

Отже, підприємства в сучасних умовах господарювання зацікавлені в отриманні своєчасної, достовірної інформації про бізнес-процеси, що відбуваються на підприємстві. Управління діяльністю промислових підприємств на пряму залежить від рівня організації обліку. Організація бухгалтерського обліку – це найперший крок, від якого залежить ефективність побудови фінансового та управлінського обліку на підприємстві та ефективність діяльності підприємства в цілому. Відповідно, раціональна організація обліку є оптимальною системою побудови облікового процесу з метою отримання і надання достовірної, оперативної, аналітичної і якісної інформації для управління виробничою діяльністю підприємств.

Організація обліку – це складний комплексний процес, який включає, крім відображення господарських операцій в первинних документах, облікових регістрах, інформації на рахунках обліку відповідно до законодавчо-нормативної бази, здійснює групування витрат за об'єктами обліку для потреб управління. Від того, як організовано облік на підприємстві, як він виконує свої облікові, контрольні та аналітичні функції, значною мірою залежить рівень прийнятих управлінських рішень. Таку ж думку підтримує професор Бутинець Ф.Ф.: «правильно організований і грамотно побудований бухгалтерський облік є передумовою ефективного функціонування підприємства» [2].

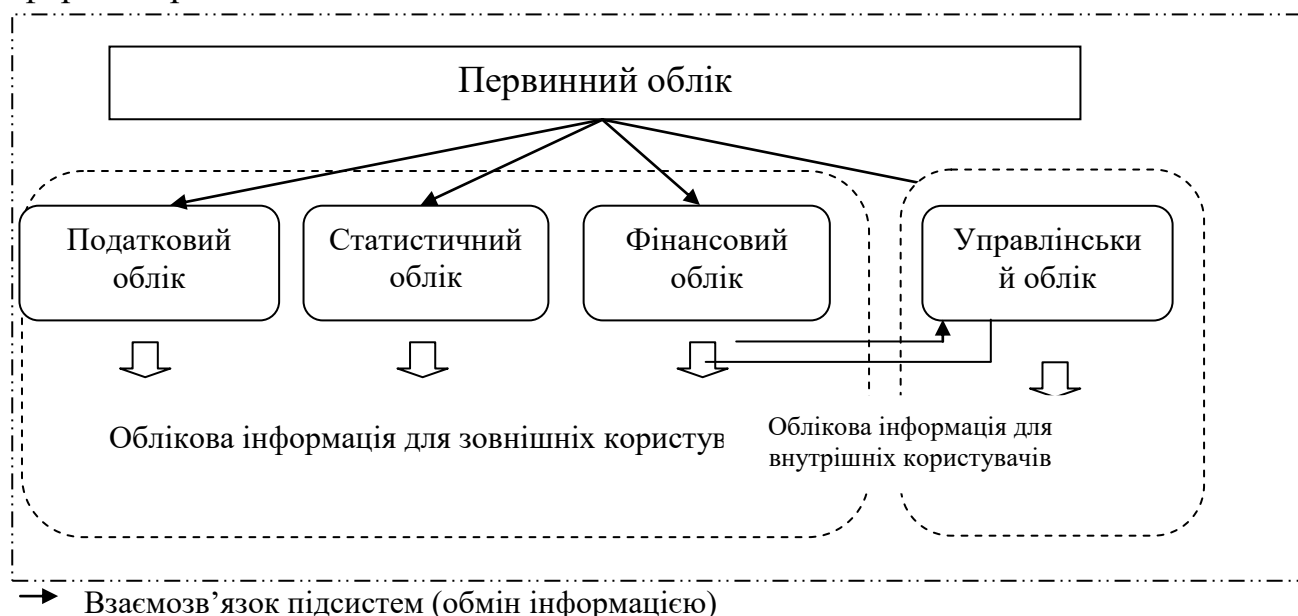
Так історично скалось, що облік на підприємстві поділяють на фінансовий та управлінський. Окремо розрізняють відповідні служби на підприємствах, що їх забезпечують. Проте слід зауважити, що це характерно для великих підприємств, концернів. Аналізуючи чисельність суб'єктів господарювання в 2020 р. в Україні, слід зауважити, що 99,04% українських компаній – це малі та мікропідприємства. Рівень середніх підприємств – 0,93% [3]. Питома вага великих компаній взагалі незначна – 0,03%. Тобто, ми

розглядаємо малі підприємства, на яких облік ведеться інтегровано однією службою, або навіть одним бухгалтером. Також слід зауважити, що «тіньова економіка» розділила облік на підприємстві на облік «самого підприємства» та облік «декількох ФОПів».

Окремі науковці, в сфері бухгалтерського обліку, класифікують облік у залежності від інформації, що надається його користувачам. Управлінський облік забезпечує інформацією менеджерів та робітників підприємства, збирає, обробляє та зберігає інформацію для прийняття рішень. Фінансовий облік забезпечує підготовку та представлення фінансових звітів зовнішнім користувачам, процес регламентований на законодавчому рівні. Інформація фінансового обліку носить історичний характер, тоді як інформація управлінського обліку завжди є оперативною, своєчасною та актуальною та зорієнтована на майбутнє.

На сучасних промислових підприємствах не можливо відокремити фінансовий та управлінський облік, така позиція сформувалась у процесі історичного розвитку обліку. Між управлінським та фінансовим обліком, є багато спільного, вони ґрунтуються на єдиних засадах організації обліку на підприємстві та обліковій політиці, єдиній системі первинного обліку, єдності норм і нормативів, використовують принципи подвійного запису та єдині методичні прийоми, ведуться в єдиному інформаційному середовищі.

Виходячи з вище викладеного та проведених досліджень практики ведення бухгалтерського обліку на промисловому підприємстві в сучасних умовах господарювання вважаємо що на підприємстві діє єдина інтегрована облікова система, що поділена на підсистеми залежно від завдань облікової інформації рис. 1.

Рисунок 1 – Облікова система підприємства
(взаємозв'язок між підсистемами)

Фінансовий та управлінський облік є підсистемами облікової системи підприємства, до якої також входять первинний облік, податковий та

статистичний. Всі види обліку тісно пов'язані між собою інформаційними каналами передачі даних. У всіх видів обліку єдина мета – створювати інформацію, незалежно від того, які об'єкти обліку, завдання та особливості того чи іншого виду. Всі види обліку діють неізолювано, а доповнюють один одного таким чином створюючи єдину інформаційну базу для прийняття управлінських рішень. Первинний облік є основою для інших видів обліку і надає інформацію, що використовуються для складання фінансової, управлінської, податкової та статистичної звітності. Фактично первинний облік це облік основних процесів, зокрема облік процесу виробництва продукції та її реалізації, в результаті чого визначається загальна сума витрат. В фінансовому обліку обліковуються фактичні витрати співставляють з отриманими доходами та визначають фінансовий результат діяльності підприємства, кінцева мета складання фінансової звітності. В підсистемі управлінського обліку формується інформація про витрати для потреб прогнозування, планування та контролю. Завданням управлінського обліку є складання звітності, забезпечення необхідною інформацією власників, керівників та менеджерів, яка сприятиме досягненню стратегічних цілей розвитку підприємства. Проте взаємодія фінансового та управлінського обліку відбувається на підставі комплексного використання первинної інформації та доповнення інформації одного виду обліку іншим.

Отже фінансовий та управлінський облік доповнюють один одного, розвиваються та удосконалюються у взаємозв'язку, виконуючи найбільш повно, ефективно та якісно завдання та функції, характерні для кожного з них, з метою надання повної, оперативної, своєчасної та достовірної інформації внутрішнім та зовнішнім користувачам. Вплив організації обліку на процес прийняття управлінських рішень відбувається через тісний взаємозв'язок підсистем інтегрованої облікової системи: первинний облік, фінансовий облік та управлінській. Це окремі складові єдиної системи обліку на підприємстві, що поєднані між собою інформаційними каналами передачі даних, щодо обліку основних процесів.

Література:

1. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 лип 1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 09.10.2021)
2. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський облік в Україні. Міфологія. Частина 2. Житомир: ЖДТУ, 2009. 524 с.
3. Кількість юридичних осіб за організаційно-правовими формами господарювання : Інформація Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/edrpooy/ukr/EDRPU_2020/ks_opfg/ks_opfg_0120.htm (дата звернення: 29.10.2021)

ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ БЛОКЧЕЙН В УПРАВЛІНСЬКОМУ ОБЛІКУ ПІДПРИЄМСТВ

Глобалізація економіки призвела до збільшення попиту на різноманітні операції та підвищення складності трансакцій між діловими партнерами на ринку. Тому на міжнародному рівні корпорації дедалі частіше вибудовують високі вимоги до управлінського обліку, зокрема в контексті формування підґрунтя для ухвалення стратегічних рішень та функціонального забезпечення створення цінності у мережі партнерських відносин різного рівня.

Розглянувши перспективні напрями застосування інноваційних досягнень ІТ-сфери в обліковій системі ділового партнерства підприємств [1], доведено, що завдяки підтримці штучного інтелекту, хмарних сервісів, блокчейну, інших технологій, розвивається інструментарій управлінського обліку.

Саме технологія блокчейн уможливорює розширення інформаційного забезпечення управлінського обліку, адже здатна сформувати справедливе та безпечне середовище функціонування суб'єкта господарювання. Відкритість розподілених мереж ділового партнерства призведе до нового, більш прозорого бізнес-середовища, а відтак, до формування насиченої інформаційної мережі.

Варто зауважити, що ділові партнери, зазвичай, не бажають оприлюднювати власні оперативні та фінансові дані внутрішнього середовища, проте відкритий ланцюг формування цінності априорі є прозорим та достовірно інформативним. За таких умов відбувається становлення нового бізнес-середовища.

Технологія блокчейн здатна розширити можливості управлінського обліку не лише на оперативному (поточному), але й на стратегічному рівні. Це підтверджують Д. Тапскот й А. Тапскот, які вважають, що «блокчейн – це цифровий розподілений реєстр, який неможливо підробити. Його можна не лише використовувати для відтворення (запису) фінансових операцій, але й для створення цінності у багатьох сферах» [2]. Інші науковці розвивають ідею незворотної розподільчої фінансової системи, яка ґрунтується на перевагах децентралізації та надійності технології блокчейн. Проте вони застерігають, що без значного обсягу довірених вузлів у мережі ділової взаємодії, безпека фінансової інформації ніколи не буде повністю вирішеною за допомогою технології блокчейн [3].

Доречним є твердження, що «в майбутньому, завдяки блокчейну, економічне середовище взаємної довіри, спільного використання та національної автономії, збору, інтеграції та аналізу інформації буде більш

ефективним, що сприятиме інформаційному забезпеченню системи управлінського обліку» [4].

Науковий доробок у сфері застосування технології блокчейн в обліку поки незначний і перебуває на етапі дискусій. Саме тому пропонуємо розглянути дві основні функції блокчейн в управлінському обліку підприємств: децентралізацію і транспарентність.

Децентралізація передбачає наявність чітко розподіленого сховища даних управлінського обліку. Звичний підхід до зберігання інформації, за яким дані зберігають у декількох масивах і керуються центральними «вузлами», замінюється децентралізованим управлінням. Трансакція формується за спільної участі різних «вузлів», у яких накопичують та зберігають повну інформацію про інші трансакції. Кожен «вузол» має змогу керувати даними та брати участь у їх записі, перегляді та оновленні, підтримуючи досягнення цілей усією мережею блоків для кожного вузла. Тому нема потреби у централізованому обладнанні під час запису та зберігання інформації. Дані трансакції передаються між діловими партнерами, а згодом формують мережеві відносини. Характерні особливості децентралізації полягають у вчасному передаванні інформації, за якого підприємства мають змогу отримувати великі обсяги інформації про трансакції та швидко адаптуватися до мінливого середовища ринку.

Децентралізація, як функція блокчейн, здатна значно удосконалити стратегічний управлінський облік підприємства. Перш за все, у зовнішньому середовищі підприємство може створити карту мережевих відносин із діловими партнерами, позиціонує себе як ядро. Зважаючи на модель «п'яти сил Портера» [5], зв'язки та записи трансакцій конкурентів і ділових партнерів із підприємством відображають на одній карті ланцюга блоків. На підприємствах формують інформаційне забезпечення стратегічного управління через комплексний і глибокий аналіз ділової взаємодії з різними контрагентами в ланцюжку блоків. Відтак, відбувається активна взаємодія між діловими партнерами у ланцюгах, обмін інформацією для досягнення спільних цілей.

З іншого боку, всередині підприємства також треба створити карту мережевих зв'язків за кожним видом діяльності зі стратегією, як ядром. Нагадаємо, що у ланцюгу створення цінності продукту, діяльність підприємства поділяють на основну (постачання сировини, виробництво та переробку, зберігання і транспортування готової продукції, маркетинг, післяпродажне обслуговування) й допоміжну (управління закупівлями, людськими ресурсами тощо). Підприємства можуть використовувати приватний ланцюг для запису та передавання інформації. Такі ланцюги інформації не є анонімними. Тому здатні підвищити контроль діяльності різних центрів відповідальності. Автономне забезпечення консенсусу, надання дозволів, встановлення правил взаємодії у ланцюгу відносин і передавання інформації, здатне підвищити гнучкість блокчейну в інформаційній мережі підприємства.

Друга функція блокчейн в управлінському обліку – транспарентність. Здебільшого транспарентність розуміють, як «комплексний (інтегральний)

показник відкритості суб'єкта економіки, який відображає адекватність вимогам користувачів, рівень повноти розкриття та доступності звітної інформації про його поточний стан і перспективи діяльності» [6]. Особливість такої функції полягає у технології блокчейну чітко розподіляти ділянки обліку. Довіра користувачів до інформації зростає, адже усі учасники «вузлів» мають право читати інформацію про трансакції. Асиметрія інформації значно зменшується, що робить трансакції прозорішими та мотивує користувачів активніше брати участь у побудові блокчейну. Зі збільшенням кількості користувачів, зростають обсяги трансакцій, збільшується масив даних, що ускладнює модифікацію інформації та формує позитивний цикл. З одного боку, це допомагає на підприємствах збирати й систематизувати достовірну інформацію для ухвалення стратегічних управлінських рішень; з іншого боку, довіра між діловими партнерами у ланцюжку сприяє поступовому формуванню прозорих базових даних між підприємствами.

Розглянуті функції блокчейну дають змогу розробити механізм формування консенсусу між діловими партнерами у просторі та часі. Це спрощує визначення цінностей, а згодом і взаємодію – реконфігурацію цінностей у діловому партнерстві. Для підприємств із кількома структурними підрозділами керівний орган має встановити для них цілі й елементи облікової політики, ухвалити рішення про розподіл ресурсів. Тут важливо чітко координувати роботу між підрозділами. До прикладу, якщо виробничий і маркетинговий персонал не співпрацюватимуть активно, можливість удосконалити продукт для адаптації до змін ринку можна втратити. Саме вдало розроблений механізм формування консенсусу здатний допомогти діловим партнерам (зовнішнім і внутрішнім) досягти консенсусу щодо створення цінності. Це дасть змогу вирішити проблему достовірної оцінки ефективності діяльності за кожним рівнем відповідальності у системі управлінського обліку. Низка робіт з оцінки ефективності може відбуватися безперервно, згідно теорії вхідних і вихідних даних, зважаючи на стратегічні цілі, налагоджену науково-обґрунтовану оцінку фінансових і нефінансових показників діяльності, а також визначальних чинників успішного управління підприємством тощо.

Література:

1. Струк Н.С. Перспективні напрями застосування інноваційних досягнень ІТ-сфери в обліковій системі ділового партнерства підприємств. *Облік і контроль в управлінні підприємницькою діяльністю: М-ли VII міжнар. наук.-практ. конф. (25 жовтня 2019 р.)*. Кропивницький: ПП «Ексклюзив-Систем», 2019. С. 249-250.
2. Tapscott D, Tapscott A. Blockchain revolution: how the technology behind bitcoin is changing money, business, and the world. New York: Penguin Random House. 2016. 368 p.
3. Liucheng Zh., Linlin Y. Research on the application of blockchain technology in accounting industry from the perspective of big data. *Friends of the accounting*. 2018. № 1. P. 157-160.
4. Choumin K., Lijun L., et al. Review and review of management accounting research in China. *Accounting research*. 2019. № 2. P. 49-56.
5. Porter M. E. The five competitive forces that shape strategy. *Harvard Business Review*. Vol. 86. № 1. 2008. P. 78-93.
6. Ігумнов В.М. Основні напрямки дослідження транспарентності. *Міжнародний бухгалтерський облік*. 2011. № 41 (191). С. 47-53.

Субботіна Віолетта
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Борисова Світлана
доктор економічних наук, доцент
професор кафедри фінансів, банківської справи та підприємництва
Донбаська державна машинобудівна академія
м. Краматорськ, Україна

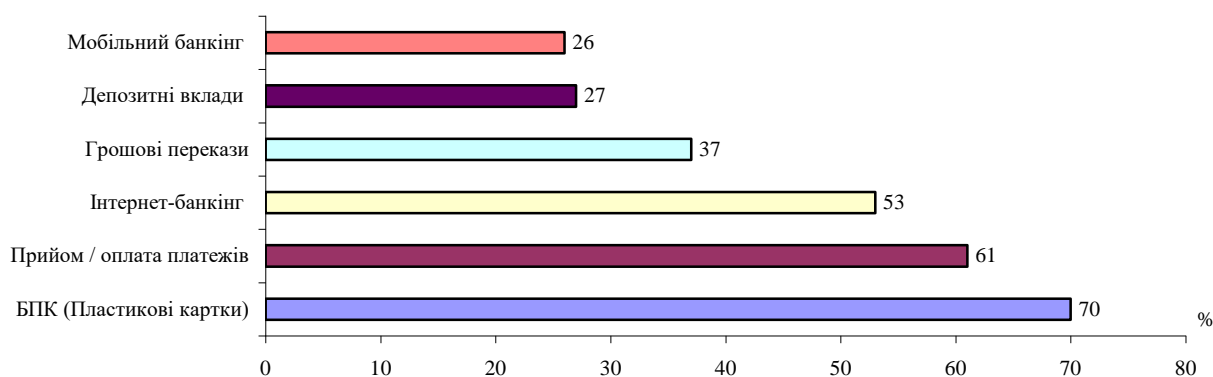
ІННОВАЦІЇ В БАНКІВСЬКОМУ БІЗНЕСІ

Сучасна економіка не стоїть на місці. Зміни відбуваються практично у всіх сферах соціально-економічних систем. Фінансовий сектор, який завжди стояв на передовій технологічних змін, переживає один з наймасштабніших етапів еволюції. Банки остаточно йдуть в цифрову площину, і, як вважають експерти і самі банкіри, в підсумку світ прийде до банків без офісів, без співробітників, без грошей і без клієнтів. В умовах зростання конкуренції у банківському бізнесі систематичне впровадження інноваційних продуктів і технологій є запорукою покращення процесу обслуговування клієнтів, застосування нових продуктів і послуг, ефективного завоювання й утримання відповідних сегментів фінансового ринку. Тому основною задачею в діяльності банків на першому місці стоїть розробка та вдосконалення банківських послуг з метою кращого задоволення потреб клієнтів на даний момент часу та у перспективі [6, 7].

Інновації в банківському бізнесі розуміють як нові чи кардинально видозмінені послуги або продукти, впроваджені в банківський процес сучасні інноваційні технології, що дозволяють отримати економічний або соціальний ефект, як для клієнтів банку, так і для самих банківських установ. На нашу думку, інноваціями можна також назвати перспективні стартап-проекти, що впроваджуються в банківському бізнесі, розвиток і вдосконалення банківської справи в цілому. Не зважаючи на складну політичну ситуацію в країні, банківська система України безперервно розвивається, впроваджує в свою діяльність новітні продукти, застосовує технології штучного інтелекту і машинного навчання. Варто зазначити, що новітні технології на сучасному етапі розвитку, у т.ч. банківської системи, пов'язані зі всесвітньою мережею Інтернет. Тому актуальним є відстеження зв'язку розвитку інновацій та електронних ресурсів [1].

Банки стають конгломератами величезних масивів інформації, їм необхідний такий інноваційний продукт, який дозволить надалі скорочувати витрати і збільшувати прибуток. Саме тому штучний інтелект, новітня обробка величезних масивів інформації і правильне їх застосування з точки зору таргетування банківських продуктів – це те, що представляє для банківського бізнесу особливий інтерес. Тенденцією 2020-2021 рр. можна вважати збільшення обсягу безготівкових розрахунків і переказів, кількості користувачів електронними онлайн-сервісами. Через це на фінансовому ринку

збільшилася кількість пропозицій як від банків, так і від фінтехкомпаній, включаючи нові мобільні додатки необанків [7]. Банки активно оптимізували бізнес-процеси, провели типізацію клієнтів і стандартизацію наявних процедур для інтеграції в онлайн-сервіси. Слід зазначити, що банківська діяльність України продовжує динамічно розвиватися, про це наочно свідчать статистичні дані: за даними НБУ, банківський сектор у січні-жовтні отримав прибуток 58,35 млрд. грн., що на 46,5% більше (+18,53 млрд. грн.), ніж за цей же період минулого року. Доходи банківської системи за 10 місяців збільшилися на 4,1% – до 217,8 млрд. грн., витрати банків за 10 місяців зменшилися на 5,9% – до 159,4 млрд. грн. [5]. Поруч з цим, стрімко розвивається й банківське обслуговування. На рис. 1 представлено рівень популярності послуг, що найчастіше використовуються в системі Інтернет-банкінгу.

Рисунок 1 – Найбільш популярні банківські послуги в Інтернеті [3]

З поширенням популярності мобільного банкінгу поступово впроваджуються нові продукти в банківському бізнесі. Почалося проведення ідентифікації клієнта за допомогою NFC-чипів, які містяться у телефонах. Діапазон операцій досить широкий: контроль за залишком на рахунку, різного роду платежів, перекази коштів, кредити тощо. Причому такі операції є більш безпечними, ніж операції за картками, тому що в операторів є можливість відстежити мобільний телефон за ідентифікаційним номером [1]. На сьогодні смартфони з NFC-модулем є конкурентом безконтактних карток. Операція оплати проходить на телефоні через додатки Google Pay та Apple Pay. Через це багато клієнтів переходить на безконтактні технології, не використовуючи безконтактні картки. Ті клієнти, які підключили NFC, більш активні, при цьому використання технології зростає приблизно на 30%. Тривалий час банки впроваджували інновації, які полегшували торгівлю, наприклад, оплату за допомогою сканування обличчя (послуга FacePay24 від ПриватБанку), намагалися поширити оплату за QR-кодами, промотували сервіс P2P-переказів. Також завдяки системі BankID спростилась верифікація клієнтів. У даний час банки також інтегрують екосистеми своїх додатків із «державою в смартфоні» (додаток «Дія») [4].

У напрямку впровадження інноваційних технологій та розвитку систем дистанційного обслуговування протягом останніх років активно розвиваються вітчизняні банки, серед всіх можна окремо виділити ПрАТ «ПриватБанк»,

АТ «Ощадбанк», ПрАТ «Альфа-Банк», АТ «ОТП Банк» [3]. Першим банком України, що запровадив систему дистанційного обслуговування, вважається саме ПриватБанк. АТ «Ощадбанк» націлений на впровадження більш масштабних інноваційних проєктів. На сьогодні цікавою перспективою, наприклад, у діяльності та розвитку «Ощадбанку», є започаткування банку без відділень, тобто створення необанку (система, яка надає банківський і платіжний сервіс без відділень банку, існує в електронній системі). Можна стверджувати, що необанкінг – це майбутнє всієї банківської системи. На сьогодні в Україні першим повноцінним проєктом необанкінгу є Monobank (сервіс, що надає клієнту певний набір послуг: класичні чи віртуальні картки, можливість відкривати депозити, отримувати кредити та сплачувати їх, а також інші послуги традиційних банківських установ) [3].

Труднощі 2020-2021 рр. призвели до низки змін у процесах інноваційного розвитку банківського бізнесу. Банківські інновації, зокрема інноваційні цифрові технології, вже широко застосовуються в наскрізних процесах формування клієнтського досвіду: в маркетингу (крос-продаж та індивідуальні пропозиції для клієнтів, таргетування рекламних звернень), в обслуговуванні (скоринг, чат-боти і голосові помічники, пошук аномалій в клієнтських документах), у бек-офісних процесах (комплаєнс, управління ризиками, інтелектуальна обробка документів і т. п.).

Таким чином, банківські інноваційні технології та продукти спонукають до створення перспектив прогресивного розвитку банківської діяльності, що потребує формування та втілення нестандартних інноваційних рішень. Запровадження банківських інноваційних технологій дає змогу зменшувати витрати, ефективно управляти ресурсами банків, збільшити прибуток від діяльності, що в підсумку, приведе до зростання конкурентоспроможності банківської інноваційної діяльності та сталого розвитку банківського бізнесу.

Література:

1. Чайковський Я., Ковальчук Я. Банківські інновації: перспективи та загрози електронних банківських послуг. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/34314/1/%...%B9.pdf> (дата звернення: 01.12.2021)
2. Яким став сучасний банкінг та з якими викликами банки зіткнулись у 2021 р. URL: <https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine/metamorfoza-sovremennogo-bankinga-vuzovu-2021-g-376457/> (дата звернення: 01.12.2021)
3. Чкан І.О, Чкан А.С. Електронний банкінг для бізнесу і населення як запорука розвитку ринкової інфраструктури. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/4_2020/60.pdf (дата звернення: 01.12.2021)
4. Топ 50 провідних банків України 2020. URL: https://banksrating.com.ua/wp-content/uploads/2020/07/50_banks_2020.pdf (дата звернення: 01.12.2021)
5. Finbalance – Інтернет-портал про фінанси та економіку. URL: <https://finbalance.com.ua/news/nbu-bankivska-sistema-v-sichni-zhovtni-zbilshila-pributok-na-465---do-5835-mlrd-hrn> (дата звернення: 01.12.2021)
6. Борисова С.Є. Формування стратегічних напрямів розвитку фінансового ринку України. *International Scientific-Practical Conference Modern Transformation of Economics and Management in the Era of Globalization: Conference Proceeding*. Klaipeda:

Baltija Publishing. January 29, 2016. P. 280-284.

7. Борисова С.Є. Розвиток світового фінансового ринку в умовах глобалізації : монографія. Вінниця: ДонНУ. 2015. 310 с.

УДК 657

Таращенко Володимир

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту та економічного аналізу

Буличов Олександр

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Університет державної фіскальної служби України
м. Ірпінь, Україна

ПРОБЛЕМАТИКА ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

У кожній країні податкова система відіграє важливу роль не лише на рівні держави, але й для кожного громадянина. Забезпечувати фінансову базу країни та бути головним знаряддям реалізації її податкової політики є суттю податкового контролю.

Головною проблематикою податкової системи є визначення та ефективно забезпечення меж свободи й необхідності у поведінці суб'єктів податкових правовідносин через відповідні законодавчі, правові норми, у захисті права власності окремих платників та інтересів суспільства, які реалізуються у фінансово-податковій діяльності держави. При цьому здійснення податкового контролю та проведення перевірок, зокрема документальних планових та позапланових, обумовлює настання певних правових наслідків для суб'єктів податкових правовідносин (контролюючих органів та платників податків) в частині використання прав та обов'язків.

Новим для України є те, що протягом 2020-2021 р.р. в Україні здійснюються певні заходи щодо запобігання поширенню і виникненню нових штамів коронавірусної хвороби (COVID-19). Наслідком цього є введення певних обмежень, ступінь запровадження яких залежить від епідеміологічної ситуації, котрі вплинули на можливості проведення контрольно-перевірочних заходів, в тому числі і з податкового контролю, відповідними контролюючими органами.

Згідно із статтею 61.1 Податкового Кодексу України податковим контролем є система заходів, що вживається контролюючими органами та координується центральним органом виконавчої влади з метою правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства з питань регулювання обігу готівки, проведення розрахункових та касових операцій, патентування, ліцензування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи [1].

При цьому варто зауважити, що згідно з Податковим кодексом України формами податкового контролю є: ведення обліку платників податків, інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів податкової служби, перевірки та звірки щодо дотримання законодавства, моніторинг контрольованих операцій та опитування посадових, уповноважених осіб та працівників платника податків [1]. Найефективнішою формою такого контролю є перевірка, за допомогою якої швидко виявляються та стягуються недоїмки та забезпечується податків, зборів та обов'язкових платежів до бюджету та державних цільових фондів [2].

Окрім обмеженості у здійсненні у зв'язку з епідеміологічною ситуацією в Україні податковий контроль має й інші проблеми, які вже існують тривалий час і пов'язані з взаємовідносинами між платником податків та контролюючими органами (таблиця 1).

Таблиця 1 – Проблеми податкового контролю та шляхи їх вирішення

Проблеми у сфері податкового контролю	Шляхи вирішення проблеми
Недостатня реалізація принципу гласності у здійсненні податкової політики, відсутність практикування форм і методів участі громадян у прийнятті рішень, що стосуються їхніх інтересів	Обов'язковий вільний доступ платників податків до інформації щодо діяльності контролюючих органів стосовно таких платників податків. У разі порушення принципу повинно відбуватися притягнення таких посадових осіб та органів до відповідальності
Високий рівень корупції та прояви бюрократії	Виявлення корупційних схем, неухильне настання відповідальності за корупційні правопорушення; розробка та удосконалення законодавства щодо реалізації заходів з подолання та попередження проявів корупції, розробка методичних рекомендацій щодо дій у разі виявлення корупції
Відсутність загальнодержавної комплексної програми, яка була б покликана формувати податкову культуру населення	Запровадження обов'язкової програми щодо ознайомлення населення з податковим законодавством та відповідальністю за його порушення, ознайомлення зі своїми правами та обов'язками у сфері оподаткування
Недосконалість законодавства	Редагування та виправлення помилок, подвійного тлумачення статей в Податковому кодексі України; відповідність статей Податкового кодексу України та інших законів, постанов та положень, які взаємопов'язані та стосуються одного і того ж питання
Низький рівень взаємодії органів, які захищають права платників податків із законодавчою та виконавчою владою	Тісна співпраця контролюючих органів із організаціями, які захищають права платників податків, врахування їх пропозицій, скарг та інтересів в сфері оподаткування
Відсутність належного рівня захисту прав платника податку в чинному законодавстві	Удосконалення законодавства в частині захисту прав платників податків та неухильне врахування їх прав у взаємовідносинах з контролюючими органами
Невиконання принципу рівності – відповідальність за податкові	Дотримання принципу рівності всіх перед законом; внесення змін в чинні нормативно-правові акти, які

Проблеми у сфері податкового контролю	Шляхи вирішення проблеми
правопорушення несуть не всі учасники податкових взаємовідносин	регулюють відносини у сфері податкового контролю в частині втілення принципу рівності учасників правовідносин на рівні гарантій держави

Джерело: складено авторами на основі [3]

Крім цього, залишається актуальним питання ефективного проведення податкових перевірок, зниження кількості помилок під час їх проведення та формування правдивих висновків на їх основі [3].

У підсумку можна сказати, що на податкові органи покладено обов'язок запровадити внутрішні процедури, які мінімізують ризик помилок, посилять прозорість і ясність їхніх дій. Особливістю існування нормативно-правового забезпечення діяльності податкових органів України були і досі є правові колізії окремих положень законодавчих документів, що призводять до суперечок між контролюючими органами та платниками податків. Наслідком цього є збільшення судових спорів, які в таких випадках вирішуються на користь платників податків.

Вважаємо, що існування нечіткого, суперечливого нормативного регулювання правовідносин між контролюючими органами та платниками податків порушує принцип правової визначеності. Наповнення державного бюджету напряму залежить від такого контролю. Тому, із визначених вище проблем варто зробити висновок про необхідність усунення корупції, дотримання всіх принципів податкової системи та врахування інтересів платників податків, за рахунок яких і відбувається наповнення бюджету країни. Зволікання у вирішенні цих проблем призведе до підвищення рівня ухилення від оподаткування та від податкової відповідальності, а також погіршення взаємовідносин між суб'єктами податкового контролю, що матиме негативний вплив.

Література:

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 10.12.2021)
2. Насипайко Д.С., Самсонова К.В. Податковий контроль в Україні: особливості та шляхи вдосконалення. *Наукові записки*. 2017. № 12 (ч. 1). С. 80-83.
3. Князькова В.Я. Фіскальна ефективність податкового контролю та напрями його покращення. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2017. № 3 (74). С. 116-123.

УДК 657

Таращенко Володимир

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту та економічного аналізу

Нікітіна Софія Вадимівна

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Університет державної фіскальної служби України
м. Ірпінь, Україна

ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Процеси діджиталізації та цифровізації є невід'ємною складовою сучасного розвитку української економіки. Варто зазначити, що передумовою цьому, окрім глобальних економічних змін, була пандемія COVID-19. У 2020 році більша кількість підприємств була вимушена перелаштувати свою роботу у дистанційний формат. Розуміючи потребу у створенні нових форм взаємодії, за допомогою online, органи державної влади також перевели частину процесів у цифровий формат. Таким чином, діджиталізація стрімко увійшла у життя суб'єктів господарювання. Діджиталізація не обійшла стороною й процес проведення аудиту, який є взаємодією суб'єктів господарювання із суб'єктами, уповноваженими на здійснення аудиту.

Зазначимо, що цифровізація є поштовхом до покращення методів та способів проведення аудиту. Найбільш важливим питанням у процесі здійснення аудиту в умовах діджиталізації є якісне та ефективне здійснення оцінки ризиків. Деякі підприємства мають матеріально-технічне забезпечення для швидкої передачі документів, даних бухгалтерського обліку та іншої необхідної інформації за допомогою прикладних програм. У той час, інші підприємства можуть не мати таких можливостей, у результаті чого на аудит витрачається більша кількість часу, в тому числі, людських ресурсів. Тому найбільш ефективною формою здійснення аудиту в умовах діджиталізації є встановлення єдиного імперативного механізму подання документів, а також закріплення порядку здійснення взаємодії, при проведенні аудиту із застосуванням спеціального програмного забезпечення [3, с. 10-11].

Недотримання умов рівності та загальнообов'язковості призведе до виникнення диспозитивності у цьому процесі, що у свою чергу, ставить суб'єкти господарювання у нерівні умови. У [1, с. 12] електронний аудит характеризується як використання сучасних технологій цифрової економіки задля організації аудиторської діяльності, до якої входять аудиторські перевірки фінансової звітності, підготовка аудиторського висновку та супутні послуги аудиту. Застосування спеціальних програм при проведенні аудиту нівелює порушення законодавства України, а також Міжнародних стандартів аудиту.

Зауважимо, що така форма не змінить предмету аудиту, його сутності та змісту, вона виключно поставить всі суб'єкти у рівні умови, що буде позитивно впливати на них. Оскільки, при проведенні аудиту із застосуванням прикладних програм, цей процес не затягується, він відбувається швидше та із мінімальним стресом для підприємства і процесу виробництва. Зупинимо увагу на ще одній проблемі, яка може заважати проведенню аудиту в умовах діджиталізації. Насамперед, це – забезпечення прозорого механізму здійснення аудиту. Ми вважаємо що ця проблема є детермінантою проблеми недовіри до вище описаних програм. Ці дві проблемні сфери значно впливають на взаємодію та

якість проведення аудиту, тому що між суб'єктом проведення і суб'єктом перевірки має існувати чітка лінія взаєморозуміння та довіри [2].

Найбільш релевантним вирішенням цього питання є проведення просвітніх заходів, які б давали чітке розуміння щодо користування прикладними програмами. Такі заходи можуть відбуватись у формі онлайн-конференцій, самітів, оголошень або навіть інфографік. Оскільки у людей, об'єктивно виникає почуття недовіри, коли вони не володіють інформацією. Якщо існуватимуть такі роз'яснювальні заходи, представники бізнес-сектору зможуть переконатись у тому, що комп'ютерний аудит – це логічний наслідок, породжений причиною у потребі нових форм проведення аудиту в умовах діджиталізації.

Отже, у висновку можна сказати, що питання діджиталізації є надзвичайно актуальним в умовах сьогодення. Оскільки процеси діджиталізації активно увійшли у сферу економіки, у зв'язку із чим, додали особливостей до процесу проведення аудиту. Найбільшою зміною є введення програм для забезпечення проведення віддаленого аудиту. Такі програми ефективно впливають на аудит та його результати.

Література:

1. Гуцаленко Л.В., Коцупатрий М.М., Марчук У.О. Внутрішньогосподарський контроль: К.: Центр учбової літератури, 2014.
2. Федулова Л.І. Цифрова трансформація (цифровізація) регіонів України. 2019. URL: academy.gov.ua/pages/dop/198/files/4ba4c1b4-cefe-4f27-b58b3aee7c8cf152.pdf (дата звернення: 01.12.2021)
3. Апалькова В.В. Концепція розвитку цифрової економіки в Євросоюзі та перспективи для України: *Вісник Дніпропетровського університету*. 2015. С. 9-18

УДК 336.71

Тимків Андрій

кандидат економічних наук, керівник інклюзивного науково-методичного центру, викладач кафедри фінансів, обліку та оподаткування ім. С.Юрія НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут» м. Кам'янець-Подільський, Україна

ТРАНСФОРМАЦІЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ВПЛИВОМ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Цілковито очевидним є той факт, що на сьогодні банківська система як невід'ємна складова глобальної економічної системи зазнає синхронного впливу процесів, що обумовлені бурхливим розвитком інновацій у сфері інформаційно-технічного забезпечення та фінансової інфраструктури.

Традиційні банківські послуги (депозити, кредити, розрахунки та платежі) перетворюються нині у новаторський інструмент для суб'єктів господарювання з безліччю можливих варіантів здійснення, із надскладними

системами захисту. До здійснення банківських операцій долучаються сотні та тисячі гаджетів, а сама фінансова діджиталізація стає новітньою формою банківської діяльності.

Як зазначають деякі дослідники, «в сучасних реаліях провідним стратегічним завданням банківської діяльності є забезпечення активної стабільності, тобто здатності не просто долати кризові явища, але й забезпечувати управління системою платежів і розрахунків, здійснювати інвестування та кредитне забезпечення реального сектора, спрямовувати заощадження до виробничої сфери, регулювати рух грошових потоків згідно із встановленою грошово-кредитною політикою держави, впливати на швидкість грошового обороту, рівень інфляції тощо» [3, с. 18]. А для того, щоб реалізувати дану стратегію безумовно необхідно модернізувати свою діяльність в контексті продуктових інновацій, технологічних інновацій, маркетингових інновацій, управлінських інновацій. Така модернізація, на наш погляд повинна відбутися завдяки цифровізації.

Традиційні завдання для сучасного конкурентоздатного банку можна вирішити лише за умови цифровізації «продуктового» асортименту, використання сучасних цифрових технологій, використання цифрового банківського маркетингу та цифровізація управлінських процесів. Усе це є передумовою для трансформації банківської діяльності. Так, цифровізація та діджиталізація сприяє віртуалізації банківської діяльності, а відтак, обумовлює виникнення віртуальних банківських продуктів, віртуальних банків, віртуального банківського персоналу. Наприклад, доволі популярним є такий банківський продукт як віртуальна картка, яка не завжди прикріплена до основної пластикової картки. За допомогою такої картки можна виконувати абсолютно усі види банківських операцій володіючи лише смартфоном, планшетом чи комп'ютером.

Уже на сьогодні у світі та й і в Україні існує таке поняття як віртуальний банк. Як приклад, можна привести проект Універсал банку заснований у 2017 році – Monobank, як перший фінансовий стартап у банківській системі України.

Використання віртуального банківського персоналу в Україні можна проілюструвати прикладом із досвіду Приватбанку, який у 2019 році використав т.з. «PrivatJobBot» тобто віртуального працівника бота як рекрутера який займався пошуком і підбором персоналу [2].

Віртуалізація банківської діяльності веде за собою економічно обґрунтоване управлінське рішення щодо скорочення банківських відділень і на сьогоднішній день таке скорочення відбулося більше як на половину.

Безперечно скорочення фізичних відділень банків веде за собою скорочення банківського персоналу та зниження попиту на фахівців з банківської діяльності на ринку праці. Натомість, зростає попит на фахівців у сфері ІТ для банківських установ. Крім того, велика увага приділяється технічним можливостям для самообслуговування, тобто зростання кількості банкоматів, терміналів тощо.

Скорочення витрат на обслуговування клієнтів та фізичну присутність

банків (відділення, філії) передбачає зміщення акцентів банківського маркетингу на віртуалізацію взаємовідносин з клієнтами. Деякі користувачі «спробувавши більш зручні онлайн інструменти, користувачеві складно повертатися до старої дискомфортної системи» [4].

Незважаючи на зручність онлайн банкінгу, в Україні існує велика частина населення, що є потенційними банківськими клієнтами, в яких існує проблема із т.з. «цифровою грамотністю», як розширення можливості до використання сучасних інформаційних технологій. Саме тут важливо досягнути ефективного поєднання фінансової та цифрової грамотності населення України.

Таким чином, цифровізація економічних відносин на сьогодні здійснює значний вплив на банківську діяльність, особливо на взаємовідносини із банківськими клієнтами. Такий вплив має як позитивний економічний ефект для самих банків так і негативний соціально-економічний ефект для суспільства в цілому. Саме такі негативні наслідки цифровізації на сьогодні повинні стати основною проблемою сучасних наукових досліджень.

Література:

1. Завербний А.С., Сокульський Н.Р. Пандемія як каталізатор цифровізації банківської системи в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 2. С. 5-9
2. Кількість структурних підрозділів банків. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#5> (дата звернення: 01.12.2021)
3. Шпильовий В.А., Фімяр С.В. Концептуальні підходи до визначення сутності банківської діяльності в умовах модернізації економічної системи. *Агросвіт*. 2015. № 13. С. 14-18

УДК 336.64

Ткаченко Ірина

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів та бухгалтерського обліку
Економіко-технологічний інститут імені Роберта Ельворті
м. Кропивницький, Україна

ДЕТЕРМІНАНТИ ТА ІМПЕРАТИВИ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасні умови господарювання характеризуються нестабільністю та невизначеністю у соціально-економічній сфері України та вимагають швидкої та гнучкої реакції на їх зміну [1, с. 72]. Тривалий нищівний вплив фінансово-економічної кризи як на українську економіку в цілому, так і на окремих суб'єктів господарювання пояснює детермінанти соціально-економічної дисфункції та низький рівень фінансової безпеки. Забезпечення достатнього рівня фінансової безпеки підприємствами в агресивному економічному середовищі є необхідною умовою їх подальшого існування [2].

Узагальнення існуючих наукових підходів дозволило визначити

фінансову безпеку підприємства як стан фінансової системи підприємства, при якому завдяки ефективному управлінню фінансовими ресурсами забезпечується його стабільний розвиток, нейтралізація фінансових ризиків та загроз, узгодженість фінансових інтересів та реалізація стратегічних цілей діяльності [3]. Однак, досі не існує єдності щодо визначення індикаторів та методичних підходів оцінювання рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання. Безпечне функціонування будь-якого суб'єкта господарювання передбачає вчасне виявлення всіх проблем та недоліків його діяльності [4, с. 88].

Актуальність здійснення управління фінансовою безпекою суб'єктів господарювання зростає, наслідки якого позитивно відобразяться як на рівні фінансової безпеки підприємств, так і на строках стабілізації економіки. [6, с. 3]. Оцінка фінансової безпеки підприємства тільки за станом його фінансів є необхідною, однак, не достатньою умовою, а відтак – не перспективною. Значна кількість чинників фінансової безпеки не мають кількісних характеристик, або мають їх невизначені порогові значення [6, с. 96].

Слід зазначити, що система забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва має носити попереджувальний характер щодо розвитку кризових явищ, забезпечуючи йому власну ефективну діяльність та носити стратегічний характер [2]. Нагальність розробки адаптивних попереджувальних та захисних реакцій підприємства на основі комплексного аналізу загроз визначає актуальність формування методичного забезпечення системи управління фінансовою безпекою з використанням математичних методів управління детермінантами фінансової безпеки.

Необхідність вдосконалення та імплементація методичного забезпечення моніторингу фінансового стану суб'єктів господарювання, системи раннього попередження кризового розвитку, контролю за виконанням заходів з формування фінансової безпеки і оцінка отриманих результатів шляхом використання математичних методів аналізу та фінансового інструментарію, не викликає сумніву Здійснення зазначених заходів створить дієвий інструмент запобігання кризам, забезпечення стабільної та ефективної фінансової діяльності [7, с. 5].

Отже, проблема щодо дослідження і розробки дієвого механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства достатньо актуальна як у теоретичному, так і у практичному плані. Забезпечення фінансової безпеки підприємств повинно мати стратегічний характер. Система забезпечення фінансової безпеки підприємства має бути інтегрована у його фінансово-економічний механізм, носити стратегічний характер, що дозволить здійснювати постійний адаптивний моніторинг стану суб'єктів господарювання та приймати ефективні фінансові рішення.

Література:

1. Каламбет С.В., Півняк Ю.В., Ткаченко І.П. Узагальнення досвіду ідентифікації кризових явищ на підприємствах України. *Вісник Східноукраїнського університету імені Володимира Даля. Науковий журнал*. 2013. № 12 (201). С. 71-79.

2. Балацький О.Є. Стратегія Забезпечення фінансової безпеки підприємства: сучасні реалії. *Ефективна економіка* 2015. № 8. URL: [/http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4237](http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4237) (дата звернення: 02.12.2021)
3. Ставерська Т.О., Шевчук І.Л. Механізм управління забезпеченням фінансової безпеки підприємства. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/09/253.pdf>. (дата звернення: 02.12.2021)
4. Слецьких С.Я., Петрищева К.Г. Методичні імперативи оцінювання фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 3 (53). С. 88-93.
5. Могиліна Л.А. Управління фінансовою безпекою підприємств в умовах економічної нестабільності : автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.08. Суми, 2014. 24 с.
6. Божуха Л.М., Ткаченко І.П. Застосування лінгвістичного класифікатора в системі забезпечення фінансової безпеки підприємств. *Збірник тез наукових робіт учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції "Розвиток економічної системи в контексті міжнародного співробітництва"*, Одеса, 18 січня 2020 року, С. 96-101.
7. Пластун О.Л. Розвиток системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва сфери матеріального виробництва: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.08. Суми, 2007. 26 с.

УДК 336:64

Ткаченко Ірина

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри фінансів та бухгалтерського обліку

Канєвський Максим

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Економіко-технологічний інститут імені Роберта Ельворті

м. Кропивницький, Україна

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕЗУЛЬТАТАМИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ: ЗАВДАННЯ ТА ЗНАЧЕННЯ

На сучасному етапі економічного розвитку України в умовах реальної самостійності суб'єктів господарювання все більшого значення набуває реалізація принципів самоокупності та самофінансування. Основним фактором їхньої реалізації є формування достатнього розміру фінансових результатів [1, с. 2].

Фінансові результати суб'єктів господарювання відображають універсальну економічну категорію, яка враховує ключові чинники досягнення основної мети підприємницької діяльності – доходи та витрати, визначають рівень ефективності господарювання за всіма напрямками їх діяльності. Зростання фінансових результатів суб'єктів господарювання створює фінансову основу для самофінансування їх діяльності, впливаючи таким чином на можливість розширеного відтворення.

Функціонування будь-якого суб'єкта господарювання, незалежно від його організаційно-правової форми та видів його діяльності, в умовах конкурентного середовища визначається його здатністю створювати необхідну суму доходу або прибутку. Враховуючи зазначене, прибуток як основний показник фінансових результатів визначає його ключову роль у системі комплексного

економічного аналізу, оскільки на його основі оцінюється ступінь досягнення кінцевої мети діяльності підприємства.

Провідна роль фінансових результатів полягає в тому, що вони забезпечують зміцнення бюджету держави, сприяють інвестиційній привабливості, діловій активності підприємств у виробничій і фінансовій сферах [1, с. 2]. Враховуючи результати статистичних спостережень можна засвідчити кризу ефективності діяльності більше 25% вітчизняних підприємств. Тому в зростанні прибутку зацікавлені підприємства і держава. Прибуток становить основу економічного розвитку суб'єктів господарювання та основу зміцнення їх фінансових відносин з партнерами та іншими контрагентами.

Дослідження теоретичних та практичних аспектів формування доходів і витрат діяльності підприємства – прямих складових фінансового результату діяльності, знайшли своє відображення в працях багатьох відомих вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, узагальнення яких дозволяє зробити висновки про те, що облік та контроль фінансових результатів діяльності підприємств є одним з дискусійних та рейтингових питань, оскільки саме прибуток/збиток виступає індикатором успішності господарюючого суб'єкта і слугує одним з головних чинників щодо прийняття управлінських рішень [2, с. 2].

Сучасні рекомендації щодо вдосконалення методики контролю фінансових результатів суб'єктів господарювання справедливо пов'язані з необхідністю налагодження процесу їх бюджетування та стратегічного планування. Однак, залишаються дискусійними питання, пов'язані з формуванням фінансових результатів та їх використанням як самостійних об'єктів управління з побудовою багаторівневої функціональної системи управління.

Узагальнюючи різні точки зору вчених-економістів можна сказати, що прибуток є одним з основних показників ефективності їх діяльності, який на законодавчому рівні визначений як основна мета їх діяльності.

Прибуток є основою розвитку будь-якого суб'єктів господарювання та основним джерелом поповнення їх фінансових ресурсів, формування централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів. За рахунок прибутку відбувається формування бюджетних ресурсів держави, здійснюється розширення підприємств, матеріальне стимулювання працівників, рішення соціально-культурних заходів тощо.

Пошук резервів зростання прибутку, шляхів його ефективного формування та використання передбачає забезпечення насамперед наявності таких умов, як подолання кризи взаємних неплатежів, поліпшення ціноутворення, оптимізації інших операційних витрат та витрат на збут. Практичне використання зазначених методів сприятиме фінансовому оздоровленню та фінансовій стабілізації суб'єктів господарювання на основі зростання його рентабельності. В отриманні максимального прибутку зацікавленими є не тільки керівництво і трудові колективи суб'єктів господарювання, але і держава в цілому.

Література:

1. Мелушова І.Ю. Ефективність формуванням фінансових результатів підприємств роздрібною торгівлі: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.07.05. Харків, 2006. 18 с.
2. Уткіна Н.В. Облік і контроль фінансових результатів діяльності підприємств: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.09. Київ, 2008. 22 с.

УДК 336.64

Ткаченко Ірина

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів та бухгалтерського обліку

Маслов Іван

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Економіко-технологічний інститут імені Роберта Ельворті
м. Кропивницький, Україна

ФІНАНСОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА: ЗАВДАННЯ АНАЛІЗУ ТА ДОСЯГНЕННЯ АДАПТИВНОСТІ РЕЗУЛЬТАТІВ

Ефективне функціонування підприємства в умовах ринкової економіки значною мірою залежить від обґрунтованості і якості прийнятих управлінських рішень, які ґрунтуються на результатах аналізу його фінансового стану. Діагностика фінансового стану підприємства є однією з ключових складових економічного аналізу, що надає можливість визначати рівень його конкурентоспроможності, здійснювати контроль за його ліквідністю, платоспроможністю, фінансовою та ринковою стійкістю, розробляти заходи щодо запобігання банкрутства.

Завдяки комплексній діагностиці фінансового стану з'являється можливість значно зменшити невизначеність та ризик, які притаманні будь-якому процесу прийняття управлінських рішень в ринковому середовищі господарювання [1, с. 264].

Фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, яке і характеризується системою показників, що відображають наявність, оптимальність розміщення та ефективність використання фінансових його ресурсів.

Аналіз фінансового стану підприємства є науковою базою прийняття управлінських рішень у бізнесі, а тому в умовах ринкової економіки загалом, та на сучасному етапі розвитку ринкових відносин в Україні зокрема, не втрачає свою актуальність та потребує повсякчасного удосконалення методики такого аналізу відповідно до ринкових тенденцій. Тож не дивно, що протягом тривалого часу проблема дослідження суті фінансового стану, його оцінки та управління фінансовим станом суб'єктів господарювання є однією з ключових тем сучасних наукових досліджень [2, с. 97], яка продовжує залишатися

дискусійною.

Застосування аналітичних досліджень для успішного функціонування фінансового менеджменту, системи контролю й аудиту фінансового стану дозволяє визначати найважливіші характеристики конкурентоспроможності підприємства та його потенціал у діловому співробітництві, сприяє зростанню ефективності реалізації економічних інтересів усіх учасників фінансових відносин. Зазначені аспекти знайшли відображення у працях українських та зарубіжних вчених і практиків, однак, ще не всі проблеми оцінки фінансового стану підприємств достатньо відповідають вимогам сучасної управлінської практики.

Аналіз фінансового стану підприємства має провадитись на основі методологічної єдності й узгодженості ієрархічно взаємопов'язаних мікро- та макрорівнів [3, с. 4].

Беззаперечним залишається той факт, що оцінка фінансового стану на підприємстві є основою створення інформаційної системи забезпечення управління і прийняття ефективних фінансових та господарських рішень. Вона становить інтерес для стейкхолдерів і тому одним з основних завдань кожного підприємства є пошук шляхів покращення фінансового стану. В той же час до основних проблем аналізу фінансового стану підприємства відносять формування системи якісного інформаційного забезпечення аналізу фінансового стану.

Під основними напрямками удосконалення організації і методики аналізу фінансового стану слід вбачати правильний вибір та раціональну методику розрахунків систем аналітичних показників, які відповідатимуть меті управлінського завдання та характеризуватимуть стан й тенденції фінансово-господарської діяльності в комплексі [4].

Отже, здійснене дослідження сучасних проблем організації аналізу фінансового стану підприємств дозволило зробити висновки щодо недостатньої міри їх адаптованості до сучасних реалій ринкової економіки. Вимагають уточнення чинники, які формують фінансовий стан підприємства, визначення категорії фінансового стану підприємства.

Література:

1. Сосновська О.О. Методичні підходи до діагностування фінансового стану підприємства. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»*. 2019. № 14. С. 264-271
2. Чепка В.В., Свідерська І.М., Гавриленко Ю.О. Фінансовий стан підприємства: теоретичні основи. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 19-20. С. 96-102
3. Головка І.В. Економічний аналіз фінансового стану підприємства : автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.09. Київ, 2009. 23 с.
4. Мегеден Н.М. Аналіз фінансового стану як інструмент забезпечення сталого розвитку суб'єкта господарювання. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/12/155.pdf> (дата звернення 02.12.2021)

Трегубова Марина
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Крук Олена
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів, банківської справи та підприємництва
Донбаська державна машинобудівна академія
м. Краматорськ, Україна

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК СПОСІБ ПОДОЛАННЯ КРИЗИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Сучасний економічний простір пропонує розширені можливості для розвитку діяльності підприємств, серед яких розробка та впровадження інноваційної трансформації. Актуальність розвитку та використання інновацій на підприємствах зумовлюється стрімким розвитком наукових досягнень та швидким технологічним прогресом. Таким чином, одним з головних напрямів інноваційної діяльності є рух у напрямку нових технологічних тенденцій.

На сьогодні впровадження інновацій набуває все більшого значення для розвитку суб'єктів господарювання, оскільки це дозволяє по-іншому розглянути можливості діяльності підприємств та розробити шляхи її вдосконалення. Інноваційна діяльність, що дозволяє забезпечити утримання конкурентних переваг, об'єднує діяльність уряду, інвесторів та вчених.

Впровадження інновацій на підприємствах неможливе без зацікавленості держави у цьому. Трансформації такого типу дозволяють не тільки розвинути або змінити вектор господарської діяльності та збільшити прибутки, але й забезпечити зростання податкових надходжень до бюджету, зменшити відсоток безробітних за рахунок залучення більшої кількості працівників, збільшити обсяги виробництва та випуску продукції, що буде конкурентоспроможною на світовому ринку. Оскільки головна мета господарської діяльності є прибуток та безперервність процесу виробництва, то інновації можна вважати одним з інструментів антикризового управління [2].

Як свідчить світовий досвід, інвестиції виступають ключовим чинником економічного розвитку, який забезпечує оновлення основного капіталу і сприяє підвищенню конкурентоспроможності товаровиробників на зовнішніх і внутрішніх ринках. До факторів, які здійснюють вплив на формування та реалізацію інвестиційної політики підприємства відносять: законодавчі, інституційні, кадрові питання і оподаткування. Враховуючи це, подолання даних перешкод, необхідність підвищення конкурентоспроможності і раціонального використання соціально-економічного потенціалу вітчизняних підприємств обумовлює визначення перспектив розвитку підприємства [5].

Згідно чинного законодавства інновації розглядаються як новостворені або вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, які здатні покращити структуру та якість виробництва та соціальної системи. У

свою чергу, інноваційна діяльність являє собою діяльність, що спрямовується на використання та комерціалізацію наукових досліджень та зумовлює випуск конкурентоспроможних товарів та послуг [4].

Однак, інноваційна діяльність, що впроваджується на підприємстві з метою запобігання кризи, являє собою капіталовкладення у розвиток основної продуктивної сили, якою можуть бути люди, технічне забезпечення, технології та наукові дослідження. Інноваційна діяльність пов'язана з залученням інвестицій та різних ресурсів, спрямованих на дослідження шляхів вдосконалення та покращення фінансового стану підприємства. Дослідження дозволяють виявити найбільш сприятливі шляхи трансформації діяльності суб'єкта господарювання та можливості освоєння ним нових технологічних рішень [7].

Інноваційна діяльність на підприємстві має декілька характерних ознак:

- створення або покращення вже існуючої стратегії виробництва товарів та послуг;
- врахування можливих змін навколишнього середовища;
- передбачення можливості комерціалізації інноваційних розробок;
- орієнтування на створення нового конкурентного простору [3].

Варто зауважити, що впровадження інноваційної діяльності на підприємстві має бути соціально, економічно та фінансово ефективним та сприяти зменшенню збитків та стабілізації фінансового положення.

Таким чином, динаміка зростання прибутку знаходиться у взаємозв'язку з розвитком виробництва, що потребує залучення інтелектуальних ресурсів та введення ноу-хау. Використання таких ресурсів дозволяє створити довгострокові конкурентні переваги не тільки на державному ринку, але й на світовому.

Підприємства, головною метою яких є забезпечення ефективної інноваційної діяльності дотримуються принципу тотальних нововведень, що дозволяє стимулювати новаторство та сучасні підходи до вивчення та покращення виробничої діяльності підприємства. Реалізація таких заходів передбачає залучення іноземних інвестицій через венчурні фонди [7].

Впровадження інноваційної діяльності неможливе без бачення кінцевого результату. Вітчизняні підприємства стикаються з проблемою реалізації окремих інноваційних проектів, які часто не пов'язані між собою, що призводить до нерівномірного нарощування прибутку. Сучасним підприємствам слід дотримуватися поетапного втілення інноваційних проектів – від одного до іншого – для одержання високої віддачі [6].

Серед основних причин незадовільної інвестиційної активності підприємств Донецької та Луганської областей – по-перше у зв'язку з наявністю на території Донецького регіону військового конфлікту значно скоротилася інвестиційна активність підприємств з усіх галузей промисловості та інших сфер економічної діяльності. Через ускладнення технологічного і виробничого процесу, виникнення логістичних проблем більшість підприємств значно або повністю скоротили свою діяльність в напрямку розвитку

інвестиційної діяльності. По-друге, низька здатність підприємств до самофінансування[1].

Підводячи підсумки, можна сказати, що впровадження інноваційної діяльності на підприємствах сприяє розширенню конкурентних пропозицій на ринку подібних послуг. Головним недоліком інноваційної активності підприємства є фінансування з власних коштів, що під час антикризових заходів може бути неможливим. Проте, зацікавленість держави у таких трансформаціях буде сприяти збільшенню податкових надходжень до бюджету.

Література:

1. Buleev I.P., Bryukhovetskaya N.Ye., Korytko T.Yu., Piletska S.T., Kruk O.N. Formation of a Regional Development Strategy According to the Level of Investment Activity of Enterprises. *Montenegrin Journal of Economics*. 2019. Vol. 15. № 3. P. 113-124.
2. Бараннікова Н., Шведа Н. Інновації як інструмент антикризового управління підприємством в умовах сталого розвитку. *Інноваційні засади управління підприємствами в умовах сталого розвитку: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції пам'яті почесного професора ТНТУ, академіка НАН України Чумаченка Миколи Григоровича (25 березня 2016 року)*. Тернопіль: ТНТУ ім. Івана Пулюя, 2016. С. 14-15
3. Гуменюк В.С. Вплив інноваційної діяльності на прибутковість підприємств. URL: <http://inmad.vntu.edu.ua/portal/static/1FEA5DCD-92F7-4B17-80D4-487949BC9E98.pdf> (дата звернення 10.12.2021).
4. Про інноваційну діяльність : Закон України від 4 лип. 2002 р. № 40-IV. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення 10.12.2021)
5. Крук О.М., Коритько Т.Ю. Процес формування інвестиційної політики підприємства. *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії*. 2016. № 3 (39). С. 86-90.
6. Мокряк К.В. Інноваційна діяльність в концепції системи антикризового фінансового управління підприємством. *Молодий вчений*. 2016. № 4. С. 142-146.
7. Синіговець О.М. Підвищення прибутковості підприємств на основі інновацій. *Вісник НТУ «ХП»*. 2019. № 23. С. 121-125.

УДК 332

Федоренко Наталія

старший судовий експерт

Черкаський науково-дослідний

експертно-криміналістичний центр МВС України

м. Черкаси, Україна

ЗВІТ ПРО ОЦІНКУ МАЙНА ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТАЛЬНОЇ ОБГРУНТОВАНOSTІ РОЗРАХУНКІВ ЧАСТКИ МАЙНА У РАЗІ ВИХОДУ УЧАСНИКА ЗІ СКЛАДУ ЗАСНОВНИКІВ ПІДПРИЄМСТВА

Практика судово-економічних експертиз свідчить, що органами слідства та суду все частіше на розгляд експертів-економістів виносяться питання, що потребують дослідження документів бухгалтерського і податкового обліку за операціями, що пов'язані з корпоративними правами.

Експертні дослідження з питань, де предметом дослідження є господарські операції з корпоративними правами, ґрунтуються на нормах загального законодавства, яким регулюється проведення експертиз. У якості об'єктів дослідження документальної обґрунтованості розрахунків частки майна у разі виходу учасника зі складу засновників підприємства використовуються не тільки первинні бухгалтерські документи, облікові реєстри та фінансова звітність підприємства, а й статутні документи, протоколи зборів учасників товариства про прийнятті рішення, тощо.

Правом кожного з учасників товариства з обмеженою відповідальністю є можливість виходу з компанії. В такому випадку на товариство покладається зобов'язання щодо виплати учаснику його корпоративної частки. Корпоративна частка – частка (пай, акції) господарського товариства, що утворене на основі цілісного майнового комплексу.

За Законом України «Про господарські товариства» [1], що діяв до 17.06.2018 р., при виході учасника з товариства з обмеженою відповідальністю йому виплачувалася вартість частини майна товариства, пропорційна його частці в статутному капіталі (стаття 54). Тому, діяло правило про розрахунок у пропорції до вартості майна товариства.

Тобто, вартість частини майна товариства, що підлягала виплаті, повинна була відповідати вартості активів товариства за вирахуванням вартості його зобов'язань (вартості чистих активів), пропорційній до частки учасника в статутному капіталі товариства.

При цьому в розрахунку враховувалися лише необоротні активи першого розділу балансу, а також обігові, що містяться у другому розділі, за винятком заборгованостей за внесками засновників компанії до статутного капіталу. З переліку статей пасиву до розрахунку бралися короткострокові і довгострокові зобов'язання за кредитами і позиками, кредиторська заборгованість, резерви майбутніх витрат та інші зобов'язання.

Однак, розрахована за балансом вартість активів товариства часто не відповідала реаліям ринку, вартості та цінності самого бізнесу. Суди частіше підтверджувалося право учасника товариства вимагати проведення з ним розрахунків на підставі дійсної (ринкової) вартості майна товариства, а не на підставі вартості, за якою майно обліковується у товаристві.

На законодавчому рівні це право було закріплено в новому Законі України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [2], яким введено новий об'єкт оцінки, з якого розраховується сума до виплати учаснику при виході з товариства з обмеженою відповідальністю, і узаконено ринкову вартість такого об'єкта.

Зокрема, в частині 8 статті 24 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [2] зазначено, що вартість частки учасника визначається виходячи з ринкової вартості сукупності всіх часток учасників товариства пропорційно до розміру частки такого учасника.

Такий об'єкт за можливостями встановлення його ринкової вартості не тотожний до оцінки майна товариства, як було раніше.

Вартість частки учасника розраховується виходячи з ринкової вартості сукупності всіх часток учасників товариства пропорційно до розміру оплаченої частки в статутному капіталі учасника, який вийшов. Під сукупністю всіх часток слід розуміти вартість товариства, або вартість його цілісного майнового комплексу.

Щодо «ринкової вартості майна», то мова йде про необхідність застосування Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» [3] та національних стандартів оціночної діяльності.

Зокрема, в Національному Стандарті № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» [4] це поняття ринкової вартості трактується наступним чином: «Ринкова вартість – вартість, за яку можливе відчуження об'єкта оцінки за угодою, укладеною між покупцем та продавцем, після проведення відповідного маркетингу за умови, що кожна зі сторін діяла із знанням справи, розсудливо і без примусу».

Тому, стверджувати про ринкову вартість частки, можливо лише тоді, коли суб'єкт оціночної діяльності належним чином, визначив чисту вартість активів товариства. З наведеного слідує, що учасник товариства з обмеженою відповідальністю має право, а товариство зобов'язане здійснити проведення розрахунків тільки за наявністю звіту про оцінку майна.

Реалізовувати процедуру з визначення ринкової вартості корпоративних прав учасників товариства (належної частки в чистих активах товариства) мають компетенцію суб'єкти оціночної діяльності на засадах незалежної оцінки, проведеної відповідно до законодавства про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність.

Суб'єкти оціночної діяльності – суб'єкти господарювання, юридична або фізична особа, що займається оціночною діяльністю згідно з чинним законодавством України та відповідає певним вимогам, у складі яких працює хоча б один оцінювач, та які отримали сертифікат суб'єкта оціночної діяльності, а також, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, які отримали повноваження на здійснення оціночної діяльності в процесі виконання функцій з управління та розпорядження державним майном та (або) майном, що є у комунальній власності, та у складі яких працюють оцінювачі.

Таким чином, при визначенні документальної обґрунтованості розрахунків частки майна у разі виходу учасника зі складу засновників підприємства з прийняттям Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [2] Звіт про оцінку майна, складений суб'єктом оціночної діяльності на засадах незалежної оцінки, проведеної відповідно до законодавства про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність, є обов'язковим об'єктом дослідження.

Література:

1. Про господарські товариства : Закон України від 19 вер. 1991 р. № 1576-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text> (дата звернення: 16.11.2021)
2. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 06

- лют. 2018 р. № 2275-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text> (дата звернення: 16.11.2021)
3. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні : Закон України від 12 лип. 2001 р. № 2658-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14#Text> (дата звернення: 17.11.2021)
  4. Національний стандарт № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» : Постанова Кабінету Міністрів України від 10 вер. 2003 р. № 1440 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.11.2021)

УДК 657

Фоміна Тетяна

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ОБЛІК ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОБ'ЄДНАНЬ СПІВВЛАСНИКІВ БАГАТОКВАРТИРНИХ БУДИНКІВ

Формування облікової політики є одним із найважливіших питань будь-якого підприємства, установи, організації. Аналіз практики ведення фінансово-господарської діяльності об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (далі – ОСББ) вказує на те, що процесу формування їх облікової політики приділяється недостатня увага. Тому вказані питання набувають доволі актуального значення.

Будь-яке ОСББ обчислює та затверджує на загальних зборах співвласників тариф на послуги з утримання будинку та прибудинкової території, який становить основу для формування кошторису об'єднання на рік. Питанням розрахунку тарифів ОСББ була присвячена робота авторів [1].

Майже всі ОСББ мають статус неприбуткової установи за кодом 0043 «Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, асоціації власників житлових будинків», а тому формують та подають до податкових органів Звіт про використання доходів (прибутків) неприбуткової організації, форма та зміст якого затверджено [2]. Інформаційною базою для складання даного Звіту, а також фінансової та статистичної слугують саме дані бухгалтерського обліку ОСББ.

Найбільш зручним, з нашої точки зору, є спосіб ведення обліку на ОСББ за допомогою використання он-лайн сервісу «ОССБ-online» через веб-браузер, який має такі можливості: виконання щомісячних нарахувань, робота з приладами обліку, формування квитанцій на сплату внесків співвласниками, реєстрація показів лічильників через SMS або чат-боти відповідних месенджерів, автоматизація зарахування оплати на основі даних установи банку, формування податкової, фінансової та статистичної звітності, щоденне резервне архівування бази даних ОСББ. За користування даним сервісом ОССБ

щомісяця вносить абонентську плату за користування ним, що закладено у складі накладних витрат при формуванні тарифу на утримання будинку та прибудинкової території.

Наказ про облікову політику ОСББ формується з урахуванням специфіки його діяльності та передбачає застосування робочого плану рахунків, орієнтовний склад якого наведено у таблиці 1.

Таблиця 1 – Орієнтовний робочий план рахунків об'єднань співвласників багатоквартирного будинку

Номер рахунка (субрахунка)	Назва рахунка
20	Виробничі запаси
301	Каса в національній валюті
311	Поточний рахунок
313	Інші рахунки в національній валюті
372	Розрахунки з підзвітними особами
373	Розрахунки за нарахованими доходами
377.1	Розрахунки зі співвласниками
377.2	Розрахунки за субсидіями
377.3	Розрахунки за пільгами
377.5	Ремонтний фонд
377.6	Розрахунки з іншими співвласниками
441	Нерозподілені прибутки
442	Непокриті збитки
48.1	Цільове внески співвласників
48.2	Відшкодування за субсидіями
48.3	Відшкодування за пільгами
631	Розрахунки з постачальниками
641	Розрахунки за податками
642	Розрахунки за обов'язковими платежами
651	Розрахунки за пенсійним забезпеченням
661	Розрахунки з оплати праці
685.1	Розрахунки за договорами цивільно-правового характеру
719	Інші доходи від операційної діяльності
79	Фінансові результати
80	Матеріальні витрати
81	Витрати на оплату праці
82	Відрахування на соціальні заходи
84	Інші операційні витрати
94	Інші витрати операційної діяльності

Запропонований план рахунків може бути доповнений рядом рахунків або виключати деякі з них за виробничої та господарської необхідності.

У таблиці 2 наведено типові бухгалтерські проведення, які можуть використовуватись саме на ОСББ.

Таблиця 2 – Бухгалтерські проведення з обліку нарахування плати за утримання будинку та прибудинкової території за окремими співвласниками на ОСББ

Зміст господарської операції	Бухгалтерське проведення	
	Дебет	Кредит
Нарахована квартирна плата за квартирою окремого співвласника (тариф × кв.м. житлової площі квартири)	377.1 «Розрахунки зі співвласниками»	48.1 «Цільові внески співвласників»
Нарахована пільга з квартирної плати за квартирою окремого співвласника (передбачена законодавством для пільгових категорій населення)	377.3 «Розрахунки за пільгами»	48.3 «Відшкодування пільг»
Нарахована субсидія з квартирної плати за квартирою окремого співвласника (передбачена законодавством для отримувачів субсидії)	377.2 «Розрахунки за субсидіями»	48.2 «Субсидії»
Сплата квартирної плати за квартирою окремого співвласника	311 «Поточний рахунок»	377.1 «Розрахунки зі співвласниками»

Нараховані суми пільг та субсидій, які відшкодовуються ОСББ шляхом асигнувань з бюджету, формуються на кредиті відповідних субрахунків рахунку 48 «Цільове фінансування».

У таблиці 3 представлено порядок «закриття» в обліку ОСББ рахунку 48 «Цільове фінансування».

Таблиця 3 – Порядок закриття рахунку 48 «Цільове фінансування» в обліку ОСББ у розрізі субрахунків

Зміст господарської операції	Бухгалтерське проведення	
	Дебет	Кредит
Нарахування квартирної плати співвласників	377.1 «Розрахунки зі співвласниками»	48.1 «Цільові внески співвласників»
Надходження асигнувань з бюджету на погашення субсидій мешканців	311 «Поточний рахунок»	48.2 «Субсидії»
Надходження асигнувань з бюджету на погашення пільг мешканців	311 «Поточний рахунок»	48.3 «Відшкодування пільг»
Списання на доходи операційної діяльності квартирної плати співвласників	48.1 «Цільові внески співвласників»	719 «Інші доходи від операційної діяльності»
Списання на доходи операційної діяльності субсидій	48.2 «Субсидії»	719 «Інші доходи від операційної діяльності»
Списання на доходи операційної діяльності пільг	48.3 «Відшкодування пільг»	719 «Інші доходи від операційної діяльності»

Залишок за рахунком 48.1 «Цільові внески співвласників» вказує на наявність дебіторської або кредиторської заборгованості за розрахунками співвласників по квартирній платі. Необхідно звернути увагу на те, що така ж сума заборгованість одночасно обліковується у вигляді дебетового або кредитового сальдо за рахунком 377.1 «Розрахунки зі співвласниками».

Звичайно, що наведені у таблиці 2 та 3 бухгалтерські проведення не є вичерпними для ОСББ. Проте, ми зупинили на них увагу через їх специфічність та відмінність від бухгалтерських проведеннь, які використовуються на інших підприємствах.

Література:

1. Фоміна Т.В., Пугаченко О.Б. Формування тарифу на послуги з утримання будинків та прибудинкових територій. *Міжнародний науковий журнал «Економічний дискурс»*. 2017. № 3. С. 82-92.
2. Про затвердження форми Звіту про використання доходів (прибутків) неприбуткової організації : Наказ М-ва фінансів України від 17 черв. 2016 р. № 553. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0932-16#Text> (дата звернення: 07.12.2021).

УДК 338.24(075.8)

Чумаченко Ольга

кандидат технічних наук, доцент

доцент кафедри економіки та підприємництва

Лунгул Ігор

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Центральноукраїнський національний технічний університет

м. Кропивницький, Україна

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Аналіз публікацій з проблеми формування, оцінки ресурсного потенціалу, а також його взаємозв'язку з економічним потенціалом розкриває низький рівень їх опрацювання на рівні підприємства [1]. Лише у деяких статтях робиться акцент на те, що не існує єдиного підходу та єдиної концепції з цих питань, хоча в науковій літературі на макрорівні вони обговорюються досить широко.

У науковій літературі існує безліч визначень потенціалів: «ресурсний», «виробничий», «економічний», в яких стираються розмежування між ними. Ці види потенціалів, з одного боку, можна назвати самостійними і повноцінними категоріями, а з другого – інтерпретувати процес взаємопроникнення потенціалів, «обмін» їх окремими елементами. Головна складність аналізу складу будь-якого виду потенціалу у тому, що його елементи функціонують одночасно та в сукупності.

Економічний потенціал залежить від наявності різних видів ресурсів для підприємства, незалежно від цього, використовуються вони чи ні. Проте ці ресурси мають бути оцінені, оскільки їх вартісна оцінка є основою оцінки економічного потенціалу підприємства.

У свою чергу, економічний потенціал, а відповідно, і виробничий потенціал характеризуються природними ресурсами, засобами виробництва, трудовим та науково-технічним потенціалом, залученими до процесу виробництва та виконують економічні функції в діяльності підприємства. Отже, економічний потенціал є генератором, здатним відібрати необхідні ресурси, тобто має здатність ефективно використовувати ресурсний потенціал.

Під ресурсним потенціалом розуміють сукупність всіх наявних у

розпорядженні ресурсів, а під виробничим потенціалом – лише «... сукупність технологічно збалансованих ресурсів, з яких можна виробляти певний обсяг продукції» [2]. Отже, ресурсний потенціал – це синтетичний показник, який, на відміну виробничого потенціалу, узагальнено оцінює обсяг ресурсів незалежно від ефективності їх використання.

Водночас ряд авторів ототожнюють ресурсний потенціал та виробничий потенціал, вважаючи, що «виробничий потенціал – це сукупність узгоджених та пропорційно пов'язаних природних та економічних ресурсів, необхідних для виробництва продукції» [3]. Ці дослідники визначають виробничий потенціал як частину ресурсного потенціалу. Відповідно до цього визначення ресурсний потенціал стає більш ємним. Але ресурсний потенціал є матеріально-технічною базою виробничого потенціалу, отже, лише його частиною.

Дослідження різних наукових поглядів дозволяє робити висновок, що під ресурсним потенціалом підприємства необхідно розуміти сукупність наявних видів ресурсів, взаємопов'язаних між собою, використання яких дозволяє виробляти продукцію високої якості та забезпечувати попит різних категорій споживачів.

Сьогодні ресурсний потенціал дедалі частіше розглядають як складову частину виробничого потенціалу. Саме ресурсний потенціал, залучений у процес виробництва (без надлишків), визначає виробничий потенціал. Позиції економістів зводяться до того що, що виробничий потенціал відображає очікувану ефективність використання виробничих ресурсів, що перебувають у розпорядженні підприємства.

Ресурси, залучені до процесу виробництва, стають складовими виробничого потенціалу і, економічного потенціалу, тобто. якісно чи кількісно не співпадають із ресурсами як такими. Таким чином, відбувається поступова трансформація від ресурсного потенціалу до виробничого потенціалу та, відповідно, економічного потенціалу.

Термін «виробничий потенціал» показує, що змістом цієї категорії є продуктивні сили, і відображає не фактичні результати виробництва підприємств, як потенційні можливості у досягненні цих результатів при належному використанні чинників виробництва.

Виробничий потенціал динамічний, постійно розвивається, тому значення його структурних елементів мають розраховуватися на певний час. Основними способами нарощування виробничого потенціалу є забезпечення бездефіцитності ресурсів і, відповідно, трансформація інвестиційних коштів у ресурси, що знаходяться в дефіциті.

Часто поняття «виробничий потенціал» замінюється дуже близьким поняттям «економічний потенціал». Проте близькість цих категорій не є підставою для їх заміни. До складу економічного потенціалу крім виробничих ресурсів входять фінансові ресурси. При цьому економічний потенціал та виробничий потенціал не слід замінювати, оскільки вони можуть доповнювати одне одного.

Аналіз економічного потенціалу пов'язаний з розглядом економічних та

господарських відносин підприємства із зовнішнім середовищем (ринком, державою). Це пояснюється тим, що підприємство здійснює свою діяльність під постійним впливом як внутрішнього, так і зовнішнього середовища.

У результаті розвитку цих міркувань можна дійти висновку, що економічний потенціал – це ступінь можливостей підприємства включатися в зовнішні умови середовища, що постійно змінюються, з наявними на даний момент організаційно-економічними, матеріально-технічними та трудовими ресурсами.

Виробничий потенціал більшою мірою відображає виробничі можливості підприємства, його внутрішнє середовище, хоча його не можна пов'язувати лише з процесом виробництва. Результати його використання залежать і від умов виробництва, і зовнішнього середовища. Проте все ж таки виробничий потенціал сильніше акцентований на внутрішню сферу виробництва, ніж економічний потенціал.

Ресурсний потенціал найбільш близький до поняття «економічний потенціал», при цьому останній – поняття ширше, ніж «виробничий потенціал» та «ресурсний потенціал». Але ці види потенціалів вважатимуться тотожними лише у загальному теоретичному аспекті дослідження самої економічної категорії «потенціал». Ресурсний потенціал – це єдність природних, матеріальних, трудових та фінансових можливостей [4]. Ступінь залучення в процес виробництва відбивається у виробничому потенціалі, який як показник ефективності використання ресурсного потенціалу грає інформативну роль [5].

Обсяг і якість ресурсів формують ресурсні можливості підприємства. Але оскільки підприємство має можливість трансформувати ресурси, то підприємству необхідно вибирати оптимальну комбінацію ресурсів серед альтернативних варіантів. Різноманітність комбінацій ресурсів свідчить про неоднозначність величини ресурсного потенціалу. Тому кожен варіант поєднання ресурсів має свої оптимальні пропорції. Ресурсний потенціал дозволяє враховувати величину накопичених ресурсів, рівень використання можливостей і величину створеного суспільного продукту.

Економічний потенціал є основою господарської діяльності підприємств, і являє собою сукупні можливості організації, реалізовані лише за наявності ресурсів. Тому при оцінці та управлінні економічним потенціалом підприємства доцільно використати термін «ресурсний потенціал». На кожній стадії виробничого процесу виникає певне визначення виробничого потенціалу, що є неповним, одностороннім, що переходить у нові визначення, сукупність яких у результаті зможе розкрити цю складну категорію. Спосіб об'єднання складових виробництва чи ресурсів безпосередньо формує виробничий потенціал чи економічний потенціал. Набувають чинності додаткові якісні ознаки ресурсного потенціалу, які не діяли на попередньому етапі функціонування виробничого потенціалу або економічного потенціалу. Тут можлива ситуація, коли підприємство з меншими трудовими, матеріально-технічними та земельними ресурсами матиме більший виробничий потенціал.

Література:

1. Управление экономическим потенциалом организации : учебное пособие / А.П. Романов, Г.Г. Серебренников, В.М. Безуглая, О.В. Кириллина, М.К. Чарыкова. Тамбов: Изд-во ФГБОУ ВПО «ТГТУ», 2012. 88 с.
2. Цыганов И.Г. Производственный потенциал промышленного предприятия : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05. Оренбург, 2000. URL: <http://www.lib.ua-ru.net>. (дата звернення: 12.12.2021)
3. Романова А.И. Научно-методические аспекты формирования и использования интегрированного потенциала предприятий хлебопекарной промышленности : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05. М., 2005. 190 с. URL: <http://zenaz.narod.ru/statya.html>. (дата звернення: 12.12.2021)
4. Кононенко Л.В., Сисоліна Н.П., Чумаченко О.С. Звітність підприємств в умовах сталого розвитку: сучасний стан, проблеми, перспективи, інформаційне забезпечення. *Наукові праці Центральноукраїнського національного технічного університету. Економічні науки*. 2021. вип. 6 (39). С. 179-186.

УДК 336.221

Шалімов Володимир

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

РОЗВИТОК МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Місцеві податки і збори є невід'ємною частиною податкової системи держави, тому особливу увагу при здійсненні податкової реформи приділяють регулюванню місцевого оподаткування, що є одним з основних джерел формування бюджетів місцевого самоврядування.

З часів незалежності України коло нормативно-правових актів, що регулюють місцеве оподаткування, становило певну систему, до якої входили: Конституція України [5], Закон України «Про систему оподаткування» [3], Декрет Кабінету Міністрів України «Про місцеві податки і збори» [1], Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [2], акти Президента, зокрема, Указ Президента України «Про впорядкування механізму сплати ринкового збору» [9], рішення органів місцевого самоврядування тощо. Основою законодавства про місцеві податки і збори є Конституція України [5], якою закріплюються вихідні положення щодо регулювання місцевого оподаткування, а саме у п. 1 ст. 143 закріплено право територіальних громад безпосередньо через органи місцевого самоврядування встановлювати місцеві податки і збори відповідно до закону.

Закон України «Про систему оподаткування» мав загальне значення для регулювання місцевого оподаткування; стаття 15 цього закону встановлювала вичерпний перелік місцевих податків і зборів, до яких належали: 1) податок з реклами; 2) комунальний податок; 3) податок на нерухоме майно (нерухомість), відмінне від земельної ділянки (включено з 2010 року); 4) готельний збір

(виключено в 2003 році); 5) збір за припаркування автотранспорту; 6) ринковий збір; 7) збір за видачу ордера на квартиру; 8) курортний збір; 9) збір на участь у бігах на іподромі; 10) збір на виграш на бігах на іподромі; 11) збір з осіб, які беруть участь у грі на тоталізаторі на іподромі; 12) збір за право використання місцевої символіки; 13) збір за право проведення кіно- і телезйомок; 14) збір за проведення місцевого аукціону, конкурсного розпродажу і лотерей; 15) збір за проїзд по території прикордонних областей автотранспорту, що прямує за кордон (виключено в 2003 році); 16) збір за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі і сфери послуг; 17) збір з власників собак; 15) екскурсійно-туристичний збір (включено в 2000 році та виключено в 2001 році). Цей перелік місцевих податків і зборів трохи відрізнявся від переліку, закріпленого Декретом Кабінету Міністрів України «Про місцеві податки і збори», у якому додатково було включено податок з продажу імпортованих товарів.

За період з 1993 року до часу прийняття Податкового кодексу України податкове законодавство постійно вдосконалювалося, але місцеве оподаткування залишалося майже незмінним. Відзначались такі недоліки місцевого оподаткування: окремі місцеві податки і збори передбачали фіксовану ставку оподаткування, яка є символічною і не індексувалася жодного разу; до місцевих податків і зборів належали такі, що не відігравали суттєвої ролі у наповненні місцевих бюджетів і, водночас, їх справляння суб'єктами господарювання призводило до невиправданих витрат у зв'язку із обов'язковістю систематичного подання податкових звітів до органів державної податкової служби та сплати незначних сум до бюджетів; прийняті місцевою владою рішення, як правило, не передбачали чіткої регламентації питань порядку обчислення і сплати до місцевих бюджетів місцевих податків і зборів, неточно окреслювалося коло платників, об'єкти оподаткування, змінювалися граничні ставки платежів, не враховувався економічний, соціальний, демографічний розвиток окремих регіонів держави.

У 2007 році було схвалено Концепцію реформування податкової системи [7], розділом IV «Напрями реформування податкової системи України» якої передбачалося: вдосконалення структури системи оподаткування шляхом збільшення частки місцевих податків і зборів у структурі доходів місцевих бюджетів; проведення реформування системи податків і зборів (обов'язкових платежів) у частині, що стосується місцевих податків і зборів шляхом розроблення та прийняття проекту Закону України «Про місцеві податки і збори», оптимізації переліку місцевих податків і зборів, збереження права запровадження податків і зборів органами місцевого самоврядування, установлення ставок місцевих податків і зборів з урахуванням особливостей кожного податку, розширення бази оподаткування.

На зміну Концепції в 2009 році було прийнято Стратегію реформування податкової системи [8], якою були визначені такі шляхи удосконалення місцевого оподаткування: розширення повноважень органів місцевого самоврядування у сфері стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності шляхом установлення ними ставок місцевих податків і зборів; вилучення із

складу податків і зборів таких, що є малоефективними для місцевих бюджетів у частині забезпечення незначних, але досить обтяжливих в адмініструванні надходжень; включення до складу місцевих податків і зборів (обов'язкових платежів) податку на нерухоме майно, плати за торговий патент на деякі види підприємницької діяльності та плати за землю; запровадження на місцевому рівні гнучкого механізму визначення розміру ставок податку.

Згідно із Податковим кодексом України [6] зараз до місцевих податків відносять два податки та два збори: податок на майно (складається з податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортного податку, плати за землю); єдиний податок; збір за місця для паркування транспортних засобів; туристичний збір.

Серед основних проблем місцевого оподаткування варто відзначити відсутність права органів місцевого самоврядування на встановлення власних податкових преференцій на своїй території. На даний час, місцеві органи самоврядування позбавлені права впливу на елементи місцевих податків, що звужує потенціал місцевого оподаткування. Органи місцевого самоврядування об'єктивно змушені посилювати дієвість місцевих податків і зборів як інструментів регулювання за допомогою розширення кількості їх платників та збільшення об'єкту оподаткування, що досягається в основному за рахунок підвищення ефективності адміністрування вказаних податків і зборів. Тому, як справедливо зазначає Кириленко О.П. «діяльність місцевих властей повинна відповідати загально визнаним критеріям оптимального оподаткування, а також основним пріоритетним напрямкам національної політики, спрямованої на розвиток економіки, забезпечення соціального захисту та підвищення життєвого рівня населення» [4, с. 199].

Неефективність системи місцевого оподаткування на Україні спричинена недосконалою системою адміністрування цих податків. Саме внаслідок цієї проблеми, навіть, при закріпленні достатнього кола платників податків і раціональної ставки податку, місцеві бюджети недоотримують значні кошти. Отже, пошук шляхів збільшення обсягу місцевих податків і зборів повинен йти не лише в напрямку простого збільшення кола платників податків та розширення бази оподаткування, а в напрямку вибору таких податків і встановлення таких платників, які б забезпечували невеликі адміністративні витрати та ефективний податковий контроль при достатньому обсязі надходження, що надасть можливість створити надійне джерело доходної частини місцевих бюджетів.

Література:

1. Про місцеві податки і збори : Декрет Кабінету Міністрів України від 20 трав. 1993 р. № 56-93. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56-93#Text> (дата звернення: 01.12.2021).
2. Про місцеве самоврядування : Закон України від 21 трав. 1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.12.2021).
3. Про систему оподаткування : Закон України від 25 черв. 1991 р. № 1251-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1251-12#Text> (дата звернення: 01.12.2021).

4. Кириленко О.П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика). К.: НІОС, 2000. 384 с.
5. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.12.2021).
6. Податковий кодекс України : Закон України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 01.12.2021).
7. Про схвалення Концепції реформування податкової системи : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 лют. 2007 р. № 56-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56-2007-%D1%80#Text> (дата звернення: 01.12.2021)
8. Про схвалення Стратегії реформування податкової системи : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 груд. 2009 р. № 1612-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1612-2009-%D1%80#Text> (дата звернення: 01.12.2021)
9. Про впорядкування механізму сплати ринкового збору : Указ Президента України від 28 черв. 1999 р. № 761/99 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761/99#Text> (дата звернення: 01.12.2021).

УДК 657.471

Шалімова Наталія

доктор економічних наук, професор
декан економічного факультету

Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКИ В РОБОТІ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТОРА ТА ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Внутрішній аудит, як і зовнішній, будучи професійною високоінтелектуальною діяльністю, на результати якої покладаються різноманітні користувачі, вимагає дотримання низки етичних принципів та правил. Питання етики аудитора та дотримання принципу незалежності розглядаються вітчизняними та зарубіжними науковцями. Один з класиків американського аудиту Дж.К. Робертсон наголошує на тому, що у професійній сфері існують два етичні аспекти: загальна етика (духовний аспект) та професійна етика (практичний аспект) [3]. Петрик О.А. виділено два блоки принципів аудиторської етики: найбільш загальні принципи (незалежність, об'єктивність, компетентність, конфіденційність, чесність, професійна поведінка, професійні норми та технічні стандарти, належна (розумна) ретельність [2, с. 54]), та інші елементи – як уточнення, конкретизація та роз'яснення зазначених вище восьми (доброзичливість, сумлінність, порядність, відповідальність перед клієнтом та колегами, дотримання загальноприйнятих моральних норм і принципів, дотримання громадських інтересів, уважність як деталізація змісту фундаментального принципу «професійна поведінка»; достатня технічна підготовка і досвідченість як складова принципу «компетентність»; неупередженість як невід'ємна частина

принципу «об'єктивність» [2, с. 54]).

У сфері внутрішнього аудиту розроблено Кодекс Етики [4], метою якого є поширення етичної культури в професії внутрішнього аудиту. Кодекс Етики Інституту внутрішніх аудиторів [4], на відміну від Кодексу етики професійних бухгалтерів МФБ [4], є невеликим за обсягом та включає два невід'ємні елементи: принципи, які стосуються професії і практики внутрішнього аудиту (чесність, об'єктивність, конфіденційність, професійна компетентність), та правила поведінки, що описують норми поведінки, очікуваної від внутрішніх аудиторів, мають сприяти практичному втіленню принципів та спрямовані на регулювання етичної поведінки внутрішніх аудиторів. Додатково етичні вимоги розтлумачені і в Стандартах якісних характеристик (Attribute Standards) Міжнародних стандартів професійної практики внутрішнього аудиту [2], в яких виділено такі окремі блоки: 1100 – Незалежність і об'єктивність (1110 – Організаційна незалежність, 1120 – Індивідуальна об'єктивність, 1130 – Обмеження незалежності та об'єктивності).

Згідно з Міжнародними стандартами професійної практики внутрішніх аудиторів незалежність – це свобода від обставин, що загрожують здатності функції внутрішнього аудиту неупереджено виконувати свої обов'язки. З цих позицій важливим є дослідження сутності, видів та змісту конфлікту інтересів, який може виникати в діяльності внутрішніх аудиторів. В стандартах якісних характеристик (1120 – Індивідуальна об'єктивність) підкреслено, що внутрішні аудитори повинні мати справедливе неупереджене ставлення та уникати будь-якого конфлікту інтересів. Конфлікт інтересів – це ситуація, в якій професійний та особистий інтереси внутрішнього аудитора, що обіймає відповідальну посаду, входять у протиріччя між собою. Такі конкуруючі інтереси (конфлікт інтересів) можуть ускладнити неупереджене виконання аудитором своїх обов'язків, обмежити його здатність виконувати свої завдання та обов'язки об'єктивно, створити враження виконання неналежних дій, що може підірвати впевненість у сприйнятті внутрішнього аудитора, функції внутрішнього аудиту та професії в цілому.

Стандарти якісних характеристик (Attribute Standards) Міжнародних стандартів професійної практики внутрішнього аудиту [2] містять три рекомендації щодо дотримання незалежності та об'єктивності: внутрішні аудитори повинні утримуватися від проведення оцінки операційної діяльності, за яку вони раніше були відповідальними, зокрема, протягом попереднього року; аудиторські завдання щодо обов'язків, за які керівник внутрішнього аудиту несе відповідальність, повинні виконуватися під наглядом зовнішньої по відношенню до функції внутрішнього аудиту сторони; внутрішні аудитори можуть надавати консультаційні послуги щодо операційної діяльності, за яку вони раніше були відповідальними. Ці рекомендації доволі розпливчасті, дозволяють двозначність трактування.

Також у Стандартах якісних характеристик (Attribute Standards) Міжнародних стандартів професійної практики внутрішнього аудиту [2] зазначено, що якщо незалежність або об'єктивність є обмеженими або можуть

сприйматися як такі, деталі про обмеження повинні бути розкриті відповідним сторонам (обов'язково – замовнику) до його прийняття, а суть розкриття буде залежати від характеру обмеження. Обмеження організаційної незалежності та індивідуальної об'єктивності може включати, але не обмежується: особистим конфліктом інтересів; обмеженням обсягу перевірки; обмеженням доступу до документації, персоналу, майна; обмеженням ресурсів, таких як фінансування.

У цілому вимоги щодо забезпечення дотримання етичних принципів і правил поведінки передбачені і в Кодексі етики, і в Стандартах професійної практики внутрішнього аудиту, що ускладнює сприйняття вимог і вимагає, на наш погляд, розробки єдиного документу для організацій, які запроваджують службу внутрішнього аудиту, що діятиме відповідно до вимог Міжнародних стандартів професійної практики внутрішнього аудиту.

Міжнародними стандартами професійної практики внутрішнього аудиту, передбачено, що загрози незалежності повинні контролюватися: на рівні окремого аудитора, на рівні окремого завдання, на функціональному рівні, на організаційному рівні. Необхідно виходити з того, що ефективність застережних заходів залежить від багатьох чинників, які слід урахувати, оцінюючи ефект впливу застережного заходу на загрози в сукупності та окремо на кожну з них. Основна увага повинна бути приділена визначенню сфер виникнення конфлікту інтересів та обставин, при яких можливий конфлікт інтересів, розробці механізму визначення та застосування адекватних та ефективних застережних заходів, який охоплюватиме такі етапи: ідентифікація загроз; визначення застережного заходу, який відповідатиме певній загрозі з урахуванням фактів та обставин, які притаманні певній специфічній ситуації; розробка порядку застосування застережного заходу; визначення осіб, які підпадуть під вплив певного застережного заходу; визначення послідовності застосування застережних заходів; визначення осіб, які застосовуватимуть застережний захід та відповідатимуть за нього.

Література:

1. Міжнародні стандарти професійної практики внутрішнього аудиту. URL: <https://na.theiia.org/standards-guidance/Public%20Documents/IPPF%202013%20Ukrainian.pdf> (дата звернення: 20.10.2021).
2. Петрик О.А. Аудит : методологія і організація : Монографія. К.: КНЕУ, 2003. 260 с.
3. Робертсон Дж. К. Аудит : Пер. с англ. М. : KPMG и Контракт, 1993. 496 с.
4. Code of Ethics. URL: https://na.theiia.org/standards-guidance/Public%20Documents/IPPF_Code_of_Ethics_01-09.pdf (дата звернення: 20.10.2021).
5. Handbook of the International Code of Ethics for Professional Accountants (including International Independence Standards). URL: https://www.ifac.org/system/files/publications/files/IESBA-English-2020-IESBA-Handbook_Web-LOCKED.pdf. (дата звернення: 20.10.2021).

Шалімова Наталія

доктор економічних наук, професор
декан економічного факультету

Бондаренко Анна

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ВРАХУВАННЯ ПРИНЦИПУ БЕЗПЕРЕРВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИ ФОРМУВАННІ РІЧНОЇ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Одним з важливих принципів підготовки фінансової звітності є принцип безперервності діяльності, на який звертається увага і в Міжнародному стандарті бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності» [3], і в Концептуальній основі фінансової звітності [2], і в Національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [1]. В МСБО 1 регламентовано складання фінансової звітності на основі безперервності, якщо тільки що управлінський персонал не має намірів ліквідувати суб'єкта господарювання чи припинити діяльність або не має реальної альтернативи таким заходам [3]. У Концептуальній основі фінансової звітності підкреслено, що фінансова звітність зазвичай складається на основі припущення про безперервність діяльності суб'єкта господарювання, що звітує, та про те, що ця діяльність триватиме в передбачуваному майбутньому; отже, приймається припущення про те, що суб'єкт господарювання не має ні наміру, ні потреби в початку процедури ліквідації або в припиненні діяльності [2]. НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» трактує цей принцип підготовки як принцип, що передбачає оцінку активів і зобов'язань підприємства, виходячи з припущення, що його діяльність триватиме далі [1].

Принцип безперервності діяльності має наступні важливі наслідки: активи, які обліковуються на підприємстві, зазвичай не переоцінюються, найдоцільнішою вважається оцінка активів за собівартістю; витрати, які приносять доходи в майбутньому, повинні капіталізуватися; на підприємстві повинні створюватися резерви; фінансові результати повинні бути розподілені по звітним періодам; звітність повинна подаватися за відповідні календарні періоди [1].

Складаючи фінансову звітність, управлінський персонал повинен оцінювати здатність суб'єкта господарювання продовжувати свою діяльність на безперервній основі. Якщо під час оцінювання управлінський персонал знає про суттєві невизначеності, пов'язані з подіями чи умовами, які можуть спричинити значний сумнів щодо здатності суб'єкта господарювання продовжувати діяльність на безперервній основі, суб'єкт господарювання має розкривати інформацію про такі невизначеності. Якщо суб'єкт господарювання не складає фінансову звітність на основі припущення безперервності, він

повинен розкрити інформацію про цей факт разом з основою, на якій він склав фінансову звітність, та з причинами, через які діяльність суб'єкта господарювання не розглядається як безперервна.

Слід окремо підкреслити, що в національних положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку та міжнародних стандартах фінансової звітності відсутній окремий стандарт, який би регулював порядок здійснення оцінки дотримання підприємством принципу безперервності діяльності. Серед національних стандартів бухгалтерського обліку існує НП(С)БО 27 «Діяльність, що припиняється», проте він стосується лише порядку відокремленого обліку у випадку продажу відокремленої частини підприємства, а також безпосереднього припинення (ліквідації) діяльності з виробництва продукції (робіт, послуг), що є суттєвою або географічно відокремлюваною та може бути відділена операційно з метою складання фінансової звітності.

Незважаючи на неоднозначність вирішення даного питання, можна виділити як рекомендовані певні дії, які можуть бути виконані в ситуаціях, коли управлінський персонал вважає, що підприємство не спроможне продовжувати діяльність, зокрема: переоцінити основні необоротні активи у відповідності із чистою вартістю реалізації (справедлива вартість необоротного активу за вирахуванням очікуваних витрат на його реалізацію) та перевести їх до групи оборотних активів; перецінити запаси за чистою вартістю реалізації (очікувана ціна реалізації запасів за вирахуванням очікуваних витрат на завершення їх виробництва та реалізацію); перегрупувати кредиторську заборгованість (перевести її до складу поточної), оскільки спроби ліквідувати компанію будуть вимагати негайного її погашення; створити резерви по новим зобов'язанням, які можуть виникнути в результаті ліквідації (наприклад, витрати на закриття, витрати по ліквідації, вихідні допомоги працівникам тощо) [1].

Водночас міжнародними стандартами більш обережно трактуються обов'язки управлінського персоналу: оцінка здатності суб'єкта продовжувати безперервну діяльність; висловлення судження в певний момент часу про майбутні невизначені результати подій чи умов; висловлення та розкриття інформації про судження стосовно ступеня невизначеності, пов'язаної з результатом події чи умови (наприклад, як вона збільшує у майбутньому подію чи умову або результат), розміру та складності суб'єкта, характеру та умов його діяльності та ступеня впливу на нього зовнішніх факторів, майбутнього (на основі інформації, наявної на той час, коли висловлюється судження) [5].

Багато чинників впливають на здатність підприємства продовжувати безперервну діяльність, зокрема, виділяють такі: галузь та географічна область діяльності, фінансове здоров'я клієнтів та постачальників, фінансова ліквідність та платоспроможність суб'єкта [5]. Водночас ці питання загострюються або набувають іншого акценту в сучасних умовах, адже внаслідок пандемії COVID-19 та пов'язаного з цим погіршення економічного середовища, зменшення доходів та грошових потоків можуть виникнути питання щодо здатності суб'єкта господарювання виконувати свої поточні або

нові зобов'язання та дотримуватися боргових угод [5].

Приклади подій або умов, які можуть виникати внаслідок пандемії COVID-19 і які можуть впливати на дотримання підприємством принципу (припущення) безперервності діяльності, такі: втрата основного ринку, ключових клієнтів, скорочення доходів, нестача робочої сили; значне зменшення вартості активів, що використовуються для генерування грошових потоків; значне погіршення вартості оборотних активів, зокрема запасів; затримка запуску нових товарів чи послуг; коливання обмінних курсів іноземної валюти; оцінки, на які впливає підвищена невизначеність; кредитний ризик контрагента; платоспроможність суб'єкта господарювання; платоспроможність суб'єкта господарювання [5].

Оцінюючи доречність припущення про безперервність, управлінський персонал бере до уваги всю наявну інформацію щодо майбутнього – щонайменше на дванадцять місяців з кінця звітної періоду, але не обмежуючись цим періодом. У кожному випадку детальність розгляду залежить від конкретних фактів. Фактично в МСБО 1 «Подання фінансової звітності» виділено дві обставини, коли суб'єкт господарювання може без детального аналізу дійти висновку про доречність безперервності як облікової основи: якщо суб'єкт господарювання в минулому послідовно демонстрував прибуткові результати діяльності і має відкритий доступ до фінансових ресурсів (п. 26) [3]. В інших випадках управлінський персонал, перш ніж упевнитися в доречності застосування припущення безперервності, має розглянути ряд чинників, які стосуються поточної та очікуваної прибутковості, графіки сплати боргів і потенційні джерела відновлюваного фінансування.

Література:

1. Давидов Г.М., Шалімова Н.С. Звітність підприємств: навч. посіб. 2-ге вид., стер. К.: Знання, 2011. 623 с. + компакт-диск. (Вища освіта XXI століття)
2. Концептуальна основа фінансової звітності. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/%...%B0_ukr.pdf (дата звернення: 30.11.2021).
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності». URL: https://mof.gov.ua/storage/files/%...%201_ukr_2021.pdf (дата звернення: 30.11.2021).
4. Національне (положення) стандарт бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ М-ва фінансів України від 07 лют. 2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 30.11.2021).
5. IAASB Staff Audit Practice Alert: Going Concern in the Current Evolving Environment-Audit Considerations for the Impact of COVID-19. URL: <https://www.ifac.org/system/files/publications/files/IAASB-Staff-Alert-Going-Concern-April-2020.pdf> (дата звернення: 30.11.2021).

Шарко Маргарита

доктор економічних наук, професор
професор кафедри туризму

Воробйов Дмитро

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»
м. Маріуполь, Україна

РОЗВИТОК БІЗНЕС-ТУРИЗМУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ІННОВАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Сучасний бізнес неможливий без активного обміну інформацією, без оволодіння новими технологіями, без підвищення кваліфікації на всіх рівнях ділової освіти, участі в міжнародних конгресах, семінарах, виставках і т.п. Ділова комунікація, обмін технологіями та інформацією, пошук нових ринків, пошук партнерів для інвестицій і спільних проектів, просування компаній через PR-акції, навчання персоналу та впровадження корпоративної культури – все це діловий туризм. Діловий туризм відіграє важливу роль у розвитку національної економіки – сприяє її інтеграції в світовий економічний ринок.

Метою роботи є комплексне дослідження та шляхи розвитку бізнес-туризму в сучасних умовах інноваційних трансформації Україні та світі.

У роботі розглянуто теоретичні аспекти розвитку бізнес-туризму в сучасних умовах пов'язаних з пандемією. Визначено, що він має і ряд специфічних, характерних тільки йому, особливостей. Найголовніше це те, що метою даного виду туризму є в першу чергу певна комерційна діяльність, яка потребує інноваційних трансформації у мовах пандемії: встановлення ділових контактів і зв'язків, відвідування та проведення конференцій за допомогою інноваційних технологій, проведення переговорів з іншими компаніями в онлайн-режимі та ін. Також відмінною рисою є відсутність сезонності, характерної для інших видів туризму [1, 2].

Проаналізовані діяльність бізнес-туризму в Україні та світі. Визначено, що у світі щорічно відбувається близько 100 млн. бізнес-поїздок та 80 млн. переговорів в онлайн-режимі. За кількістю відвідувань бізнес-туристів зі всього світу тримає Європа. Серед країн Європи, що найбільш активно приймають бізнес-туристів, можна виділити Німеччину, Великобританію, Францію, Нідерланди, Італію, Швецію, Швейцарію, Чехію та Бельгію.

Визначено, що для проведення заходів бізнес-туризму потребується розвиток інфраструктурної бази, яка не можлива без значних капіталовкладень для будівництва сучасних ділових комплексів і покращення вже збудованих, у том числі основою є інноваційні трансформації.

Доведено, що бізнес-туризм грає величезне значення у розвитку України. Тому з розвитком нових технологій, використання інформаційних заходів у сфері бізнес-туризму потребує негайної уваги, оскільки при цьому з'явилася

можливість запрошувати гостей з різних міст для обміну досвідом у тих чи інших областях України. Готелі, які на сьогодні можуть бути найбільш привабливими для прийняття ділових туристів потребують реконструкцій у бік інноваційних трансформацій, а саме, впровадження інформаційної системи, яка дозволить у найкоротший термін виключити з асортименту послуги, які реалізуються невдало, і замінити їх новими, що дозволить отримати економічний ефект за рахунок більш точного визначення категорії клієнтів, часу і зміни смаків тощо [3, 4].

Доведено, що великий дефіцит у нашій країні і відповідних кадрів організації бізнес-туризму говорить про те, що необхідна підготовка висококваліфікованих працівників відділів конференц-сервісу готелів, які були б здатні на відповідному рівні обслуговувати не лише форуми, конференції, семінари, конгреси, презентації тощо, а й організувати корпоративні заходи культурно-розважального напрямку з використанням нових технологій, тобто «дні компанії», свята, вечірки, поїздки містом тощо. Визначено, що співробітники готелів повинні поважати індивідуальні відмінності ділових туристів, тому в кожному конкретному випадку орієнтуватися на специфіку цільової групи, враховуючи потреби, побажання і фінансові можливості. Ці заходи забезпечать привабливість та обґрунтованість бізнесу.

Література:

1. Шаповал В.М., Герасименко Т.В., Шаповал І.А. Особливості реалізації цифрових технологій у туризмі. *Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції «Сталий розвиток туризму на засадах партнерства: освіта, наука, практика» (31 жовтня-1 листопада 2018 р.)*. Львів: ЛТЕУ, 2018. С. 252-255.
2. Кожухівська Р.Б. Напрями застосування інформаційних технологій у комунікаційних стратегіях українських туристичних підприємств і підприємств індустрії гостинності. *Бізнес Інформ*. 2015. № 10. С. 119-125.
3. Цифровой туризм: как технологи повлияют на туристическую отрасль в будущем. MICE TV. 2018. URL: http://micetv.ru/technology/tsifrovoj_turizm_kak_tehnologii_povliayut_na_turisticheskuyu_otrasl_v_budushhem/ (дата звернення: 20.10.2021).
4. Sharko M, Fomishyna V., Liubchuk O., Petrushenko N, Yakymchuk T., Chaika-Petehyrych L. Spatial-temporal combinatorics of risk reduction in the tourism in the COVID-19 pandemic conditions. *The Fourth International Conference on Computer Science, Engineering and Education Applications (ICCSEEA2021)* 23-24 January 2021 Kyiv, Ukraine. URL: <http://www.icics.net/conf/2021/ICCSEEA2021/#conferenceProgram> (Last accessed: 20.10.2021)

Шарко Маргарита

доктор економічних наук, професор
професор кафедри туризму

Пахомов Олександр

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»
м. Маріуполь, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ У РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ

Інформаційно-технічна революція, яка відбулась в суспільстві, змінила характер та методи ведення бізнесу. Глобалізація суспільних процесів, активна інтеграція України у світову економічну систему зумовлює появу потреби використання прогресивних інформаційних систем та цифрових технологій в її інноваційний розвиток. Туристична індустрія на сучасному етапі її розвитку не може існувати без активного використання інноваційно-комунікаційних технологій. Для виживання в умовах конкуренції в туристичній сфері слід використовувати нові інноваційні та інформаційні технології. Одним з останніх досягнень запровадження інформаційних технологій в сферу туризму стало намагання створити в мережі Інтернет єдиний інформаційний простір, доступний як туристичним підприємствам, так і іншим організаціям, що беруть участь в забезпеченні туристичного процесу, а також і самим туристам. У зв'язку з цим створюються туристичні інформаційні системи, які відкривають безмежні можливості для взаємодії при веденні бізнесу в режимі реального часу [1, 2].

Цифровізація обумовлює зростання ролі технічної складової інформаційного забезпечення туризму, оскільки саме технічні характеристики та наявність відповідної інфраструктури впливають на показники цифрового туристичного простору та якість цифрових сервісів для туристів. Надійність обслуговування туристів за допомогою цифровізації визначається тим наскільки повно та якісно реалізуються пропозиції [3, 4].

Вплив цифровізації в системах управління туризмом вимагає використання таких нових технологій як BigDATA, Internet of Things Io T, мобільні технології.

Впровадження цифрових технологій в усі сфери діяльності туризму призводить до глибоких трансформацій бізнес-процесів і, як наслідок, до змін в системах управління туризмом на всіх його рівнях. Сучасні інформаційні технології, які засновані на використанні комп'ютерів, інтегрованих у локальні, регіональні чи глобальні комп'ютерні мережі, призначені для створення, збору, обміну та зберігання комерційної інформації.

До сучасних цифрових інноваційних технологій можна віднести QR-коди, що забезпечують зручне сканування та використання обробленої

інформації. QR-коди найрозповсюдженіші в Японії, країні, де штрих-коди користувалися такою великою популярністю, що обсяг інформації, зашифрованої в коді, швидко перестав влаштовувати індустрію. Впровадження цифровізації неможливо уявити без створення належної програмно-технологічної бази, що має забезпечувати все більший обсяг процесів суспільної діяльності.

Застосування цифрових технологій піднімає роботу туристичних установ на новий рівень. Використання цифрових технологій мають низку переваг над традиційними. На сьогодні найважливішим завданням туристичних підприємств є надання інформації різним верствам населення. Наскільки інформаційний простір підприємств туристичної сфери відповідає запитам користувачів, настільки успішною стає її робота з задоволення запитів сучасних користувачів, з їх інтересами, що відповідають вимогам нового, інформаційного суспільства.

Література:

1. 10 главных digital трендов в 2018 году. Idea Digital Agency. 2018. URL: https://ideadigital.agency/ru/digital_trendy_2018/ (дата звернення: 20.10.2021).
2. Медведєва В. Новітні технології як важливий чинник у розвитку інформаційного суспільства. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського*. 2017. Вип. 46. С. 345-357.
3. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 04 лют. 1998 р. № 74/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.10.2021)
4. Шарко М.В., Чумак А.П. Розвиток цифрових технологій в туризмі: сучасний досвід *Збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції «Модернізація економіки: сучасні реалії, прогностичні сценарії та перспективи розвитку»*, ХНТУ, м. Херсон, 28-29 квітня 2021. С. 294-295.

УДК 330.341.44

Швед Юрій

аспірант кафедри економічної теорії та конкурентної політики
Київський національний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

КОНЦЕНТРАЦІЯ КАПІТАЛУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Глобальні трансформації ХХІ ст., що характеризуються черговою активізацією науково-технічного прогресу як наслідок розвитку цифрових технологій, створюють нові виклики для суб'єктів господарювання, національних економік та світового господарства загалом [1]. Нове інституційне середовище, в якому бізнес-процеси, а також усі управлінські інструменти розвиваються на основі цифрових комп'ютерних технологій та інформаційно-комунікаційних систем, є основою для цифровізації суспільного

розвитку. Інформаційні технології часто слугують основним стимулом і засобом змін не тільки у високотехнологічних секторах, але і у традиційних галузях, у тому числі ресурсній економіці (наприклад, precision agriculture, автоматичні системи управління технологічним процесом у нафтогазовій чи гірничодобувній галузях тощо). Системна ідентифікація сутнісних проявів концентрації капіталу дозволить більш повно розкрити особливості їхнього перебігу за умов розвитку цифрової економіки, оцінити роль концентрації капіталу у прискоренні цифровізації та формуванні множини її зовнішніх ефектів, а отже і детермінації інструменту їх врегулювання засобами державного контролю за концентрацією капіталу.

Важливість цих процесів актуалізувала питання про формування нового типу економіки, де домінуючого значення набувають відносини з приводу виробництва, обробки, зберігання, передавання та використання інформації, що залишає свій відбиток і на структурі відповідної економіки, реалізуючись, у тому числі, з використанням інструментарію концентрації капіталу. Такі провайдери концентрації капіталу, як багатонаціональні корпорації, стратегічні альянси, холдингові компанії, фінансово-промислові групи зосереджують під своїм контролем щоразу більшу частку планетарного економічного потенціалу.

Однак за умов цифрової економіки серед таких провайдерів з'являються нові суб'єкти, насамперед інформаційно-комунікаційні платформи, які домінують у окремих каналах товароруху, але діяльність яких поширюється на всі сфери економічного життя і перетворюється на провідний фактор у світовому господарстві. З огляду на це, актуальним є дослідження концентрації як невід'ємної тенденції зміни глобального ринкового середовища в умовах цифрової економіки, яку визначають як економіку, що ґрунтується на широкому використанні мережевих інформаційно-комунікаційних технологій, а основним фактором виробництва стають дані у цифровому форматі та діяльність зі створення, поширення й використання цифрових технологій та пов'язаних із ними товарів і послуг.

Тенденції до укрупнення компаній у цифровій економіці обумовлені мережевими ефектами та породженим ними додатним ефектом масштабу, оскільки експлуатація мережевого блага дозволяє тримати постійні витрати на сталому рівні, тоді як граничні витрати робить надзвичайно низькими, близькими до нуля, що і стає об'єктивною передумовою концентрації капіталу з використанням двох основних інструментів. Йдеться про розвиток через поглинання дрібніших конкурентів, у тому числі стартапів, які лише виходять на ринок, а також про органічний розвиток – через створення нових програмних продуктів чи інфраструктури їх розробки і впровадження, у тому числі через реплікацію розробок конкурентів, дрібних гравців на ринку цифрових технологій.

Основним фактором, який дозволяє крупним компаніям посилювати свої конкурентні позиції, часто є ексклюзивний доступ до головного ресурсу – даних користувачів. Відповідно, оцінка вартості концентраційних угод у галузях розробки програмного забезпечення та підтримки користувачів

програмного забезпечення, на відміну від інших галузей економіки, як правило, базується не на історичному рівні прибутку чи наявних важелів для підвищення ціни послуг, а на кількості споживачів, потенційному (а не поточному) розмірі ринку, а також на можливості залучення відносно недорогої робочої сили (у сервісному секторі).

Ці передумови і стають чинниками зростання кількості і вартості угод у високотехнологічних секторах. Так, зокрема, у 2007-2021 рр. спостерігається стабільне зростання кількості угод з концентрації капіталу у галузі інформаційних технологій. Згідно даних PitchBookGlobal M&A Report Q3 2021, якщо у 2007 р. вартість таких угод склала 400 млрд. дол. (близько 3 тисяч угод), то за підсумками 2021 р. очікується майже 1000 млрд. дол. (більше 5 тисяч угод) [2]. В Україні з десяти найбільших угод щодо концентрації у 2020 р. дві відбулися у секторі інформаційних технологій. Загальний обсяг угод з концентрації в Україні у 2020 р. склав 945 млн. дол., з них у сфері інформаційних технологій – 184 млн. дол. (або близько 20%). Загальна вартість угод у першому півріччі 2021 р. становила 269 млн. дол., з них у сфері інформаційних технологій було здійснено 8 угод на загальну вартість 157 млн. дол. [3].

Показово, що в останні кілька років великі компанії з сектору інформаційних технологій стають помітними гравцями на інших ринках. Показова угода з придбання компанією Nvidia, яка спеціалізується на виробництві процесорів у першу чергу для комп'ютерних ігор, придбала японську інвестиційну компанію SoftBankGroup, яка спеціалізується на інвестиціях не тільки у сектор інформаційних технологій, але і в енергетиці та фінансовому секторі. Вартість угоди склала 40 млрд. дол. і увійшла до трійки найбільших угод 2020 р. [4].

Взагалі особливістю цифрової економіки є створення нових, невідомих раніше, послуг, які у свою чергу формують ринки з великим потенціалом росту і концентрації. До таких належать, наприклад, вже широко доступні цифрові платіжні системи, соціальні мережі, електронні медіа, електронна комерція тощо. У кожному з цих секторів розвиваються власні процеси концентрації капіталу та відбуваються сотні угод зі злиття і поглинання щорічно, вартість яких у понад мільярд доларів уже не є незвичною. Водночас постійно формуються нові сектори цифрової економіки, яким притаманні власні особливості динаміки розвитку. Блокчейн, штучний інтелект, хмарні технології, не зважаючи на відносно нещодавню появу, вже зараз приваблюють багатомільйонні і мільярдні інвестиції (наприклад, угода Google з придбання стартапу Looker, який працює у галузі штучного інтелекту, за 2,6 млрд. дол.) [5].

Названі угоди є лише найбільш відомими в цифрових технологіях. Такі корпорації як Google, Apple, Microsoft, IBM тощо щорічно розглядають і здійснюють сотні угод різного розміру для досягнення основної мети – утримання конкурентних переваг через контроль і доступ до найбільш проривних і перспективних ідей та нових ринків. Усі подібні процеси говорять

про неоднозначність процесу концентрації капіталу в цифровій економіці, актуальність питання дослідження її проблематики, виявлення її характерних рис, ризиків і перспектив розвитку. Водночас чинниками, які стримують процеси концентрації капіталу в економіці, є антимонопольне законодавство, складність управління фірмами з різною організаційною культурою, посилення політики протекціонізму урядами багатьох країн.

Література:

1. Филюк В. Базові чинники концентрації ринків. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Економіка»*. 2013. № 10. С. 109-112
2. Pitch Book Global M&A Report Q3 2021. URL: <https://pitchbook.com/news/reports/q3-2021-global-ma-report> (Last accessed: 09.12.2021)
3. KPMG Ukraine M&A Radar H1 2021. URL: <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiMGFI0OGFmZWYtNGIwZi00OWVhLWE1NTctMGFmYWFlMjdldMDQwIiwidCI6ImRlZmYyNGJiLTIwODktNDQwMC04YzhLLWY3MWU2ODAzNzhiMiIsImMiOjh9> (Last accessed: 09.12.2021)
4. NVIDIA to Acquire Arm for \$40 Billion, Creating World's Premier Computing Company for the Age of AI. URL: <https://nvidianews.nvidia.com/news/nvidia-to-acquire-arm-for-40-billion-creating-worlds-premier-computing-company-for-the-age-of-ai> (Last accessed: 07.12.2021)
5. Google completes Looker acquisition. URL: <https://cloud.google.com/blog/topics/inside-google-cloud/google-completes-looker-acquisition> (Last accessed: 09.12.2021)

УДК 658

Шевчук Наталія

кандидат філологічних наук, доцент
завідувач кафедри менеджменту та соціально-гуманітарних дисциплін

Кришталюк Вікторія

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Львівська філія Європейського університету
м. Львів, Україна

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасні керівники розглядають технології управління як ефективний інструментарій, який дає змогу менеджеру узгоджувати роботу підрозділів та результати діяльності усіх співробітників для досягнення спільної мети. Тому у сучасному менеджменті саме удосконалення управлінських технологій сприяє переходу підприємства на новий рівень розвитку, особливо в умовах нестабільного середовища.

Технологією можна назвати будь-які набори операцій, що застосовуються в будь-якій сфері діяльності людини. Досліджуючи етапи еволюції технологій управління фінансово-економічними процесами науковці вказують, що термін «технологія» вжив Йоганн Бекман, назвавши ним наукову дисципліну, яку читав у німецькому університеті в Геттінгені з 1772 р., а систематизував та

узагальнив розуміння технології А. Еспіносу своїй праці «Виникнення технології» [1]. Вчений виділив такі рівні розуміння: 1) статичне розуміння: технологія – аналітико-прикладний опис провідних ремесел, їх систематизації та класифікації; 2) динамічне: технологія – це сукупність загальних законів та основних причин практичної діяльності; 3) статично-динамічне: технологія як зародження, розквіт та занепад ряду об'єднаних практичних операцій задля досягнення мети, використання традицій та інновацій як ритму розвитку людської діяльності [3].

Суспільні перетворення зумовлювали зміни й у технологічних теоріях. Домінуючу роль над матеріальною складовою суспільних процесів набуває інформація, яка стає основним товаром в інформаційному суспільстві. Перенесення ваги значення з матеріальних ресурсів у структурі сучасної економіки у бік пріоритету наукоємних галузей, розвитку економіки знань, впровадження інформаційних технологій зумовило формування нового суспільства, яке прийнято називати постіндустріальним. Яскравими і відмітними особливостями постіндустріальної економіки є активізація ролі знань та інформації як основного чинника ефективної діяльності; розвиток творчої, інтелектуальної праці; максимальне прискорення процесу автоматизації, технологічних та цифрових трансформацій.

Технології управління спочатку ототожнювалися з виробничими, тому виникали технології командотворення, залучення працівників до процесу управління, технології цільового та процесорного управління та ряд інших. Згодом управлінцям стало зрозуміло, що технологія управління не може залишатися сталою, це відкрита конструкція для змін і перетворень. Управлінські технології набули характеру і образу рухомої конструкції компонентів, провідним аспектом якої став когнітивний. Зараз пріоритети тяжіють у бік власне управлінського аспекту, спрямованого на комплексні (системні) управлінські технології, а також на творення, трансформації новітніх управлінських технологій.

При орієнтації на отриманні прибутку, забезпеченні фінансової стійкості економічних суб'єктів призведе до того, що базовою технологією менеджменту, що надає комплексне бачення діяльності через фінансову призму, став фінансовий менеджмент. Функції фінансового планування, фінансового аналізу і контролю здобули ефективну реалізацію при застосуванні технології бюджетування, управлінського обліку, фінансового контролінгу. Разом з тим процесні технології не протиставляються фінансово-орієнтованим, а доповнюються важливими не фінансовими складовими, а саме відносинами з клієнтами, інноваційними бізнес-процесами, управлінням персоналом. Прикладом таких технологій може слугувати збалансована та комплексна система показників, через яку забезпечується досягнення стратегічних завдань, зростають ключові показники ефективності.

Сьогодні сучасний арсенал технологій управління стрімко зростає і ускладнюється, залежно від ступеня централізації основних процесів, порядку виконання операцій та процедур, міри та ступеня розподілу праці, предметної,

об'єктної, функціональної спрямованості, застосування систем автоматизації, структуризації об'єкта управління, відповідного рівня управління тощо.

В узагальненому вигляді сучасний набір технологій, які використовуються в управлінні підприємством, представлений технологіями стратегічного управління, фінансового менеджменту, технологіями внутрішньофірмового обліку й контролю, бізнес-планування, технологіями управління маркетингом, технологіями корпоративного управління, технологіями управління персоналом, технологіями операційного управління, технологіями управління якістю, інформаційними технологіями, управління виробництвом, технологіями структурування й організації бізнес-процесів, логістичними технологіями тощо. Згрупуємо основні сучасні управлінські технології за змістом: 1) технології управління за результатами; 2) технології управління на базі потреб та інтересів; 3) технології управління шляхом постійних перевірок і вказівок; 4) технології управління у виняткових випадках; 5) технології управління на базі штучного інтелекту; 6) технології управління на базі активізації діяльності персоналу. Названі групи найактивніше розвиваються і сприяють розвитку підприємства в умовах складних глобалізаційних викликів та ери цифровізації.

За результатами опитування консалтингової компанії «Bain&Company», технологіями управління, які найбільше використовуються у світі, є управління взаєминами з клієнтами, бюджетування, збалансована система показників, бенчмаркінг, стратегічне планування, залучення співробітників в управління, аутсорсинг, формування місії й візії тощо [3]. Якщо говорити про застосування управлінських технологій у практиці вітчизняних підприємств, то тут таких технологій використовується незначна кількість. Серед перших у сучасному рейтингу популярності розглядається концепція бюджетування. Але разом з тим підтверджується надмірне зосередження менеджерів українських підприємств на проблемах переважно тактичного характеру, тоді як бюджетування як управлінська технологія передбачає обов'язковий зв'язок із стратегічним управлінням.

Пошуки нових управлінських інструментів і технологій стає реакцією менеджменту на кризові виклики сьогодення. Таким чином, аналіз застосування технологій управління в економіці та фінансах свідчить про те, що сьогодні пріоритети зміщуються в керунку переходу від спеціальних управлінських технологій до комплексних, із застосуванням фінансового менеджменту, контролінгу, логістики тощо. Велику ефективність з цієї точки зору має саме бюджетування як перспективна сучасна управлінська технологія. Безсумнівно, що бюджетування не можна сприймати як універсальний метод уникнення негативного впливу на результати діяльності підприємства у кризових явищах, але надає можливість орієнтуватися в постійно змінному середовищі та приймати потрібні виважені управлінські рішення, які покликані забезпечити оптимальні умови розвитку бізнесу за нестабільної економіки.

Література:

1. Стасюк Т.В. Концептуалізація термінопоняття «технологія» в діахронічній та

- синхронічній перспективі. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ. Серія: Філологія. Педагогіка. Психологія.* 2014. Вип. 28. С. 39-45.
2. Чмутова І.М., Андрійченко Ж.О., Довгопола Ю.С. Еволюція та сучасні тенденції розвитку технологій управління фінансово-економічними процесами. *Економіка і суспільство.* 2017. Випуск 11 URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/11_ukr/53.pdf (дата звернення: 15.12.2021)
  3. Management Tools & Trends 2015. *Bain & Company*, 2015 URL: <http://www.bain.com/publications/articles/management-tools-and-trends-2015.aspx> (Last accessed: 15.12.2021)

УДК 338.22.021.4:339.96

Штань Марина

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Національна академія управління
м. Київ, Україна

МОДИФІКАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ЗА УМОВ НОВІТНІХ ГЛОБАЛЬНИХ РИЗИКІВ

Розвиток світового господарства протягом 2020-2021 рр. відбувається на тлі цілого ряду ризиків та невідомих раніше глобальних аспектів, що чинять вплив на кожну національну економіку. На тлі зазначених факторів розвитку посилюється протистояння між центрами глобального впливу на світогосподарські процеси – перш за все Китаєм та Сполученими Штатами Америки. У Китаї реалізується стратегія підвищення конкурентоспроможності продукції національного виробництва на основі зниження екологічних та соціальних стандартів, у тому числі й з використанням примусової праці, що забезпечує країні суттєві переваги у конкурентному протистоянні. За таких умов занижені соціальні стандарти впливають на помірне зростання рівня життя, що викликає незадовільну реалізацію країною низки соціальних цілей сталого розвитку. Нехтування екологічними вимогами призводить й до ігнорування еколого-кліматичних обмежень [1].

Уряди багатьох країн зосереджують все більше уваги на пошуку оптимальних рішень щодо швидкого виведення економіку власних країн на докризовий рівень. Одним з таких рішень є інвестиції в інфраструктуру, які є важливим джерелом формування робочих місць та стимулювання економічного зростання. Масштабні інфраструктурні проекти вже неодноразово ставали каталізаторами виходу країн з криз [2]. Тому у межах вказаного плану країни Великої сімки стоятиме завдання з пошуку додаткових джерел фінансування розвитку інвестицій в інфраструктуру країн з ринками, що формуються. Пакет інвестицій може становити 40 трлн. дол., а участь китайських інвесторів можлива лише за умови виконання загальноприйнятних стандартів.

Уряд Китаю вказує на те, що ініціатива «Один пояс, один шлях» є знаковою зовнішньополітичною ініціативою та найбільшим в історії

глобальним проєктом у сфері інфраструктури. При цьому йдеться про фінансування та будівництво доріг, залізниць, електростанцій, портів, мереж телекомунікацій. Водночас останнім часом Китай є єдиною країною, що активно пропонує фінансування проєктів критичної інфраструктури у країнах з низьким та середнім рівнем доходу, натомість висока конкурентоспроможність товарів пояснюється не конкуренцією, а здатністю швидко перейти від планування об'єктів до їх спорудження [3].

Розвинені країни інтерпретують «Один пояс, один шлях» як загрозу глобальній макроекономічній стабільності, оскільки Китай, надаючи позики на нестійкі проєкти, фактично нарощує борги багатьох країн. Крім того, реалізуючи цю ініціативу, деякі країни активно розвивають вугільну галузь, а також змінюють умови функціонування ринків на користь китайських компаній, що призводить до виняткової залежності від технологій з КНР та інтегрування їх у більш тісні економіко-політичні відносини з цією країною. Держави з розвинутою демократією наполягають на неприпустимості подальшого формування образу Китаю як певного гаранта майбутнього економічного успіху країн з ринками, що формуються, а також їхньої впевненості у тому, що саме у стійких та довгострокових відносинах з Китаєм і полягає підґрунтя економічних досягнень [4].

Пропонована країнами Великої сімки альтернатива є інструментом перерозподілу ринку, однак відповідно до таких вимог, як прозорість, економічна, екологічна, соціальна стійкість, якісне управління та високі стандарти. Водночас слід зазначити, що високі стандарти як основа проєктів, що здійснюються, без державної підтримки не зможуть гарантувати їх учасникам успіх у ринковому протистоянні внаслідок значного подорожчання виробничих та інфраструктурних проєктів. Дефіцит інфраструктури на сьогодні оцінюється у 18 трлн дол., а тому потрібні ресурси для усунення у глобальних масштабах недоліків індустріального розвитку [2]. Китай використовує інвестиційну стратегію як для підтримання державних підприємств, так і для створення мережі контрольованих комерційних локацій.

Однак ризик для стратегії США полягає у тому, що практика захисту довкілля та прав людини може виявитися менш привабливою для країн з ринками, що формуються, ніж комплексний пакет фінансування та нових технологій, які пропонує Китай. Країни з ринками, що формуються, орієнтуються здебільшого на готовність КНР будувати та підтримувати необхідні їм об'єкти. Відомо, що розвинена інфраструктура ще не є достатньою умовою для отримання ефектів від участі у глобальних ланцюгах створення вартості, а участь у них не є достатньою умовою структурних трансформацій. Однак без розвинутої інфраструктури економіка не матиме можливості реалізувати переваги у глобальному масштабі. За належних умов інвестиції в інфраструктуру можуть посилюватися та доповнюватися, оскільки вони спроможні прискорити зростання. Своєю чергою економічне зростання може стимулювати підвищення попиту [3].

ВЗВ не має чіткого плану реалізації у зв'язку з відсутністю чіткого

механізму фінансування, його джерел та обсягу ресурсів. Готовність капіталу реалізувати окремі ініціативи однозначно викликає сумніви, оскільки не кожна компанія готова фінансово відповісти на заклик бути соціально та кліматично відповідальною. При цьому проект «Один пояс, один шлях», якому ВЗВ протистоїть, є ініціативою, орієнтованою на отримання глобальних вигід КНР. Деякі країни, зацікавлені у підтримці стабільних та прогнозованих відносин з Китаєм як глобальним експортером та імпортером, можуть не приєднатися до цієї ініціативи [2; 3].

Протягом останніх десятиліть держава перекладає відповідальність за реалізацію соціальної політики на приватний сектор. Саме це і змушує на рівні міжнародних економічних відносин укладати угоди, які фактично обмежують можливості країн реалізувати власну економічну політику. Деякі країни за умов боротьби з наслідками пандемії, що позначилася на зростанні бюджетних дефіцитів, спрямували значні обсяги державних інвестицій на екологічну діяльність. Суттєве падіння попиту на електроенергію, пов'язане зі спадом економіки, вже прискорило поступову відмову від вугілля. Це пов'язано з тим, що виробництво товарів з використанням вугілля виявилось дорожчим порівняно з відновлюваними джерелами енергії [2; 4].

Крім екологізації фінансово-банківської системи, у ряді розвинених країн було створено Зелені інвестиційні банки як державні інституції, які використовують державні ресурси для мобілізації інвестицій у внутрішню низьковуглецеву інфраструктуру. Такий банк може мобілізувати приватні інвестиції з метою досягнення національних цілей впровадження відновлюваних джерел енергії, енергоефективності та скорочення викидів парникових газів. Зелені інвестиційні банки покликані забезпечувати повернення капіталу, тому вони є інституціями, які не лише надають гранти, але й очікують на прибуток від інвестицій після введення інфраструктурних проектів.

Зелені інвестиційні банки можуть нарощувати інвестиції у транспортну інфраструктуру, відновлювальну енергетику й можуть інвестувати також у розробників проектів, працюючи з місцевими банками та іншими інвесторами для підтримання інфраструктурних проектів [4]. Реалізація та здійснення збалансованої економічної політики держави за умов загострення глобальних ризиків обумовлене багатьма проявами неспроможності ринку та необхідністю державного втручання у перебіг економічних процесів [5]. Фундаментальною основою такої економічної політики має перебувати визначення змісту стратегічних пріоритетів розвитку економіки, а також методів та інструментів реалізації такої політики, що спрямована на гармонізацію суспільних інтересів.

Література:

1. Резнікова Н.В., Панченко В.Г., Іващенко О.А. Від ревізії економічної теорії до ревізії економічної політики: пастки Нового макроекономічного консенсусу. *Економіка України*. 2021. № 3. С. 19-40
2. Резнікова Н.В., Панченко В.Г., Іващенко О.А. Вплив конкуренції інфраструктурних проектів США та КНР на глобальну економічну кон'юнктуру та

- економічну безпеку країн, що розвиваються: боргові, технологічні і фінансові важелі тиску на сталий розвиток. *Економіка та держава*. 2021. № 8. С. 10-16
3. Fact Sheet: President Biden and G7 Leaders Launch Build Back Better World (B3W) Partnership. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/06/12/fact-sheet-president-biden-and-g7-leaders-launch-build-back-better-world-b3w-partnership> (Last accessed: 07.12.2021)
  4. Інвестиційні плани ЄС: можливості для України у сфері реалізації Європейського зеленого курсу. URL: <https://dixigroup.org/wp-content/uploads/2021/02/%...%A1-ua.pdf> (дата звернення: 07.12.2021)
  5. Уманців Ю. Економічна політика держави в умовах глобалізації. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2017. № 1. С. 5-18

УДК 657.1.339.7

Штець Тетяна

доцент кафедри фінансів та бухгалтерського обліку
Економіко-технологічний інститут імені Роберта Ельворті
м. Кропивницький, Україна

ЦИФРОВІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ: ФАКТОРИ ТА ОЗНАКИ РОЗВИТКУ

Сучасні умови господарювання характеризуються нестабільністю та невизначеністю у соціально-економічній сфері України й вимагають швидкої та гнучкої реакції на їх зміну [5, с. 72]. В сучасному світі цифрові інформаційні технології набувають все більшого розвитку та застосування виступаючи ключовими факторами формування глобального економічного середовища. Сектор цифрової економіки динамічно зростає, збільшується чисельність користувачів та процесів. Відтак інформаційні та цифрові технології стають потужним надсучасним двигуном у всі сферах соціально-економічного життя суспільства, а провідні світові компанії визначають процеси цифровізації та інформатизації рушійною силою сучасного інноваційного розвитку, зростання конкурентоспроможності економіки, якості життя населення та суспільного прогресу [4, с. 36]. Рівень розвитку цифрової трансформації та частка сектора цифрової економіки стали характеристикою технологічності та конкурентоспроможності суб'єктів господарювання.

Цифрова економіка є віртуальним середовищем, яке доповнює реальність. Вона все більше пов'язана з традиційною економікою, що ускладнює чітке розмежування. Найважливішими продуктами цифрової економіки є ті самі товари та послуги в традиційній економіці, що забезпечуються комп'ютерною технікою та цифровими системами, як і глобальна мережа Інтернет [1, с. 51]. Вона має свої переваги, які полягають у збільшенні доступності постійних користувачів на певних ринках (товарів чи послуг), зменшенні трансакційних витрат, підвищенні ефективності, ділової активності та конкурентоспроможності підприємства.

Процес організації автоматизації процесів бухгалтерського обліку, а саме зберігання, обробка, передача інформації між користувачами, в умовах використання локальних та глобальних комп'ютерних мереж є трендом сьогодення. Цифрова трансформація бухгалтерського обліку в майбутньому підпаде під масштабні зміни в розрізі здійснення автоматизованих облікових процесів, формування фінансової та управлінської звітності, організації внутрішнього контролю та управління. Автоматизація облікових процесів вимагає організацію та контроль системи реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передавання інформації про діяльність суб'єкта господарювання; використання технічного та програмного забезпечення збору інформації та її аналізу.

Розвиток пропозиції щодо застосування спеціальних техніко-технологічних інструментів таких як: впровадження «хмарних технологій», що забезпечать зберігання інформації та розподіл ресурсів; оптимізацію кадрових ресурсів та перехід на масове провадження роботизованих технологій виробництва; впровадження технологій індустріального Інтернету речей з встановленням інтелектуальних датчиків на виробничих потужностях; перехід на електронний документообіг та оцифрування технічної документації; впровадження наскрізної автоматизації та інтеграції виробничих та управлінських процесів; впровадження технологій розвитку адитивних технологій та 3D-прінтингу спонукає сучасні господарські підприємства знаходити шляхи по застосуванню інформаційно-комунікаційні та цифрові ІТ-технології, які в перспективі здійснять можливість інтенсифікувати процеси, впроваджувати сучасні досягнення в обліку фінансово-господарської діяльності підприємств, організацій [4, с. 45].

Виділимо основні фактори, які на нашу думку впливають на цифровізацію господарської діяльності та ведення бухгалтерського обліку підприємства:

- розвиток науки, освіти, технологій;
- стан розбудови та темпи розвитку інформаційної цифрової інфраструктури та комунікацій;
- цілеспрямоване впровадження державного регулювання стимулювання та мотивування в сфері розвитку цифрових процесів;
- відповідність інституційної та нормативно-правової бази;
- соціально-психологічна готовність бізнесу та суспільства до впровадження цифровізації.

Ознаками розвитку цифровізації облікових процесів, на нашу думку, є цифровізація економіки в цілому, активне використання електронних технологій, інформаційно-комунікаційні системи, мереж та платформ у традиційних та нових високотехнологічних галузях економіки, суспільному житті (фінансовій, освітній сферах, охороні здоров'я, сфері послуг, торгівлі) та державному управлінні, розвиток електронного бізнесу, динамічне зростання обсягів електронної комерції. Усучаснення облікових процесів при застосуванні цифрових та інформаційно-комунікаційних технологій, змінює традиційні

методи обробки і передачі інформації.

Якісний розвиток цифрових послуг в бухгалтерському обліку має на меті не тільки мінімізувати людський фактор у прийнятті рішень, а й отримати швидко якісну інформацію про процеси. Водночас, оцифрування – це інструмент для створення, впровадження та використання переваг системи бухгалтерського обліку, що вдосконалюється ІТ-технологіями [2, с. 62]

Оновлення цифрової трансформації бухгалтерського обліку в майбутньому лише збільшиться, оскільки використання ІТ-інновацій дає змогу вирішувати нові проблеми, модернізувати концепції обробки та передачі інформації, сприяє ефективності бухгалтерських процесів. На додаток до звичайних функцій бухгалтерського обліку та звітності існує потреба в посиленні процесів управління та ІТ-послуг [3].

Отже, для ефективного функціонування підприємства, формування та надання достовірної, оперативної та бухгалтерської інформації в епоху розвитку цифрових операцій, необхідним є створення нових параметрів, методів збору і обробки економічної інформації, а також її інтеграції з інформацією про зовнішнє середовище та інших сторін бізнесу із застосуванням спеціальних техніко-технологічних інструментів.

Література:

1. Веретюк С.М., Пілінський В.В. Визначення пріоритетних напрямків розвитку цифрової економіки в Україні. *Наукові записки Українського науково дослідного інституту зв'язку*. 2016. № 2. С. 51-58.
2. Руденко М.В. Цифровізація економіки: нові можливості та перспективи. *Економіка та держава*. 2018. № 11. С. 61-65
3. Шендригоренко М.Т., Лядська В.В. Проблеми та перспективи розвитку обліку в умовах цифрової економіки. *Економіка підприємства*. 2020. № 22. URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2019/3/EV20193_146-159.pdf. (дата звернення: 01.12.2021)
4. Штець Т.Ф. Державне регулювання розвитку сектора цифрової економіки України: дис. канд. ек. наук: 051. Львів, 2021. 240 с.
5. Каламбет С.В., Півняк Ю.В., Ткаченко І.П. Узагальнення досвіду ідентифікації кризових явищ на підприємствах України. *Вісник Східноукраїнського університету імені Володимира Даля. Науковий журнал*. 2013. № 12 (201). С. 71-79.

ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ І ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

Справжнім глобальним викликом для сучасної України є російська збройна, інформаційна, політична та усі інші можливі форми агресії.

Державна економічна політика України – це інструмент реалізації завдань зміцнення держави, механізм протистояння зовнішнім загрозам та посилення державницьких позицій на глобальному ринку. В умовах системної агресії Російської Федерації, яка набула відкритої форми з моменту захоплення Криму та початку бойових дій на території Донбасу, особливого значення набувають заходи в системі державного впливу на економічні процеси в розрізі захисту національних інтересів, недопущення подальшої втрати територій, відновлення територіальної цілісності.

При класифікації напрямів державної економічної політики слід розподіляти її заходи на такі групи:

- заходи та інструменти державної економічної політики, що безпосередньо стосуються організації та ведення бойових дій (матеріально-фінансове забезпечення Збройних сил, військова логістика тощо);
- заходи посилення економічної безпеки та захисту громадян від проблемних ситуацій – інструментарій посилення економічної могутності, підвищення рівня життя населення та зниження ефективності інформаційних атак країни-агресора;
- заходи запобігання подальшої втрати економічної та територіальної незалежності, в першу чергу в сфері протистояння кредитним загрозам та проблемам у сферах самостійного прийняття рішень в економічній площині.

Досліджувана проблематика була суттєво ускладнена додатковими проблемами, що виникли та були штучно створені з моменту початку агресії – епідемією COVID-19, нагромадженням зовнішнього боргу та непередуманою політикою в сфері регулювання фінансових відносин, втратою незалежності в процесі прийняття рішень у сфері державного управління та управління державними корпораціями. Все це призвело до проблем у бюджетній сфері, ускладненні фінансування державного сектору економіки, до якого належить і сфера національної безпеки.

Економічна система, в контексті досліджуваної проблематики, це механізм реалізації та взаємоузгодження економічних інтересів різних суб'єктів економічних відносин, спосіб організації економічної взаємодії та різноманітних зв'язків стосовно задоволення різнопорядкових потреб.

Економічні системи більшості країн, що входили до складу СРСР являють собою олігархічно-кланову модель економічного порядку, що підпорядковується та слугує інтересам не всього суспільства, а лише правлячого класу, який є носієм потреб, що суттєво відрізняються від потреб решти (більшості) частини населення. Державна економічна політика при цьому виконує роль засобу забезпечення інтересів олігархічного прошарку суспільства всупереч інтересів загальної маси суспільства. Результатом цього є суттєве розшарування суспільства за ознаками належності засобів виробництва, рівнем життя, доступності до елементів якісної інфраструктури, деградація бюджетної сфери через системний перерозподіл бюджетних витрат на користь обмеженої кількості населення.

Початок новітньої історії України характеризувався формуванням потужних фінансово-промислових груп, наближених до найвищих осіб держави та бюджетного розподілу коштів, замість розвитку повноцінної конкурентної ринкової економіки. На місцях (у регіонах) економічна система України характеризувалась феодальним устроєм та домінуванням звичаїв у якості господарського механізму. Тривалий час весь розвиток української економіки визначався протистоянням регіональних фінансових груп, найпотужнішими з яких були донецька, дніпропетровська та київська.

Наявність значної кількості фінансово-промислових груп дозволяло балансувати між економічними зловживаннями в сфері економічної політики, а їх поступове зменшення призвело до погіршення економічної ситуації, але спростило контроль над управлінням економічною системою. Останнє стало причиною подальшого ускладнення економічної ситуації.

Слід зазначити, що існуючі фінансово-промислові групи були суттєво інтегровані в економіку РФ і навпаки, саме тому, існують думки стосовно того, що агресію проти України розпочала не РФ як держава, а існуючий олігархічний уклад, межі дії якого розповсюджуються на багато країн колишнього СРСР. Це обумовлено, в тому числі тим, що між економічними системами України та РФ існує набагато більше спільних характеристик, ніж відмінних (цьому буде присвячено окрему публікацію).

Тотальне залучення до системи державного управління сучасної України представників іноземних кредитних кіл мало на меті обмеження контролю олігархів.

За таких умов, негативний вплив внутрішніх і зовнішніх споживачів української економіки був би спроможний до зменшення своєї питомої ваги. Однак, їх паразитарна сутність призвела до інтеграції та формування небаченого механізму виведення з України коштів та ресурсів.

Наведемо цю систему покроково:

1) через включення до системи управління державними підприємствами іноземних громадян утворюються шалені борги, що вимагають від держави їх покриття за рахунок державного кошту (при цьому це відбувається абсолютно безкарно);

2) для покриття боргу держава залучає зовнішні позики під певні специфічні гарантії, що призводять до втрати частки суверенітету;

3) необхідність повернення боргів змушує підвищувати збори з населення (в першу чергу через комунальні тарифи та податки);

4) неспроможність населення сплачувати нові тарифи призводить до чергового нагромадження боргів та кризи неплатежів, це знову вимагає залучення чергових кредитів.

Сформована економічна система та принцип реалізації державної економічної політики за існуючих, визначених умов приречені на тотальне знищення української держави саме через механізм державної економічної політики, для чого не є обов'язковими прямі бойові дії та витрати на їх ведення.

Шановні колеги!

Запрошуємо подавати наукові статті до збірника наукових праць «Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки», який включений до Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора наук, кандидата наук та ступеня доктора філософії, категорія «Б». Збірник включений до міжнародних наукометричних баз: **Central and Eastern European Online Library (CEEOL), Index Copernicus, Ulrich's Periodical Directory, ResearchBib (Academic Resource Index), CrossRef.**

«Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки»
ISSN 2663-1636 (Print) 2663-1644 (E)

Вимоги до матеріалів розміщені на офіційному сайті збірнику:
<http://economics.kntu.kr.ua>

Dear colleges!

Authors/researches are invited to submit research papers to the collection of scientific works. Collection is included to the international databases **Central and Eastern European Online Library (CEEOL), Index Copernicus, Ulrich's Periodical Directory, ResearchBib (Academic Resource Index), CrossRef.**

«Central Ukrainian Scientific Bulletin. Economic Sciences»
ISSN 2663-1636 (Print) 2663-1644 (E)

Requirements for materials are at the official website of the collection:
<http://economics.kntu.kr.ua>
